DE HELD

DOOR MARJORIE BOWEN

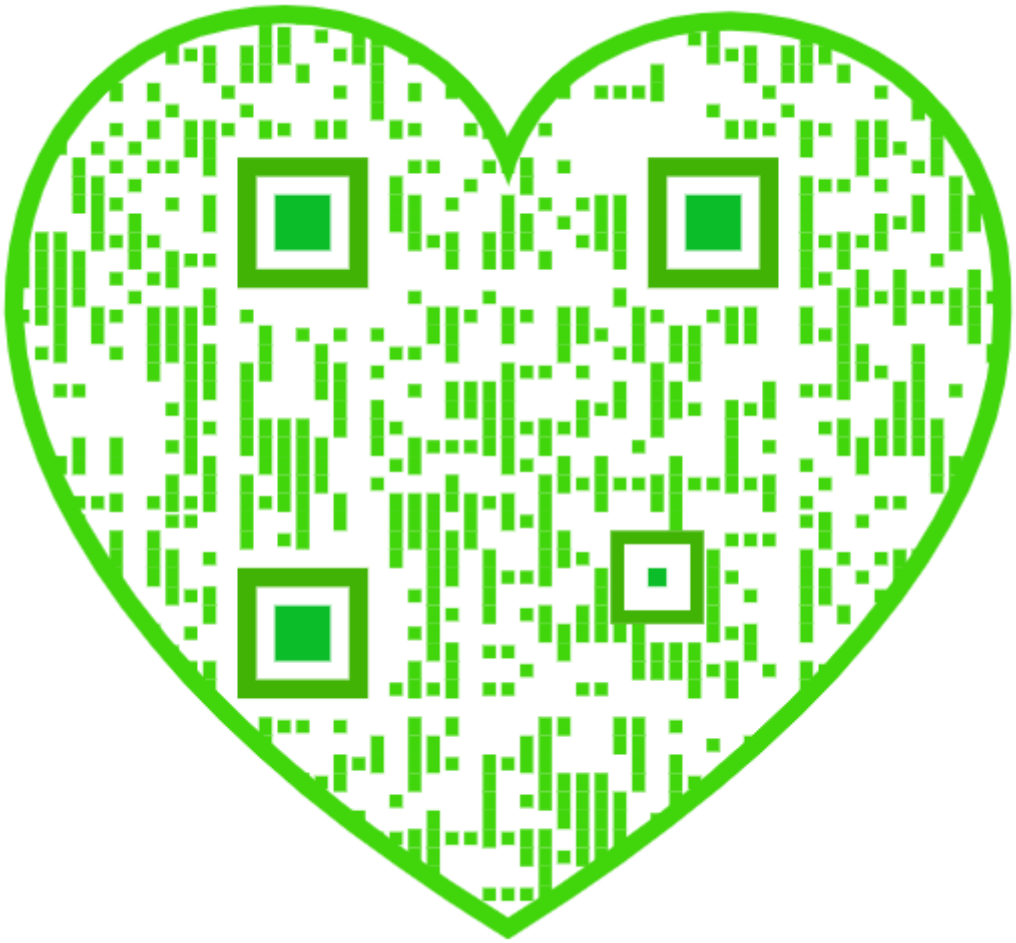

MARJORIE BOWEN — DE HELD

DE HELD

DOOR

MARJORIE BOWEN

D. A. DAAMEN — 's-GRAVENHAGE

INHOUD.

EERSTE GEDEELTE.

Hoofdstuk.		Bladz.
I.	De Alchimist	1
II.	Prinses Anna	10
III.	Lodewijk van Nassau	21
IV.	De Bruiloft	29
V.	Willem van Oranje	39
VI.	Duivelskunsten	47
VII.	Brussel	58
VIII.	Margaretha van Parma	67
IX.	Kardinaal Granvelle	75
X.	Het Rederijkersspel	83
XI.	De Grappenmakers en de Rederijkers	92
XII.	De Edelen	100
XIII.	Het vertrek van den Kardinaal	108
XIV.	De Regentes, de Prins en de Kardinalist	116

TWEEDE GEDEELTE.

I.	De Duif	125
II.	De trouw van Lamoraal van Egmont	132
III.	De Vermaken der Prinses van Oranje	140
IV.	Het Mandaat van Filips	149
V.	De dolende ridder	156
VI.	De Edikten	164
VII.	Het Smeekschrift	171
VIII.	Het Banket	178
IX.	De vrouw van Montigny	186
X.	Antwerpen	194
XI.	De Prins legt zijn waardigheid neder	206
XII.	Oranje en Egmont	213
XIII.	De komst van Alva	221
XIV.	Filips' wrekers	228

DERDE GEDEELTE.

Hoofdstuk.		Bladz.
I.	Dillenburg	234
II.	Juliana van Stolberg	241
III.	Heiligerlee	249
IV.	De eerste slag	255
V.	Berichten uit de Nederlanden	262
VI.	De Prins in uitersten nood	270
VII.	Het treffen aan de Geta	278
VIII.	De Doopsgezinde predikant	286
IX.	De winter	295
X.	De Abdis	302

EERSTE GEDEELTE.

De Nederlanders.

„On respondera qu'il est Roi: je dis
„au contraire que ce nom de Roi m'est
„incognu. Qu'il le soit en Castille ou
„Arragon, à Naples, aux Indes et par
„tout où il commande à plaisir: qu'il le
„soit, s'il veut en Jérusalem, paisible
„Dominateur en Asie et Afrique, tant y
„a que je ne cogni en ce pais qu'un
„Duc et un Comte, duquel la puissance
„est limitée selon nos priviléges lesquels
„il a jurés à sa joyeuse entrée."

Apologie d' Orange.

(„Men zal antwoorden, dat hij Koning is: doch
„ik zeg, dat die naam van Koning mij onbekend
„is. Hij mag dit wezen in Castilië of in Arragon,
„te Napels, in Indië en overal waar het hem ge-
„lieft gezag uit te oefenen; laat hij het in Jeruza-
„lem zijn, als hij wil, vreedzaam Heerscher in
„Azië en Afrika — dit neemt niet weg, dat ik
„in dit gewest niet anders ken dan een Hertog
„en een Graaf, wiens macht beperkt is volgens
„onze privilegiën, die hij bij zijn blijde inkomste
„gezworen heeft te houden.")

Verweerschrift van Oranje.

HOOFDSTUK I.

De Alchimist.

Meester Gustaaf Vanderlinden, sterrenwichelaar en alchimist in dienst van den grooten Protestantschen Prins, Zijne Hoogheid Augustus, Keurvorst van Saksen, zat somber en neerslachtig gestemd, in zijn laboratorium te Leipzig.

Het was in Augustus; met schellen gloed viel de zonneschijn door de in-lood-gezette ruitjes op de stoffige en geheimzinnige voorwerpen in het hooge, smalle vertrek.

In een der hoeken stond, onder een breeden schoorsteen, een groot fornuis met twee ovens, alsmede een drievoet waarop een aarden pot. Op den grond waren om het fornuis heen allerlei vaatwerk en aarden potten neergezet, en op een paar planken langs den muur tallooze glazen, porseleinen en metalen retorten. Een tafel onder het venster was beladen met werktuigen, die de alchimist voor zijn kunst behoefde: Een prachtig gegraveerde quadrant, een groote hemel-bol in ebbenhouten standaard en een kleine telescoop van koper en hout, terwijl op een lessenaar allerlei vreemde voorwerpen verspreid lagen, passers, magneten, zegels, ontwerpen, kaarten en papieren vol kabalistische teekenen. Tegenover het venster stond tegen den anderen muur aan een prachtige, groote klok van vernuftigen arbeid, en twee planken vol zeldzame boeken en handschriften in Grieksch en Latijnsch, Hebreeuwsch, Engelsch, Fransch, Duitsch en Hollandsch.

Een deur gaf toegang tot een klein vertrek, waar potten, pannen en doozen, met chemische stoffen in de grootste wanorde dooreen stonden.

De eigenaar van dit laboratorium, was een man in de kracht des levens, lang en mager, met een tabbaard aan van donkere stof en een platte, zwart fluweelen muts op 't hoofd. Aan zijn hals hing aan een fraaien gouden ketting een Talisman bestaande

uit verscheidene Hebreeuwsche letters. Er lag een ontevreden, mismoedige uitdrukking over zijn smal bleek gelaat.

Hij was dan ook alles behalve een tevreden man. Hoewel hij een goede plaats bekleedde aan het hof van den Keurvorst en deze nimmer iets ondernam zonder zijn sterrenwichelaar te raadplegen, zoo was het toch niet in filosofie of astrologie, dat Vanderlinden het meeste belang stelde. Hij was alchimist, en de taak zijns levens streefde naar het Magnum Opus, de ontdekking van den steen der wijzen die alle ziekten zou genezen, alle metalen in het zuiverste goud veranderen en eeuwige jeugd brengen — het geheimste geheim van Aristoteles, het doel der hermetische filosofie. Om dezen steen te vinden, had hij het grootste gedeelte van Europa, zelfs een stuk van Indië doorkruist. Op dien tocht had hij veel wijsheid opgedaan, geheimzinnige wijsheid, vooral omdat hij andere hermetische filosofen had ontmoet. Toch had zijn zwerven gedurende twintig jaren hem zijn doel geenszins laten bereiken, noch zelfs nader doen komen, totdat eindelijk armoede hem naar zijn geboorteland had teruggedreven, alwaar hij de bescherming van den Keurvorst inriep. Vanderlinden was juist tot de ontdekking gekomen, dat een proef, waaraan hij drie jaren lang gearbeid had, bestaande uit een mengsel van kwikzilver, zilver, olijfolie en zwavel, dat wederom en wederom gedistilleerd, gezuiverd, ontbonden en weder vermengd was, geheel was mislukt. De gevolgde teleurstelling was dan ook de reden zijner diepe neerslachtigheid; een wanhoop, vermengd met bitterheid, voortspruitende uit de vruchteloosheid zijner eindelooze, ernstige, moeilijke pogingen.

Plotseling kwam een zijner leerlingen hem uit deze neerslachtige overdenkingen opschudden met het bericht, dat de Keurvorst in persoon beneden was.

Met een zucht stond Vanderlinden op, nam zijn muts van zijn hoofd en begaf zich naar het nederige woonvertrek, waar Zijne Hoogheid wachtte. „En de proef?" begon deze, zoodra de filosoof binnen trad.

„Mislukt, Hoogheid", klonk het antwoord. Hij sprak steeds met tegenzin over de Groote Daad, de heilige, geheimzinnige wetenschap, waar het een leek gold; hij kon echter niets weigeren aan zijn beschermer, die hem het noodige geld verschafte om deze proeven te doen.

Tot zijn groote verlichting maakte de Keurvorst geen verdere aanmerking over het vruchtelooze, oneindige zoeken naar den steen der wijzen. Met een schouderophalen zeide hij:

„Ik kwam eigenlijk niet over deze proef spreken, doch over het huwelijk."

Vanderlinden onderdrukte een zucht. Het was geheel overbodig te vragen, welk huwelijk zijn meester bedoelde. Voor geheel Saksen, neen, geheel Duitschland en de Lage Gewesten was dit huwelijk *het* huwelijk.

Reeds drie jaren lang was het in bespreking geweest, gedurende welken tijd de Keurvorst zijn astroloog zoo vaak geraadpleegd had over het slagen of het falen van deze verbintenis, dat hij een heel kabinet vol horoscopen had betreffende de toekomst van het hooge bruidspaar. Op alle mogelijke wijzen had men de verborgen machten geraadpleegd om te weten te komen of het geluk of ongeluk brengen zou.

Vanderlinden had het zoo breedvoerig met zijn meester besproken, er zooveel tijd, zooveel arbeid aan gegeven, zooveel horoscopen getrokken voor bruid en bruigom beiden, dat hij nu van de zaak meer dan genoeg had en 't hem onaangenaam aandeed er den Keurvorst wederom over te hooren beginnen. Hij wenschte inderdaad, dat dit bezoek zoo spoedig mogelijk mocht eindigen, want hij verlangde naar zijn boeken terug. Opeens schoot 't hem te binnen dat hij eenmaal in een werk van Raymond Lully een goede formule had gelezen voor het vervaardigen van het beroemde rood-en-witte poeder, inderdaad de eerste stap in de richting tot den steen zelf... doch hij moest zijn ongeduld verhelen, want het huwelijk was voor den Keurvorst even belangrijk, als het Magnum Opus voor Vanderlinden.

„Ja", vervolgde Zijne Hoogheid, „ik zou inderdaad nog een weinig meer bemoediging willen ontvangen, raad en inlichting willen inwinnen betreffende dit huwelijk". In zijn stoel geleund, zag hij den astroloog doordringend aan. Hij was een knap mensch, groot en sterk, met een aangenaam uiterlijk. Zijn geheele persoonlijkheid gaf den indruk van kracht en waardigheid, en een soort van oprechten eenvoud. Hij was een beslist Protestant volgens de Augsburgsche Confessie en te midden der vele dogmas, welke toen de menschen verdeelden, stond hij onwrikbaar pal als een der voornaamste Duitsche Vorsten, den Paus tartend en het Hervormde Geloof steunend: zijn grootste, misschien zijn eenige onderscheiding.

„Ik zou u nog gaarne een ander horoscoop zien trekken om nogmaals na te gaan of de getallen op geluk of op ongeluk wijzen", zeide hij peinzend.

„Neen, Hoogheid", haastte de astroloog zich te antwoorden, „ik heb al het mogelijke gedaan; het zou dwaasheid wezen nogmaals een antwoord te verlangen op dezelfde vraag. Op geenerlei wijze heb ik eenig uitsluitsel kunnen verkrijgen — daarom zal dit

huwelijk op verwarring uitloopen... of wel houdt de toekomst zich voor ons verborgen."

Dit dubbelzinnige antwoord bevredigde den Keurvorst geenszins. Hij wenschte een stellig antwoord van het orakel, een duidelijke boodschap van de schikgodinnen. Een oogenblik zat hij neerslachtig voor zich uit te staren, terwijl de alchimist, werktuigelijk met zijn fluweelen muts spelend, geduldig voor hem stond. Toen zeide de Keurvorst: „Gij weet zeer goed, dat een of andere gunstige voorspelling veel zou helpen om den bitteren tegenstand van den Landgraaf van Hessen te breken". De alchimist betwijfelde dit. Door den Keurvorst van Saksen naar Cassel afgevaardigd, om Filips van Hessen te bewegen zijn toestemming te geven tot dit huwelijk, dat den Keurvorst zoo na aan het hart lag, had Vanderlinden de ondervinding opgedaan, dat de oude Landgraaf zeer beslist was, en niet weinig bigot.

Hij veroorloofde zich, dit te zeggen.

„Ik weet het", antwoordde de Keurvorst; „hij verzet er zich zóó sterk tegen dat ik meer dan eens de verzoeking gevoeld heb, te wenschen, dat hij spoedig het tijdelijke met het eeuwige mocht verwisselen".

„Waarom bekommert Uwe Hoogheid zich over het verzet van den Landgraaf, waar gij zelf besloten hebt, dat het huwelijk plaats zal vinden?" vroeg de alchimist op mismoedigen toon. „Nu nog, nu men al bezig is de koeken en taarten voor de bruiloft te bakken — het uitzet gereed is en de bruigom op weg hierheen!" „Ik ben bekommerd", zeide de Keurvorst „omdat de volle verantwoording op mij persoonlijk rust, het is geen kleinigheid de dochter van Keurvorst Maurits uit te huwelijken aan een Paapschen Prins!"

Het was niet voor de eerste maal, dat Vanderlinden den Keurvorst dit hoorde zeggen, en hij moest zelf toegeven dat dit huwelijk al heel weinig toejuiching verdiende, zooals de meeste onderdanen van Zijne Hoogheid ook vonden; want het beteekende niet meer of minder, dan dat Prinses Anna, dochter van den Vorst, die Karel V had durven tarten, in 't huwelijk ging treden met een Katholiek edelman, vroeger page van den grooten Keizer en thans begunstigd door diens zoon Filips. Doch evenals anderen, moest de alchimist het hoofd buigen voor de persoonlijke en staatkundige beweegredenen, die er den Keurvorst toe gebracht hadden dit huwelijk door te drijven, ondanks den hevigen tegenstand van zoowel den Katholieken Koning van Spanje als den Protestantschen Landgraaf van Hessen, grootvader en mede-voogd der bruid. Daarom nam hij zijn toevlucht tot een ontwijkend antwoord met te zeggen:

„Uwe Hoogheid heeft alle hinderpalen weten op te ruimen, het heeft geen zin op het laatste oogenblik berouw te toonen".

„Ik heb geen berouw", viel de Keurvorst in de rede, zich „met gefronste wenkbrauwen uit zijn stoel verheffend", „doch ik heb een groote verantwoording op mij geladen, en in zulke gevallen is het kwaad alleen te staan".

Vanderlinden kon raad noch troost bieden, sinds de bron voor beiden reeds lang uitgeput was. En van den kant van den Keurvorst scheen 't inderdaad niets dan zwakheid, zichzelf nu nog te martelen met de vraag, of 't al of niet wenschelijk was een huwelijk te sluiten, dat nu toch niet meer kon worden afgewend.

„Hebt gij den talisman voor de bruid gereed?" vroeg hij plotseling.

Vanderlinden bracht uit den zak van zijn tabbaard een klein palmhouten doosje te voorschijn, dat hij zijn meester overhandigde.

De Prins opende het en nam het versiersel er uit: Een gouden driehoek, beeld der Drie-Eenheid, omkronkeld door een slang van groen émail, die — zinnebeeld der Eeuwigheid — den staart in den mond had, zoodat er begin noch einde was. In het midden waarvan een zuivere diamant was gezet (Reinheid) op een klein vierkant van gedegen goud, waarop in Hebreeuwsche letters „God behoede U".

De Keurvorst bekeek het kleinood, dat fraai en zorgvuldig was afgewerkt, met goedkeurende blikken. „God geve, dat dit haar voor Paapsche dwalingen en dwaasheden behoede!" zeide hij ernstig, maar het is moeilijk voor een jonge vrouw alleen te staan in een vreemd land, en niet met den stroom mede te gaan, vindt gij ook niet Vanderlinden?" Na het doosje weder gesloten te hebben, deed hij het in een geborduurde beurs, welke aan zijn gordel hing, zeide den alchimist verstrooid goeden dag en verliet het huis met zwaren stap, terwijl zijn vergulde sporen op de steenen kletterden. Toen hij weggereden was, keerde Vanderlinden naar zijn laboratorium terug; alwaar hij een zijner leerlingen, Hans Gottman, vond, die uit het raam hing om den Keurvorst na te kijken. Een andere knaap was bezig eenige met lood verzegelde aarden potten te verwarmen boven het helder brandende fornuis-vuur.

Hans Gottman bij zijn witte schort naar binnen trekkend, beval Vanderlinden:

„Haal mij eens spoedig de manuscripten van Rhasis, Alfarabi en Geber; zij liggen weggesloten in de kist in de provisie-kamer."

Zijn hoofd en schouders naar binnen trekkend, antwoordde de knaap, half spottend en half vleiend:

„Gij kent die wijzen reeds van buiten, Meester Gustaaf." „Dat is waar" antwoordde deze; „toch zou er nog iets kunnen wezen, waarvan ik de beteekenis nog niet volkomen begrijp en wij moeten onmiddellijk met een nieuwe proef beginnen."

„De laatste heeft dertien duizend daalders gekost", merkte het jongemensch eenigszins twijfelachtig op.

Deze minder aangename opmerking, welke inderdaad waar was, bracht een ontevreden uitdrukking op het gelaat van den alchimist. „Breng mij tevens „Le Livre de la Philosophie Naturelle des Métaux" van Bernard Trévisan, en de werken van Lully."

De knaap bleef echter nog een oogenblik talmen, want wat er op straat voorviel, boezemde hem meer belang in dan de wetenschap van zijn meester.

„Kwam de Keurvorst wegens het huwelijk?" vroeg hij eindelijk.

„Zal ik dan steeds over dit huwelijk moeten hooren?" barstte Vanderlinden los, op zijn leerling verhalend wat hij voor zijn meester had moeten verkroppen; „ik wenschte dat de Prinses maar getrouwd en van den vloer was, dan zou misschien eindelijk de rust weer eens terugkeeren in Leipzig."

„Het is een schande, een Prinses van het Ware Geloof ten huwelijk te schenken aan een Paapsch edelman, een vriend van den Koning van Spanje en den Bisschop van Arras, aan iemand, die den Hervormden Godsdienst haat. Ik heb recht van spreken, meester, want mijn vader streed onder Keurvorst Maurits tegen wijlen den Keizer. Wie zou toen ooit gedacht hebben, dat het eenige kind van den Keurvorst met een gunsteling van Keizer Karel in het huwelijk zou treden! Het is een schandaal en een blaam op het land..... Zijne Hoogheid had er boven verheven moeten wezen een jong meisje te offeren aan afgoden-dienaren!"

Aldus mopperend begaf hij zich naar de distilleer-kamer om er de manuscripten op te zoeken, welke zijn meester verlangde. De andere leerling, een stevige Bourgondiër, Walter de la Barre genaamd, had nu zijn aarden potten op de vereischte temperatuur gebracht en ze op zij gezet om af te koelen. Klei en lood van zijn handen wisschend kwam hij naar zijn meester toe met de vraag: „Heeft de Keurvorst u bevolen het feest bij te wonen, meester Gustaaf? Ik hoorde heden, dat het op 't Stadhuis zal plaats hebben, omdat het Paleis niet groot genoeg is. En alle gasten moeten hun eigen koks, knechts en tafelgerij meebrengen, en er zal een driedaagsch tournooi plaats hebben —."

„Walter, Walter!" viel Vanderlinden hem ernstig in de rede, „is 't soms een wonder, dat uw metalen zich niet willen verbinden, uw mineralen niet oplossen; dat uw uittreksels schiften en uw vuur uitgaat, wanneer uw hoofd vol ijdelheden is? Hoe vaak

heb ik u niet voorgehouden, dat het de geest is, die overwinnen moet in onze proeven? Bemoei u niet met deze dwaze, wereldsche zaken en vestig uw gedachten op het groote Mysterie, het vreeslijke geheim, hetgeen Gode behaagt voor ons verborgen te houden".

Blozende ging het jonge mensch weer naar zijn fornuis, dat hij wit gloeiend hield, om nog meer lood te smelten, waarmede hij een andere, gereedstaande rij potten had te verzegelen, die een vreemde oplossing bevatten, waarmede Vanderlinden bezig was proeven te nemen. Hans keerde met drie opgerolde manuscripten en een boek weder in het vertrek terug, waarop de alchimist met een nadrukkelijke vermaning het vuur goed te onderhouden en geen tijd te verliezen met praten, zich naar zijn eigen kamer begaf in het dak van het huis. In dit heiligdom worstelde hij met de vraagstukken, die hij ontdekte in het geheimzinnig schrift en de onbestemde aanduidingen der oude wijzen. Zoodra hij het vertrek verlaten had, wrongen de twee jongelieden het bovenlijf door het nauwe openstaande venster heen om wederom op straat te kijken.

Wegens het felle vuur was 't binnen ondraaglijk heet en zij slaakten een zucht van verlichting, toen zij de betrekkelijk frissche buitenlucht op hun verhitte gelaat voelden.

De puntige daken, vroolijke gevels en slanke torens en tinnen van Leipzig spreidden zich in een gouden zonnenevel voor hun blikken uit, zacht afstekend tegen het diepe blauw van den Augustushemel.

Er heerschte een feeststemming en zomervreugde in de stad; de menschen op straat waren allen even vroolijk — niemand scheen verdriet of zorg te hebben en iedereen had er voor 't oogenblik zijn arbeid aan gegeven om pret te maken. De twee vrienden, die uit het raam hingen, slaakten een zucht van ontspanning met de ellebogen geleund op de vensterbank, de blikken op straat gericht, vergaten zij fornuis, metalen, mineralen, potten, pannen en flesschen, om, voor een oogenblik, mede te leven met de vroolijke menigte daar buiten.

„Als ik een ridder was", zei Hans, „zou ik mij als kampvechter opwerpen voor Prinses Anna tegenover dezen Paapschen bruigom en haar van hem verlossen. Wat zou zij nu wel bezig zijn te doen, Walter .... huilen?"

„Hebt Gij haar ooit gezien?" vroeg deze.

„Nooit; zij wordt in het slot als gevangen gehouden — arme ziel!"

„Het is wreed een jong meisje van haar huis, haar land en haar geloof te verbannen wegens een of andere staatkundige gril, die niemand begrijpen kan."

„De reden is eenvoudig genoeg", legde Hans uit; „indien Prinses Anna een Duitschen Prins trouwde, die op een of andere wijze aanspraken zou kunnen doen gelden, wat zou de Keurvorst dan moeten beginnen? Doch gehuwd met een groot edelman uit den vreemde, zal zij haar oom geen last geven, — dat zeide Graaf von Gebers ten minste een paar dagen geleden aan den Meester, er bij voegende dat hij voor niets ter wereld *zijn* dochter aan een Roomsch edelman zou schenken. Maar, zooals ik zeide, de Keurvorst is bevreesd — als Prinses Anna een Prins geweest was, zou zij Saksen gehad hebben."

„Die groote lui trouwen zonder aan hun geloof te denken", voerde Walter aan.

„Het is maar heel moeilijk te begrijpen", zeide Hans met veel wijsheid. „Een Koning zal een onderdaan van het Ware Geloof laten verbranden en zelf een Protestantsche vrouw nemen, als hem dat van dienst kan zijn. Wie kan die groote lui verklaren? Maar het is heel verkeerd iemand ter dood te veroordeelen wegens zijn geloof, en dan de Prinses te laten trouwen met een van de beulen. Koning Filips verbrandt iederen Protestant, die hem door de Inquisitie bezorgd wordt — en toch moet onze Protestantsche Prinses in 't huwelijk treden met een vriend van Koning Filips!"

„Een kwestie van staatkunde", antwoordde de jonge Bourgondiër op min of meer vagen toon, „dit beweert men ten minste altijd — redenen van staat — politiek —."

„En *ik* beweer, dat er een vloek op dit huwelijk zal rusten . . . God zal het niet zegenen!" zeide de Lutheraan met nadruk.

„Dat beweert de oude Landgraaf Filips eveneens", merkte Walter op, „maar wat geeft dat? Wij zullen toch de feestelijkheden gaan zien; ik hoor dat de bruiloft honderd duizend daalders zal kosten en dat er een driedaagsch tournooi zal zijn. —"

„Ja, voor de groote lui", viel Hans hem in de rede, „voor ons zal er geen plaats zijn!" „Waarom niet? Achter het touw zullen we evenveel pret hebben als ieder ander — wat een prachtig gezicht zal het zijn den Keurvorst in 't krijt te zien treden, en de Prinses in haar statiekleeren, en —". „Het fornuis!" schreeuwde Hans op eenmaal met schrik; „als wij dat laten uitgaan, zullen wij niet veel van de bruiloft te zien krijgen!" Zij wrongen zich aastig weder uit het raam naar binnen om hun zorgen te wijden aan 't fornuis, dat van buiten al aan 't afkoelen was.

Terwijl de twee knapen zich met bezweete gezichten over het vuur heenbogen dat, zooals zij hoopten, den steen der wijzen zou voortbrengen, en onderwijl het huwelijk bespraken van de pleegdochter van den Keurvorst, hielden de Koning van Spanje in het Escoriaal, Margareta van Parma en de Bisschop van Arras in

Brussel, de oude Landgraaf van Hessen in Cassel, de Keizer te Weenen en de Koning van Frankrijk in de Louvre, zich allen min of meer met hetzelfde onderwerp bezig; want de bruigom was een van Koning Filips' voornaamste onderdanen, de meest geliefde page en vertrouweling van wijlen zijn doorluchtigen vader, iemand die bijzonder rijk was en van grooten invloed en macht, een der voornaamste ridders van zijn tijd, een zeer geliefd edelman, die zich reeds vroeg als krijgsman en als staatsman onderscheiden had. Daarom ook stelden al deze vorsten en hooggeplaatste personen zoo bijzonder veel belang in zijn huwelijk.

De naam van den bruigom, een naam, die den Lutheranen in Duitschland tegenstond als die van een groot Katholiek edelman, was Willem van Nassau, Prins van Oranje.

HOOFDSTUK II.

Prinses Anna.

Terugrijdende naar het Paleis, waren de gedachten van den Keurvorst voortdurend bezig met het vraagstuk, of dit aanstaande huwelijk zijner pupil nu al of niet verstandig was.

Drie jaren lang had hij er zich voor beijverd en het niettegenstaande den tegenstand van Koning Filips en dien van den Landgraaf van Hessen weten door te drijven. Op het laatste oogenblik begon hem echter zijn vertrouwen te begeven.

Uit een wereldsch oogpunt beschouwd, was er niet het minst tegen het huwelijk in te brengen; want Anna van Saksen zou geen beter hebben kunnen hopen, zooals de Keurvorst dan ook altijd weder aanvoerde. Dan, had hij zijn eigen, persoonlijke redenen waarom hij deze prinses, wier sekse alleen haar belette, hem in Saksen op te volgen liever het land zag verlaten als de vrouw van een edelman, wiens belangen niet in Duitschland gelegen waren. Maar het feit bleef, dat zij uitgehuwelijkt werd aan een Roomsch-Katholieken prins, een vriend van Filips, een vroegeren gunsteling van Keizer Karel; iets dat het geweten en de rust van den Keurvorst voortdurend weder kwam kwellen. Dit feit was dan ook de reden, dat de oude Landgraaf van Hessen zijn toestemming bleef weigeren en slechts een poveren zegen gaf op het huwelijk zijner kleindochter. Ook de verzekering van den bruigom, dat zijn vrouw zich aan haar belijdenis volgens de Confessie van Augsburg zou mogen houden, had hier niets aan vermogen te veranderen, omdat deze verzekering even vaag als onvoldoende werd gemaakt door de daaraan toegevoegde verklaring, dat verwacht werd, dat de Luthersche prinses in de gewesten van Filips van Spanje in het openbaar Katholiek zou leven. Met dat al was het een mooi huwelijk — een schitterende partij: een verbintenis, die den Keurvorst zeer gelegen kwam waarom deze dan ook zijn best deed dezen ter-elfder-ure opkomenden twijfel en gewetenswroeging zooveel mogelijk te smoren. Zoodra hij het Paleis

bereikt had, ging hij zijn nicht opzoeken, ten einde haar aanstonds te begiftigen met de beschermende amulet, die haar tegen de Paapsche strikken en listen moest beschermen.

Alle vertrekken waren propvol menschen; overal heerschte opgewondenheid en verwarring. Van de keukenjongens af tot aan de Keurvorstin toe, sprak niemand over iets anders dan over de bruiloft. Overal werden voorbereidselen gemaakt tot ontvangst der gasten; wapensmeden, kleermakers, koks en pasteibakkers verdrongen zich rumoerig in de paleisgangen. Hofmeesters, bedienden en herauten, allen tot over de ooren in 't werk, twistten luide over de voorbereidselen der feesten en tournooien; pages en lijfknechts waren veel te opgewonden om van eenig nut te kunnen zijn, terwijl het vrouwvolk over niets anders sprak dan over kleeren.

Terwijl de Keurvorst zich door al dit gewarrel heen een weg baande, gedachtig aan wat deze feestvreugde hem zou kosten, begon hij opeens *van de geheele zaak genoeg te krijgen* en wenschte van ganscher harte, dat alles reeds voorbij was en zijn nicht veilig en wel in de Nederlanden zat.

Eindelijk vond hij Prinses Anna in de hooge donkere antichambre, die toegang gaf tot haar vertrekken. Hier scheen verwarring en rumoer het toppunt bereikt te hebben. Het vertrek lag vol kleeren, hoeden, mantels en balen stoffen; hofdames, kamervrouwen en kleermakers duwden elkander uit den weg in hun ijver van tentoonstellen, uitleggen en aanpassen.

Voor het groote, gothische venster stond een hooge kapstok, waaraan rijk gekleede poppen bengelden als fraai uitgedoste slachtoffers aan een sierlijke galg. Het waren eenige bruidsjaponnen van het prachtige uitzet, die aldus aan het oog der prinses werden vertoond. Deze stond ze met groote aandacht te bekijken, ze naar alle kanten omdraaiend om ze nauwkeurig waar te nemen: zij en allen overstraald door het volle zonlicht, dat zich als een gouden schijn voor haar voeten afteekende.

Anna van Saksen, de heldin van dit belangrijke en breedbesproken huwelijk, de prinses wier naam thans op aller lippen lag en wier naderende verbintenis met een Paapsch edelman het ridderlijk medelijden had opgewekt van Vanderlindens beide leerlingen, was nu zestien jaren oud. Eenig kind van den Keurvorst Maurits zou zij, ware zij een knaap geweest, de plaats hebben moeten innemen, die haar oom thans bekleedde. Van moederszijde verwant aan het huis van Hessen, vloeide het edelste bloed van Duitschland in haar aderen en telde zij de meeste groote geslachten onder haar verwanten.

Haar hooge rang, het vroege afsterven harer ouders, de roem-

volle naam van haar vader en nu dit huwelijk, hadden haar in de oogen van het Luthersche Duitsche rijk verheven tot een ware heldin.

Het jonge meisje, dat de poppen van den kleermaker naar alle kanten stond om te draaien, zag er echter alles behalve als een heldin uit.

Klein en verdraaid, had zij een hoogen schouder en een uitstekende heup. Zij liep mank; haar gestalte was mager en slecht ontwikkeld, haar gelaat bleek en grof van trekken, met een grooten mond, waarom een besliste trek lag. Zij had groote, lichte oogen, vol uitdrukking en dof haar, waarvan de kleur bruin noch blond was, stijf en glad van haar hooge voorhoofd weggekamd.

Over haar geheele persoonlijkheid lag bekoring noch sierlijkheid, terwijl een ziekelijk gestel haar zelfs de frischheid der jeugd had ontroofd. Haar verschijning en geheele manier van optreden vergoedden geenszins den indruk van haar persoon, want zij was lomp in haar bewegingen, terwijl haar blik en schel stemgeluid de grootste aanmatiging en drift vertolkten.

Zij was inderdaad zoo weinig aantrekkelijk en zoo onaangenaam, dat de Keurvorst hiervan in 't bijzonder gewaagd had tegenover den Landgraaf, om dezen te bewegen zijn toestemming tot het huwelijk te geven.

„Een jong meisje, dat aldus verdraaid is van lichaam als van karakter, zal niet gemakkelijk een vrijer vinden", had hij aangevoerd, en zooals hij haar daar zag staan, met ongeduld aan de poppen trekkend, maakte zijn wroeging, voor haar een Roomschen echtgenoot gevonden te hebben, aanstonds plaats voor een gevoel van voldoening, haar in ieder geval aan een man te hebben geholpen. Toen zij den Keurvorst zag binnen komen, voegde zij hem met een vluchtigen blik toe:

„Ik heb het vreeslijk druk, oom!"

De Keurvorst sloeg geen acht op haar woorden; hij was gewend aan haar snibbigheid. Zij gevoelde zich zijn meerdere; haar hoovaardigheid, drift en onredelijkheid waren dikwerf reden geweest, dat de Keurvorstin haar echtgenoot gesmeekt had ten koste van alles het huwelijk te verhaasten, dat hen van Anna zou ontslaan.

„Ik kom u het kleinood brengen, dat Vanderlinden voor u vervaardigd heeft", zeide hij, haar het kleine palmhouten doosje aanbiedend.

Zij wendde zich van de poppen af en trad met eenige belangstelling naar hem toe. Gekleed in een lange japon van donkere stoffage met een witten neteldoekschen sluier, zag zij er veel ouder uit dan zij was en werden haar lichaamsgebreken nauwelijks verborgen. Met handen, die een weinig beefden, nam zij het kleinood uit het doosje. Haar oogen flikkerden, haar lippen waren

droog en een ongewone blos lag op haar wangen; zij was koortsachtig van opgewondenheid, haar geheele lichaam trilde. Het ontging den Keurvorst geenszins en vervulde hem min of meer met eenig medelijden voor de eenige telg van zijn broeder. Zij was niet veel meer dan een kind en 't was nog maar drie dagen voor haar huwelijk.

„Lieve nicht", zeide hij, zijn zware hand zacht op haar mismaakten schouder leggend; „moge deze amulet Uw geloof doen behouden in reinheid in het vreemde land en U zoowel naar lichaam als geest beschermen."

Anna lachte gemaakt, bekeek het kleinood met kritischen blik en zeide toen:

„Het is niet zeer fraai."

„Er gaat echter groote macht van uit, en ik hoop, dat gij het immer zult dragen", was zijn bezorgd antwoord. Telkens als gij het ziet, moet gij er aan denken, dat gij geboren en opgevoed zijt in het Hervormde Geloof."

„Wat dat betreft", zeide zij, „Zijne Hoogheid heeft mij zelf gezegd, dat ik Amadis de Gaul moest lezen, de luit mag spelen en zulke verstrooiingen genieten, welke aan iemand van mijn stand betamen en dat ik geenszins mijn hoofd moest breken over godsdienstzaken." Anna had dit gezegde van haar aanstaanden echtgenoot reeds meermalen aangehaald, en de Keurvorst fronste de wenkbrauwen, nu hij de woorden andermaal van haar hoorde.

„De Prins zeide dit als sprekende tot een kind; maar gij zijt niet langer een kind, en moogt ook niet meer als zoodanig redeneeren. Zijne Hoogheid heeft beloofd uw geloof te eerbiedigen, en gij moet het ook eerbiedigen, Anna, met hart en ziel.

De amulet om haar hals hangend, zeide zij op onbezorgden toon:

„Maak u niet ongerust over mij oom; ik heb groot vertrouwen in Zijne Hoogheid, dat is voldoende."

„Maar te midden van afgoderij moet gij zelf uw geloof hoog houden", zeide de Luthersche vorst met grooten nadruk.

„Gij spreekt evenals grootvader Hessen!" riep zij wrevelig uit; „ik geloof, dat mijn huwelijk U reeds berouwt. Doch dit helpt niets — God wil het, en de duivel zal het niet verhinderen, zooals ik aan Zijne Hoogheid schreef".

Het bloed steeg hem naar de wangen, terwijl hij toornig zeide:

„Indien gij u aanstelt als een eigenzinnig kind, zal ik het mij zeker berouwen."

„Ik heb uw amulet om mijn hals gehangen, wat wenscht gij nog meer!" klonk het onvriendelijk van haar lippen, terwijl zij er bijvoegde, „mijn kamervrouwen wachten op mij."

„Ik zal u niet langer ophouden", viel hij haar in de rede,

„doch vergeet niet, dat er ernstiger zaken in de wereld zijn, dan kleeren en sieraden voor een huwelijk!" Daarop verwijderde hij zich snel, daar hij wel begreep dat het geheel nutteloos was met haar te redetwisten. Haar aangeboren trots en ijdelheid waren wegens de opwinding van het oogenblik en de belangrijkheid harer tegenwoordige positie nog veel grooter geworden.

Anna was inderdaad bijna buiten zichzelve. Reeds drie jaren lang had zij haar zinnen op dit huwelijk gezet met allen hartstocht waartoe zij in staat was. Zij wenschte vrij te zijn, hooger in aanzien te komen; zij hunkerde naar de verstrooiingen van het vroolijke hof te Brussel, waarover zij zooveel gehoord had, en verbeeldde zich doodelijk verliefd te zijn op den schitterenden ridder, dien zij slechts ééns had gezien op een bezoek aan het hof te Dresden, en die nu haar man zou worden.

Met genoegen zag zij haar oom het vertrek verlaten en ontbood met ongeduld den kleermaker, die de japonnen was komen uitstallen. Op alles had zij wat aan te merken: hier was de rok te kort, daar stond de kleur haar niet aan; op een andere japon kwam het goudgalon niet met haar smaak overeen; alles aanmerkingen, slechts in 't wilde gemaakt, omdat zij veel te overspannen was, om de fraaie kleeren werkelijk nauwkeurig te beschouwen. Toen de kleermaker eindelijk met veel buigingen en strijkages het vertrek verlaten had, zonk zij uitgeput in een grooten stoel neder. Haar rug deed pijn van het lange staan; haar hoofd bonsde en haar zware japon woog als lood op haar schouders. De laatste nachten had zij geen oog gesloten; zij was doodelijk vermoeid. Toch wenschte zij noch zichzelve, noch iemand anders te sparen. Japonnen, rokken, mantels, hoeden, handschoenen, juweelen, alles wat weelde en overdaad slechts kon verschaffen, moest haar ter beoordeeling worden voorgelegd. Zij was zoo buitensporig aan 't koopen en bestellen geweest, dat men beweerde er na betaling van haar uitzet niets meer over zou zijn van de honderd duizend daalders, die haar bruidsschat uitmaakten.

Haar knokige vingeren woelden koortsachtig door brokaat, fluweel, zijden en linnen stoffen, gordels en versierselen, alsof deze dingen als zooveel wapenen waren die haar tegen het noodlot konden beschermen. En aldus beschouwde zij ze onwillekeurig. Zij had er nu eenmaal haar zinnen op gezet de voornaamste vrouw te zijn aan het hof te Brussel; haar kleine ziel kon zich met niets anders bezig houden, dan met deze kinderachtige eerzucht en bood geen ruimte voor eenig ander gevoel, behalve een fel jaloersch, maar beginnend verlangen, dat haar schitterende echtgenoot haar zou liefhebben. Zij dacht dat al deze opschik haar zou helpen haar doel te bereiken, en had daarom ook

voor niets anders ooren en oogen, dan voor haar schatten van kostbare zijde, Venetiaansch fluweel, bont, brokaat en borduurwerk.

Thans waren echter haar krachten uitgeput. Met hysterischen wrevel en ongeduld, op 't punt van in tranen uit te barsten, zond zij iedereen weg, nam den arm van haar meest geliefde kamervrouw en hinkte toen door de buigende kleermakers, juweliers en naaisters heen, naar haar eigen vertrek. Hier wierp zij zich weder in een met kussens vol gepropten stoel voor het open raam en bleef, in elkander gedoken als een dwerg, het hoofd met de hand gesteund met opgetrokken knieën, de voeten rustend op een hooge voetbank naar buiten staren, terwijl het zonlicht de schelle schittering weerkaatste van een grooten smaragd, in den ring, dien zij aan een harer vingers droeg.

De kamervrouw was bij het hooge met roode gordijnen behangen bed blijven staan om de bevelen der Prinses af te wachten. Zij was een groot, knap jong meisje, onderworpen, stil en geduldig van aard; eigenschappen, waaraan zij de gevaarlijke voorliefde der wispelturige Prinses te danken had. Haar vader had gediend onder Keurvorst Maurits; doch was, in zijn geboortestad Gent teruggekeerd, aldaar onder de regeering van den overleden Regent als ketter terechtgesteld, met verbeurdverklaring van zijn bezittingen. Zijn vrouw was met haar kind naar het Saksische hof gevlucht, en daar wegens de ondervonden ellende spoedig gestorven, haar dochter aan de bescherming der Keurvorstin achterlatend. Dit was de korte treurige geschiedenis van Rénée de Meung. Het had haar nederig, bescheiden en teruggetrokken gemaakt, doch hartstochtelijk gehecht aan het geloof, waaraan haar ouders en het geluk harer jeugd waren opgeofferd geworden, en dat haar veel ernstiger deed zijn, dan met haar leeftijd overeen kwam.

Met meer dan gewone onderdanigheid verdroeg zij de grillen, het humeur, de tirannie van Prinses Anna; de afwezigheid van alle ijdelheid en haar onaandoenlijkheid kwamen haar aanmatigende meesteres uitstekend te pas.

De schoonheid van Rénée de Meung was de weelderige schoonheid van de vrouwen van haar land, waarop zij zich echter volstrekt niet liet voorstaan. Een aanbidder had zij niet. Anna vond, dat zij er ook geen notitie van behoefde te nemen, terwijl haar ijdelheid haar belette op te merken hoe haar eigen leelijkheid nog sterker uitkwam naast de liefelijke verschijning van het Vlaamsche meisje met haar kastanje-bruin haar en oogen van dezelfde kleur, haar frissche gelaatstint, blanke huid en geregelde trekken, een schoonheid, die nog te sterker sprak door haar eenvoudige kleeding en optreden. Zij hield zich immer zoo volkomen op den achtergrond, dat haar meesteres de eenige niet was, die

deze stille, bescheiden schoonheid over het hoofd zag. Zooals zij daar uiterlijk in geduldige afwachting stond, verwijlden haar gedachten, als immer, in het verleden, toen zij nog een gelukkig thuis had, te midden van hen, die haar lief hadden, in de dagen toen zij haar moeder hoorde zingen, en haar vader hoorde lachen, toen haar leven vol hoop en liefde geweest was. Voor een oogenblik scheen zij aldus haar tegenwoordig bestaan — dat van een uit medelijden in dienst genomen banneling — te vergeten en zich weder een oogenblik te gevoelen, als destijds, vrij binnen de geliefde muren van Gent. —

„Rénée", aldus kwam Anna de illusie verbreken, „de Prins vroeg in zijn laatsten brief welke mijn kleuren zijn. Bij zijn intocht binnen Leipzig zal hij een gevolg hebben van duizend ridders en edellieden — vindt gij het niet schitterend?"

Zich aanstonds uit haar droomen losrukkend, antwoordde Rénée, met gelatenheid haar rol van vertrouweling weder opvattend, „Uwe Genade is inderdaad zeer gelukkig".

Zij nam niet zoozeer uit goedigheid als wel uit onverschilligheid genoegen met Anna's oppervlakkige ijdelheid. De weinige belangstelling, die haar tegenwoordig leven haar inboezemde, was haar beste schild, tegen wat zij te verduren had.

„Hij is inderdaad een schitterend ridder", zeide Anna met groote voldoening; „en hij heeft mij zulke vriendelijke woordjes gezegd en complimentjes gemaakt! Ik wenschte, dat gij hem hadt kunnen zien, toen hij in Dresden was. Doch nu zult gij hem spoedig hier mogen bewonderen. Ik ben echter van hooger geboorte dan hij, want in Duitschland heeft hij geen hooger rang dan dien van graaf. Toch is hij een souverein vorst en ik zal in Brussel voor niemand uit den weg gaan. Heerlijk, hè?"

Aldus ging zij met schelle stem voort, terwijl de kamervrouw met alles instemde. Maar heden ergerde Rénée's bescheidenheid, waarin Anna immer zooveel behagen schepte, haar, want zij verlangde wat meer gewoon menschelijke belangstelling te zien in haar zaken, wat meer spanning, wat jaloerschheid, wat afgunst.

„Gij zijt zoo koud als een steen; mijn huwelijk kan u niets schelen!" riep zij wrevelig uit.

Bij deze persoonlijke aanmerking bloosde Rénée; Anna sprak slechts zelden tot haar als tot een menschelijk wezen.

„Ik stel natuurlijk belang in uw huwelijk", weerlegde zij op ernstigen toon; „doch hoe kan ik oordeelen over zaken die zoo ver boven mij staan?"

Dit bevredigde Anna weder.

„Zoudt gij niet gaarne een rijken, knappen man hebben?" vroeg

zij, met het doel zich zelf gevleid te gevoelen met de wangunst, die dit bij Rénée zou wekken.

„Ik?" vroeg Rénée met onverholen verbazing, „wie zou mij nu trouwen!"

Anna glimlachte. Misschien vind ik den een of anderen dag wel iemand voor u „hoe oud zijt gij?"

„Vijf en twintig, uwe Genade."

„Dat is niet zoo heel jong meer! Bijna tien jaren ouder dan ik! Vindt gij het niet prachtig te trouwen als men pas zestien is! Zoudt gij niet gaarne spoedig trouwen?"

„Ik zou niemand anders willen hebben dan een Lutheraan", antwoordde Rénée bedaard.

Anna bloosde, en haar schitterend oog bliksemde van toorn, toen zij uitkrijschte:

„O! dus gij durft mij ook al voor de voeten gooien, dat de Prins van het Roomsche geloof is!"

„Neen, want ik weet, dat er staatkundige redenen zijn", gaf Rénée met zachtheid terug.

„Staatkundige redenen!" schreeuwde Anna, „ik heb hem lief, en hij mij! Gij zijt jaloersch, omdat gij nooit zulk een ridder zult krijgen!"

„Neen, inderdaad nooit", stemde de kamervrouw met onverstoorde zachtheid toe, „alleen maar voorname dames als uwe Genade kunnen een echtgenoot krijgen als de Prins van Oranje."

„Gij zoudt alleen met een Lutheraan willen trouwen, dus zoudt gij den Prins niet tot man willen hebben?" vroeg Anna.

„Het is te gek, om zoo iets ook maar te veronderstellen, uwe Genade."

„Ja maar, zoudt gij *willen*?" hield Anna aan. Op eenmaal deden aangeboren moed en oprechtheid Rénée haar bescheidenheid vergeten en beslist antwoordde zij:

„Ik zou nooit een Roomschen man willen hebben, al was hij de Keizer in persoon!"

„Hardvochtig, trotsch schepsel!" riep Anna uit met tranen van ergernis in de oogen. „Maar het is een leugen, een leugen uit jaloerschheid, want gij zoudt den eersten den besten Roomschen nemen, die u kwam vragen!"

Rénée zweeg.

„Wacht maar, totdat gij den Prins ziet", bleef Anna met kinderachtige koppigheid aanhouden, „er is niemand, niemand die bij hem vergeleken kan worden!"

„Dat heb ik altijd gehoord", stemde Rénée oprecht toe.

„Hebt gij zijn eerste vrouw ooit gezien?" vroeg Anna in eens „Was zij mooi? Hield hij veel van haar?"

„Ik heb de eerste Prinses nooit gezien, uwe Genade. Zij waren beiden zeer jong, toen zij trouwden, en zij is zeer vroeg gestorven."

„Ik ben er zeker van, dat hij nooit meer aan haar denkt. Als gij zoo bang zijt van de Roomschen en ze zoozeer haat, waarom gaat gij dan met mij mede naar Brussel?" vroeg Anna hatelijk.

De bittere waarheid: „Ik moet gaan, waar ik mijn brood kan verdienen", lag op Rénée's lippen, doch zij wist zich te beheerschen en antwoordde:

„Ik vrees geenszins, dat iets of iemand mijn geloof zou kunnen aantasten, uwe Genade — daarbij zal ik een Protestantsche meesteres dienen."

„Gij zoudt zeker liever hier blijven .... indien gij een Lutheraan tot man kondt vinden ... doch gij zijt niet zoo jong meer; daarbij hebt gij rood haar. Ik geloof daarom, dat gij toch beter doet met mij mee naar Brussel te gaan ...", zeide Anna.

Deze onhebbelijke woorden hadden niet de minste uitwerking op Rénée, die ze nauwelijks scheen te hooren.

„Hebt gij verwanten in Brussel?" vroeg Anna wederom.

„Neen, ik heb geen verwanten meer in de Nederlanden, uwe Genade; wij zijn allen uiteengejaagd, zwervend ... of in het graf ..." Plotseling aan het gesprek een andere wending gevend, omdat zij er zich op betrapte, met gloed te zijn gaan spreken, vroeg zij; „Is de proef van den alchimist gelukt? Dat zou immers deze week bekend worden?"

„Daarvan heeft de Keurvorst geen woord gezegd", zeide Anna wrevelig; „hij kwam mij een onnoozel ding brengen, dat Vanderlinden gemaakt heeft. Die proef is natuurlijk mislukt."

„Arme man!" zeide Rénée medelijdend, gedachtig aan alle teleurstelling voor zooveel moeite. Medelijden voor anderen was nu het eenige, dat zij gevoelen kon, sinds haar eigen ongeluk haar niet meer deerde.

Anna begon te klagen, dat de pijn in haar hoofd ondraaglijk was. Zij zag er ziek en uitgeput uit; er lag iets tragisch in haar zwakheid en opgewondenheid, haar misvormdheid en haar ijdelheid.

Toen Rénée haar zoeten wijn en geconfijte vruchten had voorgezet, begon zij, als altijd, gulzig te eten en te drinken en viel daarna in haar stoel in slaap, waarop de kamervrouw het zilveren bord en den zilveren kroes op het donkere buffet neerzette, en toen zacht naar het venster sloop, om van den zonneschijn te genieten.

Vol medelijden keerde zich haar blik spoedig naar de misvormde gestalte der Prinses, die zelfs nog in haar slaap zenuwachtig de handen wrong. Wat goeds kon dit huwelijk beloven? De bruigom, een van Koning Filips' hovelingen, wereldsch, knap

van uiterlijk en van verstand — de bruid, dit ongelukkige schepseltje, ontevreden en onwetend, half gek van ijdelheid, ziek van opgewondenheid, ongezond van lichaam en van geest. Rénée, die Anna kende, zooals weinigen haar kenden, gevoelde bijna medelijden met den Roomschen Prins, die zijn aanstaande vrouw onmogelijk kon kennen. „En dan gaat men ter eere van zulk een huwelijk nog dansen, houdt feestmalen en steekspelen!" Weemoedig zat zij starend in den zonneschijn; het was een vreedzame achtermiddag. Zij bespeurde echter niets van wat zich aan haar blikken voordeed. In gedachten verzonken zag zij de wereld als een groote kaart, waarop bonte tooneelen elkander afwisselden, voor zich uitgespreid. Tirannen, die vrij moordden en brandden, het arme volk verdrukkend, dat vervolgd en verjaagd, als vee moest omkomen. Overal ellende, geweld en wreedheid, en niemand, die opstond, om zich er tegen te verzetten — niemand die een man als Koning Filips den handschoen toewierp. Iedereen dacht slechts aan zichzelf en eigen voordeel; zelfs de Protestantsche Prinsen van Duitschland, die voor het geloof van Maarten Luther hadden pal gestaan, deden eigen belang voorgaan, waarvan dit huwelijk, dat de Keurvorst alleen om persoonlijke redenen had doorgedreven, een sprekend bewijs was.

In Engeland heerschte een Protestantsche Koningin, toch bleef zij op vriendschappelijken voet met Katholieke vorsten en deed niets ten behoeve van haar geloofsgenooten, die wreedelijk werden vervolgd.

„Altijd staatkunde, ijverzucht, eigenbelang!" zuchtte Rénée; „is er dan niemand in de geheele wereld om voor zijn God en zijn land op te staan? Niet een om zich op te werpen als kampvechter voor de vrijheid van het geloof?"

Neen, niet één, zoo dacht zij; wel hield men de schitterende vertooning van ridderlijkheid in het steekspel in eere, maar de geest er van was toch lang reeds vervlogen! Er waren geen ridders meer, ridders in den waren zin des woords, helden, die zich opwierpen voor zwakken en verdrukten, eenvoudigen en nooddruftigen. Het Hervormde geloof had wel heiligen en martelaren voortgebracht, doch kampvechter, noch beschermer.

„Zij schikten zich allen naar de omstandigheden, die groote vorsten en machtige edellieden", dacht Rénée, „geen van hen, die het tiende van zijn bezittingen zou opofferen ter wille van de arme Protestanten, voor het land, voor de vrijheid . . . . geen enkele!"

Mismoedig leunde zij met het hoofd tegen den post van het raam en sloot de oogen; het leven scheen zoo lang, zoo nutteloos; de wereld zoo verdraaid, zoo leelijk, zoo slecht!

„Er *zijn* helden geweest", fluisterde de altijd romantische geest der jeugd ook haar toe, „waarom zou er dan ook nu geen opstaan, nu hij zoo dringend noodig is? Als ik ooit zulk een held ontmoette, of over hem hoorde, wat zou ik hem vereeren!" dacht zij in zichzelve. Zij deed de oogen open en zag weer den zonneschijn, de straten der stad en de drukte der komende feestvreugde. Zij dacht nooit aan liefde, zij geloofde niet, dat zij in staat was te beminnen; maar dit gevoelde zij: Dat zij bereid zou zijn haar leven af te leggen voor, of het in heerlijke zelfverloochening te geven in dienst van hem, die zich als kampvechter zou opwerpen voor haar vervolgd geloof, haar verdrukt land.

Het sloeg zes uur; de kameniers kwamen binnen om de Prinses voor het avondmaal te kleeden en thans was Rénée vrij. Zij haastte zich het vertrek te verlaten alvorens een gril harer meesteres haar kon beletten van haar vrijheid te gaan genieten, en begaf zich toen naar buiten, de zonnige straten op.

HOOFDSTUK III.

Lodewijk van Nassau.

Rénée was een vreemdeling in Leipzig en wist er den weg niet; doch daar zij er niemand kende en haar wandeling geen bepaald doel had, kon het haar niet veel schelen, waar de vroolijke straten haar heenleidden. Zij liep langzaam voort, zich verheugend in den zonneschijn, het eenige, dat haar te genieten gelaten was. In haar eenvoudige, bijna armzalige kleederen zag zij er geenszins uit als een dame, behoorende tot het hof. Zelfs indien zij zich meer volgens de mode had wenschen te kleeden, zou zij dit niet hebben kùnnen doen, want behalve het weinigje, dat zij ontving als kamervrouw bij de nicht van den Keurvorst, bezat zij niets.

Zooals zij daar onopgemerkt voortliep te midden der dichte menigte, welke haar soms in haar haast tegen den muur aandrong, was zij zich volkomen onbewust van haar onaanzienlijke kleeding.

Iedereen op straat was vervuld met de bruiloft en de komende feestelijkheden; de naam van Prinses Anna en haar bruigom lag op aller lippen. Er scheen binnen de stad Leipzig voor niets anders plaats te wezen dan voor pret en vroolijkheid, en de feeststemming werd nog verhoogd door den gouden zonneschijn, die in alle vensterruiten en op alle weerhanen weerkaatste, een gulden gloed leggend op de toppen der kastanjeboomen en olmen op de pleinen en in de tuinen.

Toen Rénée een dezer pleinen opliep, ontmoette zij er den alchimist van den Keurvorst, die met een klein, in koper gebonden boek in de hand, onder de schaduwrijke boomen voortwandelde. Zij zou hem voorbijgeloopen zijn, hem aan zijn overdenkingen overgelaten hebbend, indien hij haar niet gezien en aanstonds herkend had; hij groette en bleef staan. De weinige malen, dat zij elkander ontmoet hadden, had zij zich immer vriendelijk betoond en belangstellend in zijn arbeid, zoodat zij een aangenamen indruk op hem had achtergelaten.

Op het boek duidend, dat hij in de hand hield, begon hij: „Dit zal u misschien herinneren aan dat belangrijke werk, dat een zekere jood eenmaal schonk aan den grooten Nikolaas Flamel, een boek, dat hem hielp het geheim der geheimen te ontdekken. Hij beschrijft het als een in koperen band gebonden boekdeel, met uit schors gesneden bladeren, gegraveerd met een ijzeren stift, en symbolische, fraai gekleurde platen."

„En ontdekte hij den steen?" vroeg zij.

„Ja zeker", antwoordde hij op ernstigen toon; „en tot nagedachtenis daaraan staat tot op den huidigen dag zijn standbeeld in Parijs en tevens veertien kerken en zeven hospitalen, welke hij stichtte met het goud, dat hij vervaardigde."

„Nam hij het geheim in het graf mede?" vroeg zij wederom.

„Hij heeft het aan geen schepsel ter aarde medegedeeld", antwoordde de alchimist „en ik kocht dit boek ter nagedachtenis aan het zijne — het kost slechts twee gulden en ik geloof niet, dat het meer waard is". Het boek onder den arm stekend, vroeg hij haar of zij mede wilde gaan om zijn huis te zien, dat vlak bij was. Hij vertelde haar, dat hij die woning genomen had, omdat zij toebehoord had aan een anderen alchimist, welke op reis was gegaan. Deze had er tevens een winkel op na gehouden van parfumerieën, zeep en gegraveerde steenen; hij was nu den winkel blijven aanhouden en verdiende aldus iets, nu de stad vol gasten was voor de bruiloft.

„Ik zou liever in Dresden gebleven zijn om er mijn proeven voortgezet te hebben", vervolgde hij; „doch zijn Prinselijke Genade stond er op, dat ik hier zou komen, en daar hij mijn reiskosten niet betaalde, moet ik nu zien te verdienen, wat ik kan met deze reukjes en zalfjes."

„Het spijt mij zoo, dat uw proef mislukt is", zeide Rénée op vriendelijken toon. De bezigheden van den alchimist schenen haar van meer waarde toe, dan die der meeste menschen. Hij streefde ten minste met zijn arbeid naar een verheven doel, en zocht naar iets, dat evenveel voordeel zou aanbrengen aan de geheele menschheid als aan hemzelf.

„Misschien gelukt het een volgenden keer", antwoordde hij bescheiden, „doch ik twijfel, of God mij deze groote eer beschoren heeft . . . . deze bijzondere onderscheiding . . ."

Toen kwamen zij aan zijn woning, op den hoek van het plein en traden den winkel binnen, welke zich tegenover de kamer bevond, waar hij den Keurvorst had ontvangen.

De winkelramen zagen uit op het Westen en het licht der ondergaande zon viel door een laag, breed raam, op planken vol potten, flesschen en doozen, en op de lange glimmende toonbank,

waarop eenige zegels schitterden, terwijl twee mannen gebogen stonden over een schaaltje vol gegraveerde steenen, bestemd voor zegelringen.

De man achter de toonbank was de voornaamste helper van den alchimist, iemand die hem op al zijn zwerftochten vergezelde, lief en leed, goede en kwade dagen met hem deelde, een weinig bespraakte, magere Franschman, Duprès genaamd, een bekend spiritist, eigenaar van een paarlmoeren tafel, waarop hij engelen kon doen neerdalen om met hem te komen beraadslagen en tabletten van gepolijst git, waaruit hij komende gebeurtenissen kon voorspellen. Op dat oogenblik hield hij een paarsen steen tegen het zonlicht in, helder en zuiver als kristal, waarin gegraveerd stond het eerste reuzenwerk van Herkules. Het zonlicht sloeg warme violette stralen uit het kleinood.

De klant, aan wien hij den steen vertoonde, was een jong edelman van ongeveer twintig jaren, rijk gekleed in zwart fluweel en wit satijn, met over één schouder een oranje laken mantel, welke over de borst met gouden koorden was vastgehouden. Om den hals droeg hij een drie-dubbelen plooikraag, waarvan de buitenste was afgezet met zilveren kant, welke tot aan zijn ooren reikte.

Hij had een bijzonder innemend uiterlijk; was van middelbare grootte, slank en buitengewoon goed gebouwd; zijn edel, welgevormd hoofd droeg hij trotsch en voornaam als een hert. Zijn trekken duidden op hooge geboorte en spraken van een opgewekten geest en open karakter. Zijn donkerbruine lokken vielen dicht op den plooikraag en zijn voorhoofd neder.

In de palm van zijn welgevormde rechterhand hield hij eenige gele en roode steenen, die in het zonlicht schitterden.

Rénée kende den jongen edelman; hij was Lodewijk van Nassau, broeder en afgezant van Anna's bruigom, wiens belangen hij gedurende de drie jaren van onderhandeling had behartigd.

Zoowel uit de haar eigen bescheidenheid, als omdat zij haar plaats kende, trad zij aanstonds terug, toen zij den jongen graaf bespeurde; doch met aangeboren hoffelijkheid, stond hij op en wendde hij zich aanstonds tot het jonge meisje, om haar oordeel te verzoeken over de steenen op de toonbank.

„Daar weet ik niet veel van", antwoordde zij met een glimlach, „en ik weet eigenlijk niet wat ik hier kom doen, behalve dat ik beleefd werd uitgenoodigd eens te komen kijken".

Zij was bij de toonbank komen staan en zag hem met haar gewone, uiterlijk geringe belangstelling aan. Zij kende hem slechts weinig en had nooit meer dan een paar woorden met hem gewisseld. Niettegenstaande zijn vriendelijkheid en de onbetwistbare bekoring, die van hem uitging, stond hij haar toch niet aan. Dit

vond zijn eerste oorzaak in het feit dat hij, een Protestant, zich beijverd had het huwelijk te bevorderen tusschen zijn Katholieken broeder met Anna, de Protestantsche, en bovendien omdat hij zelf naar een rijke bruid uitzag.

Rénée beschouwde hem ook als wuft, verkwistend en oppervlakkig.

„Zal het u genoegen doen, wanneer het huwelijk van Zijne Hoogheid, uw broeder, eindelijk voltrokken zal zijn?" vroeg zij hem met iets van nieuwsgierigheid.

„Of dit mij genoegen zal doen!" zeide hij, zijn blik tot haar oprichtend; en voor 't eerst bemerkte Rénée eenige vermoeide en bezorgde trekken in de fraaie regelmatige lijnen van zijn gezicht.

„Het zal ons allen genoegen doen", antwoordde Duprès met een vrijmoedigheid, die hem eigen was", en het zal ons verheugen te hooren, dat de jonge Prinses veilig en wel in de Nederlanden zal aangekomen zijn".

„Mij niet", zeide Rénée, „ik zou liever in Saksen blijven, dan naar Brussel te gaan".

„Denkt Hare Hoogheid hier evenzoo over?" vroeg de graaf.

Eerst verwonderde Rénée zich over deze vraag; doch aanstonds bedacht zij zich, dat de Prinses altijd zoo afgesloten leefde, zorgvuldig bewaakt door den Keurvorst, waarschijnlijk uit vrees, dat een al te nauwkeurig bericht over haar leelijkheid haar aanstaanden echtgenoot zou kunnen afschrikken, en dat Lodewijk haar zelden en dan nog slechts vluchtig gezien had, zonder ooit in de gelegenheid geweest te zijn een indruk gekregen te hebben van de geaardheid en de gedachten der Prinses, die de kamervrouw maar al te goed kende.

„De Prinses is zeer verheugd naar Brussel te gaan en is Zijne Hoogheid zeer toegenegen", antwoordde zij vormelijk en toen, met wat meer gevoel: „Zij is nog zeer jong, Prinselijke graaf, en niet zeer sterk van gezondheid, zoodat de opwinding van deze dagen haar ten zeerste aandoet".

„Ik geloof niet, dat zij spijt heeft Saksen te verlaten, zoodat Zijne Hoogheid zich dus niets heeft te verwijten", merkte de alchimist op.

„En zij is ook niet bevreesd zich naar een Katholiek hof te begeven, niet waar?" vroeg de jonge graaf met een oprechten lach; „ik geloof, dat zij meer denkt aan haar fraaie kleeren en nieuwe titels, dan aan de preeken en gebedenboeken, die zij hier achterlaat". Dit zeggende schoof hij achteloos een ring met een honigkleurigen steen aan zijn vinger.

Rénée, die zich over zijn woorden verbaasde, haastte zich te zeggen:

„Hare Genade zal aan het Hervormde Geloof blijven vasthouden".

„Maar zij zal Katholiek moeten leven", haalde de graaf met een glimlach aan. Hij sprak alsof het hem genoegen deed — wat inderdaad ook het geval was — dat de Prins, zijn broeder, verkregen had wat hij wenschte, namelijk een gemalin, die geen voorwaarden stelde betreffende haar geloof, daar een openlijke Protestantsche, als gade van een edelman van Koning Filips, natuurlijk een onmogelijkheid was.

Rénée had zoowel den onbegrijpelijken loop der onderhandelingen van den voogd zoowel als die van den aanstaanden echtgenoot met groote minachting gadegeslagen, want om persoonlijke redenen gaf de Keurvorst zijn nicht aan een Katholieken edelman, die een kettersche bruid verwierf, alleen, omdat zijn belang dit meebracht.

Haar stilzwijgen trof den jongen graaf; vroeger had hij reeds opgemerkt, dat zij bijzonder stil van aard en ook dat zij opmerkelijk schoon was. Een kenner van vrouwelijke schoonheid, viel zijn blik met welbehagen op haar welgevormde gestalte en het frissche gezichtje met fijne trekken, omlijst door een weelderigen haardos, die zonder de minste koketterie was gekapt.

„Ik zou wel eens willen weten, waaraan gij denkt", zeide hij.

Deze woorden verschrikten haar; zij werd steeds zoo volkomen over het hoofd gezien, dat, wanneer men haar opmerkte, en als een menschelijk wezen aansprak, haar dit meestal van streek maakte.

„Waaraan zou ik denken!" . . . . antwoordde zij, „niet veel belangrijks, Prinselijke graaf, dwaasheden."

Deze overhandigde den ring en den violetten steen aan Duprès, die ze in cederhouten doosjes pakte.

„Ge ziet er niet naar uit, alsof gij u zoudt bezig houden met dwaasheden", zeide hij toen op meer ernstigen toon, dan zij van hem verwacht had.

„Ik geloof, dat deze jonge dame inderdaad zeer wijs en verstandig is, edele heer", merkte de alchimist op zijn beurt op.

„Wilt gij niet voor uw gedachten uitkomen?" vroeg Lodewijk van Nassau glimlachend.

Op eenmaal overwon zij haar verlegenheid en antwoordde bedaard en oprecht:

„Ik ben zoo met hart en ziel een Protestantsche, dat ik mij onmogelijk over dit huwelijk kan verheugen, dáárover dacht ik, uwe hooge staatkunde, raakte het in 't geheel niet".

„Het is inderdaad een kwestie van staatkunde", stemde hij toe, haar huldigend door ernstig op de zaak in te gaan. „Dit huwelijk komt zoowel den Keurvorst als mijn broeder in 't gevlei.... en strookt, zoo ik mij niet vergis, ook met de aspiraties der Prinses. Tusschen verstandige menschen worden godsdienstige verschillen gemakkelijk

glad gestreken. De Prins is geen dweper, en zoolang gij tot zijn omgeving behoort, zal hij uw geloof zeker beschermen. Hij ontving ook een Protestantsche opvoeding.

Rénée kon geen antwoord vinden; zij wist dat de Prins zijn geloof verzaakt had, toen de schitterende erfenis, de rang en titels van zijn neef Rénée van Oranje hem ten deel waren gevallen. Zijn vader had den jongen Duitschen Protestant naar het hof van den Keizer gezonden, waar hij Katholiek, bijna een Spanjaard geworden was.

Het jonge meisje zag in dit alles niets, dat te prijzen was; het geleek precies op heel de rest van de wereld.

„Houdt gij niet van mijn broeder?" vroeg Lodewijk om haar gevoelens te peilen.

„Ik houd van niemand", klonk het van haar lippen.

„Hebt gij hem wel eens gezien?"

„Neen, want toen Zijne Hoogheid in Dresden was, lag ik zwaar ziek."

„Ik dacht wel, dat gij hem nooit gezien hadt," zeide Lodewijk. „Niemand, die hem ooit heeft gezien, blijft er onverschillig onder".

„Gij moet mij niet in aanmerking nemen", verdedigde Rénée zich; „wie ben ik, dat ik een oordeel zou vellen over hooggeplaatste personen. Ik zoek naar een held, en die is even moeilijk te vinden als de steen der wijzen", zeide zij, zich met een glimlach tot den alchimist wendende.

„O, foei, gij hebt Amadis de Gaul gelezen en de verhalen over Charlemagne en zijn paladijnen!" plaagde Lodewijk; „ik had gedacht, dat gij daarvoor veel te ernstig waart".

Een diepe blos verspreidde zich op haar gelaat; het was als het plotseling zich openen eener gesloten bloem, zoo verleenden haar zich thans blootgevende gevoelens een merkwaardige schoonheid aan haar trekken.

„Er *zijn* helden geweest!" zeide zij met nadruk, „en waarom zou er zich niet wederom een voordoen? Vindt gij dit ook niet, meester Vanderlinden? Meer dan ooit behoeven wij thans een held!"

Plotseling onderdrukte zij echter haar gevoelens en de lieflijke blos verdween. Zij wendde zich af en nam een der slanke reukflesschen in de hand, door den alchimist vóór haar op de toonbank geplaatst.

Met bewonderende blikken zag Lodewijk haar aan en zeide glimlachend:

„Een of anderen dag zult gij misschien uw held, en Vanderlinden zijn steen vinden".

Het zonlicht lag als een liefkoozing op zijn knap gelaat.

„Misschien?.... neen, stellig en zeker!" riep de alchimist uit, „en indien wij ze niet vinden, dan anderen, want beiden bestaan, zoo zeker als God in den Hemel!"

„Dus ook gij vindt, dat de wereld een ridder, een paladijn behoeft?" vroeg de graaf, zijn met goud bestikte witte handschoenen aantrekkend.

„Ik heb veel gereisd, edele heer", antwoordde de alchimist, „en hoewel steeds verdiept in mijn studiën, heb ik toch veel wreedheid en verkeerdheid om mij heen opgemerkt, in 't bijzonder in de landen onder het bestuur van Zijne Majesteit Koning Filips, in wiens gewesten, God geve, ik nimmer meer een voet heb te zetten. Ik was in Engeland, toen hij er koning was, en wat ik daar zag, heeft mij soms van het leven doen walgen. Hetzelfde vond ik in Spanje, en in den laatsten tijd is het in de Nederlanden niet veel beter. Er zijn maar weinig plaatsen, buiten deze Duitsche staten, waar een man vrij mag denken en spreken."

Lodewijk van Nassau zag eerst den alchimist aan, en toen Rénée, die de albasten potten en glazen flesschen op de planken langs den muur stond te bekijken. Hij had nooit het juk van een tiran gekend; zijn jeugdig leven was in onbetwiste vrijheid daar henen gevloeid, en zijn geloof was geenszins gevolg van overtuiging, maar van geboorte. Toch maakten de woorden van den ouderen man en het verstandige gelaat van het jonge meisje zekeren indruk op hem; hij gevoelde een vage en ongewone aandoening in zich opkomen en met een zucht nam hij de twee kleine doosjes van Duprès in ontvangst.

„Er hangen veel veranderingen in de lucht", zeide hij; „wie weet of de held niet komt opdagen, en al deze verwikkelingen zal ontwarren", waarop hij zijn witten hoed met hoogen bol en zwarte veeren opnam en groetend den winkel verliet.

„Hij zal het in ieder geval niet zijn!" fluisterde Duprès, den graaf door het raam nakijkend; „vandaag gaf hij nog vijftien daalders uit aan reukwerk — violette, citroen-water, rozenwater, oranjewater en bonbons van pistache-noten!"

„Gelijkt zijn broeder op hem?" vroeg Rénée.

„Ik heb den Prins van Oranje nooit gezien", zeide de alchimist, doch Duprès, die overal geweest was, en iedereen scheen te kennen, zeide:

„De Prins van Oranje is veel statiger dan Graaf Lodewijk, en hoewel slechts een paar jaren ouder, veel indrukwekkender... hij is inderdaad een groot vorst, doch verkwistend en diep in schulden, naar men zegt. Ook is hij niet zoo bijzonder vroom of strikt van levenswandel, ten minste niet beter dan anderen van zijn leeftijd en zijn stand."

„Zoudt gij niet in uw gitten tabletten kunnen zien, wat dit huwelijk geven zal?" vroeg Rénée aan mijnheer Duprès.

„Die heb ik reeds zoo vaak geraadpleegd voor den Keurvorst, doch nooit anders kunnen bespeuren, dan verwarring", antwoordde Duprès glimlachend.

„Hebt gij wel eens getracht uit te vorschen wat de toekomst der Protestanten zal zijn?" vroeg zij op ernstigen toon.

Behoedzaam het schaaltje met kostbare steenen wegbergend, antwoordde hij:

„Dat is te groot, om geopenbaard te worden door gitten tabletten, of wonderspiegels."

„Ons eigen hart zal ons dit moeten zeggen", zuchtte Rénée. „Mijn vrije tijd is om, meester Vanderlinden; wilt gij mij toestaan een andermaal uw schatten te komen zien?"

De alchimist nam een flesch van melk-wit glas met rood porseleinen stop, gevuld met jasmijn-reukwerk in de hand, en bood deze half verlegen het jonge meisje aan.

Rénée, die nooit van iemand eenig geschenk ontving, voelde de tranen in haar oogen komen. „Als gij mij zoo bederft, kom ik niet meer terug", zeide zij met een dankbaar glimlachje. Zij wist niet, dat zij de eenige dame was, die ooit zonder begeleidenden bewonderaar om reukwerk voor haar te koopen in den winkel was gekomen, noch dat, indien zij anders geweest ware, Graaf Lodewijk haar meer reukwerk zou hebben aangeboden dan zij had kunnen gebruiken. Zij was er zich niet van bewust, dat haar teruggetrokkenheid en koelheid haar zelfs gewone bewijzen van vriendelijkheid deden missen. Hoffelijkheden verlangde zij niet, maar dikwijls hunkerde zij naar vriendelijkheid, en daarom werd haar hart getroffen door de gift van den alchimist, waar vleierij van den graaf haar zou hebben koud gelaten. Voor een oogenblik bleef de welriekende atmosfeer van den winkel op straat nog om haar heen waren. Zij ontmoette de twee leerlingen van den alchimist, de borst versierd met rozetten gevlochten uit de kleuren der Prinses en afgemaakt met oranje linten.

De huizen wierpen thans lange schaduwen, want de zon neigde ter kimme, doch overal heerschte een geest van feestvieren en opgewondenheid, terwijl de namen van Anna en Willem van Oranje in de lucht weergalmden.

HOOFDSTUK IV.

De Bruiloft.

Boven aan de breede trap van het Stadhuis te Leipzig wachtte Anna van Saksen haar bruigom op, omgeven door een schitterend vertoon van handbuksschutters, een garde van burgers, edellieden en pages, welke in rijkdom van kleuren en met flikkerende wapens op de trappen en portalen stonden opgesteld.

Het was de vier-en-twintigste Augustus, Sint Bartholomeusdag. Niettegenstaande de atmosfeer binnen het Stadhuis voortdurend verfrischt werd door het rondsprenkelen van reukwater, was het er toch verschrikkelijk warm en benauwd. De zonnestralen wisten hier en daar door de zorgvuldig gesloten zonneblinden heen te dringen en lagen als gouden vlekken op de marmeren steenen.

De pages slaakten verholen zuchten; de edellieden zwoegden onder het gewicht hunner fluweelen en brokaat-zijden kleeren en kostbare kettingen; de dames, die de bruid omringden, stonden voortdurend te fluisteren en blikken te wisselen. Op eenigen afstand stond de Keurvorstin zich aan den oom der bruid, Landgraaf Willem van Hessen, zoon van den bejaarden Landgraaf, te beklagen, dat het keurvorstelijk slot, dat zooveel meer ruimte bood, nu juist verbouwd moest worden. De bruid zelf stond vooraan, bijna aan den rand der bovenste trede. Haar blikken waren strak gericht op de groote deur aan den voet der trap, waarop twee rijen soldaten schitterend uitkwamen tegen de donkere houten leuning. De laatste weken van opgewondenheid en slapelooze nachten hadden haar geheel uitgeput; een hartstochtelijke opwinding had haar evenwel op de been gehouden, waardoor zij ook nu in staat was haar zware kleeren te torsen, deze verstikkende hitte te verdragen en de vermoeienis, aldus staande haar bruigom af te wachten, te trotseeren.

Aan het hoofd van vierduizend edellieden, burgers en soldaten, was de Keurvorst den bruigom met zijn eskorte buiten de stad tegemoet gereden. Hun, die in het Stadhuis den terugkeer van den Keurvorst met zijn gasten stonden te verbeiden, viel het wachten bijzonder lang.

„Waarom komen zij niet . . . waarom zijn zij nog niet hier?" had Anna reeds meermalen gevraagd.

Rénée de Meung beschouwde de schitterend uitgedoste gestalte harer meesteres met medelijdende blikken. De jonge kamervrouw was in haar hart zóó ver verwijderd van de feestelijkheid te midden waarvan zij zich bevond, haar geest stemde zoo bitter weinig in met de opwinding van het oogenblik, dat al deze schitterend uitgedoste menschen haar even levenloos en onnatuurlijk toeschenen als de fraai gekleede poppen, die de kleermaker aan de Prinses was komen vertoonen. En toch gevoelde zij, wanneer zij de bruid aanzag, iets van spijt, dat Anna niet schooner, liefelijker en gracieuser was. De lang onderdrukte droomen harer eigen jeugd zeiden haar dat de hoofdpersoon van zulk een schitterend feest een waardiger indruk behoorde te maken. Sinds 's morgens zeven uur was Anna reeds op de been geweest om zich te laten kleeden, en nu was het twee; terwijl het huwelijk om vijf uur zou plaats hebben. Na alle moeite, die de kamervrouwen zich met 't grootste geduld hadden getroost, was het resultaat toch haast niet anders, dan een soort potsierlijke pracht. Een zwaar satijnen kleed van wijn-rood en amber-geel viel in dichte plooien om haar heen, afgemaakt met een breeden geborduurden rand bestikt met robijnen en topazen. De rok was van voren met een gouden koord opgehouden om een onderrok van zwart en rood brokaat met een patroon van bloemen, en de gouden puntschoenen met roode rozetten te laten uitkomen. Het nauwsluitend keurslijf was laag uitgesneden en afgemaakt met een hoogopstaanden kraag van gouden kant, terwijl wijde mouwen van flets geel satijn met gouden en roode koorden kruislings waren dichtgesnoerd. Paarlen, robijnen en lange snoeren van vreemdsoortig émail omsloten haar hals en bedekten haar boezem; lange smaragden oorringen bengelden uit onder haar stijf gekruld haar, dat onder een met paarlen bestikten gouden kap hoog was opgekamd.

Niettegenstaande de hitte, hing een met hermelijn gevoerde oranje mantel van haar schouders af en sleepte meer dan een el achter haar aan.

Al deze dure en vorstelijke praal kon echter haar mismaaktheid niet verbergen, terwijl de flikkerende juweelen haar bleek gelaat deden gelijken op een kleurloos masker. Zij zag vaal-bleek, zelfs haar lippen waren kleurloos, en alleen in de lichte oogen gloeide de flikkering van haar hartstochtelijke, jaloersche, verlangende ziel.

Aldus stond zij haar geliefde, althans zoo beschouwde zij hem, op te wachten; en het hart van Rénée was met medelijden vervuld.

Eindelijk werd de deur aan den voet der trap geopend en viel

de volle Augustus-zon op het zwart en oranje der hellebaardiers, op de lansknechten en handbuksschutters, terwijl vlaggen, vanen en flikkerende wapenen boven een zee van hoofden op het marktplein uitstaken. De schitterende ruiterstoet had voor 't Stadhuis halt gehouden, en bestraald door het zonlicht, dat door de open deuren naar binnen viel, traden na een oogenblik de met ongeduld verbeide Prinsen het voorportaal van 't Stadhuis binnen: de Keurvorst vergezeld van eenige Duitsche vorsten en de bruigom met zijn drie broeders, de Graven Johan, Adolf en Lodewijk van Nassau. Terwijl deze rijk gekleurde groep een oogenblik aan den voet van de trap bleef staan, ontstond onder hen, die boven wachtten een nauw onderdrukt gefluister, een verlangend kijken en het geruisch van zijden stoffen. Met nieuwsgierige blikken zocht men beneden voornamelijk den bruigom, welken de meesten nog nimmer hadden aanschouwd.

Rénée, meer angstig nieuwsgierig dan de anderen, omdat zij meer nadacht, was met lichten tred, tot dicht achter haar meesteres genaderd, en keek met ingespannen blik op de Prinselijke groep, die thans langzaam de breede trap opkwam, een van hen een weinig vóór de anderen uit.

Deze cavalier was de man, wiens naam en faam zoo ver voor hem waren uitgegaan, de vorst, die zoozeer in Saksen besproken, zoo scherp beoordeeld was geworden en wiens huwelijk zooveel opschudding had veroorzaakt te Madrid, te Brussel en te Dresden en aanleiding was geweest tot zooveel intrige.

De oogen, gevestigd op Prinses Anna, en zelf het brandpunt aller blikken, steeg hij langzaam de trap op.

Rénée staarde hem onafgebroken en doordringend aan. Het was de eerste keer, dat zij hem zag en jaren later heeft zij dikwijls, te midden van verschrikking, verdriet en geestvervoering, teruggedacht aan deze gestalte in den zonneschijn en de kleine schitterende groep van vorsten, die hem volgde. De indruk, dien zij van Willem van Oranje ontving, was die van iemand van een bijzonder knap uiterlijk, met de houding van een krijgsman, en de gratie van een hoveling. Hij was slank en groot, acht en twintig jaren oud, van een donker, zuidelijk type, met een klein hoofd en regelmatige trekken, een rechten neus, volle lippen, en groote, heldere, bruine oogen. Zijn dik, golvend, kastanje-bruin haar was kort en hij droeg een kleinen puntbaard; zijn gelaatskleur was donker. Zijn eenvoudig wambuis van bruin fluweel, onder de kin toegeknoopt, en versierd met een smallen kraag van fijn, geborduurd linnen, stond open over een vest van scharlaken rood, terwijl de zwart satijnen mouwen en broek van dezelfde kleur met zilverborduursel waren opgelegd. Als eenig

versiersel droeg hij een massief gouden keten, welke in zes rijen om zijn hals hing. In de linkerhand hield hij zijn handschoenen en een zwarte muts met lange reigersveer.

Bevallig, schijnbaar ongekunsteld, trad hij zijn bruid tegemoet. Deze boog zich tot hem; hij kuste haar koude hand en zag haar glimlachend in het bleeke, bijna angstige gelaat.

Op dat oogenblik zag Rénée, als door plotselinge ingeving, de tegenstelling welke deze twee menschen vormden: hij in den bloei zijner mannelijke kracht, verfijnd, aantrekkelijk, levenslustig en gezond — zij niet meer dan een ziekelijk, ontevreden, onwetend wrevelig gestemd kind.

Deze tegenstelling was zoo pijnlijk, dat Rénée met een huivering de oogen afwendde.

De Prins wendde zich thans tot de Keurvorstin, waarop Anna zich met een diepe nijging voor haar aanstaanden echtgenoot met haar dames verwijderde naar de reeks van vertrekken, welke voor haar gebruik waren gereed gemaakt. Nauwelijks was zij daar, of zij gaf haar zoo lang verkropte gevoelens den vrijen loop; zij schold, stampvoette en barstte eindelijk in een hysterische huilbui los.

Verschrikt en ontdaan liepen hofdames, kamervrouwen en kameniers met zenuwdruppels en kalmeerende middelen heen en weer, en begonnen toebereidselen te maken om Prinses Anna in haar prachtig bruidsgewaad te steken.

Min of meer onder den indruk van den Prins van Oranje, wijdde Rénée zich bedaard aan haar arbeid. Zij meende de reden van Anna's schijnbaar ongegronde tranen te begrijpen; want diep onder de ijdelheid der Prinses, haar onwetendheid en aanmatiging, lag een vrouwelijk gevoel, dat haar soms met ontwijfelbare zekerheid had doen beseffen, dat zij niet schoon en ook niet aantrekkelijk was en dat haar thans ook gezegd had, dat 's Prinsen blik geenszins geweest was, die van een minnaar. Het kwam Rénée voor, dat Anna eveneens het grievend verschil had gevoeld tusschen haar en haar bruigom.

Eindelijk was de Prinses, na afwisselende buien van drift en tranen, gekleed in haar bruidsgewaad van wit fluweel, waarop een met paarlen bestikt overkleed van doorschijnende stof, versierd met vleugelen van zilveren kant inplaats van een plooikraag. Van haar schouders hing een zacht purper-kleurige sleep bestikt met kristallen bloemen. Het stijf gekrulde haar was gekroond met een myrtenkrans, waarin een oranjelint gewonden was. Men had zoo goed mogelijk de sporen harer tranen onder poeder verborgen. Zij werd weer gesierd met haar ringen, armbanden en kettingen en het haar geparfumeerd met een kostbaar reukwerk

van Oostersche leliën, waarop zij naar een vertrek geleid werd, waar de Keurvorst en de Keurvorstin, twee leden van den stedelijken raad en de Prins van Oranje met zijn broeders haar wachtten.

Behalve de hofdame der Keurvorstin, Sophia von Miltitz, en Rénée de Meung, verlieten alle andere dames het vertrek. Een notaris, zekere Wolf Sesdel, stond voor een tafel.

De Prins van Oranje was thans gekleed in goud-laken met roodkleurigen grond, een korten schouder-mantel van donker paars fluweel, gevoerd met blauwe zijde, en een drie-dubbelen plooikraag van goud-weefsel.

„Geheel en al een hoveling, evenals zijn broeder", dacht Rénée, hem wederom aandachtig beschouwend. Toen zag zij naar Graaf Johan; ook hij was een vorstelijk jong man, zonder echter de bekoring van Willem van Oranje of de buitengewone gratie van Lodewijk van Nassau te bezitten. Thans werden bruid en bruigom voor den notaris tegenover elkander geplaatst. Achter den Prins van Oranje stonden zijn beide broeders en een der edellieden van zijn gevolg, terwijl Sophia von Miltitz, een der stedelijke ambtenaren en Rénée zich achter Anna van Saksen bevonden. Tegenover den notaris stonden de Keurvorst met zijn gemalin en Hans von Ponika, het tweede lid van den Stadsraad, die het woord richtte tot den Prins van Oranje, hem er aan herinnerend, dat de Keurvorst hem een Memorandum gezonden had, waarin hij van hem eischte, Prinses Anna haar geloof te laten, haar toe te staan, dat haar de sacramenten werden toegediend volgens de Confessie van Augsburg, in het uiterste geval zelfs in haar eigen kamer — en haar kinderen op te brengen in het Hervormde Geloof.

Willem, die steeds geweigerd had het Memorandum te onderteekenen, luisterde met hoffelijkheid naar de lange redevoering van den stedelijken ambtenaar, doch, naar 't Rénée voorkwam, met een haast onmerkbaren spotlach in de oogen, alsof hij deze laatste poging van den Keurvorst om zijn geweten te sussen met betrekking tot de kwestie van het geloof van den bruigom, naar waarde wist te schatten.

„Daar het Uw Prinselijke Hoogheid tot nu toe niet heeft behaagd op deze voorwaarden een schriftelijke instemming te geven, is besloten U te verzoeken dit thans mondeling te willen doen in tegenwoordigheid van deze vorstelijke getuigen."

Met spottende oogen in een ernstig gelaat, zag Willem den Keurvorst aan, wiens strakke trekken geenerlei aandoening verrieden. Anna beefde over al haar leden en drukte voortdurend haar zakdoek tegen haar droge lippen en gloeiende wangen.

Nadat von Ponika het Memorandum had voorgelezen, dat Willem in April verworpen had, vroeg hij Zijne Hoogheid of hij

bereid was zich aan de daarin vermelde bepalingen te houden. Willem deed een paar passen in de richting van den Keurvorst en antwoordde. Zijn aangename, zachte, diepe, mannelijke stem trof Rénée.

„Genadige Keurvorst; ik herinner mij het stuk, dat gij mij in April toezondt, en dat deze zeer geleerde heer daar juist heeft voorgelezen. Ik verklaar thans aan Uwe Hoogheid, dat ik mij in alle aangelegenheden zal gedragen zooals het een Prins betaamt, en ik betuig tevens mijn instemming met dit document, zooals ik steeds gezegd heb, daarmede te zullen instemmen". Dit ontwijkend antwoord was alles wat de Keurvorst had verwacht, evengoed wetende, als Willem zelf, dat een onderdaan van Koning Filips onmogelijk volgens de Confessie van Augsburg en het ritueel van het Hervormde Geloof zou kunnen leven. Hij had er echter zijn geweten mede bevredigd en toen Willem hem zijn hand bood, schudde hij deze hartelijk.

Daarop schreef de notaris 's Prinsen antwoord neder en verlieten allen het vertrek, om zich in optocht te begeven naar de groote zaal, waar de huwelijksinzegening zou plaats hebben.

Voorop de muziek der hofkapel, daarachter de herauten, edelen, gasten en afgezanten; toen het Keurvorstelijk echtpaar en eindelijk bruid en bruigom, gevolgd door de leden van den Stedelijken Raad, en eenige hooggeplaatste Nederlandsche edellieden, welke het ongenoegen van Koning Filips hadden durven trotseeren door bijwoning van een huwelijk, dat Zijne Majesteit in zijn hart tegenstond.

Aldus trad de bruidsstoet de groote zaal, van boven tot beneden behangen met kostbare zijden gobelins van Arras, binnen; de vloer was bedekt met Oostersche tapijten en voorzien van vijf ronde tafels en evenveel groote gestoelten, als zoovele tronen. Daar had de inzegening van het huwelijk plaats. Willem schikte zich naar het ritueel dezer Luthersche huwelijksinzegening met dezelfde stilzwijgendheid, als waarmede de Keurvorst zich met zijn antwoord had tevreden gesteld, maar, die alles behalve naar den smaak zouden geweest zijn van Koning Filips.

Nadat Dominee Pleffinger hen in den echtelijken staat had verbonden, werd Prinses Anna naar een vergulden zetel onder een verguld baldakijn aan het eind der zaal geleid. Hier zette de Prins zich naast haar neder, waarop pages van edele geboorte hun knielend zoeten wijn in kristallen bekers en confituren op zilveren schalen kwamen aanbieden. Ook aan de gasten werden ververschingen rondgediend, welke deze staande genoten. Aller oogen waren gericht op de bruid, wier neerslachtigheid thans geheel was vervlogen; een blos van vreugde en trots kleurde

haar wangen en met schitterende oogen nuttigde zij met smaak wat de pages haar aanboden.

Hoewel volkomen op zijn gemak, scheen het alsof de Prins met zijn gedachten ergens anders was; als ware zijn geest niet geheel vervuld van de plechtigheid, waaraan hij op zoo hoffelijke wijze deelnam. Hij stond op, waarop de Landgraaf van Brandenburg naar het jonge echtpaar toetrad en den Prins van Oranje, ten aanhoore van alle aanwezigen, met zijn jonge vrouw, aldus begiftigde:

„Genadige Hoogheid", zeide hij: „In naam van den Keurvorst schenk ik u deze Prinses, haar toevertrouwend aan uw liefde en toewijding en haar te laten in het ongestoord bezit van het geloof in het Heilige Evangelie en de Sacramenten".

Toen scheidde het bruidspaar om zich wederom te gaan verkleeden.

Anna was verrukt.

„Is hij niet edel en schitterend?" vroeg zij haar vermoeiden kamervrouwen, terwijl zij ontkleed werd; „ik geloof niet, dat er in geheel Europa een tweede ridder is zooals hij, en ik vind dat mijn oom zich dwaas aanstelt met zijn memorandums en afgedwongen toezeggingen! Alsof ik mijn prinselijken gemaal zou behoeven te wantrouwen!"

Met een geaffecteerd lachje sprak zij den nieuwen titel uit en voegde er toen achter:

„Nu ben ik Prinses van Oranje".

„Ja, Hoogheid", stemde Rénée verstrooid toe; al het staan had haar zeer vermoeid. Haar hoofd bonsde van het rumoer der trommels en trompetten, den glans der juweelen, het goud, de bonte menigte, de ondraaglijke hitte en de behoefte aan voedsel, want sinds den vroegen morgen hadden zij allen hard gewerkt en niets genuttigd, omdat de keukens 't veel te druk hadden voor de gasten.

Het schelle, opgewonden praten der Prinses klonk haar onwelluidend in de ooren. „Wat zal men in Brussel van haar zeggen?" vroeg zij zichzelve af, want zij kon zich Anna onmogelijk voorstellen aan het hoofd der prachtige, weelderige huishouding van den Prins van Oranje, de voornaamste edelvrouw aan het schitterende hof der Regentes. Anna scheen echter geenszins aan een zegevierende toekomst te twijfelen en sprak onder het aankleeden onophoudelijk over de glorie, die haar te Brussel ten deel zou vallen.

Men had haar thans gekleed in blauw satijn met een overkleed van zilverbrokaat, waarop gebombeerde gele rozen, het keurslijf van effen zwaar zilverweefsel, als een zilveren kuras, de wijde gele mouwen versierd met saffieren knoopen. Bij ontblooten boezem

droeg zij om den hals een kanten kraag, die van achteren hoog opstond, tot aan de ooren reikte en met kleine brillanten was versierd. Een mutsje van zilverweefsel bedekte haar lokken, terwijl een geel satijnen mantel met roodkleurigen kraag en blauwe voering van haar schouders afhing.

Aldus keerde zij terug naar de groote zaal, alwaar vijftig personen zouden aanzitten; tien aan iedere tafel. Vijf-en-twintig gerechten zouden worden voorgediend.

Anna nam plaats naast haar echtgenoot, thans gekleed in rood satijn met een onderpak van goud-laken met violetten grond.

Zoodra het jeugdige echtpaar was aangezeten, hieven de muzikanten van den Keurvorst een vroolijk danswijsje aan, terwijl twaalf jonge graven met gouden kransen op 't hoofd den wijn, het water en de servetten van den Prins en de Prinses van Oranje aandroegen.

Het was nu over zessen, en de groote hitte van den dag voorbij. Langzaam en vermoeid ruimden Rénée en de andere kamervrouwen het vertrek der Prinses op en bergden de kleeren in de lange reis-koffers weg. De geuren van den overdadigen bruiloftsdisch en de tonen der feestmuziek drongen flauw tot haar door. Daar er weinig kans was, dat zij nog avondeten zouden krijgen, stilden zij haar honger met gebak en andere zoetigheid, elkander onderwijl deelgenoot makend van de verschillende indrukken, die zij van dit huwelijk hadden gekregen.

„Zij heeft gelijk; hij is bijzonder knap en statig."

„Men zegt, dat hij diep in de schulden zit", merkte de eene op.

„En er zal niet veel van haar vermogen over zijn om 't zijne op te lappen", zeide een andere. „Welk een buitensporigheid, en het maakt haar nog veel leelijker! Ik hoor, dat hij zeer gesteld is op mooie vrouwen..." waarop de spreekster met welgevallen haar eigen lief gezichtje in den spiegel toelachte.

„Was zijn eerste vrouw mooi?"

„Zij was recht van lijf en leden en zij had geen scherpe tong".

„Lieve hemel! Waarom heeft hij Prinses Anna genomen? Zeker niet omdat ze mooi is en ook niet om haar geld —"

„Om redenen van staat", haalde Rénée aan, „en óók, omdat hij haar niet kent. Ik geloof niet, dat dit huwelijk veel geluk belooft, en hij ziet er niet naar uit genoegen te zullen nemen met een lastige vrouw".

„Misschien zal zij nu wat liever worden", voerde een andere aan.

„Dat zit niet in haar aard", zeide een derde, die bezig was lavendel, rozenmarijn en iris-wortel tusschen de kleeren der bruid in de koffers te leggen.

„Wat heb ik een hoofdpijn"! klaagde Rénée.

„Dat komt van haar stem .... net een klepel in een koperen klok! Kom, ga mee kijken naar 't dansen; wij kunnen dit werk wel een oogenblik laten liggen"; waarop Rénée met de drie anderen zich naar de galerij begaven, waar zij een mooi gezicht zouden hebben op de zaal beneden.

De soldaten lieten haar aanstonds door, en terwijl zij met de ellebogen geleund op den rand der galerij naar beneden zaten te kijken, brachten de pages haar vruchten en zoetigheden, die van den maaltijd waren overgebleven.

Rénée kon er evenwel niets meer van eten.

De tafels waren opgeruimd en de zaal voor het dansen in orde gebracht. De zon was nog niet geheel van den hemel verdwenen, doch scheen niet meer in de hooge vensters.

Reeds waren de lampen, die van de zoldering aan vergulde kettingen neerhingen, aangestoken; zij wierpen een zacht schijnsel op den glimmenden vloer en de zijden gobelins langs de muren.

Op maat der vroolijke muziek bewogen zich het hof en de gasten dooreen in een ingewikkeld figuur van een der ingestudeerde dansen; de dames met haar wijd-uitstaande rokken, stijve keurslijven en lange slepen, de heeren in hof-jassen, breede plooikragen, geborduurde vesten en schitterende kettingen. Met langzame, afgemeten passen schenen zij met hun sierlijke schoenen als 't ware de lijnen van een ingewikkeld patroon op den vloer te trekken, en in Rénée's oogen geleken zij op marionetten, die in stijve gratie en met onbewogen waardigheid gehoorzaamden aan onzichtbare draden.

Zij zocht naar de fraaie in rood en goud gedoste gestalte van den Prins van Oranje, en zag, dat hij met de Keurvorstin danste. Het kwam haar voor, dat hij zich met meer vuur en opgewektheid bewoog dan een der anderen; ook dat hij slecht op de maat danste en zich meer dan eens vergiste in den pas van de ingewikkelde „galliarde", die hij niet van te voren gerepeteerd had.

Toen de dans ten einde was, zetten bruid en bruidegom zich wederom op den vergulden zetel onder het baldakijn neder, en kwamen een troep meisjes in groen en purper gekleed hun bloemen aanbieden, leliën, rozen en myrten-takken en in goudweefsel gebonden pakjes zoetigheden.

Daarop klapte de Ceremonie-meester in de handen en traden een troep gemaskerden binnen, verkleed als Turken, Pruisen, narren, vogelaars en reuzen, die een fantastischen dans uitvoerden.

„Dezen zijn met den Prins uit de Nederlanden hierheen gekomen", zeide een der kamervrouwen.

„Nogal een dwaze vertooning", merkte Rénée op, „of ik heb geen smaak voor die dingen". Daarop verliet zij de galerij en

keerde naar de tijdelijke vertrekken der Prinses terug, die niet meer gebruikt zouden worden, omdat andere voor haar en den Prins waren in orde gebracht. Werktuigelijk begon zij de kleeren, die daar in de grootste wanorde dooreen lagen, uit te zoeken en op te vouwen, sloot de haastig afgelegde juweelen weg, schikte de borstels, kammen, zalfpotjes, krul-ijzers, poeder-doozen en reukflesschen, die tot opsiering bij het toilet der bruid gediend hadden terecht, schoof de gordijnen voor het open venster terug en trad toen naar buiten op het balkon, dat op de marktplaats uitzag.

Effen en wolkeloos strekte de zacht-purper-getinte hemel zich boven de torens en daken der stad uit; alle toren-klokken van Leipzig beierden; vreugdevuren kronkelden knetterend omhoog; de avondlucht was nauw afgekoeld en zwaar van zomer-geuren.

Rénée's gedachten waren echter ver verwijderd van al deze feestvreugde en de liefelijkheid van den zomer-avond. Eenige gezegden, die zij toevallig had opgevangen van twee Nederlanders, behoorende tot het gevolg van den Prins, wilden haar maar niet uit de gedachten.

„Hoe lang zal dit feestvieren duren?" had de eene gezegd; „de Kardinaal speelt thuis zijn eigen spel, en het zou beter zijn maar spoedig terug te keeren".

„Men beweert, dat hij den Koning zal overhalen de Inquisitie in te stellen — zoo onwrikbaar is hij van plan de ketterij uit te roeien", zeide de andere.

En met ernstige, sombere blikken hadden die twee mannen gestaard op de feestvierende menigte.

Huiverend moest Rénée aan hun woorden terugdenken, want het was de Inquisitie, die haar vader ter dood had doen brengen; de Inquisitie, die zijn bezittingen verbeurd had verklaard en haar moeder en haarzelve van weldadigheid afhankelijk had gemaakt.

Haar gelaat kreeg een harde, bijna woeste uitdrukking. „Alle ketterij uitroeien!" .... zeide ze halfluid; „dat zal ook mijn dood zijn ...."

De vreugdevuren knetterden voort, klokgelui en muziek vervulden de lucht en weldra verbleekte het licht der sterren in het zilveren schijnsel der opkomende maan.

De dag was ten einde en het zoo lang besproken huwelijk eindelijk voltrokken.

HOOFDSTUK V.

Willem van Oranje.

Den volgenden morgen vroeg, voordat tournooi, mimenspel en andere feestelijkheden zouden plaats hebben, en Prinses Anna zich nog in handen harer vrouwen bevond om wederom gekapt, geparfumeerd en versierd te worden, verliet de Prins onbegeleid het Stadhuis en begaf zich naar de mooie woning, aan de andere zijde der marktplaats, waar zijn broeders verblijf hielden.

Lodewijk en Adolf waren nog niet op, vermoeid als zij waren na de feestelijkheden van den vorigen dag; doch Graaf Jan was reeds bezig in de groote bibliotheekkamer brieven te schrijven.

Jan van Nassau was een waardige telg van dit edele geslacht; flink gebouwd en schrander van uiterlijk, doch niet zoo fijn van trekken als zijn andere broeders. Hij had schitterende, donkere oogen, dik bruin haar en een korten snor van dezelfde kleur. Zonder de aantrekkelijke hoffelijkheid te bezitten van zijn oudsten broer, of de bijzondere bekoring, die van de twee jongeren uitging, maakte zijn openhartig uiterlijk een zeer aangenamen indruk, een indruk, die op een verheven geest, een ernstiger gemoedsgesteldheid duidde, dan men bij dezen vijf-en-twintig jarige zou verwachten.

Gekleed in een rijk ochtendgewaad van purper fluweel, was hij, evenals alle leden van zijn geslacht, in de hoogste mate een grand seigneur.

Toen zijn broeder binnentrad, begroette hij hem met oprechte, hartelijke genegenheid.

Hoewel Willem op jeugdigen leeftijd het ouderlijk huis verlaten had voor een schitterender plaats, die hem de vertrouweling van een Keizer maakte en hem in rang hoog boven ieder van zijn familieleden had geplaatst, zoo was de verhouding tot zijn ouders, broeders en zusters toch een recht hartelijke gebleven. Wegens het overlijden van zijn vader, stond hij sedert kort als Graaf van Nassau aan het hoofd van den Dillenburgschen tak van zijn ge-

slacht; en zijn broeders zagen met verhoogden eerbied en warme toegenegenheid tot hem op als tot hun rechtmatig hoofd en als den meest beroemden vertegenwoordiger van hun geslacht.

„Zoo vroeg al!" zeide Graaf Jan.

„Gisterenavond ontving ik berichten uit Mechelen", antwoordde Willem, die overal personen had, die hem op de hoogte der zaken hielden. „Hebt gij het gehoord?"

„Ik heb gisteren niets anders gehoord dan grappen en complimenten; en hoe maakt Anna het?" vroeg Graaf Jan.

Willem haalde glimlachend de wenkbrauwen op en ging in de zonnige vensterbank zitten.

Met een korte verontschuldiging vervolgde Graaf Jan den brief aan zijn moeder te Dillenburg om haar een verslag te geven van de trouwplechtigheid.

De oogen gericht op het marktplein, zat Willem van Oranje in diep nadenken verzonken.

Nu eindelijk, na zooveel onderhandelingen, dit huwelijk gesloten was, gevoelde hij, niettegenstaande een zekere verlichting, ook een soort van teleurstelling, en vroeg hij zich als in twijfel af, of deze zoo sterk betwiste verbintenis de ontzaggelijke moeite, die hij er zich voor getroost had, wel zou loonen. Tot nu toe had hij vrouwen niet anders dan van een lieflijke zijde leeren kennen. Op zeventienjarigen leeftijd was hij in 't huwelijk getreden met Anna van Egmont, rijke erfgename der Van Burens, een gade, die meer een schitterend gunstbewijs was geweest van den Keizer, welke haar aan hem had geschonken, dan de vrouw zijner keuze. Zij was echter lief, teeder en taktvol geweest, en hij had in vredige voldoening met haar geleefd. Andere vrouwen, welke hem na haar dood hadden aangetrokken, hadden zich immer door een of andere bijzondere gave onderscheiden, want, zoowel wegens zijn persoonlijkheid als zijn rang, had hij steeds kunnen kiezen uit de schoonsten, de liefsten, de meest aantrekkelijken.

Thans echter, slechts eenige uren na zijn huwelijk, scheen het of hij een soort vrouw had leeren kennen, hem tot nu toe onbekend, een mismaakt, ontevreden, hartstochtelijk, onwetend schepseltje, en dit had hem tot nadenken gebracht.

Het had hem reeds geërgerd, dat zij zich in haar trots en taktloosheid als zijn meerdere scheen te beschouwen, terwijl haar hysterische opgewondenheid en de overdreven weelde harer kleeding hem onaangenaam hadden getroffen.

Graaf Jan had zijn brief gesloten en verzegeld en keek nu naar zijn broeder, die nog steeds in gedachten verzonken zat. Het volle zonlicht viel op zijn dik, golvend haar en schitterde op het gouddraad in zijn donker-groen damasten wambuis.

„Welke berichten hebt gij uit Mechelen?" vroeg Graaf Jan.

„Granvelle deed een feestelijken intocht wegens zijn aanstelling als aartsbisschop", antwoordde Willem kort; „er was echter niemand van beteekenis bij tegenwoordig, en het volk bleef thuis en sloot de luiken voor hun ramen".

„Men gelooft algemeen, dat hij de Inquisitie zal doordrijven in de Nederlanden", merkte Graaf Jan op.

„Dat zal hij zeker doen, want hij schijnt onbeperkten invloed bij den Koning te hebben", klonk het van Willem's lippen.

De jongere broeder zag den ouderen aarzelend aan; hij merkte op, dat Willem bijzonder ernstig gestemd was, en hoewel hij de oorzaak er van onmiddellijk meende te zien, durfde hij toch op diens ongewone terughoudendheid niet verder in te gaan.

„Waarover kwaamt gij spreken?" waagde hij eindelijk te zeggen.

„Over Granvelle", antwoordde Willem, hem recht in de oogen ziende. Jan sloeg de blikken neder. Hij volgde de politieke aangelegenheden in de Nederlanden met de grootste belangstelling, en wist zeer goed hoe het tusschen zijn broeder en Kardinaal Granvelle stond; de verhouding was moeilijk en dreigde in de toekomst tot een uitbarsting te zullen komen.

Antonius Perrenot, eerst Bisschop van Arras, was kortelings Aartsbisschop van Mechelen en Kardinaal Granvelle geworden; vroeger intiem vriend en helper van Willem van Oranje, beschouwde de wereld hem ook thans nog als zoodanig; zijn broeder was Willem's leeraar geweest, en velen zijner verwanten bekleedden plaatsen bij 's Prinsen weelderige hofhouding.

Als Stadhouder van Holland, Zeeland en Utrecht en lid van den Raad van State, was de Prins voortdurend in aanraking geweest met den hoogen geestelijke, het invloedrijkste lid der drie raden, welke Margaretha van Parma, Filip's kortelings aangestelde regentes in de Nederlanden, bijstonden en controleerden. Eerst hadden zij vriendschappelijk als collega's samengewerkt, doch gedurende den laatsten tijd hadden Granvelle's heftig optreden tegenover de ketters, zijn achter een glimlach verborgen onbeschaamdheid, zijn inhaligheid, en geheime intriges met Filips Willem dezen geheel van hem vervreemd. De Prins was afkeerig van geloofsvervolging en, sinds zijn onvriendschappelijk afscheid van den Koning van Spanje te Vlissingen, niet zeer hoog meer in diens gunst. De vriendschap tusschen Willem en Granvelle was eerst verkoeld, toen in afkeer overgegaan en zou nu wel spoedig tot een open breuk worden. De nieuwe waardigheden van den geestelijke, die hem in rang verhieven boven al Margaretha's raadslieden, die zich steeds als zijn meerderen hadden beschouwd, (Granvelle was slechts de zoon van een gewoon Bourgondisch

burger) stonden den Prins geenszins aan. Deze triomfantelijke intocht binnen Mechelen bij Willem's afwezigheid, was een soort tarting van den Kardinaal, die den Prins opnieuw ergerde.

„Deze Perrenot krijgt al te veel macht", begon hij, „hij heeft het oor der Regentes . . . ." hij zweeg plotseling, zag zijn broeder aan, die hem opmerkzaam gadesloeg en vervolgde toen: „Wat denkt gij, dat er gebeuren zou, Jan, als de Inquisitie in de Nederlanden werd ingesteld, zooals in Spanje?"

„De Staten-Generaal, de Raden en de Stadhouders zouden er tegenop komen!"

„En als dit niet hielp?"

„Ja, dat weet ik niet!" antwoordde Jan op ernstigen toon.

„Dan zou het volk in oproer komen", zeide Willem van Oranje, „want ik zeg dat alle Nederlanders in hun hart voor het Hervormde Geloof zijn. Toen Zijne Majesteit mij met mijn waardigheid bekleedde, raadde hij mij aan de ketterij uit te roeien en gaf mij een groote lijst met namen van personen, die verdacht werden, vele honderden. Ik waarschuwde verscheidene hooggeplaatste personen en verbrandde de lijst. Granvelle heeft echter reeds vele namen, die daarop stonden, weten uit te visschen".

„Daarvan heb ik niets geweten", riep Graaf Jan uit.

„Sluit het goed in uw hart weg", zeide de Prins. „Ik werd als ketter geboren", voegde hij er met een glimlach bij.

„Ik heb U altijd beschouwd als een der onzen", antwoordde zijn broeder daarop met eenvoudige oprechtheid.

„Ik ben een goed Katholiek", antwoordde Willem, naar buiten kijkende, „maar ik ben niet van oordeel dat iemand om zijn geloof zijn leven moet verliezen, noch zijn bezittingen of titels. Ik geloo in de macht der verdraagzaamheid, Jan, en er zijn er maar weinig, die er zoo over denken".

„Het zou afschuwelijk wezen, als gij een geloofsvervolger werdt, Willem; onze vader was de eerste vorst, die zich in Duitschland voor het Hervormde Geloof verklaarde".

„Indien ik daartoe geneigdheid bezat, zou ik dit huwelijk niet gesloten hebben. De eenige reden was, dat ik een alliantie wenschte van deze Protestantsche Staten, Saksen en Hessen". Van de vensterbank opstaande, kwam hij naar zijn broeder toe, zag hem ernstig in het gelaat en zeide:

„Jan, ik heb U iets te zeggen, dat ik aan geen mensch ter wereld heb toevertrouwd. Houd het voor iedereen verborgen, zelfs voor onze broeders, die nog zeer jong zijn".

„Spreek, bij mij zal het veilig zijn", antwoordde Graaf Jan.

„Het is dit: Toen de Hertog van Alva en ik in Frankrijk ver-

bleven als gijzelaars, bevond ik mij eens op jacht met Koning Hendrik in het woud van Vincennes. Wij waren van de anderen gescheiden, en de Koning begon te spreken over vrede tusschen hem en Koning Filips, een vrede, dien hij met heel zijn hart wenschte. Al pratende maakte hij mij deelgenoot van een diep geheim, een plan tusschen hem en Koning Filips om de ketters uit te roeien. De hertog van Alva was er in betrokken en nam deel aan de uitwerking er van. Hij meende, dat ik er ook van wist en besprak het daarom met mij. Dit geheime plan had ten doel alle ketters zoowel in Frankrijk als in Spanje te doen ombrengen en aldus de leeringen van Luther zoodanig uit te roeien, dat een wederopbloei uitgesloten zou zijn. Hij meende, dat dit doel gedeeltelijk reeds zou bereikt worden door een algemeene slachting van deze ketters, doch dat de tijd daarvoor nog niet rijp was. Uit zijn woorden begreep ik, dat het oneerbiedig aanzien van een heiligenbeeld alleen reeds genoeg kon zijn om iemand op den brandstapel te brengen".

„En wat deedt gij toen?" vroeg Jan ontzet.

„Ik hield mij, alsof ik alles van het plan wist, prentte wat hij zeide diep in mijn geheugen en sprak er met niemand over", antwoordde de Prins eenvoudigweg, alsof zulk een zelfbeheersching, zulk een beleid de meest gewone zaak ter wereld was.

Graaf Jan was stom van verbazing en belangstelling beide.

„Dit was dan ook de reden, dat ik, zooals gij U herinnert, bij de Staten aandrong den Koning te verzoeken de vreemde soldaten weg te zenden", vervolgde Willem; „iets dat hij moeilijk kon weigeren".

„Dus dat was *uw* doen, en niet dat der Staten!" riep Jan uit.

„Zooals Zijne Majesteit vermoedde", zeide Willem glimlachend. „Niet de Staten, maar jij!...jij!" riep hij uit, „Jan! Het was in Vlissingen, waarop ik hem verliet zonder hem naar zijn schip te begeleiden".

„Hij is U toch goed gezind gebleven, zelfs wat dit huwelijk betreft, dat hem geenszins aanstond.... hij zond u zelfs een geschenk", voerde Jan aan.

„Jawel, doch hij wilde mij en de andere stadhouders onder Granvelle's hiel plaatsen en de Kardinaal is ongetwijfeld zijn uitverkoren werktuig om deze uitroeiing der ketters te beginnen".

„En gij?"

„Ik was zeer terneergeslagen, toen ik dit barbaarsche plan van Koning Hendrik vernam, wel wetende, dat dit den dood beteekende voor vele rechtvaardige lieden. Toen besloot ik voor hen te doen wat ik kon, vooral in de Nederlanden. En dat zal ik".

Graaf Jan was inderdaad verbaasd zijn wereldschen broeder zoo ongewoon ernstig te hooren spreken. „Wie zal Koning Filips en zijn mannen durven weerstaan — mannen als Granvelle?" vroeg hij min of meer mismoedig.

„Het Huis van Nassau misschien", zeide Willem met een lichten glimlach.

„Zoudt gij u tegen den Koning verzetten, Willem?"

„Dat verhoede God, maar mogelijk tegen zijn staatkunde en ik zal zeker den kardinaal in den weg treden".

„Ik vrees, dat dit huwelijk u niet veel goed zal doen", voerde Graaf Jan spijtig aan; „het mishaagt zoowel den Koning als de Regentes, terwijl de Landgraaf van Hessen er ook tegen is. Afgezien nog van uw geloof, vindt hij dat gij veel te diep in de schulden zit om te hertrouwen, dat vertelde zijn zoon mij ten minste".

„Voor die schulden zullen wij wel zorgen", zeide Willem op den toon van iemand met onbeperkt vermogen en onaantastbare positie.

„Men spreekt ook algemeen over dat banket, dat gij gegeven hebt, waar tafelkleed, borden, schalen, alles van suiker was. De Landgraaf vertelt het aan wie 't maar hooren wil als een bewijs van uw verkwisting", vervolgde Graaf Jan.

„En deze feestelijkheden dan?" vroeg Willem lachend; „daar zal iedere daalder aan gaan van Anna's bruidsschat, waarover men zoo blufte".

Graaf Jan zuchtte. Beleid en schitterende huwelijken hadden veel bijgedragen tot de tegenwoordige positie der Nassau's. Het speet hem, dat zijn broeder, wiens eerste vrouw de rijkste erfgename in de Nederlanden geweest was, thans geen even schitterende verbintenis had aangegaan; want behalve haar rang, den naam van haar vader en mogelijke hulp harer Protestantsche verwanten, zag hij in Anna niets aanbevelenswaardigs. Zelfs deze voordeelen schenen hem nog van twijfelachtig gehalte toe.

Naar zijn broeder toetredend, legde Willem zijn hand op diens schouder met de woorden: „Voor die schulden zal ik zorgen. Wacht maar, totdat ik in Brussel terug ben".

Op dat oogenblik werd de deur haastig geopend en traden Lodewijk en Adolf, gekleed in licht harnas voor het steekspel, lachend en stoeiend het vertrek binnen. Adolf was van 't hoofd tot de voeten uitgedost in een rood gewatteerd pak, versierd met vergulde platte spijkers. Hij was de jongste der vier broeders en inderdaad niet meer dan een knaap. Hij had een edel en beminnenswaardig voorkomen, was blonder dan een der anderen, maar even slank van bouw. Beide broeders begroetten Willem

met blijkbare toegenegenheid. Lodewijk, uitgerust in een met goud ingelegd kuras, arm-, dij- en beenstukken, vertelde lachend, waarover ze zoo'n plezier hadden.

„Hoogheid, wij gaan den ouden toovenaar vragen ons de toekomst te voorspellen — hij beschikt over een geest, die alles vermag te onthullen, en heeft ons beloofd dien op te roepen, indien wij dit wenschten, om te vragen wat ons lot zal zijn".

„Onzin!" haastte Jan zich uit te roepen, „bedrog of duivelskunstenarij!"

Willem, die, hoewel hij weinig vertrouwen in dergelijke proefnemingen had, echter altijd gereed was voor iets buitengewoons en avontuurlijks, vroeg lachend: „Wie is die toovenaar?"

„Een Franschman, die met den alchimist van den Keurvorst samenwoont. Men beweert, dat hij wonderlijke dingen kan doen, en de Keurvorst zegt, dat hij inderdaad over zulk een geest beschikt".

„Zijne Genade is zeer bijgeloovig", merkte Lodewijk op; „hij doet nooit iets, zonder eerst het rad van 't avontuur, zijn horoscopen, tabletten en kristallen te raadplegen".

„Niets anders dan duivelskunsten!" hield Graaf Jan vol.

„Wel, vanavond komt hij hier, vóór het avondeten, dan hebben wij een uurtje", zeide Adolf.

„Ik kom ook, als ik mag", zeide de Prins, „misschien zal ik een oogenblik tijd hebben, terwijl Anna gekleed wordt".

Daar hij zag, dat hij thans niet verder vertrouwelijk met zijn broer Jan zou kunnen spreken, nam hij zijn hoed op om te vertrekken, want zijn hoffelijkheid duldde niet, dat hij te laat aan 't Stadhuis zou zijn. Terwijl hij hen voorbijging, drukte hij Lodewijk en Adolf plagenderwijs tegen den muur aan en kritiseerde lachend hun kleeding, terwijl Jan op zijn schouder leunde. Aldus vormden de vier broeders, allen even jong en aantrekkelijk, vol van leven en kracht een bekoorlijke groep. Zij lachten en stoeiden uit louter jonge levensvreugde, en omdat zij geen van vieren nog zorg hadden gekend.

Er was een groote overeenkomst tusschen hen: dezelfde ridderlijke gestalte, statige houding en levendige persoonlijkheid, aanduidende dat zij hetzelfde bloed in de aderen hadden. Toch waren zij geheel verschillend: de Prins, niettegenstaande zijn vriendelijk uiterlijk, donker, gebiedend en indrukwekkend van persoon, Jan ernstig en min of meer stroef; Lodewijk sierlijk, bekoorlijk en bescheiden, met zijn licht-bruine krullen en lachende oogen; Adolf blond, bijzonder knap, vlug en zeer vorstelijk in houding.

Aldus scheidden zij lachende en ging Willem haastig over het

zonnige marktplein, waar ieder hoofd zich voor hem ontblootte, naar het stadhuis terug.

Naar zijn vertrekken terugkeerend, zag hij Anna door een open deur. Zij was reeds gekleed voor het noenmaal en het steekspel in een japon van goudlaken met violetten grond, versierd met zilverkant en een diepen plooikraag van goudweefsel.

Toen Willem haar schelle stem hoorde, hield hij onwillekeurig den pas in.

Een harer lokken was verward geraakt in de punten van haar plooikraag; toen een der kamervrouwen zich beijverde dit te ontwarren en per ongeluk aan 't gefriseerde haar der Prinses trok, gaf deze haar een harden slag in 't gelaat, zoodat het arme meisje de tranen in de oogen sprongen. Onwillekeurig was de Prins getuige van dit tooneeltje. Deze opvliegende kat, die haar vlugge klauwen altijd gereed had, was inderdaad een vrouwentype, dat hij nog niet kende, dacht hij wederom.

Toen hij echter het vertrek binnentrad, was Anna aanstonds al liefde en zachtheid.

Willem begroette haar min of meer verstrooid, doch zij bloosde van vreugde wegens zijn hoffelijke komplimenten, welke zij inderdaad letterlijk opnam.

„Vertel mij van Brussel", smeekte zij, aan zijn arm hangend. „Wat zal ik in Brussel doen?"

„Uzelve vermaken, ma mie", antwoordde hij op luchthartigen toon, „en er de gebruikelijke hoffelijkheden leeren", voegde hij er met schertsenden spot achter, die echter voor haar geheel verloren ging.

HOOFDSTUK VI.

Duivelskunsten.

Toen Duprez de clairvoyant en geestenoproeper van den alchimist hoorde, dat de jonge Graven van Nassau hem ontboden hadden ten einde hun de toekomst te komen voorspellen, pakte hij met een veelzeggenden glimlach zijn wondertafel in, als gevoelde hij minachting voor hen, die hem uit louter bijgeloof en nieuwsgierigheid wenschten te raadplegen.

Vanderlinden, die door de geesten van zijn collega meer geplaagd en uit zijn humeur was geraakt dan dat hij er hulp van had ondervonden, trachtte zijn vriend er van af te brengen een proef van zijn macht te gaan geven voor zulke lichtvaardige jongelieden, „die eerbied noch gevoel bezitten voor heilige zaken", „en alleen maar met de geesten spotten".

Maar de Franschman was een geheimzinnig wezen, vol grillen en wispelturige, onbegrijpelijke ingevingen, op wien Vanderlinden niet den minsten invloed had. De alchimist bezigde hem alleen maar wegens zijn overigens goede eigenschappen en vond hem verder een zeer lastigen vriend en compagnon.

Zonder te antwoorden op de tegenwerpingen van zijn meester, bleef hij zijn voorbereidselen maken.

„Daar zit Graaf Adolf achter", klaagde de alchimist, „want zoolang Graaf Lodewijk in Dresden was, heeft hij nooit de minste neiging getoond om geesten te raadplegen".

En dit was ook zoo. Lodewijk van Nassau gevoelde zich geenszins aangetrokken tot het geheimzinnige en de weinige uren, welke hij gedurende de onderhandelingen over zijns broeders huwelijk voor eigen genoegen had kunnen besteden, waren aan voor vleesch en bloed aangenamer ontspanningen gewijd geweest, dan aan het oproepen van geesten. Zijn trek naar roekelooze avonturen had hem echter gereedelijk doen instemmen met het voorstel van zijn broer, de macht van „den toovenaar van den Keurvorst", zooals zij hem noemden, zoo spoedig mogelijk eens op de proef te stellen.

„Ik hoor, dat de Prins van Oranje ook tegenwoordig zal zijn", zeide Vanderlinden geërgerd; „hij is een groot man en geeft zich niet licht met dergelijke zaken af".

Duprez antwoordde niet, doch wederom kwam een glimlach over zijn vreemdsoortige, ondoorgrondelijke en eenigszins onbeschaamde gelaatstrekken.

„Gij doet het in ieder geval zonder mijn toestemming", zeide de alchimist op wreveligen toon, wel wetende dat hij niet de minste macht had over zijn vrijgevochten assistent, waarop hij de plooien van zijn tabbaard bij elkander nam en de trap opklom naar zijn torenkamer.

Alvorens zich naar de grafelijke woning te begeven, las Duprez eerst nog eens na wat hij vinden kon betreffende de levensgeschiedenis van hen, die zijn diensten waren komen inroepen, iets, dat hij nimmer verzuimde. Deze inlichtingen vond hij in een groot notitieboek, dat hij altijd bij zich droeg en waarin hij bijzonderheden verzameld had betreffende alle belangrijke Europeesche persoonlijkheden.

Over drie der gebroeders viel weinig te vertellen, want daar zij nog zeer jong waren, was er slechts weinig van belang in hun leven voorgevallen. Er viel niet meer te zeggen, dan dat zij zonen waren van een aanzienlijk adellijk geslacht, geboren en opgevoed in het Hervormde Geloof, alle drie jonggezel, verblijf houdend in het ouderlijk slot te Dillenburg, waar zich nog een jongere broeder bevond, Hendrik van Nassau, en zeven zusters, waarvan er een, Katharina, kortelings gehuwd was met den Graaf van Schwartzenburg.

Lodewijk hield meestal verblijf te Brussel, waar hij onder bescherming van zijn broeder leefde en niettegenstaande zijn geloof een officiëele positie bekleedde in dienst van Koning Filips. Over deze drie prinsen viel verder niets te zeggen.

Willem van Oranje bekleedde echter een voorname, geheel eenige plaats, en had reeds een bijzonder schitterende loopbaan achter zich. Er stond dan ook veel over hem aangeteekend in het notitie-boek van Duprez. Willem scheen inderdaad een gunsteling der Fortuin. Als Graaf van Nassau stamde hij af van een der doorluchtigste Europeesche geslachten, waarvan een der afstammelingen de keizerskroon gedragen had, anderen reeds honderden jaren vóór het Bourgondische Huis, waaraan Filips zijn troon in de Nederlanden dankte, als Hertogen van Gelderland met souvereine macht hadden geregeerd.

Engelbrecht van Nassau was een der raadslieden geweest van Karel den Stoute; zijn oudste zoon, de vertrouwde vriend van den grooten Keizer Karel V, had er grootendeels toe bijgedragen

de keizerskroon te plaatsen op het hoofd van zijn meester, en het aanzien van zijn huis nog vergroot door zijn huwelijk met Claude de Châlons, erfgename van haar broeder Philibert, Prins van Oranje; zijn zoon Réné van Nassau en Châlons was erfgenaam geworden van de vereenigde Oranje-Nassau-bezittingen. Jong en kinderloos was hij in den slag van St. Dizier in 's Keizers armen gestorven, zijn bezittingen en titels achterlatend aan zijn neef Willem, toen niet meer dan een knaap, den tegenwoordigen Prins van Oranje, oudsten zoon van Willem van Nassau, den jongsten broeder van Réné's vader Hendrik, hoofd van den tak Nassau-Dillenburg, en Juliana van Stolberg, zijn vrouw.

Als prijs voor zijn instemming met het testament van Réné de Châlons, eischte Keizer Karel, dat de jonge erfgenaam van zooveel macht en aanzien onder zijn eigen oogen in het Roomsche geloof zou worden opgebracht, waarin zijn vader, hoewel thans een Protestant, ter wille van zijn zoon toestemde. Op elfjarigen leeftijd werd de jonge Lutheraan naar het keizerlijk hof gezonden, om aldaar opgevoed te worden en voorbereid voor zijn hooge positie. Hij stond spoedig in de bijzondere gunst van den Keizer, die hem op zeventienjarigen leeftijd de hand schonk van Anna, dochter van Maximiliaan van Buren, de rijkste erfgename in de Nederlanden. Kort daarop werd hij aangesteld als opperbevelhebber der Keizerlijke troepen op de grenzen, beproefde, ervaren krijgslieden, een post, dien hij bekleedde tot groote voldoening van den Keizer. Karel had hem nog verder openlijk geëerd toen hij, ter gelegenheid van zijn indrukwekkende publieke abdicatie, op Willems schouder leunde en toen hij hem afvaardigde om de teekenen der Keizerlijke waardigheid te gaan aanbieden aan Ferdinand, den nieuwen Keizer.

Aanstonds na Filips' troonsbestijging had deze van zijn diensten gebruik gemaakt om de vredesonderhandelingen met Frankrijk te leiden. Spoedig daarop was de vrede geteekend, een vrede, zeer ten gunste van Filips, die dan ook wegens de beleidvolle wijze, waarop Willem van Oranje zich van zijn taak had gekweten, zeer veel aan hem verplicht was.

De Prins was tezamen met den Hertog van Alva uitgekozen om als gijzelaar naar Frankrijk te gaan. Na zijn terugkomst uit Parijs, had hij de Staten krachtig ondersteund in hun eisch, dat de Spaansche troepen uit de Nederlanden weggezonden zouden worden, en zich aldus plotseling en onverwacht tegenover Filips geplaatst, van wien hij dan ook opmerkelijk koel gescheiden was, toen deze de Nederlanden verliet. Hij bleef echter het Stadhouderschap behouden in de drie voornaamste provinciën evenals zijn positie als lid van den Raad van State, het adviseerend lichaam der Regentes.

Dit Saksische huwelijk scheen thans zijn reeds niet aangename verhouding tot den Koning nog meer gespannen te hebben, hoewel Filips zijn toestemming niet had onthouden en de Regentes zelfs een som gelds had gezonden, om een ring te koopen voor de bruid. Men hield het er voor, dat Willem niet was ingenomen met Granvelle's willekeurige en gestrenge maatregelen, en geneigd was de oude privilegiën in de Nederlanden te begunstigen en verdraagzaam te zijn tegenover de ketters.

Overigens was hij de schitterendste edelman in de Nederlanden; zijn gastvrijheid, zijn tafel waren door geheel Europa vermaard, terwijl Filips, de gulzigste man van zijn koninkrijk, jaloersch was op zijn koks. Hoewel hij diep in schulden scheen te zitten, leefde hij zonder bezuiniging met de grootste pracht in zijn prinselijke verblijven. Zijn vermogen tezamen met dat, hetwelk hem door zijn eerste vrouw was nagelaten, was bekend als enorm; zijn inkomen was slechts een derde kleiner, dan wat de Koning uit de Nederlanden trok.

Als Prins van Oranje was hij een souverein vorst, die niemand gehoorzaamheid schuldig was; en hij bezat misschien meer titels dan eenig ander edelman in Europa.

Als erfgenaam van zijn vader was hij Graaf van Nassau, en hoofd van den Dillenburgschen tak van dat oude, doorluchtige geslacht — hij was tevens Graaf van Catzenellenbogen, Graaf van Brabant, Markies van Ter Veere en Burggraaf van Antwerpen.

Als erfgenaam van Oranje, Beaux en Châlons, kon hij tevens recht doen gelden op 't Koninkrijk Arles, het Hertogdom van Gramine, drie prinsdommen, twee markgraafschappen, twee burggraafschappen, zestien graafschappen, meer dan vijftig baronies en drie-honderd heerlijkheden.

Hoewel de meeste dezer Fransche titels niet veel beteekenden, trok hij een vorstelijk inkomen van zijn goederen in Franche-Comté, terwijl zijn aanspraken op de landen in Dauphiné ook erkend werden. Verder had hij eigendommen in Brabant, Luxemburg en Vlaanderen, en alle bezittingen der Van Burens, welke zijn eerste vrouw hem had nagelaten.

Hij was Ridder in de voorname, vorstelijke orde van het Gulden Vlies, Grande van Spanje, Stadhouder van drie Provinciën, Lid van den Raad van Margaretha van Parma, en totdat de krijgsmacht was teruggeroepen, was hij met Lamoraal, Graaf van Egmont, bevelhebber der Spaansche troepen in de Nederlanden en opperbevelhebber in den laatsten oorlog met Frankrijk geweest.

Dit was de uiterlijke levensgeschiedenis van dezen vorst, die, hoewel nog in den bloei der jeugd, zich zoowel buitengewoon onderscheidde door zijn vermogen en zijn positie als door de pracht,

die hij tentoonspreidde en door zijn persoonlijke eigenschappen.

„Een van de grooten der aarde," merkte Duprez op, zorgvuldig zijn notitieboek wegsluitend, na eerst alle belangrijke punten in Willems leven goed in zijn geheugen geprent te hebben. De geesten toonden zich niet altijd handelbaar, en indien zij niet verkozen te antwoorden, was Duprez altijd gereed eenige min of meer vage antwoorden van eigen verzinsel te geven. Wat dit betrof, had hij reeds zoo vaak de menschen bedrogen en op zulk een slimme en onbeschaamde wijze, dat Vanderlinden den laatsten tijd alle vertrouwen in hem verloren had. Daarom stond het hem ook zoozeer tegen, dat Duprez een proef van zijn kunst zou gaan geven voor de jonge graven.

De alchimist, wiens bestaan geheel afhankelijk was van den Keurvorst, vreesde steeds, dat hij door een of andere streek van zijn assistent deze positie zou verliezen.

Wel wetende, dat zijn verzet geheel vruchteloos was, had hij echter geen verdere poging gedaan om tusschenbeide te komen en Duprez begaf zich op het aangewezen uur naar de grafelijke woning, vergezeld van de twee leerlingen, die de wondertafel droegen. Beide knapen waren in een ontevreden stemming, omdat zij hiervoor het steekspel vroeger hadden moeten verlaten.

De zonnige, stoffige straten waren vol slenterende, vroolijke menschen in hun Zondagsche kleeren, met levendige bewondering de behendigheid van den Keurvorst lovend, tegen wien alle anderen het hadden moeten afleggen en die de speer van menig dapper ridder te splinter had geslagen.

Toen Duprez de woning bereikt had, zond hij de twee knapen weg en begon zelf zijn tafel uit te pakken. De jongelieden waren nog niet van het steekspel teruggekeerd. Het vertrek, waarin de Franschman werd toegelaten, was niet groot, met donker eikenhout beschoten en zag uit op den tuin. Een lamp hing aan een koperen ketting van de zoldering neder. Het was schaars gemeubeld met een tafel, eenige donkere stoelen en een kast, terwijl er zich geen schoorsteen in bevond en ook geen kandelaars.

Duprez vond deze omgeving bijzonder geschikt voor zijn proefneming, zooals hij steeds met bescheidenheid zijn kunst noemde, doch verzocht de bedienden de kast weg te dragen, om aldus het vermoeden te voorkomen, dat daarin een handlanger verborgen kon wezen, en ook de tafel weg te zetten om er zijn eigen wondertafel voor in de plaats te stellen.

Hij verzocht verder niet meer dan vijf stoelen in 't vertrek te laten, een voor zichzelf, de andere vier voor de jongelieden, en tevens dat de luiken gesloten en de lamp aangestoken zou worden, hoewel het nog licht was.

Na al deze voorbereidselen getroffen en de bedienden verzocht te hebben zorg te dragen, dat het gedurende de proefneming doodstil zou wezen, opdat geen ongewoon geluid de geesten zou komen ergeren of verschrikken, zette Duprez zich aan zijn wondertafel neder, om deze in gereedheid te brengen.

Het was een vreemdsoortig en kostbaar stuk, dat in menig avontuur een rol gespeeld had en het grootste gedeelte van Europa met hem had doorkruist.

Gemaakt van een zachte houtsoort, was de tafel drie voet hoog, ieder der vier pooten rustend op een zegel van zuivere was, waarop een geheimzinnig teeken gedrukt stond en de zeven geheime namen van den oppergeest. De tafel was gezet op een vierkant kleedje van dikke roode zijde, met goud doorschoten. In het midden van het tafelblad wederom een zegel, grooter en dieper ingedrukt dan de andere, waarover een rood zijden doekje met gouden kwastjes aan de vier hoeken, en hierop een groote eivormige kristallen bal van bijzonder schitterenden glans.

Nadat Duprez met gewijde olie op de vier voeten der tafel eenige kabalistische teekenen had neergeschreven, was alles voor de séance gereed.

Zelf was hij geheel in het zwart gekleed met purperkleurige fluweelen schoenen, een effen gordel en op 't hoofd een zwart kalotje, alles met opzet aldus gekozen, omdat hij vond, dat dit hem meer waardigheid verleende. Kort na het vastgestelde uur kondigde het gerinkel van sporen, wapengekletter en gelach de komst der jonge graven aan, welke aanstonds luidruchtig 't vertrek binnentraden.

Tot Duprez' geheime voldoening was de Prins van Oranje met zijn broeders meegekomen. Graaf Jan was afwezig, doch in zijn plaats een jongmensch met een rooskleurig gelaat, gekleed in een stoffige wapenrusting. Duprez herkende hem aanstonds als Hertog Christoffel, zoon van den Keurvorst van de Paltz.

Daar de plaatsvervanger van Graaf Jan de berekeningen van den geestenziener eenigszins in de war kwam sturen, vroeg hij waarom deze niet gekomen was.

„Hij was bang voor den Duivel, dominus," antwoordde de jonge hertog, waarop allen zich lachend neerzetten op de stoelen, die op een rij voor hen gereed stonden.

„Wat dit betreft, wensch ik uwe Genade er op te wijzen, dat ik mij daarmede niet ophoud," antwoordde Duprez op kouden toon. „Ik houd geen gemeenschap met kwade geesten of hel-honden, daar ik geen goochelaar of toovenaar ben, zooals het volk zich die denkt, maar een goed wiskunstenaar, alchimist en sterrenwichelaar, edele wetenschappen, die groote wonderen

hebben verricht, zooals bijvoorbeeld het sprekende koperen hoofd van Albertus Magnus, de bol van Archimedes, de duif van Archytas en het rad van Vulkaan. En ik heb met mijn eigen oogen vogelen van klei zien vliegen en insekten van metaal zien kruipen." Hierop zette hij zich aan de wondertafel neder en de jongelieden, die slechts over een klein uurtje konden beschikken, vóór de feestelijkheden van den avond wederom hun tegenwoordigheid zouden eischen, verzochten hem zich met zijn proeven te willen haasten.

Duprez zag hen aan over den kristallen bol heen, een fraaie groep, jeugdig, sierlijk, knap en levenslustig als zij waren, zoo vorstelijk en schoon als men maar zou kunnen vinden.

Zij waren allen uitgedost in een lichte wapenrusting met zijden sjerpen, juweelen kettingen en linten om den arm gestrikt, door schoone hand geschonken.

Willem alleen droeg geen wapenrusting en was gekleed in een pak van goudlaken met groenen grond, op de mouwen versierd met borduursel van paarlen, paarse sjerp en mantel van zwart fluweel. Voorover leunend, den elleboog op de knie gesteund, zijn donker gelaat in de hand rustend, beschouwde hij den geestenbezweerder met aandacht. Eenige rozen waren in zijn wambuis gestoken en vervulden het kleine vertrek met hun geur.

„O, gij grooten der aarde," dacht Duprez, „wat zou u anders te wachten staan, dan een onbeduidend leven van weelde en pracht? Waarom tracht gij in de toekomst door te dringen — uw weg is duidelijk genoeg aangewezen."

Toen hij vroeg of men de lamp wat lager wilde doen branden, stond Adolf op en voldeed aan zijn verzoek.

Het vertrek was thans verlicht door een zacht, maar toch duidelijk schijnsel.

„Ik zou er de prinselijke heeren gaarne op willen wijzen, dat ik enkel met goede engelen in gemeenschap sta," begon Duprez; „uit de zeven namen van den oppergeest zijn zeven engelen gesproten; uit iedere letter van hun naam wederom zeven engelen — mannelijke uit de mannelijke letters, vrouwelijke uit de vrouwelijke letters. Zij kunnen niet anders dan de waarheid spreken, omdat zij komen uit de tegenwoordigheid van den oppergeest; zij moeten met vreeze, ootmoed en eerbied beschouwd worden. Ik weet niet, welke engel verschijnen zal, doch wie het ook wezen moge, ik smeek uwe welwillende Genaden een passend stilzwijgen te bewaren en zich voorzichtig te willen gedragen."

Hierop plaatste hij zijn ellebogen op de tafel, vouwde zijn handen op het voorhoofd samen en richtte de blikken op den kristallen bol. Eerst kon hij daarin niet anders onderscheiden

dan het gouden voorhangsel, dat in den beginne meestal de geestenwereld voor zijn oog verborgen hield, en thans zóó lang daar bleef, dat hij begon te vreezen, dat de geesten weigerden te verschijnen, en hij om de jonge prinsen tevreden te stellen zijn toevlucht zou moeten nemen tot verzinsels, iets dat gewaagd en zeer vermoeiend was.

Op eens werd echter de gulden voorhang tezamen gevat en in 't midden van den glazen bol geworpen, die nu tot een schitterend amber-kleurig licht aangloeide, dat met zulk een glans trilde en bewoog, dat Duprez tot in de verre verte als in niets dan zuiver goud staarde, niet ongelijk aan een hellen zonneschijn, waarin gedaanten schenen rond te waren, die zich nu eens samenvoegden, dan weer scheidden. De kristallen bal zelf wierp een helder schijnsel uit, dat het hoofd en het gelaat van den geestenbezweerder verlichtte, als ware hij door een lamp beschenen, en dat het lamplicht in 't vertrek geheel deed verbleeken.

Adolf wees de anderen op dit geheimzinnige schijnsel, en allen leunden in gespannen aandacht naar voren.

„Ik zie twee geesten — Volvangel en Kendrik — zij wandelen hand in hand," zeide Duprez.

„Hoe zien zij er uit?" vroeg Hertog Christoffel.

„Volvangel is in 't zwart, een korten degen aan de zijde en rood-kleurige schoenen aan; zijn lokken hangen op zijn schouders neer. De andere engel is op meer fantastische wijze gekleed in een wit satijnen wambuis, onder den gordel in punten uitgeknipt, op een gele broek."

„Het komt mij voor, dat het hun aan waardigheid ontbreekt," zeide Graaf Lodewijk, die iets vreemdsoortigers, iets meer verhevens had verwacht; „het zijn zeker booze geesten of duivelen."

„Het zijn goede geesten," gaf Duprez op kouden toon ten antwoord; „booze geesten spellen hun namen slechts met drie letters. Indien echter uwe Genade niet zwijgt, zullen dezen weigeren iets te verkondigen." Aanstonds zwegen de jongelieden; Duprez bleef onafgebroken staren op den kristallen bal, die nu een vuurbol gelijk was.

„Zij spreken," zeide hij, „zij verwijten den prinselijken graven, dat zij zich lichtvaardig vermaken met de geheimenissen der eeuwigheid. Kendrik zegt: Is het leven lang genoeg om tijd te mogen verspillen? Wees voorzichtig in uw doen en laten, opdat gij geen kostbare oogenblikken verloren doet gaan en de dood u verrasse in uw jeugd. Volvangel zegt: Waarom zoudt gij de toekomst weten? Het is beter de gordijn te laten hangen. En nu, zij vallen, zij verstuiven als asch . . . . er is niets meer van hen te zien." De bal straalde thans een schel licht uit, en het

was — hoewel hij onbeweeglijk lag — alsof hij snel om zijn as rondwentelde.

Hertog Christoffel stond op en deed de lamp geheel uit, doch de kamer bleef verlicht met een zacht, flikkerend schijnsel.

Duprez zag asch-grauw in 't gelaat, zweetdruppels parelden op zijn voorhoofd, zijne lippen trilden. Met een schorre, onnatuurlijke stem ging hij voort:

„Nu is Liliana verschenen — een vrouwelijke engel, geestig en geleerd — daar komt zij in de kamer."

Een breede, gouden straal, door den bol uitgeworpen, teekende zich als het lemmer van een groot zwaard tegen het zachte licht in de kamer af.

„Het is Liliana," herhaalde Duprez, „zij waart door het vertrek."

Na een oogenblik van intense stilte riep Adolf plotseling uit:

„Ik zie haar! Zij draagt een kleed van gebloemde stof — haar blond-gele lokken zijn van voren opgerold en hangen laag op haar rug neer!"

„Ja, dat is zij," stemde Duprez toe; „zij staat thans voor Zijne Hoogheid en wenscht hem eraan te herinneren, dat men meer geloof moet hechten aan de engelen Gods, dan aan Paus of Priester."

„Zij verdwijnt! . . . zij verandert in een rad van vuur . . . daar breekt zij . . . ze is weg!" riep Adolf uit.

„Zij is in den kristallen bol teruggekeerd," zeide Duprez en wenscht te weten, wat gij van haar verlangt."

„Voorspel ons de toekomst," vroeg Graaf Lodewijk; „vraag haar, welk lot ons vieren te wachten staat, niet uit louter nieuwsgierigheid of oneerbiedig wroeten in zaken, die ons begrip te boven gaan, doch dat wij er ons met Gods hulp op voorbereiden, onzen levensweg te banen zooals het mannen en vorsten betaamt."

„Zij zegt dat het voor u beter is, dit niet te weten," antwoordde Duprez op denzelfden gespannen toon, welken hij tot nu toe gebezigd had; „zij is echter bereid vragen te beantwoorden, één vraag van iederen ridder."

Adolf begon.

„Zal ik eer verwerven voor mijn dood?"

„Veel eer," klonk het antwoord.

„Wie zullen wij tot vrouw krijgen?" vroeg Hertog Christoffel.

„Gij zult alle drie ongehuwd sterven."

Met een bijna even bleek gelaat als dat van Duprez, richtte Lodewijk zijn fraai hoofd op met de vraag:

„Zal het Huis van Nassau blijven voortbestaan, of vervallen?"

„Dit Huis zal blijven, zoolang er vorsten op aarde zijn," klonk het antwoord.

Thans verhief Willem van Oranje de stem, het eerste woord, dat hij uitte, sinds Duprez zijn seance begonnen was.

„Welken dood zullen wij sterven?"

„Liliana zegt, dat zij dit niet mag verkondigen — doch de bol zal visioenen geven."

„Zoo is het genoeg!" riep Adolf opstaand, „ik wensch hierin niet verder door te dringen."

De anderen trokken hem echter weder op zijn stoel terug, en Lodewijk zeide:

„Luister tot het einde."

De schelle gloed verdween thans van den bol, die nu een doffen glans van zich wierp, welke alleen het roode tafelkleed verlichtte en het overige van het vertrek in 't duister liet.

Duprez zelf scheen zich in een soort van stuip of geestverrukking te bevinden; met een doodsbleek gelaat en glazige oogen was hij op 't punt neer te storten, het hoofd nu eens nader, dan weer verder van den bal verwijderend.

„Ik zie bloed . . ." mompelde hij, „niets dan bloed, zwarte paarden en menschen . . . een gevecht . . . bij zonsondergang . . . wederom bloed en vier ridders onder de hoeven der paarden . . . Een wordt er uit de mêlée weggedragen en in gewijden grond gelegd . . . de andere drie zijn niet te vinden . . . er wordt naar hen gezocht, doch tevergeefs. Zij zijn alle drie jong. Bloed en rook verdwijnen, en ik zie boomen . . . dan een man van rijper leeftijd, grijs en afgeleefd . . . hij wordt vermoord . . . groote droefenis en weeklacht . . . en nu valt de zwarte voorhang . . ." Het schijnsel in den bal was uitgegaan en de geestenbezweerder voorover op de wondertafel nedergevallen. Willem vloog van zijn stoel op, opende de deur en riep om licht, waarop onmiddellijk een bediende met een lamp het vertrek binnentrad.

Lodewijk en Christoffel waren kalm en bedaard blijven zitten, doch Adolf had het hoofd in de handen verborgen en rilde.

„Ik heb haar gezien!" fluisterde hij, „een klein meisje . . . en staat ons allen een bloedige dood te wachten?"

Maar Willems kalme glimlach, het heldere lamplicht en de gewone omgeving verjoegen spoedig vrees en geheimzinnigheid. Duprez zuchtte, kwam weder bij en begon zijn zaken in te pakken. Hij scheen niet tot spreken geneigd, hetgeen de jongelieden dan ook niet uitlokten. Zij verwijderden zich ieder afzonderlijk om hun wapenrusting, nog stoffig van het steekspel, te gaan afleggen.

De Prins bleef alleen achter, drukte Duprez een beurs met daalders in de hand en bedankte hem hoffelijk.

„Monseigneur," zeide de Franschman geroerd, „ik wilde het niet zeggen, doch ik zal het u vertellen, omdat gij een verstandig

vorst zijt . . . die ridders, die ik zag vallen, droegen de trekken van uwe broeders, Graaf Lodewijk, Graaf Adolf, een andere, die niet hier was en Hertog Christoffel."

„En de vermoorde?" vroeg Willem, hem doordringend aanziend.

„Dat was Uwe Hoogheid zelf," antwoordde Duprez met gebogen hoofd.

„Wij allen!" riep de Prins onbezorgd uit; „die derde ridder, was dat Jan of Hendrik?"

„Het was niet Graaf Jan, doch een jongere, dien ik nooit gezien heb."

„Een schrikwekkend visioen," zeide Willem; „misschien de schim van een ziekelijk brein. Indien echter de eer het eischte," voegde hij er plotseling ernstig bij, „zou het Huis van Nassau zelfs de opoffering brengen, die gij zaagt in het visioen."

Daarop glimlachte hij den geestenbezweerder toe op de wijze, welke hem alle menschen tot vrienden maakte, en haastte zich naar de feestelijkheden in 't stadhuis.

Wederom klonken de vreugdeklokken van de stadstorens, en kwamen prachtige vuurwerken den zomernacht verlichten, terwijl de zoete liefelijkheid van dit rijke jaargetijde samensmolt met de schitterende pracht der prinselijke feesten.

Toen de jonge vorst het stadsplein overstak, richtten zijn blikken zich tot de hemelen op en vestigden zich op de vier sterren, die aan het firmament een diamanten zwaard afteekenen.

HOOFDSTUK VII.

Brussel.

Nadat de derde dag van het steekspel de huwelijksfeesten was komen voltooien, begaven de Prins van Oranje, zijn jonge vrouw en hun gevolg, nog vergroot door dat der Prinses, zich op reis naar Brussel.

Vanderlinden bevond zich onder de schitterende menigte, die hun goede reis was komen wenschen, en gaf Rénée de Meung een talisman, bestaande uit een met goud beslagen cijfer zeven van jaspis. Dit zou haar gedurende haar verblijf te Brussel voor kwaad behoeden, zeide hij, want zeven was het geluksnummer dier stad, welke onder den onmiddellijken invloed der zeven planeten stond, zeven kerken telde, zeven poorten en zeven senaats-leden.

Rénée bedankte hem met tranen in de oogen en een droeven glimlach op de lippen, toen zij het land ging verlaten, dat haar wel een oord der verbanning, doch ook een toevluchtsoord geweest was, om thans terug te keeren naar haar geboorteland, zoo vol gevaren en van zoo vreeslijke nagedachtenis. Van personen in 's Prinsen gevolg en van Saksers, die Brussel kenden, had zij reeds veel vernomen betreffende den stand van zaken in de Nederlanden.

De Inquisitie, onder veel tegenstand, vooral in Brabant, door Keizer Karel ingesteld, — in twee der Provinciën was dit nimmer geschied, zoodat, hoewel een bekend ketter, als Rénée's vader, zeker kon zijn aangeklaagd te worden, velen, die niet tot het orthodoxe geloof behoorden, in vrede hadden kunnen voortleven — werd nu op Filips bevel streng gehandhaafd en getrouw door Granvelle ondersteund. Peter Titelmann, aan het hoofd daarvan, oefende zijn bedrijf met evenveel hardheid en wreedheid uit, als Torquemada zelf.

Iedereen, die slechts van ketterij verdacht werd, iedereen, die niet diep genoeg het hoofd boog als de Hostie voorbijgedragen werd, iedereen, die den Bijbel durfde lezen, de priesters beoordeelen of eenige leer verkondigen in tegenstelling met de hunne,

werd aanstonds door Titelmann gevat, voor zijn geheim Tribunaal aangeklaagd, waarvan geen beroep was, tot bekentenis gepijnigd en ter dood gebracht op de afschuwelijkste wijze, die de monniken konden verzinnen.

Deze monsterachtige tirannie verspreidde zich, gesteund door de geestelijke macht van den Paus en de wereldlijke macht van den Koning, met onweerstaanbare kracht over de geheele Nederlanden.

Reeds verheugden Titelmann, Granvelle, de Regentes en de Koning er zich in, dat zij bezig waren het zaad, door Maarten Luther gestrooid, met de wortelen uit te trekken; reeds werden sommige der prachtigste en bloeiendste steden van Europa door boeten en verbeurdverklaring, pijniging en terdood-veroordeeling, een tooneel van verwoesting; mannen, vrouwen en kinderen werden levend in de vlammen geworpen en stierven met de gezangen van Marot op de lippen, en ongeschokt geloof in het oog.

En toch was dit nog maar het begin!

Daar was niets, waartoe de koning niet bereid was om het zuivere Katholieke Geloof in zijn gewesten te herstellen. Hij wilde liever de steden ontvolken, het land braak leggen, den handel fnuiken, waaruit hij zulk een aanzienlijk inkomen trok, en het volk dat eenmaal tot zijns vaders meest getrouwe onderdanen behoord had, tot opstand dwingen; liever een der moedigste, welvarendste, schranderste en nijverste natiën van Europa uitroeien en over den aardbodem uiteenjagen dan ze besmet zien met de leerstellingen van Luther of Calvijn. En tot bereiking van dit doel gaf Kardinaal Granvelle zijn meest geestdriftige ondersteuning.

Rénée had reeds genoeg over dezen prelaat gehoord om te beseffen, dat hij bijna even gehaat en gevreesd was als Titelmann zelf; aan zijn invloed werd het geweld der Inquisitie toegeschreven, alsmede het oprichten der gehate nieuwe bisdommen, waardoor de oppermacht van het ware geloof moest worden doorgedreven en de instelling der Inquisitie gehandhaafd. De oprichting dezer bisdommen en Granvelle's eigen verheffing eerst tot den zetel te Mechelen, en daarna tot Kardinaal, werd als reden opgegeven voor de steeds toenemende verwijdering tusschen Antonius Perrenot en zijn vroegeren beschermer, den Prins van Oranje.

Rénée had gehoord, dat Willem, tezamen met Lamoraal, Graaf van Egmont, Prins van Grave en Stadhouder van Artois en Vlaanderen, ondersteund door Filips de Montmorency, Graaf van Hoorne, toen aan het Spaansche Hof, zelfs een brief aan Filips hadden geschreven, waarin zij opkwamen tegen de steeds toenemende onbeschaamdheid en aanmatiging van den Kardinaal, en dat de Koning, bij ontvangst van dit bericht, Granvelle niet alleen warm verdedigd, doch den Graaf van Hoorne hierover zoozeer

gekapitteld had, dat deze verstomd had gestaan van toorn en verbazing.

Deze toestand, welke in de Nederlanden openlijk besproken werd, en veel belangstelling en bespiegeling verwekte, had er Rénée toe gebracht, haar nieuwen heer en meester met toenemende nieuwsgierigheid en grooter eerbied te beschouwen. Zij was aanstonds onder zijn bekoring gekomen, doch nu begon zij ook zijn macht te gevoelen.

Gedurende de reis merkte zij zijn groot geduld, vriendelijkheid en hoffelijkheid op tegenover Anna's onverstandige, jaloersche liefde, mokkend humeur en buien van hysterische neerslachtigheid. Sommige der vrouwen hadden om zijn zachtmoedigheid gelachen, doch Rénée bewonderde deze in iemand, wiens gebiedend karakter zij reeds kende, iemand dien zij zelfs in staat achtte geweldig te kunnen optreden; met het gevolg, dat haar vroeger half-medelijdende onverschilligheid voor Anna, overging in beslisten afkeer.

Nooit was het ziekelijke, slecht-gehumeurde schepsel haar vroeger zoo hatelijk voorgekomen, als nu zij haar man ergerde, dien zij voorgaf te aanbidden. Steeds pratende over de eer, welke haar in Brussel wachtte, vol bluf over haar nieuwen rang en waardigheid, scheen zij het grootsche en woelige tooneel, waarop zij weldra zou verschijnen, niet anders te zien dan als een podium, waarop zij haar eigen groote ijdelheid zou kunnen ten toon spreiden. Haar kleinzielige vragen en berekeningen betreffende haar verhouding tot de Regentes en de dames harer hofhouding, waren Rénée bijna ondraaglijk, want hoofd en hart van de kamervrouw waren geheel vervuld van de groote vraagstukken, die thans haar geboorteland beroerden, en van den komenden strijd tusschen den Prins en den Kardinaal, waarover Anna in volkomen onwetendheid verkeerde.

Toen zij eindelijk de schoone vlakte van Brabant en de op een heuvel gebouwde hoofdstad bereikt hadden, was Anna ziek van opwinding en werd zij op een draagbaar het weelderig ingerichte huis van haar man in de bovenstad van Brussel binnengedragen.

Deze woning, die Rénée met bewondering vervulde, was inderdaad veel prachtiger, dan de Saksische Prinses ooit had durven verwachten.

Gelegen in het schoonste gedeelte dezer schoone, rijke stad, in de buurt van het verblijf der andere groote edellieden, bood het paleis van Nassau een waardige plaats voor de feesten en de gastvrijheid, aangeboden door een der rijkste en gulste vorsten van Europa. Het met torens en kanteelen versierde huis, gekroond met een klokkentoren, opgetrokken in den strengsten Gothischen stijl, was omgeven van fraaie tuinen vol beelden, fonteinen, wandel-

paden, vreemdsoortige bloemen en struiken, paviljoens en vijvers, met groote kosten aangelegd en met weelderige zorg onderhouden.

Vertrekken, zalen en gangen waren smaakvol en prachtig gemeubeld in den vermaarden rijken Nederlandschen trant, met tapijtwerk, behangsels, geschilderd door de meest beroemde kunstenaars, karpetten en Oostersche kostbaarheden; alles wat smaak en weelde kon eischen en met geld kon worden gekocht, onderscheidde de woning van den Prins van Oranje.

De huishouding, met haar hofmeesters, secretarissen, klerken, muzikanten, kapelaans, valkeniers, jagers, tuinlieden, koks, knechts, pages en bedienden, thans nog vergroot met het vrouwelijke gevolg der Prinses, bestond uit meer dan duizend personen. Een der meest grootscheepsche en beroemdste eigenaardigheden aldaar was een onafgebroken banket, dat steeds in een der zalen werd gehouden, van welke overdadige gastvrijheid iedere bezoeker op elk uur van den dag of den nacht mocht komen genieten. Schotels, fruit, gebak en wijn werden steeds vernieuwd en aangevuld, doch nimmer opgeruimd.

In deze huishouding, waarnaast die van den Keurvorst inderdaad karig was, gevoelde Rénée zich geheel vreemd en overweldigd. Gedurende de eerste dagen van haar verblijf aldaar, terwijl zij de Prinses verzorgde, die aan een zenuwachtige aandoening leed, was zij in de gelegenheid hem, den Prins, die zoo zeer haar nieuwsgierigheid had geprikkeld, van meer nabij gade te slaan. Zij ontdekte, dat hij goed en vriendelijk was voor iedereen, door iedereen bemind; verkwistend en zorgeloos waar het zijn eigen belangen gold, doch in alles de gebieder.

Vanuit haar hooge venster, waar de duiven omheen fladderden, kon zij een blik slaan op hen, die hun opwachting bij hem kwamen maken: Egmont, Stadhouder van Artois en Vlaanderen, even voornaam en schitterend als Willem zelf, afstammeling van een bijna even fier en oud geslacht; Graaf Hoorne, eveneens een groot edelman, doch somber en neerslachtig; Brederode, knap en onstuimig, vaak door den wijn verhit, Hoorne's broeder, de Heer van Montigny, en De la Mark, Heer van Lumey.

Rénée had spoedig ontdekt, dat deze edelen allen met hetzelfde gevoel bezield waren, namelijk haat tegen Granvelle.

In hoeverre de Prins de ontevredenen leidde, kon zij niet zeggen. Zij had opgemerkt, dat hij, niettegenstaande zijn vroolijke onbezorgdheid en openhartigheid, toch niet zorgeloos was, en zij vermoedde, dat hij, waar 't ernstige zaken gold, omzichtig en gesloten kon zijn. Zij begon te gelooven, dat zijn positie moeilijk, gevaarlijk zelfs was. Indien dit het geval was, zou zijn jonge vrouw zeker niets bijdragen, om de moeite of het gevaar uit den weg te ruimen;

haar gedrag zou zelfs iederen man een hinderpaal zijn, want ijdel en aanmatigend als zij was, betoonde zij zich onaangenaam tegenover zijn vrienden. Aanstonds twistte zij reeds met de Gravin van Egmont, die een zuster was van den Keurvorst van de Paltz, over de kwestie van den voorrang, en zij gevoelde zich beleedigd, omdat de Regentes haar had laten wachten, toen zij voor het eerst haar opwachting was komen maken. Doch hoewel zij zich gedroeg als een bedorven kind, was zij toch een belangrijk stuk in het groote schaakspel, dat thans in de Nederlanden gespeeld zou worden, en Rénée vroeg zichzelf af, wie haar wel tot het besef harer positie zou brengen, want op 't oogenblik toonde zij een grillige neiging ten gunste der Kardinaalspartij, door de vrouwen van zijn partijgangers Aerschot en Barlaymont te begunstigen.

De waarschuwing werd zeer onverwacht gegeven door Sabina van Beyeren, Gravin van Egmont, Prinses van Grave, de vrouwe die Anna nog maar alleen kende door een hooghartigen twist over den voorrang aan het Hof. Egmonts gemalin was er echter de persoon niet naar, om door vrouwelijke ijdelheden de belangen van haar man in gevaar te brengen. Zij kwam zelf Anna haar vriendschap aanbieden en de Saksische Prinses goeden raad geven, welken deze maar al te zeer behoefde.

Ofschoon het bezoek haar vleide, ontving Anna hare mededingster toch met de hooghartigheid, welke zij vond, dat aan haar positie paste. Zij liet Rénée en een dienstdoend Duitsch jongmeisje in de kamer blijven, en stond nauwelijks op, toen de Gravin binnentrad.

Anna had aan Rénée verteld, dat Sabina van Beyeren een oude, leelijke vrouw was, doch de kamervrouw vond, dat de Gravin even statig was als Anna nietig, even hoffelijk als Anna onbeleefd, even aantrekkelijk, als Anna afstootend.

Na de gewone vormelijke plichtplegingen was het reeds duidelijk merkbaar, dat de Prinses van Oranje niet wist hoe zich te gedragen. Gezeten in de vensterbank, zat zij noten te eten uit den schoot van haar hard-blauwe satijnen japon, terwijl zij de schalen uit het venster wierp. De Gravin van Egmont leunde achterover in haar hoogen, donkeren stoel; haar fijn, vermoeid gelaat was door een hoogen plooikraag omlijst, en het zachte haar met paarlen doorsnoerd. Bevallig, bedaard en hoffelijk zat ze de Prinses door half toegeknepen wimpers gade te slaan, en wel begrijpende, dat alle omzichtigheid aan Anna verspild zou wezen, viel zij aanstonds met de deur in 't huis door te vragen:

„Heeft uwe Hoogheid er reeds eenig besef van, hoe de zaken hier in Brussel staan?"

„Niet het minste," flapte Anna eruit.

„Uwe Hoogheid heeft nog slechts weinig gelegenheid gehad om op de hoogte te komen," zeide de Gravin vriendelijk; „ik heb echter reeds eenigen tijd aan het Hof verkeerd, en kan u dus inlichtingen geven."

„Vrouwen doen beter zich niet met zulke zaken te bemoeien," merkte Anna op.

„Ja, wij vrouwen spelen slechts een kleine rol in deze groote aangelegenheden," zeide de Gravin met een glimlach; „doch wij kunnen toch wel van eenige hulp en nut zijn. Gij hebt zeker wel opgemerkt, welk een groote ontevredenheid hier heerscht tegen Kardinaal Granvelle, hoe alle edelen tegen hem zijn, vooral uw man en de mijne."

„De Prins spreekt mij nimmer over zulke zaken," zeide Anna.

De Gravin beet zich even op de lippen. „Ik spreek als de zuster van een Protestant tot een Protestantsche. Zijn uwe dames ook van het Hervormde Geloof?" vroeg zij, Rénée en het andere jonge meisje aanziend.

„Ja, zeker," zeide de Prinses, wier belangstelling eindelijk was opgewekt; „ik kan echter uwe Genade verzekeren, dat wij geen last of moeite zullen geven; ik heb beloofd als een Katholieke te zullen leven, en ik zal mijn woord niet breken."

„Daar kwam ik geenszins over spreken," zeide de Gravin met zachtheid; „ik ben u alleen komen vertellen, dat men zijne prinselijke Hoogheid, uw echtgenoot, steeds te verdraagzaam acht tegenover die van het Hervormde Geloof. Graaf Lodewijk is altijd bij hem en ook andere verwanten, die Lutheranen zijn, en dat wordt door de Kardinalisten tegen hem gebruikt. Natuurlijk wordt dit nog erger nu hij een Protestantsche vrouw heeft."

„Maar wat bedoelt gij met uw redeneering?" vroeg Anna, nauwelijks in staat haar ongeduld te verbergen.

Egmonts gade bleef even kalm en antwoordde geduldig: „Ten einde dit te verklaren, moet ik uwe Hoogheid met zaken vermoeien. Kardinaal Granvelle is bezig de invoering van de Inquisitie in de Nederlanden door te drijven — eenige honderden hebben reeds geleden tengevolge van zijn optreden. Wijlen de Keizer en Koningin Maria, de vorige Regentes, hebben beloofd, dat dit niet zou geschieden; het breken van deze beloften bezwaart het geweten van vele goede Katholieken, ook van de meesten der edelen, met uitzondering van Aerschot, Barlaymont en Meghen, die den Kardinaal vleien. Granvelle wenscht bovendien de edicten van wijlen den Keizer tegen de ketters nog te verscherpen, hetgeen de edelen een zeer noodlottigen maatregel vinden. Daarom bestaat er dan ook een machtige partij tegen dezen prelaat en heeft men zich in een brief aan den Koning over hem beklaagd."

„Ik heb gehoord, dat hij een parvenu van lage geboorte is," antwoordde Anna, die geenszins in staat was de groote beteekenis te beseffen van de kwestie, die haar werd uitgelegd.

„Dit komt er niets op aan," antwoordde Sabina glimlachend; „hij staat te Madrid in hooge gunst, en hij is het, die de Nederlanden regeert, en niet de Hertogin van Parma."

„Ik hoorde den Heer van Brederode onlangs over hem spreken," zeide Anna met een gemaakten lach; „hij maakte een paar duchtige grappen over den Kardinaal, en zeide, dat hij vossestaarten op zijn muts droeg om te gedenken aan den ouden vos, zooals hij hem noemde, en dat hij op een gemaskerd bal dikwijls een Kardinaalskleed droeg om zijne Eminentie te ergeren!"

„De Heer van Brederode is zeer onvoorzichtig, en doet onze partij niet veel goed," merkte de Gravin ernstig op.

„Ik vind hem zeer grappig," zeide Anna koppig, „hij heeft mij fraaie zaken over den Kardinaal verteld!" en zij barstte uit in een ruwen lach.

Sabina trok de wenkbrauwen samen. „Ge moet niet lachen om de verhalen van den Heer van Brederode," zei ze; „hij houdt zich met gevaarlijke zaken bezig."

„Wat heeft uwe prinselijke Genade mij nog meer te zeggen?" vroeg Anna schouderophalend.

De Gravin kreeg een kleur; zij was niet gewoon aan zulk een onbeleefdheid, als zij zoo geduldig verdroeg van dit onopgevoede schepsel.

„Ik zou uwe Hoogheid gaarne bij onze partij zien, ten einde ons te helpen," antwoordde zij. „Wees omzichtig en op uwe hoede, onderwerp u aan de Regentes — en geef geen vertrouwen aan de vrouw van Aerschot."

„Zij is aan mijn man verwant," viel Anna haar in de rede.

„Zij behoort tot de partij van den Kardinaal!" barstte de Gravin uit, „en die zijn geen van allen te vertrouwen. Ik smeek u, u aan onze zijde te willen scharen," zeide zij met waardigheid, „aan de zijde van uw geloofsgenooten. Ik verzeker u, dat Koning Filips slechts wacht op het besluit van het Concilie van Trente om al zijn onderdanen te dwingen tot onderwerping aan het oude geloof — zelfs al zouden de Nederlanden ontvolkt worden. Ik verzeker u, dat niets veilig zal zijn, vrijheid, noch priviligiën, zelfs „de Blijde Intocht" niet, en wij zullen allen vervolgers moeten worden, geesels in Granvelle's hand — of ten onder gaan."

Anna was nu toch werkelijk een weinig bang geworden; ze vroeg zichzelf half bewust af, wat dan wel haar positie zou worden indien deze vreeslijke edicten tegen de ketters zouden worden toegepast.

„Wat zou ik kunnen doen?" vroeg Anna domweg.

„Gedraag u verstandig — vlei de Regentes, houd u van de Kardinalisten verwijderd en moedig den Heer van Brederode niet aan."

„Och, niemand stelt er belang in wat ik doe," antwoordde Anna en het speet haar in haar hart, dat zij niet Katholiek was. Het lijden harer geloofsgenooten liet haar koud, doch de gedachte, dat ze meegesleept zou kunnen worden in hun rampen, joeg haar schrik aan.

„De handelingen der dochter van den vorst, die wijlen den Keizer den vrede van Nassau afdwong, zullen altijd belang inboezemen."

Deze woorden vleiden Anna; zij was grenzenloos trotsch op haar beroemden vader, al gevoelde zij ook niets voor de beginselen of de daden, welke hem beroemd gemaakt hadden.

„Ik zal doen wat ik kan, betreffende de zaken, waarover gij mij zijt komen spreken," zeide zij; „doch mijn man wenscht geenszins, dat ik geplaagd worde met ernstige aangelegenheden."

Sabina begreep, dat deze weinig hoffelijke inwilliging het eenige was, dat zij kon verwachten, en ze stond op met het gevoel, dat dit bezoek niet veel had uitgewerkt.

Ook Anna stond op, en zooals zij daar in het volle, meedoogenlooze zonlicht stond, merkte de Gravin wederom, op hoe misvormd, ziekelijk en leelijk zij was, en het vervulde haar met medelijden.

Over Anna's schouder heen in den tuin zag zij den Prins, die op de zonnige binnenplaats bezig was tennis te spelen; zijn opgewektheid, bloeiende gezondheid en knappe persoonlijkheid vormden een bittere tegenstelling met zijn vrouw. Met de grootmoedigheid eener vrouw, die alles heeft, gevoelde de Gravin mededoogen met haar, die niet anders bezat dan een positie, welke zij niet zou kunnen handhaven, en een man, wien zij niet zou kunnen behagen.

Toen de Gravin vertrokken was, vroeg Anna om wijn en suiker, bereidde zich een zoeten drank en viel weldra in de vensterbank in een onrustigen slaap.

Nog sliep zij, toen de Prins van zijn spel naar binnen kwam. Hij zag haar stilzwijgend, ernstig zelfs aan, wees Rénée's aanbod om haar wakker te maken af, en verwijderde zich weder.

Gedurende de rest van den zonnigen namiddag bleef de jonge kamervrouw haar onaangename taak vervullen en hield de wacht bij de Prinses. Het Duitsche meisje was weggeslopen. De geluiden in het paleis drongen slechts flauw door de gesloten deuren heen; buiten vlogen de duiven klapwiekend in den tuin

rond, terwijl Rénée met gevouwen handen en samengeknepen lippen onbeweeglijk zat te peinzen, hart en ziel vervuld van den strijd tusschen Granvelle, den vertegenwoordiger van de tirannie van Filips en de macht van Rome, en de edelen, die het opnamen voor de vrijheid der Nederlanden en de bescherming der arme ketters.

HOOFDSTUK VIII.

Margaretha van Parma.

De Landvoogdes der Nederlanden, Margaretha, dochter van den overleden Keizer en gade van Ottavio Farnese, Hertog van Parma, zat in haar Statie-zetel, in een klein vertrek, dat toegang gaf tot de Raadzaal. Voor haar stonden de drie Nederlandsche edelen, de bekende vijanden van Granvelle, die zich reeds zoo lang en met zooveel nadruk beklaagd hadden, dat zij niet langer geraadpleegd werden, en dat de Regentes uitsluitend advies inwon van den Kardinaal en zijn aanhangers, Barlaymont, President van den Raad van Finantiën, en Viglius, President van den Geheimen Raad.

Margaretha had groote voorliefde voor den Kardinaal, die veel invloed op haar had. Zij wist, dat hij het volste vertrouwen genoot van haar broeder Filips, evenals zijn vader dertig jaren lang het vertrouwen van den Keizer genoten had. De toestand in de Nederlanden werd echter met den dag moeilijker, en zij durfde mannen van zoo groote beteekenis als de drie edelen, die nu voor haar stonden, Egmont, den overwinnaar van Grevelingen en St. Quentin, Hoorne, Admiraal van Vlaanderen, en Oranje, den meest invloedrijken Prins en Stadhouder in de Nederlanden, niet van zich vervreemden.

Ze zat rechtop, een weinig aanleunend tegen het bruine leer van haar zetel, en haar houding getuigde min of meer van verlegenheid. Haar voorkomen was statig en sierlijk, met iets van de vorstelijke bekoorlijkheid, waardoor haar vader zoo populair was geweest. Toch liet het burgerlijke bloed harer moeder zich eveneens bemerken, want haar uiterlijk miste alle zachtheid en verfijndheid; hare trekken waren grof en trotsch. Haar voorhoofd was zwaar gebouwd, en haar bovenlip donker-behaard; haar groote, krachtige handen schenen geenszins geschapen voor het tapisseriewerk, waarmede zij thans bezig was; haar grootste begaafdheid, evenals dat van de vorige Regentes, haar tante Maria van Hongarije, was inderdaad een ruiterstalent.

Haar kleedij van goudbrokaat en zwart fluweel, met een stijf hoofdtooisel en neerhangenden zwarten sluier, die over haar schouders heenviel, was meer rijk dan smaakvol. Zij droeg geen enkel juweel of versiersel, want zij wenschte immer een indruk te geven van mannelijke sterkte en minachting van kleinigheden.

Haar naald vloog wel behendig heen en weder, doch haar werk was grootendeels slechts een voorwendsel, en de bloem, aan welke zij arbeidde, was vol fouten, want haar groote, bruine oogen rustten bij afwisseling steeds op een der drie edelen vóór haar.

Graaf Hoorne voerde thans het woord en legde haar in langzaam uitgesproken, doch diep gevoelde woorden de grieven voor, welke de edelen tegen den Kardinaal hadden.

De Admiraal stond bij een puntig boogvenster, waarin het wapen van Brabant schitterde, in de in lood gezette ruiten. Hij zag er ernstig en somber uit, donker en met weinig zorg gekleed, met een trotsch, eenigszins weemoedig gelaat, peinzende oogen, gefronsde wenkbrauwen en een breeden, zwarten baard.

Achter hem, tegen een kleine tafel aangeleund, stond Lamoraal van Egmont, de beroemde krijgsman en veel-geliefde edelman, ridder van het Gulden Vlies, Stadhouder van Brabant en Artois.

Hij dankte zijn groote populariteit grootendeels aan zijn knap uiterlijk, zijn fraai hoofd met de bruine krullen, zijn statige, krachtige krijgsmansfiguur, zijn edele houding en weelderige kleedij. Zijn kleeren van zijde en brokaat, zijn goud en juweelen kwamen nog te schitterender uit in tegenstelling met de sombere gestalte van Hoorne.

Naast hem, tegen den muur aangeleund, stond de Prins van Oranje, kalm en bedaard, het hoofd voorovergebogen op zijn plooikraag; hoewel fraai gekleed, zag hij er niet zoo prachtig uit als Egmont.

Margaretha's oogen gingen telkens van haar handwerk naar de sombere, trotsche figuur van hem, die thans het woord voerde, den schitterenden edelman achter hem en den man met het gebogen hoofd.

Eindelijk had Hoorne uitgesproken, boog voor de Regentes en zag toen zijn twee vrienden aan.

„Gij uit vrij onbepaalde klachten, prinselijke graaf," zeide Margaretha; haar stem was zwaar en zij sprak aarzelend, daar zij buiten het Italiaansch geen enkele taal vloeiend sprak. „Het wil mij voorkomen, dat de klachten over den Kardinaal niet anders zijn dan persoonlijke grieven."

„Wij hebben tegen hem, dat hij ons uit den Raad verdrongen heeft," antwoordde Egmont, „hetgeen wij trachten duidelijk te maken aan uwe koninklijke Genade."

Het handwerk beefde in Margaretha's vingeren. „Gij verwijt hem verscheidene zaken, waaraan hij onschuldig is, bijvoorbeeld de zaak der bisdommen," voerde zij aan.

„Beweert gij soms, dat de Kardinaal zich te Rome niet hiervoor beijverd heeft?" riep Hoorne onstuimig uit.

„Neen, daartoe was reeds besloten in de dagen van den Keizer," antwoordde de Hertogin, „alvorens ik of de Kardinaal naar de Nederlanden kwamen."

„Hij heeft ze in ieder geval doorgezet en het beste voor zich genomen," hield Hoorne ongeloovig vol.

Margaretha hief de oogen op; er was thans toorn in haar blik.

„Hij zette deze zaak door," zei ze, „omdat het de wensch was van Zijne Majesteit; de Kardinaal is een getrouw dienaar — ik wenschte dat allen waren zooals hij! En waarom staan deze bisdommen u zoo tegen? Het komt mij voor, dat zij een goed Katholiek welkom moesten wezen, want zij werden ingesteld met het doel het oude geloof te sterken en de ketterij uit te roeien," voegde zij er bij met een zijdelingschen blik op den Prins van Oranje.

„Zij werden ingesteld met het doel, de Inquisitie te steunen," antwoordde Hoorne botweg, „en dit is juist wat de Nederlanders tegenstaat."

„De Spaansche Inquisitie zal niet ingevoerd worden, dat is beloofd," hernam Margaretha.

„Het is geenszins noodig deze in te voeren, want die der Nederlanden is veel gestrenger," gaf de Admiraal droogweg terug.

„Het volk zal er zich geenszins aan onderwerpen, werkelijk niet," zeide de Stadhouder van Brabant op ernstigen toon, „hiervan getuigen de oproerigheden ten gevolge van Titelmanns terechtstellingen."

„Wij spreken geenszins over het volk," wees de Regentes met bittere ergernis terecht, „en ook niet over de grieven van het volk, maar over de edelen, die al dit ongenoegen kweeken, en een wonderlijk medegevoel toonen voor de ketters."

„Wij gevoelen een wonderlijken eerbied voor de rechten en privilegiën der gewesten, die aan ons zijn toevertrouwd," zeide de Prins van Oranje, „en welke de Inquisitie volkomen tart en met voeten treedt."

Tranen van ergernis sprongen Margaretha in de oogen; de Prins van Oranje hinderde haar 't meest van de drie.

„Wij kennen uw neigingen Prins," zeide zij. „Gij verbergt u achter de Staten, achter rechten en privilegiën, maar het is, zooals mijn broeder reeds zeide in dat geval met de Spaansche troepen: het zijn niet de Staten, doch gij — dat bemerk ik; geloof gerust, dat ik het bemerk."

Met een flauwen glimlach antwoordde Willem: „Ik ben nooit in mijn plicht tegenover den Koning te kort gekomen, ook niet in mijn getrouwheid aan de Kerk, en door op te komen tegen den Kardinaal en diens maatregelen, meen ik de belangen van beiden te dienen, Mevrouw."

„Gij hebt mooi spreken over getrouwheid aan de Kerk, wanneer uw paleis ketters herbergt en uw vrouw een Lutheraansche is," zeide Margaretha met bitterheid.

„Zijne Majesteit gaf toestemming tot mijn huwelijk," voerde Willem met bedaardheid aan.

„Tegen zijn zin," antwoordde de Regentes, „en Zijne Majesteit is er nog niet mede verzoend, dat gij de dochter van Keurprins Maurits tot vrouw hebt genomen — doch dit behoort tot 't verleden," en om iets onaangenaams te zeggen betreffende de dochter van hem, die haar vader een vernedering had aangedaan, voegde zij er spijtig bij: „Wij vinden nog altijd deze verbintenis onverstandig en verbazen er ons meer en meer over."

Willem luisterde met hoffelijke onverschilligheid naar deze aanmerking op zijn vrouw, en Margaretha vervolgde met verheffing van stem, terwijl een diepe blos zich over haar kaken verspreidde en haar handwerk vergeten op haar knieën lag:

„Het komt mij voor, dat het passender zou wezen mij met raad en daad bij te staan, dan mijne ooren met klachten te vullen over den eenigen man, die mij van dienst is."

Egmont richtte zijn sierlijke gestalte in volle lengte op.

„Wij hebben geen gelegenheid uwe Genade van dienst te mogen wezen," zei hij, „omdat wij reeds zoo lang van uw Raadszittingen zijn buitengesloten."

Margaretha beefde van woede.

„Wat wenscht gij van mij?" vroeg zij, tot wanhoop gedreven.

De Prins van Oranje en Graaf Hoorne vonden de zaak veel te ingewikkeld, om hierop in korte woorden een antwoord te geven, doch Egmont, die niet zeer omzichtig en ook niet zeer nadenkend was, antwoordde aanstonds: „Terugroeping van Kardinaal Granvelle uit de Nederlanden."

Ontsteld sprong de Hertogin op, haar handwerk op den vloer meesleepend.

„Het is niet weinig, wat gij mij vraagt!" riep ze verontwaardigd. „En hoe denkt gij dat de Koning dit verzoek zal opvatten?"

„Laat uwe Genade het verzoek doen," antwoordde de Stadhouder van Brabant niet zonder onbeschaamdheid; „en terwijl wij het antwoord uit Madrid hier afwachten, zou uwe Genade den Kardinaal kunnen aanraden, zich wat minder trotsch en aanmatigend te gedragen."

„Aanmatigend!" riep Margaretha; „en de heer van Brederode

dan, die 's avonds, als hij dronken is, op openbare feesten verschijnt in kardinaals-kleeren, en Zijne Eminentie met groote onbeschoftheid beleedigt? En de schotschriften dan, die zelfs tot in mijn eigen vertrek hun weg banen, en door den Kardinaal gevonden worden onder zijn hoofdkussen? En die laffe rederijkers-voorstellingen, waar straffen geen eind aan kunnen maken en die met alles wat heilig is den spot drijven?"

„Daar weten wij niets van af," verklaarde Hoorne met klimmenden toorn.

„Hendrik van Brederode staat niet onder mijn toezicht; ik bemoei mij niet met zijn dwaasheden," zei Egmont.

„En die vossestaarten dan, die gij draagt?" vroeg Margaretha, terwijl ze vóór hem ging staan; „die draagt gij openlijk op straat. „Denkt gij soms, dat ik daar niets van weet?"

„Indien de bisdommen en de Inquisitie worden ingevoerd, en de oude plakkaten en edikten op het volk worden toegepast," kwam de Prins van Oranje tusschenbeiden, „dan is er geen kans, dat de Staten zullen toestemmen in de nieuwe belastingen."

Deze woorden brachten de Regentes aanstonds terug tot de praktische zijde der zaak, en hadden meer uitwerking dan de trotsche woorden van Egmont en Hoorne.

De geldelijke aangelegenheden der Nederlanden waren in een zeer slechten toestand. Filips vroeg steeds om geld, daar hij immer in moeilijkheden verkeerde, en Margaretha vreesde voor haar overwicht, voor haar positie zelfs, zoo zij dit niet kon verschaffen. Hoe hartelijk zij ook instemde met haar broeders plan, om alle ketterij in zijn staten uit te roeien, en hoezeer zij Granvelle's plannen bewonderde om 's Konings wenschen ten uitvoer te brengen, was zij schrander genoeg om in te zien, dat de Prins op een werkelijke moeilijkheid gewezen had, een moeilijkheid, die zij den laatsten tijd maar al te zeer had beseft. Toch duidde zij het den Prins ten kwade, dat hij haar aandacht bij dit struikelblok had bepaald.

„Dreigt gij met ongehoorzaamheid, met oproer?" vroeg zij.

„Ik dreig geenszins," antwoordde Willem, haar kalm in de oogen ziend, „ik deelde slechts mede wat ik betreffende de Staten weet. De Stadhouders weigeren de Inquisitie in te voeren, en het volk weigert er zich aan te onderwerpen. Oproer? Wie zou 't kunnen zeggen? De Provinciën hebben zich wel eens meer oproerig betoond tegen het huis van Habsburg, mevrouw."

Margaretha zweeg, de oogen van woede half toegeknepen. Haar oprechte overtuiging was aan de zijde van den Kardinaal; als een warm Katholiek haatte zij de ketters; als een oprecht onderdaan van haar broeder, wenschte zij aan zijn bevelen te

gehoorzamen. Zij was trouw, ijverig, en begeerig, zich goed van den haar toevertrouwden arbeid te kwijten; zij verdacht de mannen die voor haar stonden, en degenen welke zij vertegenwoordigden, van hebzucht en eigenbaat, en minachtte hen als bloot wereldschgezinde hovelingen. Zij was echter wel gedwongen te luisteren naar wat de Prins van Oranje aanvoerde, en zij was tevens slim genoeg om in te zien, dat deze mannen de Nederlanders kenden, zooals noch zij, noch Filips, noch Granvelle ze kenden; zij had daarbij eerbied voor de begaafdheid en de talenten van den Prins van Oranje.

Met opgeheven hoofd, de hand op de heup rustend, stond zij hen aan te zien.

„Wij kunnen onmogelijk Zijne Majesteit in beide zaken gehoorzamen; wij kunnen niet tegelijk de edikten toepassen en de belastingen opleggen," vervolgde Willem.

Margaretha was zoozeer overtuigd van de waarheid zijner woorden, dat zij haar toorn wist te bedwingen, hoewel haar oogen van woede flikkerden.

„De plakkaten zullen geenszins toegepast worden," antwoordde zij. „Zijne Majesteit wacht op de beslissing van het Concilie van Trente — indien een zekere toegeeflijkheid betreffende de ketters wordt toegestaan, zal Zijne Majesteit zeker gehoorzamen."

„En indien dit niet wordt toegestaan, wat dan?" vroeg Willem.

Met een beweging van ongeduld en wanhoop strekte de Hertogin beide handen uit.

„Hoe kan ik weten, wat de Koning doen zal?" zei ze. „Ik ben hier om zijn bevelen uit te voeren. Ik kan niet meer doen dan de Inquisiteurs verzoeken toegeeflijk te werk te gaan, totdat een of andere beslissing bekend zij."

De drie edelen vatten deze woorden op als een belofte van toegeving, bijna als een erkenning van de nederlaag van de zijde der Regentes, wat ook inderdaad zoo was. Niet anders dan een diep bewustzijn der moeilijkheden en gevaren harer positie, zou haar deze woorden hebben kunnen ontwringen.

„Zal uwe Genade den Kardinaal eveneens gematigdheid aanraden?" vroeg Willem, zijn hoed opnemend.

„Doe dat zelf, edele Prins, sinds gij de verantwoordelijkheid draagt," beet zij hem toe.

Willem barstte plotseling in lachen uit; de vertoornde Regentes met een uitdrukking van vroolijkheid op zijn knap gelaat aanziend, antwoordde hij:

„Dat zal ik zeker doen. Zijne Eminentie en ik hebben elkaar zeer goed gekend, en ik geloof niet dat deze oude vriendschap

zoozeer vervlogen is, of hij zal mij wel een gastvrij uurtje op La Fontaine toestaan."

Margaretha zag, dat Willem haar verlokt had tot een onvoorzichtigheid.

„Doe wat gij wilt," zei ze, „maar op eigen verantwoording."

„Uwe Genade is vertoornd," merkte Hoorne op; „wij hebben echter niet anders gedaan dan onzen plicht."

„Geve God, dat uwe Genade ook tot dit inzicht moge komen," voegde Egmont er hoffelijk bij.

„En moge Hij uw hart met groote wijsheid en genade bezielen, mevrouw," zeide de Prins nog glimlachend, „want wij staan op een moeilijken kruisweg en zouden ons gemakkelijk kunnen vergissen."

Nadat Margaretha hen, zoo hooghartig als zij durfde, ontslagen had, zette zij zich aanstonds neder om een opgewonden brief aan Filips te schrijven, vol klachten over de stijfhoofdigheid der Nederlanders, de onbeschaamdheid der edelen, de onmogelijkheid om geld te verkrijgen en de deugden van den zoozeer miskenden Kardinaal.

De drie edelen stegen op en reden terug naar de bovenstad, waar hun woningen gelegen waren te midden van fraaie parken en tuinen. Vanaf de steile, kronkelende straten, zagen zij de sierlijke, rijke, trotsche, vreedzame stad beneden zich uitgestrekt in de diepte. Te midden der dicht-opeen-gebouwde huizen, rezen de tweeling-torens der St. Gudule statig omhoog, een weinig verder verhief zich de hooge spitse toren van 't Stadhuis. Honderden vergulde weerhanen draaiden en schitterden in het gouden licht van den laten zomer-namiddag onder een wolkloozen blauwen hemel, terwijl ontelbare witte duiven klapwiekend om de spitse daken fladderden.

De Prins van Oranje liet vaak de blikken rusten op dit fraaie stadsgezicht, doch Egmont had meer oogen voor de buigingen en ontbloote hoofden der voorbijgangers, de dienaressen der vrouwen, die aan de deuren zaten te spinnen, de bewonderende blikken der jonge meisjes van achter de geruite gordijnen, terwijl de Admiraal recht voor zich uit staarde, als zag hij niets.

„Denkt gij, dat de Regentes meende wat zij zeide?" vroeg hij eindelijk.

„Ik geloof, dat zij bevreesd was," zeide de Stadhouder van Brabant.

„Zij is geen bekwame vrouw," merkte de Prins van Oranje op, zijn hoofd stijf omwendend in den breeden plooikraag om Hoorne glimlachend aan te zien, „en ik geloof niet, dat zij zich goed van haar ambt kan kwijten. Zij schijnt met den dag meer in de war te geraken."

„Waarom zond Zijne Majesteit ook een vrouw!" klaagde Hoorne vinnig.

„Omdat hij iemand wenschte, die niet al te sterk is," antwoordde Willem. „Doch het zou verstandig zijn te trachten Brederode wat in te toomen," ging hij voort, „zijn grappen over den Kardinaal zijn zeer gewaagd en zouden ons allen in gevaar kunnen brengen."

„Wie kan met Brederode redeneeren?" vroeg Egmont; „hij en De la Marck gaan alle rede te buiten, en indien hun grappen Granvelle ergeren, ben ik er de man niet naar om er een eind aan te maken."

„Granvelle lacht om zulke grappen; er zijn wel andere middelen om hem op te jagen, dan dronkemansstreken van Brederode," zeide Willem.

Het gesprek staakte, want zij waren nu in een nauwe straat, waar hun woorden duidelijk verstaan konden worden: zij begonnen over valkerij te spreken.

„Ik wenschte, dat ik een poosje weg kon," zeide Willem; „de Keurvorst heeft mij een prachtigen jachthond geschonken, zoo wit als sneeuw, en ik zou hem zoo gaarne eens in 't veld beproeven. Indien ik dan toch door de valkeniers geruïneerd moet worden, wil ik er ten minste mijn pleizier van hebben!" zeide hij lachend.

„Wat kosten die een geld!" zuchtte Egmont, die nog dieper in de schulden stak dan de Prins. „Nooit waren de dukaten zoo moeilijk te verkrijgen, en nooit zoo broodnoodig."

„Granvelle heeft ze!" riep Hoorne uit zonder aan voorzichtigheid te denken; „de abdijen, beneficiën en goederen, die in zijn handen gevallen zijn, zouden ons allen uit de moeilijkheid helpen."

Het donkere gelaat van den Admiraal werd nog valer van toorn en afgunst. Granvelles hebzucht, en de verkwistende wijze, waarop Filips er aan voldeed, was inderdaad de voornaamste reden, waarom de edelen den Kardinaal zoozeer haatten, evenals zijn veronderstelde bescherming der bisdommen en der Inquisitie de voornaamste reden was van den haat van het volk,

Willem trok de wenkbrauwen op met een veelzeggenden glimlach, en Egmont maakte een ongeduldige beweging met de schouders, als wilde hij te kennen geven, dat hij er liever niet meer aan wenschte te denken.

Aldus reden zij langzaam huiswaarts, terwijl hun wapenen en de tuigen der paarden in het zonlicht schitterden. De kinderen liepen naar de deuren om hen na te kijken, en de vrouwen fluisterden elkander toe: „Daar gaan de twee Stadhouders en de Admiraal! Kijk eens, wat prachtige vorsten!"

HOOFDSTUK IX.

Kardinaal Granvelle.

Antonius Perrenot, Aartsbisschop van Mechelen, Kardinaal Granvelle, de voornaamte raadsman der Regentes, de meest vertrouwde dienaar van Filips in de Nederlanden, zoowel als het voornaamste voorwerp van den haat der Nederlanders, aanzienlijken en geringen, — bracht het grootste deel van zijn tijd door op zijn prachtig landgoed buiten de poorten van Brussel, omgeven door al die sierlijke weelde en overdaad, waardoor de haat zijner vijanden zoo in 't bijzonder opgewekt werd.

Zijn positie tegenover den Koning, zijn meester, was zoo vast als die van iemand tegenover Filips slechts wezen kon, en hij vleide zich met de gedachte een niet licht te schokken invloed te bezitten over de Regentes, die lang niet zoo sterk en mannelijk van geest was als zij wel voorgaf, doch spoedig onder invloed kwam; Filips wist dit ook zeer goed, toen hij haar naar de Nederlanden zond, vergezeld van Granvelle om achter haar stoel te staan en over haar schouders heen de draden van 't Bestuur in handen te houden. Hij had ook eenige aanhangers onder de edellieden, voornamelijk den Hertog van Aerschot, Barlaymont en Viglius.

Voor 't overige stond hij echter alleen, in een omgeving van haat, minachting en beleediging, misschien van gevaar; hij meende althans voortdurend door moord bedreigd te worden. De Bourgondische priester behield echter zijn waardige kalmte, want hij was volkomen onbevreesd, zijn meester en zijn kerk oprecht getrouw, en grenzenloos eerzuchtig. Moed, trouw en eerzucht tezamen ondersteunden hem krachtig in de positie, waartoe alle drie hem geroepen hadden, en waarin ze hem thans handhaafden.

Op dezen warmen herfstdag voltooide hij zijn gewonen lijvigen brief aan Filips met bijzonder genoegen, want hij had dezen besliste berichten kunnen zenden betreffende de vergrijpen zijner vijanden, tegen welke hij reeds gedurende eenigen tijd slim en vaag bedekte klachten had aangevoerd.

Dienzelfden morgen was Barlaymont hem komen berichten, dat men hem gepolst had, of hij zich zou willen voegen bij een verbond van edelen, waarvan het doel was de terugroeping van den Kardinaal af te dwingen. Barlaymont had niet alleen geweigerd hieraan deel te nemen, doch was aanstonds al hetgeen hij hiervan afwist aan Granvelle komen vertellen, die aldus in staat werd gesteld zijn meester mede te deelen, dat de hoofden van dit verbond waren Oranje, Egmont en Hoorne, en dat alle edellieden zich daarbij hadden gemengd, behalve Aerschot, Aremberg en Meghen. Barlaymonts mededeeling was Granvelle geenszins komen verrassen, want hij wist zeer goed, dat de edelen zoowel in 't geheim als openlijk bezig waren te intrigeeren om zijn val te verkrijgen; hij was echter verheugd, dat zij zich bloot gegeven hadden met dit verbond, en voldaan over Barlaymont, die zich zulk een getrouw werktuig had betoond.

Hij voegde bij zijn brief nog een klacht, over de wijze, waarop de Markies van Berghen, Stadhouder van Henegouwen, Valenciennes en Kamerijk, en Hoorne's broeder, de baron van Montigny, Stadhouder van Doornik, weigerden de bevelen der Inquisitie in hun verschillende provinciën uit te voeren, en raadde Zijne Majesteit aan de namen van Berghen en Montigny nog te voegen bij die van Oranje, Egmont en Hoorne, als zijnde gevaarlijke mannen.

Tevens schreef hij erbij dat Viglius, hoewel zonder twijfel getrouw en oprecht, toch bevreesd scheen voor den storm, welke in de Nederlanden verwekt was door de Inquisitie en door het gerucht, dat de door den gestorven Keizer uitgevaardigde edikten tegen de ketters in toepassing gebracht zouden worden, en daarom gematigdheid aanraadde.

Toen verzegelde de Minister zijn brief en begaf zich in zijn prachtigen tuin, alwaar, wegens de aanhoudende hitte, het middagmaal voorgediend was op een prachtig bewerkte Grieksch marmeren tafel onder het nu goudgele loover van een kastanjeboom.

Heden spijsde de Kardinaal alleen; reeds sinds langen tijd hadden de voornaamste edelen opgehouden zijn gastvrijheid aan te nemen, en hij was niet immer in een stemming de edelen van lageren rang uit te noodigen, die er op gesteld waren bij hem te komen.

Scherpzinnig, verstandig, begaafd en geleerd als hij was, stond het hem geenszins tegen alleen te zijn; hij kende het behagen, dat een beschaafd man heeft in weelderige eenzaamheid.

Zich plaatsend in een vergulden stoel met warm-roode kussens, die daar voor hem was nedergezet, beschouwde hij met welgevallen de koele, witte tafel, waarop het zonlicht en de schaduwen der groote kastanje-bladeren elkander in gouden en

donkere vlekken afwisselden, de kristallen karaffen met amber- en robijnkleurigen wijn, de vreemd gekronkelde opaalkleurige glazen, als waren zij uit zeepbellen gevormd, het gouden servies met handvatsels van jaspis, de borden en schalen van porselein zoo dun als eierschalen, het tafelkleed van Brusselsche kant met rijk patroon van leliën, het goud-bruine brood op 't sneeuwwitte linnen, het op ijs rustende fruit in fijne zilveren manden. Te midden der verfijnde genieting van de rijkdommen des levens, gevoelde de Kardinaal zich nooit eenzaam of alleen.

Terwijl hij aldus aan zijn weelderig maal gezeten was, de bewonderende blikken rustend op het zachte licht in den tuin, en de sierlijke wijze, waarop de marmeren gestalten zijner Grieksche fauns en dansers tegen de vreemdsoortige mirten-, laurier- en citroen-boschjes uitkwamen, kwam zijn geheimschrijver met een stuk papier in de hand over het grasperk naar hem toe.

„Weer een schotschrift?" vroeg de Kardinaal glimlachend.

„Een kerel, die voorbijkwam, vond dit in het hek gestoken, Eminentie," antwoorde de priester.

„Geef hem een geldstuk," zeide de Kardinaal op onbezorgden toon, „en bid, dat de hand, die het papier in 't hek stak, vergaan moge."

„Zal ik het hier laten?" vroeg de secretaris; „het is, als gewoonlijk, zeer dwaas."

„Ja, laat het hier, gij weet wel, dat ik er een verzameling van aanleg," antwoordde zijn meester. De donkere gestalte van den priester keerde in den zonneschijn naar het huis terug, en Granvelle dronk langzaam zijn wijn, die als gesmolten edelgesteente in het opaal-kleurige glas schitterde, terwijl zijn kalme blik op het grove stuk papier rustte, ruw bedrukt met een prent, waaronder eenige verzen in vuilzwarte letters.

Aanstonds zette hij echter zijn glas neder en nam voorzichtig het papier op, met zijn fijngevormde, knappe vingers. Het was een afschuwelijke karikatuur van hemzelf, hij werd voorgesteld als een broedende hen; op ieder der eieren was de naam geschreven van een der nieuwe bisdommen, terwijl uit eenige gebroken schalen de nieuw uitgebroede bisschoppen kwamen te voorschijn springen.

Granvelle was reeds lang aan dergelijke spotternij gewend; de Nederlanders waren beroemd wegens hun schotschriften en spotprenten, hun gedenkpenningen en rederijkersspelen, en van alle was hij beurtelings het voorwerp geweest; de verschrikkingen der gevreesde Inquisitie konden het volk er zelfs niet van afbrengen met den hun aangeboren geestigen en scherpen spotlust hun vijand belachelijk te maken.

Zij sloegen vaak den spijker op den kop; doch vaak ook schoten zij hun doel voorbij, zooals op dit grove schotschrift; want in weerwil van het algemeen vermoeden, was de Kardinaal niet aansprakelijk voor het scheppen der nieuwe bisdommen.

Tegen de zijden kussens aangeleund, bleef hij nadenkend op de spotprent staren, doch keek op, toen hij iemand hoorde naderen. Niettegenstaande hij immer volkomen meester was over zijn gevoelens, kon hij toch thans zijn verbazing nauwelijks verhelen, toen hij den Prins van Oranje over het gras zag naderen.

Willem begroette hem met een glimlachende verontschuldiging wegens zijn binnendringen, waarop de Kardinaal zijn secretaris, die weifelend achter den Prins stond, ontsloeg, en zijn bezoeker een stoel aanwees tegenover den zijnen.

„Ik ben zonder uw toestemming gekomen," zeide Willem glimlachend, „doch ik gevoelde groote behoefte eens met uwe Eminentie te komen spreken." Granvelles in rijke livrei gedoste bedienden kwamen den Prins kussens en een voetbank brengen, en hem wijn, gebak en vruchten aanbieden.

Met een lach wierp Granvelle het papier op de marmeren tafel.

„Het volk begint bijzonder brutaal te worden," zeide hij, doende als ware het iets heel gewoons, dat hij zijn aartsvijand aan zijn tafel zag; „er heerscht een geest van tarting en wetteloosheid, welke den dienaren van Zijne Majesteit ten zeerste tegenstaat."

Willem leunde, nog steeds glimlachend, in zijn stoel. Met zijn bevallige, jeugdige gestalte, zijn knap-gevormd klein hoofd, en zijn rijke kleeding, in zwart fluweel met rose afgezet, zag hij er inderdaad als een ijdel hoveling uit, hetgeen velen ook dachten dat hij was. Granvelle was echter niet zoo verblind. Hij wist, dat de jonge ridder, die glimlachend tegenover hem zat, even slim, ervaren, knap, verstandig en omzichtig was als hij zelf; en dat hij de gevaarlijkste was van de vele gevaarlijke Nederlanders.

„Er is veel gaande, dat den dienaren van Zijne Majesteit tegenstaat," antwoordde Willem, „en ik geloof dat ons gevaarlijke tijden te wachten staan."

„Indien de edelen blijven volharden in wat aan ontrouw grenst, ja, dan zeker," stemde Granvelle toe, eveneens glimlachend.

„Ontrouw?" herhaalde Willem, de wenkbrauwen optrekkend; „dat hangt er van af hoe men dat noemen wil. Dat wij onze grieven voor de Regentes brachten, was een uiting van onze trouw."

„Ik weet een en ander van uw inzichten, Hoogheid," antwoordde de Kardinaal, gedachtig aan wat hij dien morgen vernomen had.

Willem begreep aanstonds wat hij bedoelde, en zeide: „Indien wij gewenscht hadden, dat uwe Eminentie niets zou afweten van

ons besluit, dan zouden wij het niet aan Baron Barlaymont hebben medegedeeld."

Er kwam een harde uitdrukking op het knap gelaat van den Kardinaal. De perzik nederleggend, waarmede hij bezig was, zag hij met de kin in de hand den Prins aan, in wiens houding hij iets meende op te merken van de onbeschaamdheid, die de minder aanzienlijke edelen den Bourgondischen priester toonden — de onbeschaamdheid van den hooggeborene tegenover den parvenu van burgerlijke afkomst.

„Uwe Eminentie zou verstandig doen, de Nederlanden te verlaten," vervolgde Willem voorzichtig.

„Zijt gij hier gekomen om mij dit te vertellen?" vroeg Granvelle, van verbazing bijna vergetend zijn toorn te verbergen.

„De Nederlanders weigeren de maatregelen van uwe Eminentie langer te verdragen."

„In dit geval staan zij op tegen de macht van den Koning," antwoordde de Kardinaal met trots, „want ik doe niets op eigen gezag. Alles geschiedt volgens bevelen uit Madrid; en nu wij toch met deze onomwondenheid spreken, gebied ik u, *in naam van Koning Filips*, uw vrienden Montigny en Berghen aan te raden zich gehoorzamer te betoonen aan de bevelen van de Inquisitie in hun provinciën."

„De Koning heeft beloofd de Inquisitie geenszins in te voeren," antwoordde Willem, den Kardinaal aanziend.

„Ik heb niet te oordeelen over des Konings geweten," antwoordde de Kardinaal gevat, „doch ik kan getuigen, dat Zijne Majesteit niets invoert — de Inquisitie bestond reeds in de Nederlanden ten tijde van den Keizer."

„Doch geenszins toegepast, uwe Eminentie, en in verscheidene provinciën onbekend, zoodat er dorpen, steden zelfs zijn, vol aanhangers van 't Hervormde Geloof."

„En wat gaan het *Hervormde Geloof* of de Nederlanden u aan," vroeg Granvelle scherp, „u, een Prins van Provence, een Graaf van het Duitsche rijk, een Spaansch grande, een Katholiek?"

„Wat dit betreft," antwoordde de Prins luchtig, „ik ben Stadhouder van eenige Nederlandsche provinciën en een der raadslieden van de Regentes; daarom meen ik goed te doen, mij te verzetten tegen maatregelen, welke ik vrees, dat de gewesten van Zijne Majesteit zullen ruïneeren; bovendien is het tegen mijn overtuiging, menschen te straffen wegens hun geloof."

„Deze overtuiging zou u gevaarlijk kunnen worden, indien gij een gewoon burger waart," antwoordde de Kardinaal.

„Dat weet ik; en 't is juist tegen zaken als deze, dat ik mij verzet," zei Willem glimlachend.

„Verdraagzaamheid jegens ketters is niet verwonderlijk van een Prins, die zelf zoo nauw aan hen verwant is."

„Dat kan wel zijn," antwoordde Willem onverschillig; „ik sprak echter niet over mijn verdraagzaamheid, doch over de staatkunde van uwe Eminentie."

„Mijn staatkunde is onveranderlijk," zeide de Kardinaal, langzaam zijn glas leegdrinkend.

Willem boog zich voorover over de weelderig met kristal en zilver bedekte marmeren tafel, en vroeg op ernstigen toon, den priester doordringend aanziend:

„Zijt gij van plan de Inquisitie in de Nederlanden toe te passen, Kardinaal Granvelle?"

„Ik ben van plan de bevelen van Zijne Majesteit letterlijk ten uitvoer te brengen," antwoordde deze, naar gewoonte de vraag ontwijkend.

„Wat deze ook mogen wezen?"

„Ja zeker."

„Zelfs indien de Koning de edikten in toepassing brengt van wijlen den Keizer tegen de ketterij?"

„Dit zal hij niet doen, alvorens hij het besluit verneemt van het Concilie van Trente."

„Doch indien dit ten gunste blijkt van grooter gestrengheid tegen de ketters, en de Koning daarnaar handelt, wilt gij dan 's Konings werktuig zijn?"

„Ik geloof, dat uwe Hoogheid maar al te goed weet, dat ik niet zal weigeren dit werktuig te zijn," antwoordde de Kardinaal trotsch.

Willem van Oranje trok zich terug; er kwam een uitdrukking van beslistheid over zijn gelaat, van hardheid bijna, welke zoo ongewoon was, dat zijn donkere trekken plotseling die van een ander man schenen. Voor een enkel oogenblik kon Granvelle een blik slaan op den mensch achter het masker van den hoveling.

„Hiermede zult gij de Nederlanden ruïneeren," zeide Willem. „De burgerlijke ambtenaren zullen niet gehoorzamen, de bevolking zich niet onderwerpen; gij zult aan nijverheid en bedrijf den nekslag toebrengen — gij zult oproer uitlokken."

„Dit boezemt mij geen vrees in; alle Stadhouders zijn niet als Berghen en Montigny —"

„Ook niet als Barlaymont; denkt gij dat zulk een man iets zou kunnen uitrichten?" barstte Willem uit.

„Ik ben niet bevreesd," glimlachte de Kardinaal, ten volle de minachting toonend, die hij voor zijn tegenstanders gevoelde en die dezen immer zoo ergerde. „Wat de edelen betreft —"

„Wat de edelen betreft," viel de Prins hem op krachtigen

toon in de rede, „wij zijn geen knapen meer of wufte hovelingen, zooals uwe Eminentie misschien meent, doch mannen, en bereid als mannen op te treden."

Granvelles glimlach verbreedde zich, terwijl hij antwoordde:

„Ik heb nimmer de bekwaamheden van uwe Hoogheid onderschat — doch gij overschat misschien uw krachten . . . en wat het volk betreft —"

„Het volk! . . dat zal de eindbeslissing geven! Zij zijn geen slaven, uwe Eminentie, en ook geen overwonnen ras, doch door erflating onderdanen van Zijne Majesteit, die hier geen onbeperkt Koning is zooals in Spanje, doch slechts Graaf en Heer, door eeden gebonden de oorkonden van het volk te beschermen, gelijk zij hem te gehoorzamen. Denk eens terug . . . moest Maximiliaan geen boete doen op het marktplein te Brugge, en moest Maria niet op haar knieën gaan voor haar eigen raadslieden? Deze Nederlanders zijn spoedig beleedigd!"

„Dreigt uwe Hoogheid met oproer?"

„Ik dreig geenszins, ik voorspel alleen."

Zijn servet nederwerpend, zeide de Kardinaal rustig: „Zelfs indien er oproer kwam, zou het onderdrukt kunnen worden."

„Het zou ook gesteund kunnen worden," voerde de Prins aan.

„Door het Huis van Nassau?"

„Ik ben een Katholiek en onderdaan van Zijne Majesteit," riep Willem met een open lach uit, „doch er zijn buren, die noch het een, noch het ander zijn en er gemakkelijk toe geleid zouden kunnen worden het ongenoegen in de Nederlanden te steunen."

„Voornamelijk de verwanten van Hare Hoogheid, uw gemalin, niet waar?" zinspeelde de Kardinaal.

„Neen, die leven vreedzaam in Saksen; ik dacht aan den Keurvorst van de Paltz," antwoordde de Prins onverstoord.

Met een waardige handbeweging, als zette hij al 's Prinsen betoogen op zij, antwoordde Granvelle: „Zijne Majesteit laat zich niet door een oproerig volk, door ijverzuchtige edelen of door de kettersche Vorsten van Duitschland afschrikken van zijn plicht te doen tegenover God en zijn onderdanen. Ik ben zelfs zoozeer overtuigd van 's Konings ijver voor de Heilige Kerk, dat ik vermeen, dat hij eerder de Nederlanden en iedere ziel daarin zou opofferen, dan toe te staan, dat deze gewesten de bakermat zouden worden van ketterij."

„En zoudt gij hem hierin ondersteunen?" vroeg Willem ernstig.

„Met al mijn krachten, zelfs met gevaar van mijn leven," klonk het antwoord.

„Dan toont gij een slecht staatsman te zijn, Eminentie."

„Ik ben een goed geestelijke, en dit is het eenige, dat ik voorgeef te zijn, Hoogheid."

„Dus gij gelooft, dat Zijne Majesteit eerder de Nederlanden te gronde zou richten, dan ze aan ketterij prijs geven?" vroeg de Prins.

„Ja, dit geloof ik zeker; de Hertog van Alva ondersteunt Zijne Majesteit in deze overtuiging — en ik eveneens."

„Dan moeten wij, die bezittingen in deze gewesten hebben, maatregelen nemen, opdat wij niet eveneens te gronde worden gericht," antwoordde Willem, met een glimlach opstaand.

„Uwe Hoogheid zal één weg volgen, ik een anderen," antwoordde de Kardinaal, eveneens opstaand.

„En beiden zullen wij Zijne Majesteit dienen," merkte Willem ernstig op.

De Kardinaal zag hem tersluiks aan, doch 's Prinsens gelaat was ondoorgrondelijk.

„Dit zal Zijne Majesteit moeten uitmaken," klonk het uit den mond van den geestelijke, die zich, hoffelijk als immer, bereid maakte zijn gast te begeleiden tot aan het hek, waar 's Prinsen paard en zijn stalknecht stonden te wachten.

Zij kwamen een beeld voorbij met het opschrift „Durate," een vrouw voorstellend met een leeg wijnglas in de eene, en een gevuld waterglas in de andere hand, waarmede de Kardinaal den tegenstand wenschte te symboliseeren van zijn eigen vredige zielerust en matigheid, tegenover de overdadigheid en wereldschgezindheid zijner vijanden. Hij vestigde er 's Prinsen aandacht op: „Durate, mijn zinspreuk," zei hij met een veelzeggenden glimlach.

„Een dapper woord," antwoordde Willem. „Ik heb eveneens een eerzuchtig devies," en, den priester recht in de oogen ziend, vervolgde hij: „Ce sera moi Nassau; je maintiendrai." Met deze woorden stapte hij het hek uit, besteeg zijn paard, en reed naar Brussel terug, terwijl Granvelle, in gedachten verzonken, over het zachte grastapijt naar de marmeren tafel terugkeerde, en daar in de koele schaduw van den kastanjeboom broodkruimels toewierp aan de pauwen, welke op zijn roepen kwamen aanloopen.

HOOFDSTUK X.

Het Rederijkersspel.

Met vreeslijke eentonigheid verliepen de maanden voor Rénée de Meung, gelijk voor misschien het geheele Brusselsche Hof. De lange en bittere strijd tusschen de Edelen en den Kardinaal vervulde de atmosfeer met intrige en spanning. De Regentes begon in haar aanhankelijkheid tot Granvelle te wankelen en weifelde in droevige onbeslistheid tusschen de twee partijen. Montigny was tevergeefs naar Madrid afgevaardigd geworden om met Filips te spreken, terwijl een tweede brief van protest evenmin iets had uitgewerkt. Kalm en tevreden als immer, zegevierde de Kardinaal over zijn vijanden en bleef zijn overwegenden invloed in de Raden van Margaretha behouden, terwijl de ketters overal, waar de burgerlijke overheden de handlangers der Inquisitie wilden ondersteunen, gevat en omgebracht werden. De ziedende woede van het volk werd met krachtige hand onderdrukt.

In de weelderige huishouding van Willem van Oranje ging het leven even prachtig voort, doch niet met dezelfde vroolijkheid. Zijn woning was nu de verzamelplaats der edelen, die geweigerd hadden met den Kardinaal samen in de raden zitting te nemen, en in Willems prachtige vertrekken hun plannen kwamen bespreken. Zijn paleis was immer het hoofdverblijf van zijn broeders en zusters en schoonbroeders, terwijl gedurende het eerste jaar van zijn huwelijk zijn Duitsche verwanten hem eveneens kwamen bezoeken en hiermede de Kardinalisten ten zeerste ergerden. Al dit komen en gaan, al deze intriges, ontmoetingen, en feesten werden echter door twee dingen gedrukt: de steeds aangroeiende geldverlegenheid van den Prins, en de bittere oneenigheid, voortspruitende uit het gedrag der Prinses.

Rénée zag nooit iets van de feestelijkheden, of van wat verder in het paleis voorviel. Zij was steeds opgesloten met haar meesteres, die, sinds 's Prinsen oneenigheid met den Kardinaal haar verschijnen aan 't Hof onmogelijk maakte, de eene week na de andere in haar kamer bleef mokken. Zij had opeens de gril

gekregen, dat zij Rénée, en niemand anders dan Rénée, bij zich wilde hebben, en de kamervrouw onderwierp zich met een vreemdsoortig gelaten geduld aan de slavernij harer positie.

Er was geen afleiding, geen afwisseling, geen belangstelling in Anna's leven. Haar eerste kind was bij de geboorte gestorven, hetgeen haar nog bitterder had gestemd. Haar eenmaal zoo overdreven liefde voor haar man, gelijk ook haar vermaak in fraaie kleeren en juweelen, waren geheel verdwenen. Ze kwam nergens of ze ontstemde haar omgeving door haar slechte humeur; zij weigerde allen intiemen omgang met de dames van het hof, en bleef als een sloddervos, een helleveeg en een kribbekat in haar eigen vertrekken. Met den dag werd dat erger. Volkomen onverschillig werd zij voor wat zelfs tot op haar eigen drempel gaande was, terwijl zij enkel levendig belang stelde in alles, waarin zij aanleiding kon vinden tot klacht of woede.

Rénée begreep zelf niet waarom zij daar bleef, want het leven was bijna ondragelijk en zij had sinds zij in Brussel was reeds twee gelegenheden gehad om zich vrij te maken; een van Margaretha's secretarissen had haar namelijk ten huwelijk gevraagd, terwijl de Gravin van Egmont bereid was haar in dienst te nemen.

Rénée had echter beide afgeslagen en bleef in 't paleis van Nassau haar meesteres met onvermoeide toewijding dienen en verzorgen, middelerwijl met belangstelling den loop der zaken volgend, waarvan zij vermoedde, dat de Prins van Oranje de leider was. Zij scheen als 't ware op iets te wachten — waarop wist zij zelf niet.

In den winter, nadat de edelen hun tweeden brief aan Filips hadden verzonden, en de zaken in Nederland tot een crisis schenen te geraken, werd de toestand in 's Prinsen huishouding bijna onmogelijk.

Anna had een gril gekregen om de kinderen uit 's Prinsen eerste huwelijk onder haar opzicht te hebben, en was zeer geërgerd, toen Willem besliste, dat zijn dochtertje in de omgeving der Regentes zou worden opgevoed en dat zijn zoon te Leuven zou blijven. Voor haar tweede kind toonde zij zich geheel onverschillig. Bijna een week bleef zij in haar vertrekken, doch toen werd haar tegenwoordigheid vereischt, omdat de Prins zijn vrienden wilde onthalen aan een zijner weelderige maaltijden. Als gewoonlijk was het Rénée's taak eerst haar meesteres er toe te brengen aan het feest te verschijnen, en haar daarna gereed te maken om zich aan het hoofd van 's Prinsen tafel te plaatsen. Op het einde van den korten namiddag ging Rénée haar meesteres zoeken en vond deze in haar slaapkamer, bij de wit porseleinen kachel neergehurkt, bezig zoetigheden te eten. Nooit kwam het jonge meisje, dat van

nature veel smaak had voor het schoone, het fijne, het weelderige zelfs, in tegenwoordigheid harer meesteres, zonder een gevoel van afkeer te ondervinden.

Nog geen twintig jaren oud, was Anna thans even slordig en nalatig op haar kleeren en haar uiterlijk als een oude tooverheks van negentig. Toenemende ziekelijkheid had haar altijd onfrissche gelaatskleur geheel verfletst; haar oogen waren opgezwollen, haar mond verslapt, het vale haar op slordige wijze in den nek samengebonden en haar mismaakte gestalte meer dan ooit gebogen.

Heden had zij een gevlekte donker-blauw fluweelen kamerjapon aan, afgetrapte pantoffels en een vuil wit linnen mutsje. Toch kostte zij den Prins meer geld aan kleeren dan de liefelijke en sierlijke Anna van Egmont ooit gedaan had.

Hoewel het nog niet donker was, waren de vensters gesloten, de gordijnen toegetrokken en stonden overal kaarsen wapperend af te druipen. Den geheelen dag had de Prinses bij dit kaarslicht doorgebracht, de atmosfeer van 't vertrek was benauwd en alleronaangenaamst.

Toen Rénée binnentrad, zag Anna op.

„Gij zijt gisteren uit geweest," zei ze, het zwijgen verbrekende, dat zij twee dagen lang had bewaard.

„Ja, Hoogheid, het was mijn vrij uurtje."

„Waar zijt gij heen geweest?"

„Ik ging, als gewoonlijk, de stad in."

„Ik heb u met Graaf Lodewijk in den tuin gezien," zinspeelde Anna.

„Ja, ik ontmoette hem," antwoordde Rénée onverstoord, „ik geloof niet, dat wij meer dan twee minuten samen gesproken hebben."

„Waarom zijt gij zoo laat thuis gekomen?"

„Er werd een rederijkersspel gegeven, Hoogheid, en ik raakte in 't gedrang."

„Wat is dat, een rederijkersspel?"

„Een zedenspel, Hoogheid," legde Anna geduldig uit, „een vertooning welke de arme, onderdrukte ketters geven om hun grieven te luchten, en de tirannen, die hen vervolgen, te bespotten.

„O, die vertooningen vol grappen over monniken en nonnen en alle hooggeplaatste personen?"

„Ernstige grappen, Hoogheid, en zij doen het met gevaar van hun leven," merkte Rénée op.

„Worden zij niet dikwijls gevangen genomen?" vroeg Anna spijtig.

„Zeer dikwijls, Hoogheid, en dan worden ze gewurgd, verbrand, gemarteld, of met een verroest zwaard in stukken gehakt,

zooals een arme schoolmeester kort geleden, omdat hij zijn vrouw uit den Bijbel had voorgelezen. Het gebeurde in haar tegenwoordigheid, en zij is er van gestorven," voegde Rénée er rustig aan toe.

„En toch blijven zij volharden?"

„Ja, toch blijven zij volharden," herhaalde Rénée.

„Ik wenschte, dat gij uit hun buurt bleeft, Rénée; wilt gij mij soms meesleepen in hun verraad?"

„Daar is geen vrees voor, Hoogheid," antwoordde Rénée glimlachend; „indien zij moed genoeg hebben hun voorstellingen te geven, heb ik moed genoeg er naar te gaan kijken."

„Gij behoeft niet op mij te rekenen, als gij gevangen genomen wordt," zeide Anna.

„Ik zal op niemand rekenen. Ik ben niet bevreesd te sterven evenmin als de anderen, als de tijd daar is," antwoordde Rénée, de kleeren klaar leggend, welke de Prinses dien avond moest aantrekken.

„Wat bedoelt gij daarmee, als de tijd daar is?" vroeg Anna.

Rénée bloosde vluchtig. „Ik bedoel, dat ik misschien den een of anderen dag van nut zou kunnen wezen — iets zou kunnen doen," zei ze, en om van het onderwerp af te stappen, vervolgde zij: „Het is tijd, dat Uwe Hoogheid zich gaat kleeden voor het souper."

„Waarom zou ik gaan op zijn bevel?" riep Anna met heftigheid. „Waarom vraagt hij mij te komen? Alleen maar om mij voor zijn gasten, die oproerige Nederlanders, te beleedigen. Mijn God, wat een leven!" Met flikkerende oogen, de handen om de knieën saamgevouwen, mokte zij, heen en weer schommelend: „Ik had veel beter gedaan in Saksen te blijven, waar ik beter behandeld werd en veel meer aanzien genoot. Hier tel ik niet eens mee in mijn eigen huishouding! Wat kan 't hem schelen? Ik wed er wat om, dat hij zijn tijd doorbrengt met andere vrouwen."

„Zijne Hoogheid brengt zijn tijd door met zaken, ingewikkelde zaken, en geeft al zijn vrije oogenblikken aan u, mevrouw."

„Zaken, zaken!" schimpte de Prinses, „wat weet gij van zaken af! Hij weigert aan het Hof te komen wegens dien dwazen twist met den Kardinaal; wat zijn eigen aangelegenheden betreft, indien hij daarvoor zorgde, zou hij niet zoo in de schulden zitten met hypotheken en met geld van de Joden. Waar blijft zijn geld?" ging zij voort, zich driftig makend; „ik bracht een flinken bruidsschat mee, doch die verdween als water in de zee. Ik heb er nooit meer iets van gezien. Ik durf er wel op zweren dat hij uitgezogen wordt door zijn luie broers en zijn bemoeizieke zusters." Haar blikken vielen op het kleed, dat Rénée voor haar had klaargelegd,

en haar stemming veranderde. „Misschien hoopt hij, dat ik niet zal komen, om zonder mij flink pret te hebben met zijn onbeduidende vrienden, doch daar zal ik hem eens in teleurstellen."

Deze gedachte scheen haar vroolijk te stemmen. Zij liet zich door twee kamervrouwen uitdossen in een kleed van goud en rood brokaat, een harer lievelings-japonnen, met een breeden plooikraag van Mechelsche kant en een violet-kleurigen mantel met zilverweefsel. Terwijl zij zich met ongewoon geduld door het Duitsche meisje met warme ijzers het haar liet krullen, vroeg zij wat toch al die grijs kemelsharen livreien beduidden, die zij van uit haar venster had gezien.

„De bedienden van vele edelen schijnen ze te dragen," merkte zij op.

„O, mevrouw," begon het Duitsche meisje, verheugd dat haar meesteres zich zoo geduldig liet kappen, „dat is ten gevolge van een diner bij den Heer van Grobbendonck, waar het gesprek viel op de weelderige levenswijze van den Kardinaal en de groote pracht van zijn livrei, en toen besloten zij, om hem te ergeren, dat alle edelen eenvoudige livrei zouden aannemen van grijs kemelshaar, zooals Uwe Hoogheid opgemerkt heeft."

„Een troep gekken!" zeide Anna; „en heeft niemand zich daartegen verzet?"

„Men zegt, dat het devies op den mouw, een kardinaalshoed, op verzoek der Regentes werd veranderd in een bundel pijlen; zij had de geheele geschiedenis willen tegenhouden, doch er was reeds te veel besteld en geknipt. Graaf Egmont heeft het bedacht."

„Hij is een groote gek," zeide Anna snibbig; „verbeeldt hij zich soms, dat de Koning dit ooit zal vergeven? En wie waren er nog meer aan dat diner?"

„De Heer van Montigny, de Heer van Berghen, en anderen."

„Kwâjongensstreken! Waar hebt gij dit gehoord?" vroeg Anna.

„Men kan geen voet verzetten, zonder er over te hooren praten, mevrouw — indien Uwe Hoogheid niet ongesteld ware geweest," zeide zij met beleid, „zoudt gij het ook gehoord hebben."

„Waarom hebt gij mij hier niets van verteld?" vroeg de Prinses, zich thans tot Rénée wendend, „dit is veel belangrijker dan die rederijkersspelen, waar gij het zoo druk over hebt."

„Het rederijkersspel!" riep Katharina, het Duitsche meisje uit; „dat heb ik ook gezien met Rénée; het was zoo gek! Er was een kerel, die zijn gelaat met krijt wit gemaakt had en gekleed was als de Kardinaal, waarop iemand uitriep, dat men hem gevangen moest nemen, doch het volk lachte slechts. Toen daarop een der soldaten van de stadswacht aan kwam loopen, plaatste de Heer van Brederode zich met halfgetrokken zwaard voor het

tooneel met de bedreiging, iedereen, die de spelers dorst aanraken, te zullen doorboren, waarop de soldaat maakte, dat hij wegkwam, gestompt en geduwd door 't volk, dat den Heer van Brederode luid toejuichte."

„Gij praat veel te veel, en gij hebt mij leelijk gekapt," snauwde Anna opstaand, met een driftig gebaar de borstels en kammen op haar kaptafel wegduwend, en toen naar de deur hinkend, inderdaad een tragische verschijning in haar verwoeste, nuttelooze jeugd. Rénée moest thans met haar meesteres mede naar de eetzaal, want Anna wenschte, als ware zij een Keizerin, immer een dame achter haar stoel te hebben; de kamervrouw had menig uur geduldig achter haar meesteres gestaan en was daar steeds getuige geweest van Anna's slecht humeur, heftigheid en onhebbelijkheid en de nimmer in-gebreke-blijvende zachtheid van den Prins, een zachtheid, welke echter in den laatsten tijd in gestrengheid begon te veranderen.

Anna ontving dien avond haar gasten met voldoende beleefdheid; de prachtige omgeving, de rijke kleederen, de muziek en de eerbewijzen, welke haar betoond werden, schenen haar wat op te wekken, doch dat was slechts van korten duur. Toen de maaltijd tot op de helft was gevorderd, begon zij weer ontevreden te worden, gaf den page, die haar een servet bracht, een oorveeg, en toen hij per ongeluk een paar druppels water op haar japon liet vallen, schreeuwde zij, dat de muziek moest ophouden, want dat het haar door 't hoofd sneed; op iederen schotel had zij wat aan te merken, en verviel eindelijk in een mokkend stilzwijgen, het eene glas wijn na het andere leegdrinkend.

Rénée had opgemerkt, dat de Prinses den laatsten tijd veel te veel dronk. Hoofdpijn voorwendend, had zij altijd wijn in haar kamer, terwijl de hoeveelheid, welke zij daarvan gebruikte, den laatsten tijd sterk was toegenomen.

Heden avond maakte de Prins dezelfde opmerking, want hij schoof het glas van zijn vrouw weg, waarop de bottelier, die begreep wat de Prins hiermede bedoelde, Hare Hoogheid verder niet meer kwam inschenken. Anna bemerkte dit, en haar oogen vlamden van woede; zenuwachtig trok ze aan haar lip en aan 't tafelkleed. Rénée stond bevende achter haar meesteres, wanhopend bevreesd, dat deze den Prins schande zou aandoen. Zij kon echter niets doen om dit te verhoeden, en moest zwijgend en onopgemerkt daar blijven staan.

Het was een schitterend gezelschap, Hoorne met zijn vrouw, Mansfeld, Montigny, Berghen, Brederode en anderen van den hoogen en den lageren adel met hun vrouwen, thans openlijk tegen den Kardinaal verbonden.

Het gesprek liep grootendeels over de nieuwe livrei, en Egmont vertelde, hoe het lot hem had opgedragen, de teekening te ontwerpen en hoe gretig de livrei was aangenomen.

Thans sloeg Anna haar booze blikken op den Prins.

„Zult gij onze bedienden ook in dit bedel-kostuum steken?" vroeg ze op een toon, die een rechtstreeksche beleediging was voor Egmont en zijn vrienden.

„Waarom niet?" vroeg Willem glimlachend; „het zal een gemakkelijke manier van bezuinigen zijn, ma mie."

„Bezuinigen!" herhaalde zij met minachting, „een vreemd ding om bezuiniging mede te beginnen; en is het niet wat laat, nu uw financiën bijna niet meer te redden zijn?"

„Hare Hoogheid spreekt als een Kardinaliste," merkte de Gravin van Egmont op, hopende een andere wending te geven aan Anna's ontevreden stemming; „en toch zoudt gij weinig kunnen gevoelen voor den vervolger der Protestanten."

Met haar ellebogen op de tafel geleund, de Gravin brutaal aanziend over de gouden en zilveren schotels, het porselein en kristal van haar weelderigen disch heen, zeide Anna: „Ik ben niet naar Brussel gekomen om met den Kardinaal te kibbelen en Zijne Majesteit te tarten, en evenmin om als een zieke duif in een kooi opgesloten te zitten binnen vier muren."

„Stil Anna, stil..." zeide de Prins zich tot haar omwendend.

„Zou ik aan mijn eigen tafel mijn mond moeten houden? Ik mag zeggen wat ik wil! Denkt gij soms dat ik Griselda ben uit het dwaze verhaal, en geduldig op mijn duim lurk, terwijl gij doet wat u belieft? Bij den levenden God, ik wilde, dat ik weer in Saksen terug was! 't Kan u weinig schelen."

„Anna, Anna..." suste de Prins.

„Anna, Anna!" herhaalde zij op spottenden toon, „hoe lang moet Anna dit nog verdragen?"

Zich half in haar stoel opheffend, wenkte de Gravin van Egmont Rénée toe.

„Hare Hoogheid is ongesteld," zei ze haastig, „het is een schande haar aldus prijs te geven."

„Ja, gij zijt ongesteld," zeide de Prins, die de woorden opgevangen had en er spoedig gebruik van maakte, „laat u naar uw kamer brengen."

„Ik ben niet ziek!" schreeuwde Anna met een blik vol haat op de Gravin, „doch ik heb genoeg van de behandeling, die ik hier ondervind."

Zij stond eveneens op, in haar kleeren schitterend, het tafelkleed half met zich mee trekkend.

„Dus ik word van mijn eigen tafel weggestuurd," bleef zij aan-

houden, plotseling, waggelend, in hysterische tranen uitbarstend. Toen de Prins haar arm nam, wendde zij zich om en sloeg hem zwak met de andere hand. Graaf Lodewijk stond op en klapte in de handen, waarop de muzikanten weder begonnen te spelen, terwijl Rénée en de Prins Anna uit de eetzaal wegbrachten.

Bij het vertrek der Prinses gekomen, kwam het Duitsche meisje hun met een verschrikt gelaat tegemoet.

„Wat heeft zij?" vroeg Willem gestreng, toen Anna snikkend op een stoel in elkaar zakte.

„Hare Hoogheid is ziek," zeide Rénée, wie het tot in de ziel griefde, den Prins zoo bleek, plotseling zoo ernstig en verdrietig te zien — alle jeugd was van zijn gelaat verdwenen. 't Was Rénée, of zij zich moest schamen.

„Een vreemde ziekte," merkte de Prins op; „ik kan slechts hopen, dat de Prinses er met de jaren beter op zal worden."

Reeds wendde hij zich, om zich te verwijderen, toen Katharina uitriep:

„Het is de wijn, uwe Hoogheid — mevrouw wil niemand in de kamer hebben, doch toen ik hier vanavond aan 't opruimen was, heb ik deze gevonden," op een aanklagende rij ledige flesschen wijzend; „de bottelier zeide mij, dat hij ze hier had gebracht en ook eenige ponden suiker. De wijn heeft Hare Hoogheid ziek gemaakt."

Rénée sidderde bij de vrijmoedigheid, waarmee het meisje ontsluierde, wat zij immer zelfs voor zichzelf had trachten te verhelen. Misschien was het echter beter, dat de Prins de waarheid wist.

„Is het dat?" riep de Prins doodsbleek met groote bitterheid uit; hij wendde zich om en staarde op de jonge vrouw, in haar verwarde kleeding en met haar dronkemans-tranen. Hoewel hij geen enkel woord uitte, wist Rénée dat hij thans in zich zelf zei, welk een duren prijs hij had betaald voor dit huwelijk, waarnaar hij zoo lang gestreefd had, en dat hij zoo triomfantelijk tot stand had gebracht.

Op den arm van den stoel leunend, richtte Anna zich weder op, dwaas uitsnikkend:

„Ik wilde, dat gij mij maar in Saksen gelaten hadt. Welk een leven is dit voor mij!"

„Voor mij is het ook niet zeer aangenaam, mevrouw," antwoordde de Prins; „doch ik zal het mij niet veel aantrekken; nu ik weet wat gij waard zijt, kan ik u gemakkelijk uit mijn gedachten zetten."

Door schrik werd zij half ontnuchterd, want nooit te voren had hij zoo koud tot haar gesproken; het beslissende van zijn toon drong zelfs in haar beneveld brein door, en zij besefte vaag dat zij hem verloren had.

„Dit komt van al die ellendige twisten," mompelde zij verward, „uw livrei — uw rederijkersspelen." —

„Ik heb geen rederijkersspel noodig om mij te vermaken," viel Willem haar in de rede, „Uwe Hoogheid vertoont een treuriger zedenspel dan ooit op straat werd opgevoerd."

Met deze woorden verliet hij haar om naar zijn gasten terug te keeren, terwijl Rénée en Katharina, geholpen door een andere verschrikte kamervrouw, de Prinses naar bed hielpen.

Toen zetten zij zich in sombere stemming neder aan haar avondmaal en spraken fluisterend over de livrei van Egmont, over haar meesteres, over het rederijkersspel en over de grootere en kleinere zaken, waaruit haar leven bestond.

HOOFDSTUK XI.

De Grappenmakers en de Rederijker.

Dien winter voegde Graaf Adolf van Nassau, na met den Koning van Denemarken in den krijg getogen te zijn, zich bij de huishouding van zijn broeder te Brussel, alwaar Graaf Lodewijk eveneens verblijf hield. Graaf Adolf hoopte er een of andere plaatsing te verkrijgen onder zijn invloedrijken broeder, en sloot zich intusschen gretig aan bij de partij der edelen, vooral bij een troep jonge waaghalzen, als Graaf Lodewijk, den Graaf van Hoogstraaten, den jongen Mansveld en Hendrik van Brederode.

Zij leefden er overdadig en buitensporig op los, die edelen, een gewaagd en weelderig bestaan, aan den vooravond eener revolutie, bedreigd met 's Konings toorn, misschien met grooter gevaar dan zij wel vermoedden.

Jachtpartijen, valkenjachten, feesten, bals, maaltijden en maskerades wisselden elkander af, zoowel op hun prachtige buitenplaatsen, als in hun paleizen te Brussel. Zelfs Kardinalisten als Aremberg, Aerschot en Barlaymont verkeerden in dit vroolijke, spilzieke gezelschap, doch 't was voornamelijke de groep, waarvan Oranje, Egmont en Hoorne het hoofd waren, die het verst ging in luister en pracht en in openlijke minachting van den Kardinaal en de edikten der Inquisitie, welke althans twee der stadhouders, Berghen en Montigny, beslist weigerden in hun provinciën toe te passen. Granvelle zag 't glimlachend aan, en ging voort lange epistels aan den Koning te schrijven, waarin hij nauwkeurig voorbeelden gaf van den overmoed en de onbeschaamdheid der edelen met de verklaring, dat deze niet slechts hem golden, maar tevens het gezag van Zijne Majesteit. Margaretha stormde en weende en werd met den dag meer verlegen; behalve de Kardinaal en zijn aanhangers kwam niemand meer in haar raadkamers, terwijl haar eigen trots begon op te komen tegen Granvelle, die haar meer en meer als een marionet behandelde.

Haar secretaris Armenteros, een sluwe, te Madrid geschoolde Spanjaard, drong er ten zeerste op aan, dat zij zich zou laten

gelden, want hoezeer Granvelles staatkunde ook strookte met de inzichten van Filips, begreep zij duidelijk, dat deze waarschijnlijk een godsdienstoorlog in de Nederlanden verwekken zou, waaraan zij, een vreemdelinge, al had zij dan ook Vlaamsch bloed in de aderen, niet mee durfde doen zonder de medewerking der Stadhouders met hun ontzaglijken plaatselijken invloed.

In het begin van het nieuwe jaar kwam het den edelen heimelijk ter oore, dat Margaretha den Koning een brief geschreven had, waarin zij hem had blootgelegd hoe wanhopig de toestand der financiën was, hoe sterk de ketterij standhield, hoe groot de haat was tegen de Inquisitie, en hoe het onmogelijk was verder te rekenen op de edelen, zoolang Granvelle in de Nederlanden gehandhaafd bleef, waarom ze wees op de raadzaamheid dezen voor een poos terug te roepen.

Dit bericht werd met vreugde ontvangen en met zijn gewone stoutheid gaf Egmont aanstonds een groot feest, waar de toost „op het vertrek van den rooden mijnheer" met geestdrift werd gedronken.

Het was over twaalven, toen een troep jonge edelen, Adolf van Nassau, Hoogstraaten, Montigny en Brederode, Egmonts woning verlieten en in den maneschijn door de straten van Brussel naar huis wandelden. Ware het niet geweest om een gewaagde grap ten uitvoer te brengen, dan zouden zij het feest niet zoo vroeg verlaten hebben.

Brederode droeg een bundel heftige schotschriften onder zijn wijden mantel, Hoogstraten hield een pot stijfsel, op dezelfde wijze verborgen, Adolf en Montigny moesten de wacht houden, terwijl de twee anderen hun beleedigende papieren neerplakten op iederen open muur waar ze langs kwamen.

Het was een heldere nacht; het maanlicht scheen onbewolkt in de straten, zwarte schaduwen werpend van gevels en balkons, aldus het werk der jonge lieden zoo gevaarlijk makend als zij slechts konden wenschen. Egmont zelfs had hen gewaarschuwd tegen overdrijving en Willem had zijn broeders voortdurend verboden, deel te nemen aan gewaagde grappen, want de Prins kende Filips.

Zij waren echter jong, geestdriftig, door wijn verhit, en volkomen onbevreesd — en waar Brederode zich bevond, kon van voorzichtigheid geen sprake zijn.

Hendrik van Brederode was geenszins rijk, doch van een zeer oud Nederlandsch geslacht, de laatste afstammeling der vroegere Graven van Holland, van wier uitgestrekte bezittingen hij echter niet meer dan den titel bezat.

Zooals hij daar thans tegen een kerkdeur geleund stond, bezig een schotschrift aan te plakken, zag men gemakkelijk de bekoring,

welke hem de vriendschap deed behouden ook van mannen, die niet veel achting voor hem hadden. Er lag een winnende betoovering in zijn knappe, lachende gelaatstrekken, zijn krullend haar, dat dicht over zijn wakkere, onverschrokken oogen hing, zijn geestigen mond, den man van geest, durf, opvliegendheid en goedhartigheid aanduidend. Hij was ver boven zijn middelen gekleed in purper en goud-brokaat, met een plooikraag van Vlaamsche kant, thans vol wijnvlekken, terwijl in de geelzijden wrong van zijn linker kouseband een dolk gestoken was.

Naast hem stond Antoine de Lalaing, Graaf van Hoogstraten, nietttegenstaande zijn jeugd een uitverkoren vriend van den Prins van Oranje; klein en slank, meer op een page gelijkend, dan op een volwassen man, hield hij den pot met stijfsel in de handen.

Hij was tot aan de knieën gehuld in zijn donkeren mantel, had den hoed diep over de oogen gedrukt, terwijl alleen zijn rooskleurige zijden kousen iets van zijn feestdos verraadden.

Adolf van Nassau, eveneens in zijn mantel gewikkeld, en Floris, Heer van Montigny, een knappe, donkere figuur, hielden de wacht op den hoek der straat. Het flikkerende gele licht van twee oliepitten voor een bont-opgesmukt beeld der Heilige Maagd in een hoek van de huizen tegenover de kerk deed zien, dat de straat leeg was en er niemand loerde aan de vensters, die alle donker en met luiken gesloten waren.

Terwijl echter Brederode luid lachend bezig was naast het schotschrift op de kerkdeur nog een ruw geschetste gelijkenis van den Kardinaal te plakken, voorgesteld als zijnde op weg naar de Hel in gezelschap van den Duivel, gaven Hoogstraaten en Montigny beiden opeens een waarschuwend teeken. Het was echter te laat, want op datzelfde oogenblik kwam een bijzonder lichte koets zonder veel gerucht den hoek om; de jonge waaghalzen hadden wegens hun luid lachen het geratel der wielen niet gehoord, en thans was er geen tijd meer om weg te komen.

Doch een van hen tenminste had ook geenszins plan de vlucht te nemen; met de stijfselkwast in de hand wendde Brederode zich om, bereid alles en iedereen te trotseeren. De andere drie drongen zich tegen de kerk aan, ten einde de schotschriften te verbergen, die sterk tegen de deur afstaken.

„Welke koets kan dat hier zijn, op dit uur van den nacht?" fluisterde Montigny, de voorzichtigste, doch tevens de zenuwachtigste van het viertal.

Zijn nieuwsgierigheid werd aanstonds bevredigd; de gordijnen der koets waren open, en voor het portier aan de zijde der kerk vertoonde zich het kalme, effen gelaat van Kardinaal Granvelle.

Zelfs Brederode moffelde zijn stijfselkwast weg, en de anderen verborgen het gelaat in hun mantels.

De koets was echter blijven stilstaan, de Kardinaal keek Brederode aan.

„Goeden avond," zei hij; „zijt gij bezig een luchtje te scheppen in de straten van Brussel?"

„Ja, Eminentie, te voet evenals gij in uw koets," antwoordde de baron, het hoofd achterover werpend, terwijl zijn oogen tartend begonnen te flikkeren.

„O, ik rijd naar La Fontaine terug, na gesoupeerd te hebben bij de Regentes," antwoordde Granvelle, thans de oogen richtend op de drie anderen.

„Ik ben ook op weg naar huis, na te gast te zijn geweest bij den Graaf van Egmont," zei Brederode.

„Heeft de Graaf weder gewonnen bij het dobbelen?" vroeg de Kardinaal.

„Neen, wij hebben niet gedobbeld, doch indien wij het gedaan hadden, zou de Graaf zeker weer gewonnen hebben," antwoordde Brederode met zijn gewone verknochtheid aan Egmont.

„Hij is inderdaad gelukkig," glimlachte Granvelle, „doch de worp, die hem aanwees als teekenaar der livrei, zou hem wel eens gevaarlijk kunnen blijken."

De drie vrienden kropen nog dichter bij elkaar, want niettegenstaande al hun moed en jeugdige bravoure wisten zij, welk een invloed de Kardinaal op Filips had, en wat 's Konings toorn beteekende. Indien Granvelle te zien kreeg, wat zij achter hun rug verborgen hielden, zouden zij het alle vier wel eens met den dood kunnen bekoopen. Doch Brederode antwoordde onversaagd:

„Loopt uwe Eminentie niet min of meer gevaar met aldus zonder begeleiding op dit uur van den nacht rond te rijden? Gij zoudt beter doen verder te gaan, want gij zijt niet òver-geliefd in Brussel."

„Ik weet zeer goed, dat ik vijanden heb, die mij zouden kunnen vermoorden, en toch kan ik hen verachten," antwoordde Granvelle glimlachend, en, met een blik op de drie zwijgende gedaanten, vervolgde hij: „Indien dezen soms iets met mij voorhebben . . . ."

„Dit is een leugen!" riep Brederode uit.

Granvelle boog zich verder uit het venster. „Wie zijn dat, daar achter u?" vroeg hij. „Ik meen de gestalte van den Heer van Hoogstraaten te herkennen — of is het soms een page? En verder een lid van het Huis van Nassau — Adolf of Lodewijk?"

„Adolf," antwoordde deze aanstonds, niet wenschende den naam van zijn broeder in dit avontuur te verwikkelen, „en met uw verlof, wij hebben evenveel recht op straat te zijn, als gij."

„Een liefdes-avontuur?" vroeg Granvelle glimlachend; „een kerkdeur is echter een vreemde plaats voor een rendez-vous."

„Daar kan uwe Eminentie beter over oordeelen," antwoordde Brederode met de grootste zorgeloosheid; „behalve u zijn er nog wel anderen, die liefde en kerk kunnen laten samengaan."

Het was wel bekend, dat Granvelle volstrekt geen heilige was, de zinspeling bracht dan ook een blos op zijn gelaat. Adolf trok Brederode aan den mouw en trachtte hem te doen zwijgen.

„Hoeveel onbeschaamdheid gaat in de Nederlanden ongestraft rond!" fluisterde Granvelle; „doch de Koning laat niet zoo gemakkelijk den spot met zich drijven; al uw namen zijn te Madrid opgeschreven."

„Ga er zelf heen, om Zijne Majesteit er aan te herinneren, zet mijn naam bovenaan op de lijst, en zeg, dat ik er u zelf heenzond, om dien daar neer te schrijven," zeide Brederode.

Hoogstraaten trok hem terug, terwijl Montigny, die niet verborgen wilde blijven, nu zijn vrienden toch ontdekt waren, naar voren trad en Adolf zich handig voor het schotschrift plaatste.

„Uwe Eminentie moet geen acht slaan op den Baron, daar hij klaarblijkelijk te veel gedronken heeft," zeide hij.

„Ik sla op geen van u acht," gaf de Kardinaal terug, „en ik geloof, dat gij meer bezield zijt met verraad, dan met wijn."

„Verraad!" schreeuwde Brederode, „wie durft dat woord tegenover mij gebruiken!" Hij maakte een beweging als om zich op den Kardinaal te werpen, doch Hoogstraaten en Adolf hielden hem terug en drongen hem tegen den muur aan. Hij wist zich echter met een lach van hen los te rukken en verdween in 't donker achter de koets van den Kardinaal.

„Ha, Floris Montmorency, is dit den Stadhouder van Henegouwen waardig?" riep Granvelle uit.

„Ik vermaak mij met mijn vrienden!" antwoordde Montigny met een glimlach, hoewel zich volkomen bewust van de valsche positie, waarin hij zich bevond.

„De Nederlandsche edelen kiezen gevaarlijke vermaken," merkte de Kardinaal op, „en de Prinsen van Nassau gevaarlijke vrienden," voegde hij er bij met een blik op Adolf.

De drie edelen, bitter geërgerd door Granvelles vragen en door zijn talmen, konden nauwelijks hun ongeduld verbergen, voornamelijk omdat zij vermoedden, dat de Kardinaal zeer goed wist, waar zij mee bezig waren, en wat zij achter hun rug op de kerkdeur verborgen.

„Gij vindt misschien, dat ook ik een gewaagd spel speel met u aldus aan te spreken, doch ik dacht niet, dat de ridderlijke

Huizen van Nassau, Lalaing en Montmorency tegen een weerloozen geestelijke zouden samenspannen."

„Daar behoeft uwe Eminentie niet voor te vreezen, hoewel wij bij ondervinding weten, dat geestelijken niet altijd weerloos zijn," antwoordde Montigny.

„De Maartsche lucht is te scherp, dan dat ik vermaak zou kunnen scheppen in het wisselen van geestigheden met baldadige kwâjongens," hernam Granvelle.

„Wij wenschten geenszins met uwe Eminentie in gesprek te treden," riep Adolf boos, „en wat ons betreft, hadt gij een half uur geleden kunnen doorrijden."

„Het spijt mij, het spijt mij ten zeerste, den Stadhouder van Henegouwen in zulk gezelschap te zien," zeide de Kardinaal wederom met een scherpen blik op Montigny, en met deze opmerking, welke Adolf en Hoogstraaten als een beleediging, Montigny als een bedreiging opnam, gaf Granvelle zijn koetsier een teeken en leunde weder in de kussens terug. Terwijl de koets verder reed, de helling van de straat op, stond Montigny bezorgd naar Brederode om te zien. „Waar kan hij zijn? Is hij er van doorgegaan?" vroeg Adolf. Een schaterlach gaf antwoord; de Baron stond onder het heiligenbeeld aan de overzijde en wees met den vinger in de richting van Granvelles koets.

Toen de drie anderen denzelfden kant uitzagen, barstten zij eveneens in lachen uit, want op de achterzijde van het rijtuig, waarin de Kardinaal zoo statig vertrokken was, stond een schotschrift geplakt en daarnaast de karikatuur van zijne Eminente in gezelschap van den Duivel.

Terwijl de drie anderen hadden staan redetwisten, had Brederode met meer resultaat gebruik gemaakt van zijn stijfselkwast.

„Par le Cordieu!" riep de Baron uit, „zijn gezicht zal geel worden, als hij dit ziet!"

„Maar hij zal wel raden, wie de dader is, mijn vriend," zeide Hoogstraaten, „en welke plannen zal men ons toeschrijven?"

„Geef mij de papieren, het is voor vannacht genoeg," zei Montigny.

Hoogstraaten wierp zijn pot met stijfsel over den naasten tuinmuur en Adolf was blij, dat de gevaarlijke grap ten einde was. De nachtlucht en het gesprek met den Kardinaal had hun brein afgekoeld; het was een gevaarlijk oogenblik geweest, toen zij gestaan hadden met hun rug tegen de kerkdeur.

„Het gerucht hiervan zou wel eens naar Madrid kunnen overwaaien," vervolgde Montigny, die trachtte Brederode zijn stijfselkwast te ontnemen.

„Madrid is ver weg," antwoordde de onstuimige Baron.

„Jawel, maar Filips heeft een langen arm," voerde Montigny

aan, ontnam toen de rest der schotschriften aan Brederode en verborg ze in zijn eigen wambuis, terwijl hij de stijfselkwast eveneens over den muur wierp. Brederode was op 't punt van boos te worden; terwijl zij arm in arm verder liepen zong hij zoo luid, dat de eenzame nachtwacht aan den hoek der straat naar buiten kwam loopen.

Zij hadden bijna het paleis van Egmont bereikt, waar Hoogstraaten en Montigny verblijf hielden, toen zij plotseling tot staan gebracht werden. Een man stapte uit een portiek en ging recht voor de vier edelen staan.

Eerst dachten zij aan een aanranding en allen sloegen de hand aan hun zwaard, doch de man stak de armen naar voren om te toonen, dat hij ongewapend was, waarop zij bemerkten, dat hij de zooveel besproken livrei van Egmont droeg, het kemelsharen kleed met hangende mouwen, waarop een bundel pijlen.

„Slechts een van u heeft het gelaat onbedekt, doch dat is de Heer van Brederode," zeide de man zacht, en op gejaagden toon.

„Tot uw dienst," antwoordde de Baron, „wiens bediende zijt gij?"

„Helaas van niemand, edele Heer; deze livrei is slechts een vermomming, welke ik met mijn laatsten dukaat heb gekocht. Titelmann zit mij op de hielen."

„Zijt gij een ketter?" vroeg Montigny.

„Ik behoor tot geen geloof, doch in een der rederijkersspelen stelde ik den Kardinaal voor, en de mutsenmaker, bij wien ik woonde, verraadde mij aan de Inquisitie. De loopjongen waarschuwde mij; daarom sloop ik 't huis uit, kocht deze livrei, en ben sindsdien voortdurend op straat gebleven. Indien ik geen dienst kan vinden in 't huis van een der edelen, zal Titelmann mij toch nog te pakken krijgen."

„Gij bevalt mij, en alle vijanden van den Kardinaal zijn mijn vrienden," zei Brederode haastig, doch Montigny hield hem tegen en wendde zich tot den vreemdeling: „Kerel, is dat waar, of alleen maar een list?" vroeg hij, „antwoord mij naar waarheid, ik ben de Stadhouder van Henegouwen."

„Bij God, het is waar," antwoordde de man ernstig, „mijn leven staat op 't spel, en ik vraag niets anders dan bescherming. Sinds 't duister begon te worden ben ik van den eenen hoek naar den anderen gekropen in de hoop een edelman tegen te komen."

„Indien mijn huis grooter en mijn schulden kleiner waren, zou ik u gaarne nemen, mijn vriend," zeide Brederode; „doch Egmont zal u zeker een toevlucht geven," vervolgde hij met zijn immer warme bewondering voor dien edelman, „zijn huis is even vol ketters als Genève zelf."

„Dan zal ik mij haasten om den edelen graaf bescherming te gaan afsmeeken," antwoordde de man dankbaar.

Doch Montigny, vreezende, dat zoowel Brederode als Egmont een onvoorzichtigheid zouden begaan, greep den kerel beet, die wel eens een spion van den Kardinaal kon wezen, toen Adolf opeens zeide: „Ik ken zijn stem en zijn gelaat," en hij sloeg zijn mantel van zijn gelaat weg, om den man van meer nabij te zien.

„Graaf Adolf van Nassau!" riep deze aanstonds uit; „zoudt gij niet met uw prinselijke goedheid voor mij willen pleiten?" en de kap van zijn kleed terugwerpend, vertoonde hij het effen gelaat en de bruine oogen van Duprez, den geestenziener van den Keurvorst.

„Dit is de man, die ons allen een bloedigen dood voorspeld heeft!" zeide Adolf; „verkeert gij nu zelf in levensgevaar?" vroeg hij met een glimlach. „Vreemd, dat iemand, die in de toekomst kan lezen, zijn eigen gevaren niet voorspellen kan!"

„Helaas, edele heer," antwoordde Duprez, als altijd half onbeschaamd en half eerbiedig, „de engelen toonden zich wispelturig en wilden mij verder geen goeden raad geven. Toen werd ik ongestadig en verliet een goeden meester om wederom te gaan reizen en trekken, hetgeen mij hierheen voerde — en mij niet verder zal brengen dan den brandstapel, indien een uwer prinselijke genaden zich mijner niet aantrekt." Met een stuipachtige rilling vervolgde hij: „Ik heb menschen zien verbranden, aan wie engelen in de vlammen verschenen en die gelukkig stierven, Christus aanroepend. Ik ben echter immer een ongodsdienstig man geweest en heb meer kans duivelen te zien verschijnen, en met een vloek te sterven."

„Wij zouden nimmer iemand ter dood brengen voor zulk een vergrijp als het uwe," antwoordde Montigny, „daar graaf Adolf u kent, zal hij u naar den huismeester van zijne Hoogheid brengen, waar gij een onderkomen zult vinden."

Duprez bukte zich en kuste de hand van den jongen edelman.

„Kan hij gesprekken voeren met engelen?" vroeg de Burggraaf, die met moeite zoo lang was blijven zwijgen, „in dit geval zou hij ze voor mij mogen ontbieden."

„Mijn wondertafel ging helaas verloren!" antwoordde Duprez, „de geheimzinnige indrukken in was, alles ging met het schip in de buurt van Hâvre naar den kelder."

„Doch gij kunt mij de toekomst voorspellen, niet waar?" vroeg Brederode.

„Die zult gij lezen op den bodem van een wijnkroes; en moge God u vergeven!" riep Hoogstraaten uit, hem meetrekkend.

„Ja, laten wij liever naar huis gaan, opdat ons nog niet meer overkome," zeide Montigny, waarop het viertal scheidde. Brederode ging met zijn twee vrienden terug naar Egmonts woning, en Adolf naar het paleis van Nassau, terwijl Duprez hem nederig volgde.

HOOFDSTUK XII.

De Edelen.

De groote, royale huishouding van den Prins van Oranje, welke graven en baronnen telde, kon gemakkelijk toevlucht bieden aan den armen clairvoyant.

Willem had het oor geleend aan wat hij te vertellen had, hem onder zijn bediening opgenomen en verder zijn bestaan volkomen vergeten.

Na alle ongelukken van den laatsten tijd, was Duprez dankbaar en gelukkig, zich onder 's Prinsen machtige bescherming te gevoelen. Hij had zijn kamer, zijn laboratorium en zijn weekgeld, terwijl hij door middel van wat hij van zijn vorigen meester, Vanderlinden, geleerd had, menig extra dukaat verdiende van de tallooze lieden, welke in 's Prinsen woning kwamen en gingen.

Hij verdiende ook een aardig sommetje van Anna, die zeer verheugd was hem terug te zien en een bezoek aan zijn laboratorium beschouwde als een welkome verstrooiing. Met reukwerk, zeep, watertjes en kosmetiek werkte hij op haar kinderachtige ijdelheid, en op haar domme bijgeloovigheid door haar met kaarten en spiegels de toekomst te voorspellen. Met zijn nimmer falende geestigheid en gemakkelijke overredingskracht, het eenige kapitaal, dat hij bezat, was hij spoedig in de gunst der Prinses gekomen. Zij was het eenige lid der huishouding, die voldoenden vrijen tijd had om hem het noodige geduld en aanmoediging te schenken, want Anna had geen vrienden, en stelde geen belang in haar kind, dat steeds aan meiden en bedienden was overgeleverd.

Terwijl Willem meer en meer beslommerd geraakte in staatkundige zaken, en in de taak Granvelle tegenover te staan, gaf Anna zich meer en meer over aan waarzeggerij en tooverij, aan wijn drinken en driftbuien, waardoor het bijna onmogelijk werd iemand in haar dienst te houden. Alleen Rénée bleef geduldig en onverstoorbaar aan haar taak, haar meesteres met zooveel toewijding dienend, als had zij haar werkelijk lief, Anna's gebreken zooveel mogelijk verhelend en al haar krachten inspannend om de Prinses

van Oranje voor het oog der wereld een eervol aanschijn te geven. Het was een ondankbare, bittere taak, doch Rénée vervulde ze met evenveel zelfverloochening als eenig kluizenaar zijn dagelijksche gebeden en boetedoeningen.

De verwijdering tusschen Anna en haar gemaal werd steeds grooter; de hartstochtelijke liefde, welke zij eenmaal voor hem gevoeld had, gloeide nimmer weder op in een enkel oogenblik van teederheid. Zijn strijd met den Kardinaal, ten gevolge waarvan het Hof voor haar gesloten was, zijn beslommering in zaken, waarin zij niet het minste belang wenschte te stellen, en de veronachtzaming welke zij van iedereen in Brussel meende te ondervinden, hadden een bittere teleurstelling in haar verwekt, waaruit een even bittere afkeer ontstaan was tegen haar man, aan wien zij al deze ongelukken toeschreef.

Grootmoedig en vredelievend als Willem was, immer gewend aan zachtheid en vrede in zijn huiselijke omgeving, trachtte hij meer dan eens de vrouw voor zich te winnen, wier gemoedsgesteldheid hem volkomen verbijsterde.

Spoedig nadat hij het belangrijke bericht ontvangen had, dat Granvelle de regentes verzocht had, hem te willen toestaan zijn broeder voor eenige dagen naar Bourgondië te mogen vergezellen, om er hun moeder te bezoeken; dat Egmonts aanbod, om zich naar Madrid te begeven ten einde den stand van zaken in de Provinciën persoonlijk te gaan uitleggen, verworpen was, en het smeekschrift van Oranje, Egmont en Hoorne beantwoord was met een droog briefje van Filips met het bevel, dat de drie edelen wederom hun plaats als raadgevers der Regentes zouden innemen, riep Willem alle edelen samen, die zich met hem tegen den Kardinaal hadden verbonden.

Dien dag was de Prins ernstig gestemd. Hij had zich den laatsten tijd vaak ernstig getoond; de zaken in de Nederlanden werden met den dag erger. De menigvuldige terechtstellingen der Inquisitie dreven het volk tot wanhoop; de staten en de steden beklaagden zich heftig over de miskenning hunner privilegiën en Margaretha wist geen raad; ze ried gematigdheid aan en beloofde gematigdheid, doch ze bracht die geenszins in toepassing, want de Inquisiteur Titelmann bevond zich dagelijks in haar wachtvertrek en zij was even bevreesd voor Titelmann als voor Granvelle en Filips.

Aldus zag de Prins van Oranje niet anders om zich heen dan verwarring, oproer, geheimzinnigheid, gevaar en bloed, terwijl de hemel steeds dreigender werd, en zijn scherp oor een nog veel angstwekkender geluid vernam, het eerste, nog slechts onduidelijk klinkende tromgeroffel, oproepend tot den oorlog.

Op den dag, dat de edelen zouden vergaderen, moest hij, op weg naar het vertrek waar hij ze ging ontvangen, een klein kabinetje door, waar hij onverwachts zijn vrouw bespeurde, in de vensterbank geleund, bezig vreemdsoortige, Oostersche kaarten in een fantastisch patroon uit te leggen.

Het venster wiep een warmen gloed van blauw, rood en goud door de gekleurde ruiten op het effen beschot van het kleine vertrek, op de gebogen gestalte der Prinses in haar sleepend, slordig gewaad van zwart en wit Venetiaansch fluweel, en over de hard-gekleurde, leelijk-geteekende kaarten, die zij zoo zorgvuldig terecht schikte.

Naast haar op een stoel, doch buiten het licht, zat Rénée in een bruine japon, nauwelijks zichtbaar tegen het donkere beschot, dan door haar mooie gezichtje, haar warm gekleurde haar en het witte linnen van haar kleinen plooikraag.

Willem bleef staan, toen hij de twee vrouwen zag.

Anna sloeg de oogen op, doch aanstonds weder neer, zonder een woord te zeggen, terwijl Rénée opstond en een dienaresse maakte. Na een oogenblik geaarzeld te hebben, kwam de Prins naar zijn vrouw toe en legde zijn hand op haar schouder.

„Ma mie," zei hij vriendelijk, „wat doet gij daar?"

„Ik ben bezig de kaart te leggen voor mijzelve, in de hoop, dat de toekomst beter blijke dan 't verleden, en ook voor Annatje, hopende dat zij meer geluk moge hebben dan ik."

„Waarom aldus, ten aanzien van iedereen?" vroeg hij.

„Omdat ik genoeg heb van mijn eigen vertrekken!" riep zij uit, driftig de kaarten nederwerpend, welke zij in de hand hield. „Ik heb van alles genoeg! En waarom komt gij u bemoeien met wat mij aangaat?"

Willem nam haar kleine, zwakke hand in de zijne.

„Indien gij meer in overeenstemming met mij wildet leven, zou ik u misschien gelukkiger kunnen maken," zei hij bijna droevig.

Zij bleef met een mokkend, afgewend gelaat zwijgen.

„Luister eens, Anna," ging hij voort, „het heeft voor een man, die moeilijke zaken op zijn schouders te torsen heeft, veel waarde, zoo hij weet, dat zijn vrouw haar leed met geduld en bescheidenheid draagt."

„Nu staat gij te preeken als oom Augustus, en dat heb ik nooit kunnen verdragen, prinselijke Hoogheid," schreeuwde zij verwoed, vaagde alle kaarten uit de vensterbank op den vloer neer en ging 't vertrek uit.

's Prinsen toorn werd verzacht, toen hij zag, hoe zij hinkte, zoodat zij niet zoo spoedig als zij wel wilde uit zijn tegenwoordigheid kon wegkomen. Toen begon Rénée de kaarten op te rapen;

het gekleurde licht legde een bijzonderen gloed over haar schoonheid, welke noch haar eenvoudige kleeding, noch haar koude onverschilligheid geheel kon verhelen.

„Waar gaat de Prinses heen?" vroeg Willem.

„Ik denk, dat zij zich zal begeven naar de werkkamer van haar alchimist, zooals zij Duprez noemt, den Bourgondiër, wien uwe Hoogheid hier een toevlucht heeft gegeven."

De Prins zag met doordringenden blik naar het schoone meisje, dat zoo gemakkelijk een schitterende schoonheid had kunnen wezen, en dat zich zoo buitengewoon lijdelijk en onnatuurlijk geduldig betoonde. Het was niet voor 't eerst, dat hij opmerkte hoe geheel zij zichzelf verloochende.

„Ik vrees, dat gij een saai bestaan hebt, kindlief, en een moeilijke meesteres," zei hij vriendelijk.

„Ik wensch niets beters, uwe Hoogheid," antwoordde zij snel.

„Gij zijt veel te schoon, om u zoo gelaten te betoonen," glimlachte Willem.

Een warme blos legde zich op haar gelaat; zij hield de blikken gericht op de kaarten in haar handen, en zei: „Hare Hoogheid houdt mij uit weldadigheid bij haar; mijn vader werd als een ketter ter dood gebracht, wij hebben alles verloren en ik heb geen vrienden. Behalve wat hare Hoogheid mij geeft, bezit ik geen cent."

„Dit spijt mij voor u," zeide Willem vriendelijk, „doch gij moogt niet van weldadigheid spreken, want uw brood is hard verdiend, dit heb ik wel gezien. Welke bezitting hadt gij?"

Zij noemde den naam van het landgoed en zeide: „Het werd door de Inquisitie geconfiskeerd."

Willem zuchtte, wetende dat zulk een bezit voor goed verloren was.

„Ik zal u een bruidschat geven, als gij een man gevonden hebt," zeide hij.

„Dank u, Hoogheid," zeide Rénée, haar oogen tot hem opheffend met een blik, dien hij niet kon begrijpen en die hem bijna verschrikte; „zal ik nu naar de Prinses gaan?"

„Ja, blijf in haar nabijheid." Reeds maakte hij zich bereid verder te gaan, toen hij zich omwendde met de vraag: „Wie ontmoet zij in dat laboratorium?"

„Slechts weinigen, Hoogheid; af en toe een zekeren Rubens, een rechtsgeleerde, met zijn vrouw, vrienden van Duprez."

„Geen gezelschap voor de Prinses van Oranje," zeide Willem met saamgetrokken wenkbrauwen, aarzelde een oogenblik en verwijderde zich snel.

Rénée bleef nog een oogenblik met een blos op 't gelaat wachten, en ging toen de Prinses zoeken. Deze bevond zich niet in Duprez'

laboratorium, doch in haar eigen vertrek, in een toestand van lusteloosheid, het gewone gevolg van haar driftbuien.

Zij verzocht Rénée op ontevreden toon, haar alleen te laten, waarop het jonge meisje zich verwijderde, niet wetende, wat met den langen namiddag aan te vangen,

Katharina was reeds den tuin ingegaan om er een vriend te ontmoeten, terwijl de andere kamervrouwen zich overal heen verspreid hadden. Rénée vond geen gezelschap. Zij liep de prachtige vertrekken door, heden bij uitzondering leeg en verlaten, en dan wendde zij zich snel naar de zaal, waar de Prins de edelen zou ontvangen. Dat was een der voornaamste van het huis, met een galerij voor de muzikanten, vanwaar zij en de andere kamervrouwen vaak keken naar de bals, maskerades en andere door Willem gegeven feesten.

Zij vond het kleine deurtje, dat toegang gaf tot de bijzondere trap naar de galerij, open. Daar de vergadering niet geheim gehouden was, had men ook geen maatregelen getroffen om te voorkomen, dat er afgeluisterd zou kunnen worden wat er verhandeld werd.

Met een onverklaarbaar kloppend hart beklom Rénée de nauwe donkere trap en liep zacht de galerij op, die grootendeels verborgen was achter lange gordijnen van rood brokaat met zwarte franjes. Van achter de zware plooien zag zij naar beneden in de zaal, verlicht door den gloed van een groot houtvuur, dat in den hoogen schoorsteen opvlamde, en door den helderen winterzonneschijn, die door de gekleurde ruiten der hooge vensters naar binnen viel.

De muren waren achter zijden, met gouddraad doorschoten gobelins verborgen, voorstellende de geschiedenis van Medea en Jason.

In deze prachtige omgeving waren alle hoogere en lagere edelen, die zich tegen den Kardinaal verbonden hadden, vergaderd.

Rénée's blikken gingen gretig van 't eene gelaat naar het andere: Egmont in een kemelsharen wambuis met wijd neerhangende mouwen waarop een bundel pijlen geborduurd was, in navolging der beruchte livrei; Hoorne, trotsch, somber en zwijgend; Montigny, de jonge Mansfeld en Hoogstraaten, schitterende jonge ridders in zijde en brokaat; de twee jongste graven van Nassau, sierlijk als altijd; de markies van Berghen, zwaar en korpulent, Brederode, de Heer van Meghen, vlug en strijdvaardig, en Willem van Oranje, de erkende leider, het middelpunt dezer Nederlandsche edelen en Stadhouders.

Leunend op den hoogen rug van een goud-lederen stoel, sprak hij ernstig over de hem ter oore gekomen voorbeelden van wreed-

heid der Inquisiteuren, en over de noodzakelijkheid, hun en hun beschermer, Granvelle, tot het uiterste te weerstaan.

„Granvelle heeft verlof gevraagd, om zich naar Bourgondië te begeven," eindigde hij; „uit geheime mededeelingen meen ik op te maken, dat dit op aanraden van Filips is. Moge dit echter wezen hoe het zij, wij moeten ervoor zorgen dat hij, eenmaal de Nederlanden verlaten hebbend, hier niet terugkeere."

Hij zweeg, bleef echter in de dezelfde gemakkelijke, doch nadenkende houding staan, terwijl om hem heen de anderen in levendig gesprek losbarstten. Brederode's stem klonk boven alle uit, toen hij aanbood Granvelle den nek om te draaien, mocht hij ooit weer in de Nederlanden terugkeeren, na deze eenmaal verlaten te hebben.

Rénée beschouwde Willem aandachtig, zooals hij daar met scherpen blik op de anderen stond rond te zien, het donkere gelaat rustend op de smalle gebruinde hand, zijn slanke gestalte beschenen door een vermenging van rooden haardgloed en gouden zonlicht, in schitterend violet-kleurig Siciliaansch brokaat, terwijl een dubbele kanten plooikraag met spitse punten zijn kleine, fraai gevormde hoofd omsloot.

Zij herinnerde zich het oogenblik, dat zij hem voor het eerst gezien had, de trap opkomend van het Stadhuis te Leipzig, om zijn bruid te begroeten, en hoe zij op den avond van zijn trouwdag eveneens van een galerij op hem had neergezien, toen hij zich langzaam bewoog in de dans-figuren en zich daarna op den gouden zetel naast Anna had nedergezet, terwijl hun leliën en zoetigheden werden aangeboden.

Reeds sinds lang was zij teruggekomen op het eerste oordeel, dat zij over den Prins had geveld; zij vond hem niet langer een wuft en lichtzinnig hoveling, wijl zij thans het bewijs had, dat hij moedig, bekwaam en beslist was. Zij wist, dat hij zich kantte tegen de tirannie, welke aan de Nederlanden de Inquisitie oplegde, en nu hoorde zij hem pleiten voor gewetensvrijheid, verdraagzaamheid, rechtvaardigheid tegenover de ketters, de arme wezens, over wie de edelen zich zelden bekommerden. Hij echter wel, want met bewogen stem sprak hij over Titelmanns brandstapels en schavotten, terwijl hij den moed had te zeggen, dat dit niet zoo mocht zijn.

Zij kwam plotseling tot de ontdekking, dat zij geloof in hem had, een onverklaarbaar diep geworteld geloof in hem; het scheen haar, dat de mannen om hem heen zijn werkelijke persoonlijkheid slechts ten deele kenden; dat er nog iets in hem was, 't welk tot dusver aan niemand geopenbaard was, en dat hij hoedanigheden bezat, die niemand in hem vermoedde. Zij gevoelde, dat hij

verder zou gaan dan hij wel zeide, meer zou doen dan hij beloofde, zich inderdaad een schild, een licht, een sieraad zou toonen voor haar land.

Geheel achter de gordijnen wegschuilend, bedekte zij het gelaat met de handen; opeens begreep zij, waarom zij in Anna's dienst was blijven volharden en alles verdragen had — om hem, omdat zij hem wenschte te dienen en van hem te hooren, in zijn nabijheid te leven, omdat zij vermoedde, dat hij de held was, dien zij steeds gewanhoopt had ooit te zullen vinden, kortom, omdat zij hem liefhad.

Onbeweeglijk bleef zij daar staan luisteren naar zijn stem, de stem van een zelfvertrouwend man, doch van een man, die behoefte gevoelde aan sympathie, en die bijna angstvallig smeekte om geloof en vertrouwen.

Rénée had reeds voorheen die zachtmoedigheid opgemerkt van zijn sterk karakter, de vriendelijke toegenegenheid van zijn sluwen geest, en die trekken troffen haar ten zeerste, want naar zijn zachtheid beoordeelde zij zijn kracht — de allergrootste kracht, die immer samengaat met zachtheid.

Terwijl zij daar in 't verborgen naar zijn stem stond te luisteren, trof het haar met bijna ondraaglijke duidelijkheid, hoe vreemd het leven kan zijn. Hij was een groot vorst, die, behalve met de onverschillige vriendelijkheid welke hij aan al zijn onderhoorigen betoonde, nooit acht op haar zou slaan; zij zou hem nimmer kunnen dienen, gedoemd als zij was tot eeuwige zelfverloochening, en hem toch in maagdelijke liefde, met hart en ziel toegewijd; terwijl Anna, zijn vrouw, in wie hij kameraadschap en medegevoel trachtte te vinden, hem ruw van zich stootte, hem bijna haatte, het gezelschap van Duprez, den charlatan, verkiezend boven het zijne, of zich in haar kamer door drank benevelend, inplaats van zijn zorgen en plannen te deelen. Zijn vrouw te bewaren voor uiterste vernedering, haar woede te verzachten en haar beleidvol weder in een goede stemming te brengen, haar te verontschuldigen, het beste van haar karakter uit te lokken en het slechtste te verhelen, dat was de eenige dienst, dien Rénée den Prins kon bewijzen — een ondankbare taak, een taak, die nimmer naar waarde beloond of slechts opgemerkt zou worden. En toch was zij verheugd zich hieraan te mogen wijden terwille van den man, die stond voor haar land en haar geloof, den man dien zij liefhad.

Thans gingen de edelen zich verwijderen, zij hoorde hun stemmen, hun voetstappen en eindelijk het openen en sluiten der deur.

Toen het weer stil geworden was, keek zij nogmaals over den rand der galerij naar beneden. De Prins zat alleen bij het vuur

met gebogen hoofd, met een fraaien witten jachthond naast zich, dien hij met verstrooide hand de lange ooren streelde.

Zij zag zijn gelaat van ter zijde; de vuurgloed bescheen zijn fraaie trekken, het lage voorhoofd, den rechten neus, den flink gevormden mond en kin, het kleine hoofd met kortgeknipt donker haar; zijn oogen, gewoonlijk zoo helder en open, waren thans verborgen onder de licht saamgetrokken wenkbrauwen.

In beschaafdheid, juistheid van lijn, afmeting en uitdrukking, zoowel sierlijk als krachtig, was zijn uiterlijk volkomen klassiek, tegelijk verstandig en spierkrachtig, van het type waaronder de ouden hun helden voorstellen, een type zoo ver van ruwe grofheid, dat 't bijna den indruk gaf van zwakheid, doch in werkelijkheid sterk met de overweldigende macht van een welgevormd brein en een welgevormd lichaam.

De avond begon te vallen in het donkere prachtige vertrek, waar de kleuren der beschilderde glazen, rijke meubelen en schitterende gobelins waren samengesmolten in een diep-getinte schemering, in welks midden het smeulende, robijnkleurige haard-vuur de gestalte van den Prins deed uitkomen in rijk brokaat, zijn peinzend gelaat kalm en effen als een fraai masker, leunend in zijn vergulden zetel, de blikken gericht op den haard-gloed. volkomen onbewust van het meisje, dat hem liefdevol met ingehouden adem stond te bespieden.

Eindelijk verwijderde Rénée zich met zachten tred langs de donkere galerij, de trap af, om zich wederom aan haar plicht te gaan wijden.

Zij vond Anna als gewoonlijk bij de kachel gezeten, bier met suiker drinkend, terwijl Katharina heimelijk weenend in 't vertrek bezig was, met een roode plek op haar wang, waar haar meesteres haar een klap had gegeven, daar zij te laat geweest was. Rénée fluisterde het meisje toe zich te verwijderen en begon zelf de wanorde in 't vertrek te herstellen. Met tranen in haar stem ving de Prinses aan, haar verwijten te doen, doch de kamervrouw hoorde nauwelijks wat zij zeide, want in haar ooren klonken nog de woorden, welke zij van 's Prinsen lippen had vernomen, terwijl zijn eenzame, peinzende gestalte in de schemering bij 't vuur haar voor de oogen bleef waren.

HOOFDSTUK XIII.

Het vertrek van den Kardinaal.

Kardinaal Granvelle had verlof gevraagd en gekregen, om naar Bourgondië te gaan, ten einde zijn moeder, die hij sinds negentien jaren niet had gezien, te bezoeken. Dit was nu algemeen bekend en had een uitbarsting van vreugde ten gevolge, die de Regentes meer verschrikte, dan de daaraan voorafgegane uitbarsting van woede en haat gedaan had.

Het volk scheen inderdaad te gelooven, dat met het vertrek van den Kardinaal al hun ellende zou eindigen en er thans een gulden tijdperk ging aanbreken. Schimp- en schotschriften, spotprenten verschenen bij honderden van de geheime drukpersen, om op straat rondgestrooid of op kerkmuren geplakt te worden, en vonden zelfs hun weg tot in Granvelles werkkamer en Margaretha's wachtvertrek.

De rederijkers werden met den dag stouter, en gaven hun hekelende voorstellingen ten aanzien van een groot publiek, dat de spelers voor geweld beschermde, terwijl zelfs van den kansel kettersche preeken gehouden werden in kerken, vanwaar men de priesters verdreven had. Twee van die predikers, door de Inquisitie te Antwerpen tot den brandstapel veroordeeld, werden, nadat zij reeds aan den staak vastgeketend waren, door het verwoede volk gered en in triomf naar hun huis teruggebracht.

Het was niet alleen het volk, dat aldus op gewaagde wijze lucht gaf aan zijn vreugde over het vertrek van den gehaten man; de triomfeerende edelen, vooral Egmont en Brederode, jubelden onverholen over den val van hun vijand, want zij geloofden algemeen, dat dit bezoek slechts een voorwendsel was, en zijn reis naar Bourgondië een uitvlucht, om zich op waardige wijze te verwijderen uit de positie, die voor hem onhoudbaar was gebleken.

Er gingen verschillende geruchten rond; sommigen zeiden, dat de Kardinaal verzocht had uit de Nederlanden teruggeroepen te worden; anderen beweerden, dat hij aan geheime bevelen van

Filips gehoorzaamde en woedend was den strijd tegen de edelen te moeten opgeven. Wie van hen ook gelijk mocht hebben, het stond vast, dat hij wegging, en 't was zoo goed als zeker, dat hij niet weer zou terugkomen.

Een grappenmaker had op de villa „La Fontaine" een aankondiging geplakt met „Te Koop," terwijl het bekende standbeeld met het motto: „Durate," thans den algemeenen lachlust verwekte.

Te midden van dit oprechte, diep-gevoelde, luide vreugdebetoon der Nederlanders, bleef de Kardinaal kalm en opgewekt, waarschijnlijk omdat hij wel wist wat hierop zou volgen. Hij kende Madrid en hij kende Filips. Hij wist, dat dit vreugdebetoon den Nederlanders duur te staan zou komen; Filips had met bijzondere nauwkeurigheid de namen opgeschreven van deze vroolijke edelen, die zijn minister hadden weten te verdrijven; alle roekelooze grappen, paskwillen en toespraken genoteerd. Egmonts beruchte onbeschaamdheid met de livrei, de ongehoorzaamheid van Berghen en Montigny, alles was den Koning bekend, met geduldige nauwkeurigheid door hem zelf aangeteekend. Filips wist te wachten, doch niets ontsnapte aan zijn geheugen.

Granvelle was niet wraakzuchtig en hij was te wijs om zich hard te toonen. Hij zocht geen weerwraak op hen, die zijn val veroorzaakt hadden; zijn laatste woorden aan de Regentes waren een raadgeving om deze wanordelijkheden over 't hoofd te zien. Het was, omdat hij inderdaad al zijn tegenstanders minachtte, behalve een — den Prins van Oranje. Hij zag duidelijk in, dat zonder dezen de andere edelen niet veel beteekenden. Hij was de leidende geest van Egmont en Hoorne, die geen van beiden op zich zelf hadden kunnen staan. Ware het niet om Willem geweest, dan zou Egmont zelfs gemakkelijk door den Kardinaal zijn overgehaald.

„Oranje is een gevaarlijk man," had Granvelle met bewondering gezegd, en zijn meester eerlijk en getrouw voor hem gewaarschuwd. En toen was hij onverstoord van geest en met voor ieder een glimlach op de lippen op reis gegaan naar Bourgondië. Brussel ziedde van vreugde en opgewondenheid; de leden der gilden, de wapensmeden, de lakenwevers, de handschoenenmakers en de tuinlieden trokken in optocht door de straten. Vele winkels waren gesloten, omdat de bedienden en leerlingen naar buiten geloopen waren, om den Kardinaal voorbij te zien komen.

Troepen Protestanten gingen rond, op tartende wijze psalmen zingend. Het was een algemeene vacantiedag; de eenige ontevredenen waren de Kardinalisten. Barlaymont, Aerschot en Viglius zagen thans een eind komen aan hun macht en invloed, want

zelfs de Regentes verheugde zich over het vertrek van Granvelle, daar zij hoopte en verwachtte, dat de edelen zich handelbaarder zouden toonen dan de slimme en knappe prelaat, in wiens handen zij niet meer geweest was dan een marionet.

„De arme Hertogin!" zeide de Kardinaal tot zijn broeder, den Seigneur de Chantonnay, die hem in zijn koets vergezelde, „zij is niet bekwaam voor haar taak. Zijne Majesteit moet liever een man naar de Nederlanden zenden."

„Bijvoorbeeld den Hertog van Alva," zei Chantonnay, die de Nederlanders haatte.

„Alva is te streng," antwoordde Granvelle; „er zijn er, die niet op de stang gereden willen worden, of al te zware lasten torsen. Alva heeft reeds aangedrongen op de onthoofding van Egmont en Hoorne."

„Waarom niet?" vroeg de andere, die geërgerd was over den val van zijn broeder en verwoed over het luidruchtige en onbeschaamde vaarwel, dat men de vertrekkenden toeriep op weg naar de stadspoort, „zij zijn weinig beter dan oproermakers."

„Egmont kan zijne Majesteit levend van meer nut zijn dan dood — beter hem om te koopen dan te onhoofden."

„Zou hij zich laten omkoopen?"

„Gemakkelijk — hij is arm, weelderig, ijdel —."

„Maar hij staat onder invloed van Oranje," viel Chantonnay hem in de rede.

„Daar slaat gij nu juist den spijker op den kop, mijn vriend," zeide Granvelle glimlachend. „De Prins van Oranje! Hij is de man om te handelen, de anderen zijn niet meer dan poppen en lawaai-makers — hij weet ze echter te gebruiken. Ware het niet om hem, dan zou ik thans de Nederlanden niet verlaten."

„Waarom gedraagt hij zich aldus?" vroeg Chantonnay op ontevreden toon.

„Wie zou kunnen zeggen, wat hij in 't schild voert!" antwoordde de Kardinaal min of meer ontmoedigd; „hij dient Kerk noch Koning, hij moet dus wel zichzelf dienen — hij is eerzuchtig."

Zij hadden nu bijna de Caudenberger Poort bereikt. Voor een oogenblik werd de vorstelijke trein van den Kardinaal met zijn koetsen door het gedrang van het jubelende volk in de nauwe straat tot stilstand gebracht. Chantonnay vreesde voor geweld, voor een aanslag zelfs, want er liepen geruchten, dat er overal sluipmoordenaars op den loer lagen, gereed van de eerste de beste gelegenheid gebruik te maken. Het kon echter Granvelle, die 's nachts immer alleen en ongewapend naar zijn buiten was teruggereden, nu ook geen schrik aanjagen niettegenstaande het feit, dat de menigte wel eens gevaarlijk zou kunnen blijken.

Met vasten, scherpen blik zag hij vanuit het venster zijner koets naar de vijandelijke menigte.

„Een stoere natie, die den Koning nog veel moeite zal geven," merkte hij op. „Wat mij inderdaad grieft, is te zien, hoe weinig eerbied zij hebben voor heilige dingen. Men zou haast zeggen, dat er geen godsdienst meer in 't land bestaat."

„Toch zie ik, dat de edelen den kardinaalshoed op de livrei vervangen hebben door een bundel pijlen," zei Chantonnay.

„Op verzoek van de Hertogin," antwoordde de Kardinaal, nog steeds belangstellend het oog gericht op de menigte. „Doch wat baat dat? De kardinaalshoed was enkel een beleediging voor mij en voor Gods arme priesters; de pijlen beduiden, dat zij zich verbonden hebben tegen den Koning, en dat is een verklaring van oproer, welke geen vorst zou kunnen verdragen."

Thans ging het rijtuig verder, en de Kardinaal leunde achterover; hij trachtte te ontdekken of soms ook eenig edelman zich onder het gepeupel bevond, ten einde zeer nauwkeurig aan Filips mede te deelen hoe deze heeren zich gedroegen.

Tot nu toe had hij niet anders dan minder volk gezien, doch toen zij in de nabijheid der poort waren gekomen, richtte hij de blikken op een naburig huis, waar hij wist dat Brederode verblijf hield. En waarlijk, daar aan een der vensters stond de Baron, in gezelschap van den Graaf van Hoogstraaten, beiden met onverholen vreugde in de handen klappend, en hun hoeden in de lucht zwaaiend. Dit jongensachtige vreugdebetoon bracht op Granvelles gelaat het rood van den toorn, dat de triomf van Willem van Oranje niet had kunnen uitlokken.

De groote minister, de schrandere staatsman, de trotsche prelaat voelde zich, toen hij zich aldus blootgesteld zag aan den spot dezer twee jonkers, bitter vernederd.

Hij trok zich zoover mogelijk in zijn koets terug, doch zij hadden hem gezien en schreeuwden hem, uit het venster hangend, met verdubbelde vreugde vaarwel toe, toen de stoet eindelijk de poort uitreed.

Als door een spontane ingeving holden toen beiden de trap af naar buiten, om hun vijand niet al te gemakkelijk te laten wegkomen.

„Ik moet den ouden vos tot 't laatste toe zien," riep Hoogstraaten uit en wierp zich op zijn paard, dat voor hem gereed stond.

„Ik ook!" lachte de Baron, „en daar ik geen rijlaarzen aan heb, ga ik zóó mee!" Dit zeggende sprong hij achter Hoogstraaten op het paard en galoppeerden zij den statigen optocht van den Kardinaal achterna, die thans nog vergroot was met een troep muilezels, hem door de Hertogin geleend, om zijn bagage te dragen.

De twee jonkers op één paard, Hoogstraaten in zijn bruin, met goud opgelegd rijpak, zwart fluweelen muts met door een smaragd vastgehouden lange reigerveer en paarsen mantel, Brederode in flets satijnen damast met Vlaamsche kant, roode puntschoenen en zijden kousen, waarin hij bijna den geheelen nacht had gedanst, werden terstond door het volk herkend en even warm toegejuicht als de Kardinaal was uitgefloten.

Brederode wuifde met den mantel, dien hij had meegepakt om den schijn aan te nemen, dat hij zich niet wilde laten herkennen, en lachte vroolijk over zijn verfrommelden, bevlekten plooikraag, terwijl zij de poort doorholden den weg op, waarlangs Granvelle zich statig en langzaam verwijderde naar Namen, dat zijn eerste rustplaats zou wezen.

Er reden nog verscheiden anderen achter de cavalcade aan, iemand behoorende tot Egmonts gevolg en ook iemand in dienst van den Markies van Berghen, den man dien Granvelle na den Prins van Oranje het meest haatte en vreesde.

Geen enkel vertegenwoordiger van het Huis van Nassau was zijne Eminentie gevolgd; had Willem dezen streek van Hoogstraaten en Brederode kunnen vermoeden, dan zou hij er zich ten zeerste tegen hebben verzet.

Voor een poos hielden de twee jonkers zich op een bescheiden afstand van den Kardinaal aan den kant van den weg achter de pak-ezels aan, doch dit beviel Brederode niet lang; hij wenschte naast Granvelles koets te rijden, om dien te laten zien wie hem wel vergezelden.

Toen de weg in een klein dal afdaalde, reden de twee vrienden langs de helling van de hoogte, totdat zij zich naast Granvelles koets bevonden en hierop neer konden zien, en toen de weg weder gelijk werd, kwamen ze weer voor den dag aan den zoom van een woud, dicht genoeg bij zijne Eminentie om door het venster naar binnen te zien.

Chantonnay vestigde Granvelles aandacht op deze twee jongelieden op één paard, waarop de Kardinaal naar buiten keek.

Hoogstraaten had het gelaat gedeeltelijk onder zijn mantel verborgen, doch Brederodes stoute trekken waren onbedekt; hij had zelfs geen hoed op, zoodat zijn bruine krullen in den wind fladderden.

Granvelle herkende hen aanstonds.

„Grappenmakers," zeide hij en trachtte het aldus van zich af te zetten; toch had 't hem beleedigd, doch hij troostte zich aanstonds, gedachtig aan wat deze grap hun zou kosten.

Zonder acht te slaan op het feit, dat de Kardinaal hen gezien had en natuurlijk hun streek in kleuren en geuren aan Filips zou

vertellen, reden de twee jonkers mee met de cavalcade, die slechts langzaam vooruit kwam over de oneffen, modderige wegen, totdat zij een hoogte bereikten, vanwaar zij een breed uitzicht hadden op de kale wouden, velden en heggen, welke zich in het koude, nevelachtige verschiet verloren.

Daar bleven zij staan en zagen minachtend neder op de schommelende zware koets, totdat een kromming van den weg deze aan hun blikken onttrok.

„Vanuit de eerste rustplaats zal Granvelle 't zeker aan de Hertogin schrijven," merkte Hoogstraaten op met ernstige stem; daar zijn overmoedige bui thans voorbij was, kwam zijn aangeboren voorzichtigheid, geenszins zijn moed, op tegen wat hij gedaan had.

Brederode lachte; voorzichtigheid was hem even onbekend als vrees. Hij had veel meer recht op het graafschap dan Filips, want zijn geslacht telde vijfhonderd jaren onafgebroken terug tot de vroegere vorsten van Holland, zoodat hij den Koning als een indringer beschouwde, voor wien hij even weinig eerbied koesterde als voor diens ministers. Zijn gloeiende haat voor Granvelle en diens staatkunde berustte inderdaad op zijn spijt, dat hij zijn geboorteland, vroeger door zijn voorvaderen bestuurd, thans in handen van vreemden moest zien.

„Wij hebben het laatste puntje van den vossestaart gezien!" riep hij verheugd uit; „laten wij nu naar huis gaan eten; dit ritje in de frissche lucht heeft mij hongerig gemaakt."

Hoogstraaten wendde zijn paard naar Brussel terug.

„De Kardinaal is weg, dat is waar," zeide hij nadenkend, „maar zijn aanhangers zijn er nog."

„Daar zullen de edelen wel voor zorgen," troostte Brederode met groot vertrouwen.

„Ik ben er niet zoo zeker van," merkte Hoogstraaten op, „ik geloof dat Armenteros, de secretaris der Regentes, meer invloed op haar heeft dan Oranje. Doch wij zullen zien."

„Ja, wij zullen zeker zien, beste vriend. Wat mij betreft, ik zie het zoo donker niet in. Indien Armenteros zich gedraagt als Granvelle, zal hij denzelfden weg op moeten; wij hebben wel een Kardinaal doen vallen, zouden wij dan bang zijn voor een klerk?" En daarop hief hij met luide stem, helder klinkend in de stille winterlucht, een vroolijk liedje aan.

Toen zij de Caudenberger Poort weder doorreden, vonden zij de stad nog vol uitbundige vreugde en werden zij weder even luid toegejuicht als toen zij wegreden.

Eerst wilde Hoogstraaten voor de woning van Brederode afstijgen, doch de Baron stond dit niet toe, waarop zij verder

de stad inreden, links en rechts gelukwenschen en groeten wisselend met hen, die van Granvelle's vertrek een feestdag maakten.

In een steile straat, voerende naar de bovenstad, waar het Paleis van Brabant gelegen was, Margaretha's verblijf, werden zij half-lachend begroet door den Prins van Oranje, die hun voorbijreed.

„Wij hebben zijne Eminentie een eindje geëscorteerd op weg naar Namen," riep Brederode hem toe.

„En al zijn wij hongerig, dorstig en koud, toch gaan wij nu met de burgers feestvieren," voegde Hoogstraaten erbij.

„Ik vrees, dat uw grappen den een of anderen dag verkeerd zullen uitloopen, mijne heeren!" merkte de Prins met een glimlach op.

„Ja, voor onze vijanden!" antwoordde Brederode. „Waar gaat uwe Hoogheid heen?"

„Mijn opwachting maken bij de Regentes."

„Nu al?"

„Daar Margaretha den eenen stut heeft verloren, moet zij aanstonds een anderen hebben; zij is zwak en kan zich alleen niet staande houden," merkte Hoogstraaten op.

„Zullen wij u heden avond aan het souper zien?" vroeg Brederode, toen de Prins zijn paard aantikte.

„Neen," gaf de Prins lachend terug, „een verstandig mensch komt niet bij u soupeeren, beste vriend, ten minste iemand, die te werken heeft."

„Ik heb een juweel van een kok!" pleitte de Baron.

Willem schudde echter lachend het hoofd en reed verder naar het Paleis van Brabant.

Hij reed langzaam, zonder eenig gevolg of vertoon, trouw en hartelijk door bijna iedereen op straat gegroet, want hoewel sommigen zijn houding niet goed begrepen, waren de meesten er toch van overtuigd, dat hij hun vrijheid zou beschermen en velen van de ketters zelfs hadden hun hoop gevestigd op den Katholieken Prins, die reeds tegen de Inquisitie had gesproken.

Heden werd hij met nog grooter eerbied en belangstelling aanschouwd, want het was duidelijk, dat nu de Kardinaal het had moeten afleggen, de Prins als leider van het verbond, dat zijn val had weten te verkrijgen, de voornaamste man in de Nederlanden was geworden. Menig oog zag nadenkend tot hem op, want velen gevoelden, dat hun lot in zijn handen berustte.

Zijn houding was echter geenszins die van een zegevierend man; onder zijn gebruinde tint zag hij bleek, zijn blik was peinzend, en hoewel hij met zijn gewone vriendelijkheid zijn bekenden op straat toelachte, was hij toch min of meer verstrooid en scheen

hij niet zoo vroolijk en onbezorgd als anders, zelfs als een paar dagen geleden.

Egmont verliet juist het Paleis, toen Willem het hek binnenreed. De Graaf bloosde van genoegen over de ontvangst, welke de Regentes hem had gegeven en warm betuigde hij zijn aanhankelijkheid aan Kerk en Koning. De overwinning had hem oprecht en edelmoedig gestemd, bereid al zijn andere vijanden te vergeven, nu de voornaamste van hen verwijderd was.

Willem zag hem met toegenegenheid aan, doch antwoordde slechts weinig en trad met een ernstige uitdrukking op het gelaat het Paleis binnen.

HOOFDSTUK XIV.

De Regentes, de Prins en de Kardinalist.

Margaretha ontving Willem hartelijk. Reeds sprak zij met tegenzin en wrevel over den Kardinaal, verzekerde, dat zij verheugd was van hem verlost te wezen, en toonde alle neiging om de mannen te vleien, die hem en zijn partij waren komen vervangen en nu in haar raadszittingen 't eerste woord zouden hebben.

Doch de Prins liet zich niet, zooals Egmont, door deze komplimenten misleiden. Hij had zijn spionnen aan het Spaansche Hof en wist mee te praten van wat aan de andere zijde der medaille stond. Terwijl Margaretha het woord tot hem richtte, zag hij naar Armenteros, den aanmatigenden Spaanschen secretaris, die in het vertrek gebleven was. In dezen man, diep in Filips' vertrouwen en zeer bevriend met de Hertogin, zag Willem Granvelles werkelijken opvolger.

Terzelfder tijd wist hij, dat Margaretha, bewust van zijn grooten invloed en zijn bijzondere positie, oprecht wenschte hem aan zich te verbinden. Hij wist ook, dat de Regentes, niettegenstaande haar trots en haar vertoon van flinkheid en onafhankelijkheid, zeer in 't nauw zat, niet goed wetende hoe zich te kwijten van haar bestuur over de Nederlanden, waarin zij maar al te zeer raad en hulp noodig had.

Willem was er echter de man niet naar om medelijden te gevoelen met een aanmatigende vrouw, die niet voor haar taak was opgewassen. Hij vond een vrouw aan het hoofd van het bestuur even misplaatst als een man aan een spinnewiel, hoewel een vrouw, die volgens recht en niet door eigen keuze vorstin was, immer op zijn trouw had kunnen rekenen. Margaretha was echter niet meer dan een vreemde, een schepter zwaaiend in een positie, die haar niet toekwam, terwijl noch haar karakter met haar voorgewende mannelijke eigenschappen — in werkelijkheid was zij zwak en oppervlakkig — noch haar rang als Prinses — haar moeder was een arme weversdochter uit Oudenaerde — hem eenigen eerbied of bewondering kon afdwingen.

Hij beschouwde haar alleen maar als een ongelukkig werktuig van Filips' staatkunde, en terwijl zij hem de hoffelijkheden zei, die zij meende, dat hem zouden winnen, vroeg hij zichzelf af, hoelang zij zich nog wel zou kunnen handhaven.

Margaretha gevoelde zich intusschen niet op haar gemak. Zij kon den Prins niet doorgronden, en vertrouwde hem ook niet ten volle. Toch wist zij, dat hij haar onontbeerlijk was. Met Egmont had zij zich veel veiliger gevoeld; hoe buitensporig deze ook was, hij toonde zich oprecht getrouw aan den Koning, en was een goed Katholiek, terwijl zij betreffende geen dezer twee punten zeker was van den Prins. Zij wenschte oprecht haar plicht te vervullen jegens Filips en de Kerk, en wist daarom niet goed hoe zich tegenover Willem te gedragen. Zij trachtte hem met lievigheden en vleierijen te winnen, zoo mogelijk te bedriegen, zooals zij reeds met Egmont gedaan had, want haar staatkunde was die van Macchiavelli en Loyola.

„Nu de Kardinaal weg is," zei ze, „kan ik mij omringen met mijn goede vrienden, welke hij van mij verwijderd gehouden heeft, en ik hoop, dat alles goed zal gaan, zoowel in de verschillende raden, als in de Staten, nu deze bemoeial van een prelaat weg is."

Willem lachte in zichzelf; naar de wijze waarop zij thans Granvelle behandelde, kon hij gissen, wat zij van hem tot den Kardinaal gezegd had, en dezen waarschijnlijk binnen een paar uren zou schrijven.

„Er zou meer welvaart komen voor de onderdanen van zijne Majesteit en minder te vreezen zijn voor hen, die den Koning dienen, zoo de raadgevingen van zijne Eminentie gewijzigd werden," zeide hij.

Margaretha zag hem aan met een bezorgdheid, die zij nauwelijks kon verbergen, zij ademde zwaar onder het gefronsde batist en het Genueesche fluweel van haar japon, en een zenuwachtig trekken ging over haar statig gelaat, waarop zij zoo gaarne een onbewogen koninklijke uitdrukking wenschte te behouden.

„Het is te verwachten, dat men op zijn staatkunde zal terugkomen, Hoogheid, omdat zijn vijanden hem thans vervangen," antwoordde zij, en zich toen aanstonds herinnerend, dat zijn afwezigheid slechts tijdelijk moest heeten, voegde zij erbij: „Hij zal waarschijnlijk een poos afwezig blijven en in dien tijd behoeven wij hem niet te raadplegen."

„Komt hij wel terug?" vroeg Willem, haar met een glimlach recht in de oogen ziend, „ik zou het niet denken, Mevrouw."

De Hertogin, die Filips' geheime bevelen had den Kardinaal toe te staan zich te verwijderen, en wist, dat het bezoek in Bourgondië een slimme uitvlucht was om den val van den minister te verhelen, schrok bij 's Prinsen woorden.

„Hoeveel zou hij weten?" dacht zij en haar vrees en eerbied voor zijn persoon nam toe.

„Dat zal afhangen van zijner Majesteits welbehagen," antwoordde zij eveneens glimlachend. „Intusschen moeten wij aan andere zaken denken. Ik heb uwe Hoogheid in bijzondere audiëntie verzocht, wel wetende dat uw karakter even edel is als uw rang, en omdat ik uw hulp en steun behoef in de taak welke mij gesteld is, en die, de Maagd helpe mij, geen gemakkelijke is."

Achter deze blijkbare vleierij lag een oprechte vrouwelijke aanroep om hulp, en zij zag den Prins aan met werkelijke bezorgdheid.

„Gij denkt toch niet, dat ik u ontrouw zou zijn, Mevrouw?" vroeg Willem; „ik weet zeer goed, dat men mij belasterd heeft, doch ik hoop en vertrouw, dat gij mij nimmer hiervan hebt beticht."

„O neen, Hoogheid," zei Margaretha, „daar heb ik zelfs nooit aan gedacht, doch ik heb er mij, en terecht, over moeten beklagen, dat gij u zoo halsstarrig van mijn raadszittingen verwijderd gehouden hebt."

„Mijn tegenwoordigheid was overbodig, zoolang alleen het oor verleend werd aan Granvelle en zijn aanhangers, Mevrouw."

„Doch dit is thans voorbij," hernam de Hertogin; „nu vertrouw ik op de edelen en wel voornamelijk op uwe Hoogheid."

„Ik hoop mij uw vertrouwen waardig te toonen, en uwe Genade met raad te mogen dienen tot vrede en welvaart der Staten."

Margaretha gevoelde het vormelijke van zijn gezegde; zij bemerkte, dat hij evengoed met woorden en zinnen kon spelen als zij, en dat zij op deze wijze weinig van hem zou winnen. Terwijl zij bezig was na te denken, hoe zij hem wel het gemakkelijkst zou kunnen vangen, begon Willem opnieuw met een openhartigheid, meer verbijsterend dan al Margaretha's dubbelzinnigheden.

„Uwe Excellentie is toch niet van plan de Inquisitie in te voeren?" vroeg hij. Hoewel hij haar aanzag, was de lichte beweging, welke de secretaris bij deze vraag maakte, hem niet ontgaan.

„Ik heb Titelmann genade en zachtheid aanbevolen," antwoordde zij, „en ik smeek zijne Majesteit immer zich goedertieren te willen toonen jegens de Nederlanden."

„Doch zijt gij van plan de Inquisitie in te voeren?" hield Willem aan.

„De Koning kan toch geen ketterij dulden van zijn onderdanen, niet waar?" vroeg zij zalvend.

„Is hij dan van plan alle ketterij uit te roeien?" vroeg Willem, gedachtig aan zijn gesprek met den Franschen Koning in het woud van Vincennes.

„Dat weet toch de geheele wereld," antwoordde Margaretha. „Zijne Majesteit zou liever zijn koninkrijken er aan geven, dan ketterij dulden onder zijn bestuur."

Het waren bijna dezelfde woorden, die Granvelle gebezigd had in den tuin van La Fontaine.

„Zijne Majesteit wacht echter de beslissing van het Concilie van Trente af, alvorens tegen die ellendelingen op te treden," voegde zij erbij.

„Intusschen zijn de Inquisiteurs in alle steden der staten bezig te verbranden, te wurgen en te pijnigen," zeide Willem.

Margaretha werd rood van toorn.

„Zij, die aldus gestraft worden, zijn ellendige Godslasteraars — zou uwe Hoogheid soms willen opkomen voor iemand, die op straat weigert het hoofd te ontblooten voor de hostie, of het beeld der Heilige Maagd bespot?"

„Ik zou ze niet verbranden," antwoordde Willem; „ik zou geenszins hun leven of hun bezitting aantasten, Mevrouw."

„Uwe Hoogheid heeft zich den laatsten tijd gevaarlijk verdraagzaam getoond jegens deze ketters."

„Dat is zeer natuurlijk, Mevrouw; degenen, die mij het dierbaarst zijn, zijn ketters. Het is echter geenszins uit een gevoel van goedertierenheid, dat ik u aanraad verdraagzaamheid te toonen, doch uit een staatkundig oogpunt."

Weder maakte de secretaris een beweging; Willem kon zich duidelijk voorstellen, wat hij aan Filips zou schrijven.

„Verdraagzaamheid!" riep de Hertogin vertoornd uit, „raadt gij mij verdraagzaamheid aan tegenover ketters?"

„Ja," antwoordde Willem, en hij richtte de oogen op den Spanjaard, die stil in een hoek van het vertrek zat, want hij gevoelde, dat hij tot Filips het woord richtte, en niet tot Margaretha; dat de woorden, die hij in het Paleis van Brabant uitsprak, spoedig hun weg zouden vinden naar de cel in het Escoriaal, waar de werkzame Koning met pijnlijke nauwkeurigheid aanteekeningen zat te maken op de hem toegezonden ontelbare, lange berichten.

De Hertogin wist niet wat te antwoorden; haar politiek van vleierij en bemiddeling werd geheel overweldigd door de woede en minachting, welke zij voor Willems inzichten gevoelde, haar te meer ergerlijk, omdat een onbestemd gevoel haar zeide, dat hij gelijk had.

„De Nederlanden zullen zich nimmer aan de Inquisitie onderwerpen," ging Willem voort; „zij zullen nooit de ketterij opgeven. Worden zij gedwongen, dan zullen zij in wanhoop de toevlucht nemen tot oproer."

„In geval van oproer, zal de Koning wel weten, wat hem te doen staat," gaf Margaretha trots terug.

„De Koning zal geen oproer uitlokken," zeide Willem, wederom de oogen gericht op den Spanjaard. „Zijne Majesteit is veel te verstandig en heeft daarbij te weinig recht in deze gewesten."

„Trekt gij 's Konings recht in twijfel?" riep de Hertogin verbaasd uit.

„De oorkonden en vrijheden der Staten en steden zijn ouder dan de souvereiniteit van het Huis van Bourgondië, Mevrouw," herinnerde Willem haar. „Zoowel zijne Majesteit als Koningin Maria, de vorige Regentes, zwoeren deze vrijheden te beschermen."

„Maar de Koning wil en kan toch onmogelijk ketterij dulden!" riep zij uit.

„De Keizer was een even goed Katholiek als zijne Majesteit," zei Willem, „en hij heeft wel ketterij geduld in zijn gewesten, toen hij een verbond sloot met de Protestantsche Duitsche vorsten; daarom zou de Koning beter doen dit eveneens toe te staan, inplaats van de rijkste zijner gewesten ten ondergang te brengen en te verliezen."

„Zij zullen geen oproer maken — zij zouden niet durven!" riep Margaretha uit.

„Zij durven veel, deze Nederlanders, als hun bloed eenmaal aan 't koken gebracht is," antwoordde de Prins; „uwe Genade heeft dat kunnen zien aan het groote aantal, dat weigert hun ketterij af te zweren, zelfs waar hun leven op 't spel staat, en aan hen, die openlijk hun geloof uitspreken, wel wetende wat het gevolg ervan is."

„Uwe Hoogheid schijnt zeer te ijveren voor de zaak van deze ellendigen," merkte zij met bitterheid op.

„Noem het liever ijveren voor de zaak van zijne Majesteit, Mevrouw!" antwoordde Willem. „Ik verklaar voor God, dat alles wat ik zeg en doe, alleen maar geschiedt met het doel, rust, gehoorzaamheid en tevredenheid in deze staten te behouden."

„Ik geloof u gaarne, Hoogheid," haastte Margaretha zich te antwoorden; zij wilde geen verderen strijd uitlokken en achtte het verstandiger 's Prinsen woorden letterlijk op te vatten, inplaats van te trachten, wat zij gemakkelijk zou kunnen doen, zich beleedigd te gevoelen wegens de verborgen beteekenis daarvan. „Ik geloof en vertrouw uwe Hoogheid en reken op uw goede hulp en raad om mij bij te staan."

Aldus was de kwestie betreffende de invoering der Inquisitie ontweken, een kwestie, waarop Margaretha liever niet antwoordde, en waarop Willem het verstandiger vond niet verder aan te dringen, wèl wetende hoe de Regentes en de Koning hierover dachten.

Hij vergenoegde zich met enkel te zeggen: „De tijd zal bewijzen of ik gelijk heb gehad met wat ik zeg, en tevens dat het mijn eerlijke bedoeling was zijne Majesteit en uwe Genade van dienst te zijn."

Hij stond op, en weer ging zijn blik naar het sluwe gelaat van den secretaris, die eveneens was opgestaan, en zeer eerbiedig in den hoek stond.

„Denkt hij soms, dat ik hem voor iets anders houd dan een spion?" dacht Willem, toen hij de Regentes de hand kuste; „verbeeldt zij zich soms dat ik mij verwaardigen zal haar werktuig te zijn om beulenwerk te verrichten?"

Toen verwijderde hij zich. Margaretha drong er hoffelijk en glimlachend op aan, dat hij en de zijnen tot haar feesten zouden komen, en verzocht hem haar raadszittingen veelvuldig bij te wonen, terwijl haar secretaris zich al eerbied en hulde betoonde.

Toen Willem de deur achter zich gesloten had, lachte hij eerst zacht voor zich heen, daarna zuchtte hij.

Het mocht al niet moeilijk zijn, Margaretha te doorzien, ja zelfs haar te leiden; het mocht gemakkelijk zijn, de lieden, die haar raad uitmaakten, te beïnvloeden — achter Margaretha stond de machtigste, meest dweepzieke, meest gewetenlooze en verstokte Koning ter wereld, en achter hem en zijn Inquisitie een nog grootere macht, de Heilige Roomsche Kerk, niet slechts gewapend met het vuur en het zwaard van deze wereld, doch met de bestraffing en de belooning van Hel en Hemel.

De vrijheden der Nederlanden stonden neergeschreven in onderteekende gezegelde wetten en oorkonden; wat vermochten echter perkament en inkt tegenover de wereldlijke macht van Filips? de ketters waren moedig en onwrikbaar, doch wat beteekende dit tegenover de geestelijke macht van den Paus, ondersteund door al de Vorsten van Europa? En wat kon Willem van Oranje hopen te bereiken, indien hij zich plaatste tegen Filips? Alleen maar dien gezwinden en geheimzinnigen dood, welke 's Konings ongehoorzame dienaren bedreigde.

Egmont, Montigny, Brederode, of een der andere edelen, die thans over Granvelle's vertrek jubelden, dachten hieraan niet; zij waren zich niet bewust van verraderlijke gedachten, en waanden zich even veilig voor Filips' toorn als de Regentes zelf.

Willem was echter aan het keizerlijk hof opgevoed; voor een poos was hij met Filips bevriend geweest; hij kende de ingewikkelde staatkunde van het hof maar al te goed, de verblinde dweepzucht, de kleinzielige ijdelheid, de stompe halsstarrigheid van den Koning, en als hadden zijn eigen oogen het gelezen, wist hij dat hij bovenaan stond op de lijst van namen, welke Filips er

op nahield, totdat zij een voor een daarvan zouden verdwijnen, — den dag dat zij zelf een voor een van de aarde zouden verdwijnen.

Daarom kende hij de moeilijkheden, de gevaren zijner positie, al besefte ze ook niemand anders in de Nederlanden, en hij had reden ernstig en nadenkend te zijn, terwijl Brederode grappen verkocht en de anderen lachten.

Toen hij de breede trap afliep, ontmoette hij Barlaymont, die naar boven kwam.

Deze edelman, de meest gehate volgeling van Granvelle, degene, die hem het geheim van het verbond der edelen verraden had, was nu geheel in ongenade. De Hertogin betoonde zich zelfs onbeleefd, toen zij hem ontving, en zij, die hem vroeger gevleid hadden, haastten zich thans hun hulde te betoonen aan zijn in gunst gekomen vijanden. Hij zag bleek en ontstemd van vernedering en ergernis, en zijn oogen waren rood van brandende tranen.

Hij zag op en kreeg een kleur, toen hij Willem zag. Hij bleef staan. De Prins liep langzaam naar beneden, een slanke gestalte in zijn overgekruist wambuis van pauw-kleurig laken en mantel van bruin en zwart bont; met zijn muts en zweep onder den arm was hij bezig zijn handschoenen met vergulde koorden toe te snoeren.

„Uwe Hoogheid vertoont zich al vroeg op het tooneel van haar triomf," begon Barlaymont.

Willem zag hem aan met een kalmen blik.

„Ik triomfeer geenszins, Baron," zei hij weemoedig.

„Dat geloof ik toch wel, Hoogheid, waar gij in de plaats zijt getreden van den man, dien gij verdreven hebt."

„Dat heb ik niet gedaan; de Nederlanders wilden den Kardinaal niet verder dulden," antwoordde Willem.

„Daar verschuilt gij u achter," zei Barlaymont bitter, „doch dit zal u niet redden. Thans jubelt gij; thans denkt gij onze partij onder den voet te hebben, en dat zou voor een poos ook wel zoo kunnen wezen. Doch ik zeg u, dat gij een gevaarlijke overwinning behaald hebt."

„Dat weet ik wel," zeide de Prins.

„Nu kraait uw haan koning en staat gij in de gunst," vervolgde de gevallen staatsman; „Filips laat zich echter niet zoo gemakkelijk tarten, zoo ongestraft beleedigen. Zoo zeker als gij thans triomfeert, zal hij u, en hen die zich achter u bevinden, ter verantwoording roepen — een zeer ernstige verantwoording, Hoogheid."

„Gij spreekt in naam van Madrid," gaf de Prins terug, „en gij hebt waarschijnlijk goede gronden voor deze bedreigingen. Zeg hun, die u dit in den mond gaven, dat ik bewust ben zoowel van mijn eigen positie, als van hun macht."

„Ik spreek alleen voor mijzelven," antwoordde Barlaymont, „en om u te zeggen, dat ik slechts voor een oogenblik ongenade en vernedering ondervind — overwonnen als ik ben, zou ik niet met uwe Hoogheid willen ruilen! Neen, ik zou de eer, welke gij thans geniet, weigeren om den prijs, welken gij ervoor zult moeten betalen!"

„Dat geloof ik gaarne," zeide Willem, „doch wij zijn zeer verschillende mannen, gij en ik, Barlaymont; mijn geslacht heeft nimmer voor gevaar teruggedeinsd," waarop hij het hoofd boog en verder liep, zijn handschoenen verder toesnoerend.

Het benedengedeelte van de trap werd verlicht door een rood schijnsel, dat de winterzon door twee vensters met rood en geel glas naar binnen wierp. Naarmate Willem verder liep, spreidde het roode licht zich over hem heen, als liep hij door een zee van bloed, eerst over zijn voeten, toen tot aan zijn middel, zijn schouders, en eindelijk over zijn hoofd. Toen stapte hij in de schaduw van het voorportaal en verdween weldra uit de spiedende blikken van Barlaymont.

EINDE VAN HET EERSTE GEDEELTE.

TWEEDE GEDEELTE.

De Heilige Inquisitie.

„Liever Turcx dan Paus."
Opschrift van een Geuzenpenning. 1574.

HOOFDSTUK I.

De Duif.

Het zachte zonlicht van den nazomer verlichtte een prachtig vertrek, uitziende op den tuin, waar de laatste rozen in bloei stonden te midden van weelderige uitheemsche struiken en bloemen. Het gouden schijnsel van den namiddag vulde het vertrek als gele wijn een donker gekleurd glas. Geen geluid werd gehoord dan het tikken van de lange, staande klok in den hoek.

De kamer, die geen bijzondere bestemming had, gaf toegang tot een als boekerij ingerichte gang, leidende naar een zaal voor feesten en recepties.

Rénée le Meung stond aan het venster en liet de blikken dwalen over den stillen, zonnigen tuin. Zij hield van dit vertrek, waar zij immer haar weinige vrije uurtjes kwam doorbrengen en waar zij zelden gestoord werd, omdat degenen, die tot 's Prinsen weelderige huishouding behoorden, slechts zelden gebruik maakten van de fraaie bibliotheek, zoodat Rénée dit vertrek meer als haar eigen kon beschouwen, dan het benauwde kleine slaapkamertje boven in 't huis, waar zij steeds binnen bereik was van Anna met haar bel en met haar schelle stem.

Zij kende er de verschillende meubelstukken en ze hield er van; de groote donkere geboende kast tegenover het venster, glimmend als een spiegel, de goudleeren, met franjes versierde stoelen aan weerszijden, de glanzende schilderij met als juweelen schitterende kleuren boven de deur naar de bibliotheek, en boven de andere het portret van een dik in 't zwart gekleed deftig heer, de hand aan een zwaren ketting om zijn hals, en in den hoek de groote staande klok met fraai bewerkte wijzerplaat, waarop de uren gegraveerd stonden in fijne, fraai-gekrulde cijfers.

Hoewel er, behalve drie kussens van brokaat in de vensterbank

van het hooge Gothische raam, geen andere meubels waren, had het vertrek toch een rijk, prachtig en vredig aanzien.

Rénée had de blikken gericht op de schilderij boven de deur der bibliotheek en bleef er met nieuwsgierigheid naar zien. Het was het werk van een Vlaamsch schilder, waarschijnlijk honderd jaren oud, en stelde een jonge heilige voor, Agneta, Barbara of Cecilia, ter marteldood gevoerd. In een wit gewaad, het blonde haar in dunne krullen over de afhangende schouders heenvallend, stond de maagd in een bloeiend veld, waar madeliefjes en andere kleine bloempjes als sterren schitterden. Haar frisch, rond gelaat, dat geen zorg of moeite scheen te hebben gekend, hief zij op naar een heldere blauwe lucht. Achter haar stonden de beulen, sierlijk gekleed in roode pofbroeken en geborduurd wambuis, met touw en bijl gereed; op den achtergrond een op een heuvel gebouwde stad, stijf en duidelijk als een stuk speelgoed tegen den blauwen horizon afstekend.

Rénée gevoelde zich aangetrokken door de schilderij, zoo rustig, zoo vreedzaam, zoo ver verwijderd van afschuw, schrik of lijden, dat het een afgematte ziel deed smachten aldus, kalm en glimlachend, in een veld van madeliefjes te mogen sterven, slechts één stap verwijderd van het Paradijs, waar engelen en heiligen reeds bezig waren de haar bestemde martelaarskroon te vlechten.

Er waren thans ook martelaren; mannen, vrouwen en kinderen, even vroom, even standvastig als de eerste Christenen, die door de heidenen waren gedood, en voor wie men over geheel Europa altaren had opgericht, stierven dagelijks in de Nederlanden den marteldood — doch niet gelijk op die schilderij. Rénée wist, dat het niet zoo geschiedde, op een weg van vrede, met een tapijt van bloemen beneden en een blauwen hemel boven. Neen — op vuile marktplaatsen, te midden van vlammen, rook, beleedigingen, kreten van mede-veroordeelden, dweepziek gepreek van monniken, en gejouw van 't volk, misschien met hun verwoeste huizen voor hun oogen, met hun wanhopende kinderen, door soldaten teruggedreven, met alle bijzonderheden van lijden, ellende en verschrikking en met niemand om te troosten of te bemoedigen. Rénée wist, dat zóó de Nederlanders stierven, dagelijks stierven onder gruwelijke folteringen een vreeslijken, afschuwelijken dood.

Er waren er ook, die niet stierven op de marktplaats, noch aan de openbare galg; dat waren zij, die geworpen waren in de gevangenissen der Heilige Inquisitie en die nimmer meer deze donkere holen verlieten, waar alleen licht kwam door den gloed van het martelvuur, en waar de stilte slechts verbroken werd door gegil van doodsstrijd en door de kalme vervloekingen der monniken.

Rénée wendde den blik af. „Zoo is het nooit geschied," zei ze in zichzelf; „de voorstelling is valsch — en wie zou kunnen verzekeren, dat de Hemelen zich openen om hen te verwelkomen, en de heiligen samenstroomen om hun toe te juichen? Wie zou het kunnen zeggen? Wie heeft het gezien?"

Daarop liet zij de oogen dwalen over den prinselijken tuin; de schoonheid daarbuiten gaf echter geen vrede aan haar hart.

De fraaie bloemen en goed onderhouden boomen en planten wiegelden in het warme briesje; twee jongelieden niet ver weg speelden tennis, de witte ballen staken sierlijk af tegen het groen, de zacht geschoeide gestalten gingen geruischloos heen en weder achter de netten. Duiven vlogen om de torens en tinnen van het paleis, de stilte vullend met hun onafgebroken gekir. Nu en dan raakten zij met fermen wiekslag het venster bijna aan, en thans kwam er een op het open vensterraam zitten, het kopje sierlijk heen en weder buigend, Rénée aanziend met een oog zoo rood als een robijn.

Het fraaie diertje, dat zij met bewondering beschouwde, had de wit en zwarte veeren met een in 't zonlicht schitterenden purperglans trotsch opgezet.

Opeens vloog het de kamer binnen en flapte met de vleugels tegen de donkere, glimmende kast aan.

Rénée klapte in de handen om den vogel te verjagen, doch die hield zich vast aan het geboende hout, en fladderde met de vleugels, terwijl het zachte lichaam hijgde en trilde van angst.

Toen zij naderbij kwam, vloog hij weder op met een krachtigen wiekslag, wanhopig van deur tot deur vliegend, doch steeds het open raam voorbij.

„Arm, dom beestje!" riep Rénée uit, „zoo doen wij allen, als wij de openstaande deur van onze gevangenis niet zien!"

Toen zette de duif zich op de lijst der Vlaamsche schilderij neder, bevend, hijgend en met verwilderde oogen rondziend. Niet wetende wat te doen stond Rénée met de hand op de borst en een blos op haar ernstig gelaat bij het venster te wachten, toen het openen der bibliotheek-deur haar deed opschrikken — men kwam haar zoo zelden hier storen — terwijl de vogel weer opvloog en nu onder de zoldering bleef rondfladderen.

Het was de Prins.

Dwaas verlegen bleef Rénée staan; het was een heele poos geleden sinds zij hem voor 't laatst gezien had, behalve uit de verte, en zijn plotselinge verschijning bracht haar totaal van streek.

„Is de vogel gevangen?" vroeg hij ernstig met een flauwen glimlach.

„Hij schijnt het open venster niet te zien, Hoogheid;" ant-

woordde zij, en terwijl zij sprak, vloog het dier vermoeid lager van 't plafond neer en zette zich neer op den rug van een der stoelen.

Zacht de hand uitstrekkend greep de Prins het behendig bij de vleugels, en hield het voor zich uit met de roode pootjes samengeknepen, en de goud-glimmende roode oogjes vol vrees.

Hij bracht het angstig wringende dier naar het venster en liet het naar buiten, waar het aanstonds hoog boven het tennis-veld opvloog en zich op grooten afstand verwijderde.

Daarop zag de Prins Rénée aan; toen haar oogen de zijne ontmoetten, drong een vloed van woorden haar naar de lippen, ze sprak bijna in 't wilde weg, als gedreven door angst en beschaamdheid.

„O, Monseigneur, gij toont u zoo teeder voor een kleinen vogel, zoudt gij niet iets willen doen voor de Nederlanders?"

Met een verbaasden, bijna verschrikten blik vroeg hij: „Maar doe ik dit dan niet?"

„Ik weet het niet," kwam het uit de bitterheid van haar hart voort, „uwe Hoogheid is Katholiek — uwe Hoogheid schikt zich — wij hadden zulke groote verwachtingen van u — ik zelf was een der eersten, om in u te gelooven. Doch de tijd gaat voorbij — en gij doet niets —."

Zij zag de verwonderde uitdrukking op zijn gelaat en zij werd vuurrood en wendde snel het hoofd af.

„Het moet uwe Hoogheid wel toeschijnen, of een hond tot u begon te spreken," zei ze nederig, „en ik smeek u verder te gaan en te vergeten wat ik zeide."

„Neen, dat is mijn gewoonte niet," antwoordde Willem vriendelijk en hoffelijk; „zeg mij eerst wat gij bedoelt."

„Dat kan ik niet, Hoogheid," zei Rénée; „mijn hart is te vol, en daarom spreek ik onzin. Ik ben een kettersche; mijn leven kan daarom niet gelukkig wezen."

„Hier zijt gij echter veilig," antwoordde hij vriendelijk.

Deze woorden deden haar opeens weer zijn positie en haar eigen onbeduidendheid vergeten.

„Dat maakt het nog te verschrikkelijker!" riep zij uit, en ze wendde zich weer tot hem. Haar bezield, blozend gelaat was zeer schoon in dat volkomen vergeten van zich zelve; „ik ben veilig, terwijl anderen, veel beter dan ik, dagelijks een vreeselijken dood sterven, levend verbrand, levend begraven, dood gemarteld — de Nederlanden zijn één slachtplaats, Monseigneur, de lucht riekt naar menschelijke brandoffers — en dit zal nog erger worden."

„Ja, indien de Koning met geweld de beslissing van het Concilie

van Trente volgt, zal het zeker nog erger worden," stemde de Prins toe.

„Maar hij zal niet durven!" riep zij uit, „dan zou hij het Nederlandsche volk uitroeien!"

„Ik weet niet, hoever Filips zal durven gaan," antwoordde Willem zacht en kalm.

Rénée beet zich op de lippen om de bittere woorden terug te houden, welke uit haar hart opwelden; de lange dienstbaarheid had haar leeren zwijgen, daarom stond zij nederig af te wachten, dat hij zich verwijderen en haar weder vergeten zou te midden van de duizend dingen van zijn druk en schitterend leven. Hij ging echter vlak voor haar staan, en sprak weer vriendelijk, doch eenigszins uitdagend.

„Waarom roept gij mij te hulp? Wat doet u denken dat ik iets zou kunnen of willen doen voor deze ketters, over wie de onfeilbare stem der Kerk zoo juist haar anathema heeft uitgesproken — een drievoudig anathema?"

De toon van zijn stem prikkelde haar te antwoorden.

„Omdat gij de voornaamste vorst van het land zijt — omdat het volk op u vertrouwt."

„Ik geloof, dat dit vertrouwen maar half is," zei hij met een glimlach; „gij kunt op de muren van mijn huis evenveel schotschriften tellen als op die van ieder ander in Brussel."

„Omdat uwe Hoogheid zich niet wil verklaren; er was een tijd toen gij u openlijk kanttet tegen den Kardinaal, en toen hadden wij hoop, — doch sinds gij zoo geheimzinnig blijft zwijgen —" zij aarzelde.

„Er zijn immers nog anderen," zei hij, „Brederode, Egmont, Hoorne."

Haar vrees en verlegenheid vergetend, antwoordde zij:

„Ja, maar geen van hen is de man, op wien wij wachten. In het volk is sterkte, ijver en kracht — die edelen brengen hun tijd door met dansen, pret maken en geld uitgeven . . . doch gelooven zij en bekommeren zij zich om het volk?... zouden zij bereid zijn te sterven voor hun God? . . . Allen zijn zij afhankelijk van Filips, conform aan kerk en staat, allen buigen den nek voor de Regentes en voor Titelmann met zijn Heilige Inquisitie."

„Sommigen van hen doet gij onrecht aan," zei Willem. „Montigny en Berghen weigeren de Inquisitie in hun Provinciën toe te laten, terwijl alle edelen bij zijne Majesteit er tegen geprotesteerd hebben, dat de uitspraak van het Concilie van Trente wet worde in de Nederlanden."

„Vergeef mij, Hoogheid," zei Rénée; „ik gevoel dat ik bitter word. Ik ga alle perken te buiten en verlies zelfs uit het oog, dat ik uw ondergeschikte ben."

„Gij moogt vrij spreken," antwoordde de Prins, „ik zou gaarne uw oordeel hooren. Het gebeurt slechts zelden, dat ik iemand ontmoet, zoo goed op de hoogte der zaken en zoo warm van hart, — zaken die veel te ernstig en te droevig zijn voor zulk een schoon jong meisje als gij," voegde hij er met groote vriendelijkheid bij.

Zijn welwillende woorden joegen haar 't bloed naar 't hart terug, zoodat zij zeer bleek werd. Toch dorst zij hem aanzien. Hij stond zoo dicht bij, dat zij hem gemakkelijk had kunnen aanraken. Zij zag dat hij er vermoeid uitzag, in zijn zwart en rood pak, minder sierlijk dan gewoonlijk, eenigszins achteloos zelfs, vergeleken bij zijn gewone pracht. Zijn klein hoofd met het donkere, golvende haar hield hij min of meer gebogen, zijn bekoorlijke trekken toonden het warme bloed; zijn groote levendige oogen, zijn zacht en toch ferm gevormde mond waren min of meer betrokken, de rechte wenkbrauwen samengetrokken, de wilskrachtvertolkende kin neergezonken op zijn met gouddraad afgezette plooikraag.

Wat kon dezen dienaar van Filips, den voornaamsten raadsman der Regentes, den grootsten edelman der Nederlanden, kwellen? Zou het de ellende kunnen zijn van al die duizenden, door het Concilie van Trente ten vure gedoemd?

Zijn ernst, zijn vermoeidheid en bezorgdheid gaven Rénée weder hoop. Ze trad terug en leunde met de schouders tegen den post van het venster, en de hartstocht deed haar zachte stem heesch klinken.

„Gij zoudt zoo veel kunnen doen, gij zoudt alles kunnen doen," zei ze; „ik heb 't mij zoo gedroomd — en anderen met mij — dat gij de man zoudt kunnen wezen, om ons van slavernij, tirannij en onuitsprekelijke ellende te redden .... Gij zijt het, die Filips zoudt kunnen tarten."

„Ik ben zijn onderdaan en ik ben Roomsch," zei Willem, haar met half toegeknepen oogen aanziend.

„Maar gij zijt verwant aan de Protestantsche Vorsten, en de jonge Prinsen, uw broeders, zijn ketters," antwoordde zij, alsof ze tegen hem pleitte.

„Ik ben in Filips' dienst," zei hij, het hoofd opheffend en haar recht en doordringend aanziend. Zij was vlug met haar antwoord.

„Doch uw trouw behoort voor alles aan de instellingen van het land, dat door Filips verscheurd en verschopt wordt; uw eerste verplichting is jegens de vrijheid van het gewest, dat gij helpt besturen."

„Dit weet gij dus!" riep de Prins uit, terwijl zijn sprekende trekken plotselinge vreugde vertolkten, doch aanstonds deze vrijmoedige opwelling bedwingend, vervolgde hij: „De Regentes heeft

aan zijne Majesteit een protest gezonden met de verzekering, dat het onmogelijk is gestrenge wetten toe te passen op de ketters in de Nederlanden. Het is waarschijnlijk, noodzakelijk zelfs, dat dit den Koning tot rede brengt."

„Zoudt gij dit denken?" vroeg zij, hem doordringend aanziend; „uwe Hoogheid kent den Koning toch."

„En zoo niet —" vervolgde Willem, doch plotseling zweeg hij.

„Zoo niet," herhaalde Rénée, „wat zal uwe Hoogheid dan doen?"

Hij scheen zich terug te trekken; zijn gelaat stond glad en effen als een masker, en hij zei glimlachend:

„Gij schijnt toch nog hoop op mij te hebben."

Zij wou niet antwoorden; zij gevoelde, dat hij haar zachtjes afwees met een voorzichtige aanduiding, dat zij de lijn der etikette overschreden had, enkel om dwaasheid te spreken. Haar opwinding en bezieling gingen in een golf van vernedering onder. Bevend en met neergeslagen oogen bleef zij staan.

„Kindlief," zeide Willem met dien klank van medelijden en vriendelijkheid in zijn stem, die haar immer zoo griefde, „er bestond nooit een tiran, of er rees iemand op om hem te weerstaan; er was nimmer onderdrukking en wreedheid of een andere kracht kwam deze verbreken. Schep moed — het hart omhoog — er zal wel iemand opdagen om Koning Filips en zijn Heilige Inquisitie te weerstaan."

Zij kon alleen het hoofd buigen en stamelen: „Vergeef mij, Hoogheid — vergeef wat ik heb durven zeggen."

Hij hief de hand op met een licht gebaar, als wilde hij haar betuigingen afwijzen; dan wendde hij zich af en ging naar de bibliotheek.

Te midden dezer weelderige omgeving, waar de stilte alleen verbroken werd door het gekir der duiven buiten, bleef hij in gedachten verzonken staan, als had hij vergeten waarom hij daarheen was gekomen. Het roode zonlicht lag met een gloed van gesmolten goud op de wandtapijten, het verguld der boekenrijen, het beeldhouwwerk van muur en zoldering, de schrijftafels van glimmend Chineesch lakwerk, het brokaat en fluweel der stoelen en op de slanke gestalte van hem, die rechtop, met saamgetrokken wenkbrauwen, de hand op de heup en een al te ernstig gelaat voor zulk een sierlijken jongen man, daar stond te peinzen.

HOOFDSTUK II.

De trouw van Lamoraal van Egmont.

Plotseling wendde hij zich om en liep de kleine trap op, die naar de lage galerij voerde, welke op manshoogte langs de boekenrijen liep.

De Prins ging met de hand langs de ruggen van een rij zware in kalfsleer met verguld gebonden boeken, welke de wetten en privilegiën der Nederlanden bevatten, doch hij scheen het boek dat hij zocht niet te kunnen vinden, of wel hij kwam terug op zijn denkbeeld, althans hij ging weer naar beneden en begaf zich naar een schrijftafel, een zeldzaam meubelstuk van rood Chineesch lakwerk, zwaar ingelegd met gouden bloemen en vogels, en bleef daar zitten staren in den tuin naar het warme licht der ondergaande zon. Zijn gelaat was zeer ernstig, bijna moedeloos, zijn lippen vast toegeknepen.

Toen haalde hij uit zijn zak een lederen notitieboekje, waarvan hij langzaam de perkamenten bladen begon om te slaan, dicht beschreven met cijfers en berekeningen.

Sinds korten tijd slechts was de Prins begonnen het beheer zijner uitgebreide zaken met meer dan oppervlakkige belangstelling te volgen. Tot nu toe was hij te groot, te rijk, te machtig geweest, om eenigen twijfel te gevoelen betreffende de toekomst. Kortelings echter had het zijn aandacht getrokken, dat er iets gedaan moest worden tot regeling zijner inkomsten, want zijn schulden waren ontzettend, vele zijner goederen met hypotheken bezwaard, terwijl de eene helft zijner Fransche bezittingen geen inkomsten opleverde, en de andere beneden hun werkelijke waarde waren verhuurd. Gedurende de vijftien jaren, dat hij er een eigen huishouding op had nagehouden, had hij geld als water uitgegeven om een pracht en statie te onderhouden, zooals vele Keizers zelfs niet gevoerd hadden.

Zijn verblijven, zijn paarden, zijn valken, zijn keukens, zijn feesten waren de prachtigste van het land, en door geheel Europa

vermaard. Doch zelfs zijn ontzettend groot inkomen was begonnen dezen stroom van uitgaven te gevoelen.

De ambten, die hij onder Filips bekleed had, hadden geen van alle veel opgebracht; zijn missie, de keizerskroon te gaan aanbieden aan Karels opvolger, was een dure onderscheiding geweest, daar hij zelf alle kosten hiervan bestreden had, en het hem een klein fortuin had gekost. Wat hem voor zijn tegenwoordige functies werd betaald, dekte zelfs zijn onkosten daarvoor niet, en hij maakte geenszins deel uit van hen, die zich, als Armenteros, de Spaansche Secretaris, in de omgeving der Regentes verrijkten uit publieke fondsen, terwijl hij evenmin de belooningen en voordeelen genoot, welke Granvelle in staat hadden gesteld als een rijk man zijn ontslag te nemen.

Zijn tweede huwelijk, dat hij niettegenstaande zooveel tegenstand en moeilijkheden toch had weten door te drijven, was een groote teleurstelling gebleken.

Anna, die nimmer zeer normaal geweest was, gedroeg zich bijna als een krankzinnige en bracht schande en vernedering over haar trotschen gemaal. Haar bruidschat was bijna geheel noodig geweest om de huwelijksfeesten te betalen, en het verbond met de Duitsche Vorsten, haar verwanten, dat Willem had hopen te sluiten, bleef nog immer zeer twijfelachtig.

Verder had hij zijn broeders: Lodewijk, die thans ziek lag te Spa, Adolf en Hendrik, die juist de Hoogeschool te Leuven verlaten hadden, en die op hem rekenden om vooruit te komen, want Jan, die te Dillenburg een eigen huishouding had opgezet, had geen voldoende middelen om hen te helpen. Dan had hij nog zijn eigen zoon en twee dochtertjes — verantwoordelijkheden, lasten, zorgen had hij genoeg en hij stond er geheel alleen voor.

Ongetwijfeld was hij thans, na den val van Granvelle, de machtigste persoon in de Nederlanden, doch hij wist dat zijn macht meer schijn, dan werkelijkheid was, en zijn positie eerder gevaarlijk dan roemvol.

Hij vertrouwde Filips geenszins, hij wist, dat deze hem haatte en slechts op een gelegenheid wachtte om hem te doen vallen, Hij wist tevens, dat Filips hem haatte, omdat hij hem vreesde, Egmont, die kortelings in Spanje geweest was, had bij de vleierij en het eerbetoon van Filips zijn eigen grieven en die van 't land, dat hij vertegenwoordigde, geheel vergeten, terwijl Montigny en Berghen bereid waren een uitnoodiging naar Madrid aan te nemen en Hoorne geneigd scheen zijne Majesteit te vertrouwen. Willem van Oranje echter liet zich geen oogenblik bedriegen, vleien of inpakken.

Hij kende den Koning; daarom ook gevoelde hij, dat hij alleen

stond, waar iedereen Filips' werktuig of speelpop scheen te zijn, of wel misleid door eenige zoete woorden van koninklijke lippen.

Het verwonderde hem evenzeer als 't hem griefde, dat Egmont zich aldus had laten verblinden; dat hij, die afgezonden was om aan Filips de grieven der Nederlanden te gaan voorleggen, het doel van zijn reis wegens 's Konings vriendelijkheid, geschenken en gastvrijheid zoozeer uit 't oog verloren had, dat hij, terugkomende, niet anders dan lof had voor Filips' weldadigheid, goedertierenheid en edelmoedigheid.

De gedachte aan Egmonts dwaasheid deed Willem weer opspringen. Hij liep het vertrek op en neer met gefronsde wenkbrauwen en in diepe gedachten. Wat stond hem, den eenigen man, die Filips vreesde noch vertrouwde, thans te doen?

Gesteld, dat Filips de Inquisitie met geweld toepaste, en in dweepzieke woede de Nederlanders in bloed en vuur deed ondergaan, — wat moest hij dan doen?

Opeens bleef hij staan.

„Dat zult gij niet!" zei hij hardop, als sprak hij tot een levend mensch vóór hem.

Het viel hem inderdaad niet moeilijk de gestalte, welke hij maar al te goed kende, uit de schemering te voorschijn te roepen: het magere lichaam, het bleeke gelaat, de vaal licht-blauwe oogen, de vooruitstekende onderkaak en de dikke bevende onderlip, het geel-roode haar en de rossige baard; de gestalte van hem, die met minder verstand dan de minste zijner klerken, en bitterder krankzinnige dweepzucht dan eenig fanatiek ijveraar den schrik van zijn bestuur uitstrekte over de halve wereld.

Willem zag hem thans, zooals hij hem voor de laatste maal had gezien in de straten van Vlissingen, het vaalbleeke gelaat vertrokken tot een grijnslach, die de afgebrokkelde tanden liet zien, zijn half zinnelooze oogen met bloed doorloopen, terwijl hij in antwoord op 's Prinsen hoffelijke verontschuldigingen gestameld had:

„Niet de Staten, maar jij — jij!" hem toejouwend als ware hij een bediende geweest, waarop Willem zich omgewend en verwijderd had, zonder Filips zelfs tot aan den waterkant te vergezellen, waar hij scheep zou gaan.

Sinds hadden zij elkander niet meer gezien. Niettegenstaande zijn veelvuldige beloften, zag het er niet naar uit dat Filips ooit weer den voet in de Nederlanden zou zetten, en Willem zou liever in 't vuur zijn gegaan dan naar Spanje.

Toch gevoelde hij immer 's Konings nabijheid als die van een ontastbaren, overal tegenwoordigen vijand.

Willem wist niet wie zijner bedienden, wie zijner vrienden misschien heimelijk in Filips' dienst of betaling stonden.

Willem echter was ook grootgebracht aan het hof van Karel V; hij had zijn spionnen in het Escoriaal, zijn agenten te Madrid; hij was beter op de hoogte van 's Konings doen en laten dan de Regentes zelf, die niet meer dan een marionet was in het groote spel van intrige en ingewikkelde dubbelhartigheid, in 't net van leugens en bedrog, dat aan het Spaansche Hof staatkunde heette.

Telkens en telkens weer keerden Willems gedachten terug tot het punt, dat de kern zijner overdenkingen vormde.

„Indien de Koning de edikten tegen de ketters toepast, wat valt er dan te doen?"

Als in een duidelijk visioen zag hij, dat het einde zou zijn moord, marteling en onuitsprekelijk leed; hij voorzag den ondergang van alle groote Vlaamsche edelen, die weigerden Filips' beulen te zijn.

Alle Stadhouders, magistraten, alle ambtenaren, die weigerden 's Konings bevelen uit te voeren, zouden afgezet worden, waarschijnlijk gevangen genomen, zonder twijfel vernederd, hun bezittingen den ondergang van het land zelf deelen, hun fortuin verloren gaan in het algemeene bankroet. Dit was duidelijk, en ook was het duidelijk dat de eenige wijze om hieraan te ontkomen, onderwerping was aan Filips en diens staatkunde, uitvoering van zijn bevelen en gehoorzaamheid in alles met onwrikbare trouw.

Wat zou Filips eischen? dat deze edelen even hoog van geboorte als hij zelf, inquisiteurs zouden worden, beulen, werktuigen om hun eigen land te verwoesten, of wel het land, waarvan zij gezworen hadden de oorkonden en vrijheden te verdedigen?

Ontevreden met zijn eigen overdenkingen en met de omstandigheden, verliet Willem de bibliotheek om naar zijn werkkamer terug te keeren, waar twee secretarissen zaten te arbeiden bij het licht van Florentijnsche rood-koperen lampen.

Nauwelijks was hij daar, toen Lamoraal van Egmont bij hem werd toegelaten. De Prins vatte de hand van zijn vriend, begroette hem vriendelijk en geleidde hem naar een nevenvertrek, verlicht door hooge kaarsen in als goud blinkende koperen kandelaars.

Willem had den Graaf slechts weinig gezien gedurende den laatsten tijd. Egmont bevond zich meestal bij de Regentes, die zijn ijdelheid streelde door te doen, alsof zij op zijn raad steunde. Sinds zijn terugkeer uit Madrid had hij 's Prinsen gezelschap min of meer vermeden, daar hij zich niet zeer op zijn gemak gevoelde en zich een weinig schaamde, dat Filips hem zoo gemakkelijk had weten los te maken van zijn oude verknochtheid aan de plannen en de staatkunde van zijn vriend.

Eenigszins verlegen, als iemand, die zich iets te verwijten heeft, het fraaie hoofd toch uitdagend omhoog, een gejaagden blos op

zijn knap gelaat, zoo stond Egmont voor den Prins, die hem nauwkeurig, doch stilzwijgend waarnam, wachtend dat zijn vriend zou spreken.

„Ik ben heden bij de Regentes geweest," begon deze eindelijk; „zij wenscht mijn hulp bij de toebereidselen dezer huwelijksfeesten — het wordt werkelijk vervelend," voegde hij er eenigszins ongeduldig bij.

De Prins zeide niets; de prachtige feesten en steekspelen, die gegeven zouden worden ter eere van het huwelijk van den zoon der Regentes (dien Egmont uit Spanje terug had begeleid), met Prinses Maria van Portugal, boezemden hem volstrekt geen belangstelling in. Het was inderdaad een slecht gekozen tijdstip voor overdadige feesten; daarbij vielen bruid noch bruigom in 's Prinsen smaak, terwijl de herinnering aan zijn eigen dure huwelijksfeesten nog versch en pijnlijk in zijn geheugen lag.

„De Regentes ontving heden berichten uit Spanje," voegde Egmont er plotseling bij.

De Prins zag hem doordringend aan.

„In antwoord op het verzet tegen de beslissing van het Concilie van Trente?" vroeg hij.

„Dat zou ik u niet kunnen zeggen — zij wenschte er geen ruchtbaarheid aan te geven. Maar ik weet, dat het slechte berichten waren, want zij had de tranen in de oogen, zij scheen zeer gejaagd en nam de eerste de beste gelegenheid waar, om zich naar haar eigen vertrek te begeven. Naderhand hoorde ik den jongen Prins, haar zoon, zeggen, dat indien alle ketters uitgeroeid werden, het Gode zeker welgevallig zou zijn."

„Die knaap zal een roede en een geesel worden," merkte Willem op; „nog nooit ontmoette ik zulk een hoogmoed. Dus Filips zal de Nederlanders meten met den pauselijken maatstaf!"

„Dat zeg ik niet," haastte Egmont zich te antwoorden.

„Neen, doch in uw hart zijt gij ervan overtuigd," hernam de Prins; „nu gij ver van de verleidingen van 't Escoriaal weg zijt, weet gij dat Filips Filips blijft."

De Vlaamsche Stadhouder bloosde.

„Ik zie niet in, waarom ik 's Konings woord zou wantrouwen," bleef hij volhouden; „hij betoonde zich tegenover mij altijd even hoffelijk en welwillend."

„Mijn arme vriend!" riep Willem uit, niet in staat een opwelling van sarcasme te weerhouden, „hoe is 't mogelijk dat een paar zoete woorden, het vergif van den Spaanschen honing, u zoo gemakkelijk hebben kunnen vangen! Hebt gij Filips' vleierij en beloften inderdaad voor goede munt opgenomen?"

„Ik ben altijd trouw geweest, ik heb zijne Majesteit nimmer beleedigd," klonk het antwoord.

„Gij evengoed als wij allen. Denkt gij soms, dat Filips vergeten heeft, dat wij hem gedwongen hebben Granvelle terug te roepen? . . . of dat hij die grap met de livrei ooit zal vergeven?"

De Graaf lachte.

„Ik heb zelfs in een kemelsharen wambuis met het devies op den mouw aan tafel gezeten bij de Regentes!"

„Waar zij om gelachen heeft . . . vergeet niet, dat zij Filips' zuster is!" merkte Willem droogjes op. „Vertrouw er niet één! De Koning wacht slechts op een gelegenheid om zich te wreken."

Egmont verbleekte een weinig, den Prins min of meer bezorgd aanziend. Hij gevoelde dat hij weer onder diens invloed kwam; Willems woorden ontstaken twijfel in zijn hart betreffende Filips' oprechtheid. *Indien* alles slechts geweest was om hem in den val te lokken? . . . *indien* de Koning werkelijk beleedigd was en nimmer vergeven zou? . . . hij rilde bij de gedachte aan wat dan volgen moest!

Zijn twijfel opmerkend, vervolgde Willem warm en ernstig, als iemand, die erop uit is een vriend te redden:

„Geloof niet één van hen, Egmont; de Koning kàn ons niet lief hebben, omringd als hij is door menschen, die hem niet toestaan te vergeten. Blijf buiten zijn bereik, schuw zijn vleierij en zoete woorden en vertrouw geen der zijnen."

Filips' vleierij lag echter nog te versch in 's graven geheugen; hij was te vast overtuigd van zijn eigen trouw, om meer dan voorbijgaand acht te slaan op 's Prinsen waarschuwing, hoezeer hij ook onder den indruk was van den ernst, waarmede Willem sprak. Hij stelde zich gerust, met de gedachte aan de gunstbewijzen der Regentes en 's Konings beloften van beneficiën en belooningen, voor hem van zeer veel waarde, want hij zat diep in de schulden en zou binnen kort zijn dochters een bruidschat moeten geven, terwijl hij persoonlijk zeer gehecht was aan weelde en pracht en de hof-atmosfeer, waarin hij leefde, en zeer gevoelig voor vleierij van hoogerhand.

„Gij zijt al te behoedzaam, al te omzichtig," antwoordde hij met een heftigheid, die zijn oogenblikkelijke ongerustheid moest overwinnen; „ik zou zelfs den schijn van ontrouw niet willen aannemen — gij tart bijna 's Konings gezag."

„En wat zult gij doen, als de Koning de Inquisitie met geweld invoert?" vroeg Willem plotseling op den man af.

„Ik?" stamelde Egmont blozend, „ik zal mij aan mijn plicht houden . . . het is waar, deze ketters moeten uitgeroeid worden . . . ik behandel hen met gestrengheid . . ."

„Gij zult dus den Koning bijstaan," zei Willem kortaf.

„Wat anders? Ik ben er zeker van, dat zijne Majesteit geen overdreven maatregelen zal nemen."

„Vindt gij het soms niet overdreven als hij aandringt op maatregelen, tengevolge waarvan iedere bewoner dezer gewesten aan het zwaard overgeleverd of op de vlucht gejaagd zal worden? ieder beroep, ieder bedrijf ten ondergang gedoemd wordt?"

„De ketters zullen wel weer tot het ware geloof terugkeeren," zei Egmont.

Willem glimlachte om de zwakheid van deze bewering.

„Indien Filips iederen soldaat, dien hij bezit, naar de Nederlanden zond, om de Inquisitie met geweld in te voeren en de beslissing van het Concilie van Trente met het zwaard te handhaven," zeide hij, „zou nog niet een van dit volk zijn geloof er aan geven."

„Gij spreekt als stemdet gij met hem in," riep Egmont uit.

„Ik spreek als iemand, die de ketters kent, en de macht van hun geloof."

„Konden wij dat vervloekte geloof maar vernietigen!" riep Egmont met ongeduld uit, „een geloof, dat als een venijnig onkruid in een fraaien tuin verwarring en ontsteltenis is komen aanbrengen, waar vroeger rust en vrede heerschten!"

„Gij zijt inderdaad een goed Katholiek, mijn vriend; gij hebt eveneens getracht, gewetens te breidelen en menschen met de zweep naar de mis te jagen; gij hebt de ketterij te vuur en te zwaard uit Vlaanderen willen verdrijven . . . doch gij zult het nimmer gedaan krijgen, Graaf Egmont, en al uw pogingen zullen u niet van Koning Filips redden, hoe trouw en vroom gij ook moogt zijn."

„Gij zijt toch ook een goed Katholiek," hernam Egmont.

„Och ja, ik ben een goed Katholiek," antwoordde Willem achteloos.

Hij wendde zich terzijde, om de kaarsen te snuiten, die op een lage tafel naast den zwaar gebeeldhouwden schoorsteen stonden.

Egmont bleef zwijgen; ieder woord, iedere beweging scheen deze eens zoo onafscheidelijke vrienden en bondgenooten verder van elkander te verwijderen. Het was duidelijk, dat in den strijd tusschen Filips en Willem om Egmont, Filips overwonnen had; de Stadhouder van Vlaanderen stond pal voor Kerk en Koning; Filips had hem met een weinigje vleierij en een paar beloften weten om te koopen, hetgeen Granvelle immer beweerd had dat mogelijk was.

Toch was hij nog niet geheel ongevoelig voor 's Prinsen macht en bekoring; gedachtig aan hun vroegere verbintenis en vertrouwelijkheid, vroeg hij min of meer aarzelend:

„En wat zal uwe Hoogheid doen?"

Willem glimlachte, en zich omwendend drukte hij Egmonts hand, „Wat ik ook doen moge, ik zal er wel alleen voor staan;" antwoordde hij; „doch gij zult immer mijn vriend blijven, niet waar?" vroeg hij met warme toegenegenheid in zijn donkere oogen.

„Altijd," antwoordde Egmont, „kome wat wil! Ik geef mijn vrienden zoo spoedig niet op, Prins."

„Als wij samen zijn, zullen wij in 't vervolg de politiek er buiten laten en aldus netelige zaken vermijden; de tijden zijn moeilijk en wreed, het is beter ze te vergeten," antwoordde Willem.

Toen begonnen zij over verschillende onderwerpen te spreken, hun valken en honden, hun schulden, de nieuwste grillen van Brederode, het aanstaande huwelijk van Montigny, de aanmatiging van den Prins van Parma, den zoon van Margaretha, en de overdreven vroomheid van diens verloofde, de Portugeesche Prinses.

Alleen toen Egmont zich ging verwijderen, kwam de Prins nog eenmaal terug op het eerste onderwerp van hun gesprek en vroeg hem, op de breede stoep van zijn paleis:

„Heeft Graaf Hoorne evenveel vertrouwen in Spanje als gij?"

„Ja zeker," antwoordde Egmont.

„En Hoogstraaten?"

„Dat — zou ik niet kunnen zeggen."

Hierop scheidden zij vriendschappelijk, en Willem keerde terug in zijn weelderige woning, welke niettegenstaande alle pracht en weelde en een heir van bedienden, toch min of meer eenzaam en verlaten scheen. Langzaam en met neergeslagen oogen ging hij de prachtige statie-trap op; op den eersten omgang gekomen, zag hij zijn vrouw voor zich uit naar boven gaan, half tegen den muur steunend, de hand aan het tapijtbehangsel, haar fraaie, zware kleeren los achter haar aansleepend, haar wit hoofdtooisel vuil en scheef. Zij kauwde op een stukje zoetigheid, en er kwam een uitdrukking van grooten afkeer, verlegenheid en vrees over haar vaal gelaat, toen zij haar man bemerkte.

Willem wendde den blik af en ging het portaal over naar zijn studeervertrek; zij sloop verder de trap op, in zich zelf mompelend met een soort van grijns op haar gelaat als van een kwaadaardig dier.

Aldus gingen de Prins en zijn vrouw ieder zijns weegs.

HOOFDSTUK III.

De Vermaken der Prinses van Oranje.

Duprez, de geestenziener en alchimist, dien de Prins van Oranje als een uitgewekene om des geloofs wil onder zijn dak herbergde, had de twee vertrekken, welke hem waren toegewezen, half als winkel en half als laboratorium ingericht, op de wijze van zijn vroegeren meester, Vanderlinden, den alchimist van Keurvorst Augustus. Grootendeels charlatan, en toch begaafd, nu en dan zelfs bezield door geniale ingeving in oogenblikken van geestelijke verlichting en vervoering, had hij zich tengevolge van de betooevering der bovennatuurlijke machten, over welke hij zich meester noemde, en de geestige behendigheid, waarmede hij immer de staatkundige aangelegenheden, schandalen en geruchten van het oogenblik volgde, een grooten aanhang verworven zoowel in 's Prinsen huishouding zelf, als onder de komenden en gaanden in het paleis, wier bezoeken aan den alchimist, zooals zij hem noemden, (hoewel hij weinig aanspraak mocht maken op de eervolle onderscheiding een volgeling te heeten der Hermetische filosofie), niet opgemerkt werden te midden der veelvuldige verstrooiingen van het groote huis.

De Prinses van Oranje was en bleef Duprez' meest toegedane beschermster en meest bijgeloovige slachtoffer. Zij bracht uren door in zijn laboratorium om zich uit gesmolten lood, uit de teekenen in het schouderblad van een pas-geslacht schaap, uit de schikking van vreemdsoortige Oostersche kaarten, of uit de samensmelting en omzetting van verscheidene scheikundige elementen in poeders en extracten, — wat hij verklaarde te zijn de eerste stap tot ontdekking van den steen der wijzen — de toekomst te laten voorspellen.

Voor niets anders had zij oogen of ooren, dan voor de glazen retorten en gloeiende fornuizen van den Franschman, met zijn ellenlangen, geleerden uitleg van zaken, welke geheel buiten haar begrip lagen. De gebeurtenissen, welke de Nederlanden tot in de

grondvesten schokten, het dreigende gevaar, waarin haar man zou kunnen worden meegesleept, de dagelijksche foltering en dood der ketters, de kreten welke uit de gekwelde Provinciën ten hemel stegen, de angst en verlegenheid, waarin de Regentes zich bevond, of de raadselachtige houding van den vreeslijken Filips, konden de belangstelling niet opwekken der Luthersche Prinses, wier vader zich zulk een dapper kampvechter van het Hervormde Geloof had betoond; zich bezig te houden met teekenen en wonderen, geesten op te roepen en proeven te doen met reukwerk, kleursels en kosmetieken, dat oefende een diepgaande, onweerstaanbare aantrekkingskracht uit op de Prinses van Oranje. En Duprez sloeg hier munt uit, want hij kreeg groote sommen gelds van haar, en indien zij die niet kon geven, dan juweelen en versierselen, zelfs kostbare voorwerpen uit haar vertrekken.

Rénée le Meung had Duprez reeds te Dresden gekend; zij wist toen reeds, dat hij een onwaardig, doch slim schepsel was, en zij vond het hard, stilzwijgend te moeten toezien, hoe hij de Prinses bedroog en voor den gek hield. Willem en alle andere Nassau's, die voortdurend naar Brussel kwamen en gingen, behandelden Anna en haar handelingen met groote onverschilligheid; Duprez stond ver beneden hun aandacht en Rénée vond het niet passend, over te vertellen, wat de Prinses deed, of zich bij Willem te gaan beklagen over haar meesteres; zij was dus ook veroordeeld uren lang te luisteren naar Duprez' geheimzinnige taal en zijn nuttelooze proeven gade te slaan, terwijl de sterke geuren der reukwerken en de scherpe lucht der scheikundige mengsels haar hoofdpijn bezorgden en koortsig maakten.

Toen echter de Prinses begonnen was, het laboratorium alleen te bezoeken en het fluisteren en lachen der kamervrouwen steeds toenam, gevoelde Rénée zulk een gloeiende schaamte en bittere ergernis, dat haar treurig, eentonig bestaan van vroeger haar thans vreedzaam toeleek. Anna maakte zich zoo belachelijk, dat Rénée sidderde, als onderging zij zelf een beleediging, niet om de Prinses, maar om den naam dien zij droeg.

Tegen dien gedenkwaardigen winter, dat Brussel feest vierde ter eere van het huwelijk van Alexander van Parma, begonnen Anna's kamervrouwen zich openlijk vroolijk te maken over hun gehate meesteres. Zij geloofden niet meer, dat deze naar het laboratorium ging om geheime kunsten en alchemie te bestudeeren.

„Zij gaat er heen om dien jongen rechter te ontmoeten, Jan Rubens," zeiden zij en lachten haar achter haar rug uit.

Dat deed Rénée, vermoeid van alles, van leven en liefde, uitgeput en wanhopend wegens den dreigenden ondergang van haar volk en haar geloof, eensklaps ontwaken tot verzet.

„Die kwakzalver moet gaan," zeide zij, en de anderen lachten en vroegen waarom, Als Anna zich stil hield met zulke vermaken, waarom haar dan deze te ontnemen?

Doch Rénée herhaalde: „Hij moet gaan," en zij besloot den wanhopenden stap te wagen, den man zoodanig angst aan te jagen, dat hij uit zichzelf het paleis zou verlaten, om aldus het gevaarlijke verkeer der Prinses met de buitenwereld te doen ophouden.

De Prinses van Oranje en een Vlaamsch advocaat! Het scheen onmogelijk, dat zij zich aldus zou verlagen of dat hij zoo hoog zou durven opzien; doch in haar binnenste vertrouwde Rénée Anna niet en middelerwijl wierp zij de waardigheid van haar man te grabbel en gaf aan minderen aanleiding om zich te zijnen koste vroolijk te maken.

Op een stormachtigen winteravond, dat Anna zich in een bittere, ontevreden stemming in haar eigen donker vertrek had opgesloten, begaf Rénée zich naar den alchimist, om zich van haar onaangename boodschap te gaan kwijten.

De regen sloeg met zulk een geweld tegen de ramen van het paleis, dat de gekleurde ruitjes in hun looden zetting rammelden. Groote waterplassen lagen onder de zwiepende boomen en struiken in den tuin, totdat een hevige windvlaag alles weer kwam droog vegen en het huis op zijn grondvesten deed schudden; daarna werd het weder kalm, en begon de regen opnieuw uit de zwarte wolken neer te stroomen.

Rénée rilde in haar versleten fluweelen japon (geen van Anna's kamervrouwen was sierlijk gekleed) terwijl zij zich langs de prachtige gangen en trappen heenspoedde naar het donkere vertrek van Duprez.

Tot haar verwondering, zoowel als tot haar opluchting en voldoening vond zij hem alleen, hoewel zij zich had moeten doen gelden om toegelaten te worden door den luien knaap, die aan zijn deur de wacht hield.

Duprez bevond zich in de voorkamer, onmiddellijk uitkomend op de wachtkamer. Hij stond gebogen over een albasten tafel op vergulde pooten in een hoek onder een hoog venster, bezig verscheidene heldere vloeistoffen met een langen zilveren lepel te mengen. Bij het geluid van Rénée's fermen voetstap wendde hij zich om; zijn voorkomen deed haar voor een oogenblik schrikken, want hij droeg een glazen masker, dat door middel van stukken zwart leer stijf over voorhoofd en kin bevestigd was.

„Mademoiselle le Meung!" riep hij verbaasd uit, op een toon die aanduidde, dat haar bezoek hem geenszins welkom was. Zijn mengsels snel bedekkend met zilveren deksels, nam hij zijn

masker van het gelaat en zag haar met zijn kleine oogjes doordringend aan.

„Gij zaagt mij liever niet hier," zeide Rénée.

„O neen," antwoordde hij hoffelijk, zich aanstonds herstellend, „gij vergist u — niemand zou mij welkomer kunnen zijn; maar ik ben bezig met een belangrijke proef en had daarom den jongen gezegd, dat ik niet gestoord wenschte te worden."

„O, mijnheer Duprez, tracht niet mij te misleiden met uw arbeid — ik heb u in Dresden gekend!" riep Rénée uit.

Hij plaatste een diepen leeren stoel voor haar bij den wijden haard, waarin een vuur van ceder-blokken brandde, een welriekende warmte verspreidend, en hij antwoordde bedaard en kalm:

„Gij minacht mij en mijn arbeid; doch ook daarin hebt gij ongelijk. Daar ik kleurloozen inkt kan maken, sterke slaapmiddelen, krachtige medicijnen en kosmetieken om de schoonheid der vrouwen te behouden, ben ik ook van eenig nut in de groote aangelegenheden der wereld."

„Gij weet wel tot wie gij spreekt," zeide Rénée; „daar gij mij niet kunt verblinden met uw tooverij en alchemie, zegt gij ten minste de waarheid, en daar ben ik dankbaar voor."

„Zeg geen kwaad over tooverij of alchemie," antwoordde hij peinzend. „Alle wonderen zijn mogelijk, doch onze geest is te verward om ze tot stand te brengen. Ik heb met engelen gesproken en een blik geslagen in de oneindigheid, zoo zeker als ik een dronkaard en een bedrieger ben."

„Dat kan wel waar zijn," zeide Rénée, die zat rond te zien in het vertrek vol vreemdsoortige prenten, diagrammen en sterrenkundige teekeningen, planken vol potten en pannen, rijen oude boeken en astronomische werktuigen. Zij was moe, als immer, en ook als immer droevig van geest, en zij gevoelde dat het een moeilijke taak was te zeggen wat zij op 't hart had.

Duprez was aan den anderen kant van den haard komen staan. Met zijn langen, zwarten tabbaard aan en platte fluweelen muts op het hoofd, een dikken gouden ketting om den hals en zijn ernstig, bleek, uitgeteerd gelaat, zag hij er uit als een geleerde, die lang van het zonlicht was buitengesloten geweest; zijn zenuwachtige handen en onversaagde blik waren echter die van een handelend mensch.

„Hebt gij gehoord wat er in Brussel omgaat?" vroeg hij op scherpen toon.

„Ik hoor niets anders, dan de praatjes van pages en bedienden. Ik ga nooit het paleis uit en verlaat slechts zelden de vertrekken der Prinses," antwoordde zij.

„Ik kan u dan zeggen, dat de jongere edellieden, Brederode,

Culemborg, Hoogstraaten en De Hammes een verbond gesloten hebben tegen het invoeren der besluiten van het Concilie van Trente," zeide hij met levendige belangstelling. „Zij hebben een vergadering gehouden op den avond van Parma's huwelijk; wat zegt gij daar van? Dat ziet er prachtig uit voor de toekomst — verwarring, mogelijkheden, oorlog misschien."

„Is de Prins hierin betrokken, of Egmont en Hoorne?" vroeg zij.

„Neen, dezen niet, doch wel Graaf Lodewijk. Egmonts huis is zoo vol van ketters als Genève zelf, terwijl onze geliefde meester nauwelijks een goed Katholiek of een getrouw aanhanger van den Koning kan heeten," voegde hij er met een onaangenamen glimlach bij.

De kamervrouw kleurde en voelde haar hart kloppen.

„Ik moet mij eerst van mijn boodschap kwijten, alvorens wij gestoord worden," zei ze.

„Ja, uw boodschap," herhaalde hij, en vroeg toen op scherpen toon: „Doch zeg mij eerst, opdat wij elkander goed begrijpen, zijt gij de vertrouwde van uwe meesteres?"

„Misschien evenveel als ieder ander," antwoordde zij.

Hij zag haar onderzoekend aan en sloeg toen de oogen neer.

Rénée gevoelde een plotselinge opwelling van afschuw en haat tegen hemzelf en tegen alle aanmatigende bijzonderheden van dit vertrek, zoo klaarblijkelijk ingericht om domme, onwetende menschen onder den indruk te brengen. Dit gevoel gaf haar kracht en moed om te spreken.

„Gij moet het paleis verlaten, Duprez," zei ze; „het zou zelfs beter zijn, als gij Brussel verliet, doch gij moet hier vandaan en wel terstond."

Zijn gelaat werd nog bleeker en met een harde uitdrukking vroeg hij op ruwen toon: „Wat bedoelt gij? Wie droeg u op dit te komen zeggen?"

„Ik spreek op eigen gezag," zeide zij opstaand; „indien gij echter weigert aan mijn woorden gevolg te geven, zal ik mij tot den Prins wenden."

Hij verschrok zoo hevig en zag er zoo ontdaan uit, dat Rénée eenigszins verwonderd en verzacht voortging: „Ga zoo gauw mogelijk; gij hebt hier reeds genoeg samengeschraapt; ga nu uw geluk eens elders beproeven."

Duprez herstelde zich; zijn oogen flikkerden bij het licht van het vuur.

„Wat hebt gij tegen mij?" vroeg hij.

„Gij zijt een verderf, een pest in dit huis," antwoordde zij; „gij verleidt 's Prinsen lieden met leugens en dwaasheden, en gij

haalt menschen hier, die geen recht hebben een voet in dit huis te zetten."

„De Prinses wenscht, dat ik hier blijf — ga maar tot haar met uw klachten en hoor dan eens wat zij zal zeggen," riep hij met een grijnslach uit. Deze woorden vuurden Rénée's sluimerende woede aan; met plotselingen gloed riep zij uit:

„De Prins onderhoudt u, herbergt u en redde u 't leven — hij, niet zijn vrouw. En gij toont uw dankbaarheid door van haar dwaasheid te profiteeren en haar met uw streken zelfs haar kleinooden te ontrooven. En wat nog erger is, Duprez, zij ontmoet hier menschen, met wie zij niets te maken mag hebben, en verlaagt zich door om te gaan met nietswaardigen in gezelschap van een kwakzalver. Gij weet het maar al te goed — en ik herhaal het als een waarschuwing, gij moet weg."

„Wie gaf u verlof aldus te spreken?" riep de alchimist verwoed uit; „indien mijn geëerde meesteres zich wel wil verwaardigen hier te komen om mijn eenvoudige proeven bij te wonen, wat kan u dit dan schelen?"

„Ik wensch daarover niet met u te twisten, Duprez," antwoordde Rénée. „Indien gij echter binnen een week niet vertrokken zijt, zal ik er zijne Hoogheid van verwittigen, dat gij schande en vernedering over dit huis brengt."

Een vreemdsoortige uitdrukking van afkeer, haat en boos vermaak blonk in zijn half-toegeknepen oogen. Ontdaan en opgewonden, min of meer beschaamd over wat zij was komen doen en over haar vrijmoedige woorden, wendde Rénée zich snel af om zich te verwijderen, toen een onverwacht geluid haar plotseling deed stilstaan. Met een heftige beweging wendde zij het gelaat naar Duprez, want zij hoorde den schellen lach eener vrouw, komende uit de binnenkamer van den alchimist — den onmiskenbaren lach van Anna van Oranje. Aanstonds dacht Rénée aan de geheime deur in de vertrekken der Prinses, welke deze voorwendde gesloten en achter tapijtbehangsel verborgen te hebben, en tevens aan de uren dat Anna zich zoogenaamd in haar kamer had opgesloten. Nu was opeens alles haar duidelijk.

„Dus zij komt hier!" riep zij met tranen in de oogen uit, „en gij hebt haar geholpen!"

„Er is niemand hier — niemand," stamelde Duprez bleek en bevend, achteruit naar de deur gaand.

„Zij is hier en ik ga haar weghalen," riep Rénée uit. „Wie is bij haar, wie?"

„Ga weg," smeekte Duprez, „er is niemand anders dan mijn jong dienstmeisje. O, goden en engelen!" riep hij in doodsangst uit, toen Rénée zich achter hem heen drong en de hand aan den

deurknop sloeg. Eerst dacht zij, dat hij haar zou slaan of gebruik zou maken van zijn korten dolk; het kon haar echter niet schelen. Doch zijn onbeslistheid en spottend fatalisme hielden hem van handelen terug.

„Dat is het einde," zeide hij sarkastisch en ging achter den leeren stoel staan, waarin Rénée gezeten had.

Zij opende de deur.

In de binnenkamer werd het kille licht van den stormachtigen dag verwarmd door een goed vuur. Op de ronde tafel lag een kanten kleed, waarop allerlei zoetigheden, koek, vruchten en wijn, en op een rustbank zaten de Prinses van Oranje en Jan Rubens, de jonge rechtsgeleerde; zijn arm was om haar middel geslagen, terwijl de hare om zijn hals lag. Hun hoofden waren dicht bij elkaar, daar zij trachtten uit denzelfden beker te drinken, een kristallen kroes in den vorm van een visch, versierd met goud en robijnen.

In een oogwenk had Rénée dit alles gezien, en het werd haar duidelijk, dat al haar jaren van waakzaamheid, lijdzaamheid en geduld tot niets hadden gediend. Anna was haar te slim af geweest, en had haar weten te ontglippen om recht af te gaan op de schande en vernedering, waarvoor Rénée immer getracht had haar te bewaren. Zelfs dezen dienst had zij den Prins niet kunnen bewijzen en dit was nog het bitterste van alles.

Met de hand op den deurknop bleef Rénée zwijgend in de open deur staan; de Prinses en haar vriend staakten hun dwaas gegiechel en stonden haastig op; Rubens liet daarbij den beker vallen en de wijn spatte over zijn verfrommelde plooikraag en zijn paars fluweelen pak.

„Ga naar uw kamer, mevrouw," beval Rénée als een meesteres aan een bediende.

Anna kon van schrik geen woord uitbrengen; zij kromp ineen alsof zij verwachtte geslagen te worden.

De jonge advocaat sloeg de hand aan zijn degen.

„Die ezel van een Duprez," riep hij, „die ezel van een Duprez —"

Rénée zag dat hij half dronken was; zij wendde hem den rug toe en zeide nogmaals tot Anna:

„Ga heen! Weet gij wel, dat gij met den dood speelt?"

Deze woorden schenen Rubens tot bezinning te brengen.

„Ik ben verloren!" riep hij uit; „ik heb een vrouw en kinderen! God vergeve mij! o God, vergeef mij!" Hij wendde zich af en sloeg de handen voor de oogen. Anna hinkte naar de deur.

„Gauw, gauw!" fluisterde Rénée met gespannen lippen.

Duprez trad naar voren; hij was de kalmste van allen, hoewel er angst in zijn oogen was en zijn handen beefden.

„Mademoiselle zal er niet over spreken, niet waar?" zei hij zacht, Rénée bij den mouw vattend; „het was maar een dwaasheid, een kleine onbescheidenheid. Daar zou Mademoiselle toch geen schandaal van willen maken?"

„Een kleine dwaasheid!" herhaalde Anna op vagen toon, en begon te schreien. „Mag ik ook mijn vermaken niet hebben? Gij zijt immer hard geweest, Rénée — wees niet hardvochtig —"

„Hoor eens," fluisterde Duprez haastig, „verzwijg dit voor den Prins en ik zal gaan — *hij* zal Brussel verlaten."

„Tracht niet met mij te onderhandelen!" riep Rénée verwoed uit, verontwaardigd over de onderdanige houding van het drietal en Anna's gebrek aan waardigheid; zij walgde van wat zij ontdekt had, gelijk iemand walgt, die een gladden steen oplicht en er een onrein gedierte onder vind. „Gaat heen, alle drie — en terstond."

De jonge Vlaming struikelde de voorkamer in. Hij was een groote en zware man met blond haar, blonden baard, blauwe oogen en een frissche gelaatskleur; nu zag hij echter vaal van schrik en stond bevend, als een geslagen hond, voor Rénée. Hij trachtte evenmin haar om te koopen als te dreigen, en dat vervulde haar met onuitsprekelijke minachting voor zijn lafheid.

„Zal het de galg zijn — de galg? of zou de Prins mij het zwaard toestaan — terwille van mijn naam?"

„Ga!" riep Rénée uit, „als ongedierte kwaamt gij binnensluipen, verwijder u thans op dezelfde wijze!"

Zij vatte Anna bij de slap neerhangende hand en trok haar mee naar de deur.

„Indien de Prins mij doodt," zei Anna somber, „ontneemt hij mij een leven, dat niet de minste waarde voor mij heeft," en zij wrong de hand om van Rénée weg te komen, en de twee mannen te beleedigen, die verlegen naast elkander stonden.

„Gij kunt geen slag slaan en geen woord zeggen, bedriegers, schurken!" riep zij uit. Toen zweeg zij, en Rénée leidde haar door het paleis naar haar vertrekken terug.

Toen zij het groote raam boven de trap langs kwamen, zagen zij een cavalcade de paleispoort uitrijden; de ruiters waren in hun mantels gewikkeld wegens het vreeselijke weer.

„Dat is mijn man, die zich naar den Raad begeeft," mompelde Anna, „mijn man!"

In het vertrek der Prinses aangekomen deed Rénée de geheime deur op slot en stak den sleutel in den zak,

Bij het vuur neergehurkt volgde Anna al haar bewegingen en vroeg eindelijk:

„Nu minacht en haat gij mij zeker?"

Rénée wendde het schoone, bleeke gelaat tot haar meesteres

en voor het eerst, gedurende haar lange dienstbaarheid, gaf zij lucht aan wat er in haar hart omging.

„Ik heb u immer geminacht en gehaat," zei ze.

„Dat wist ik wel," antwoordde Anna onverschillig en bleef zwijgend bij het vuur zitten, totdat zij in een zwaren slaap viel.

Toen begaf Rénée zich naar haar kleine slaapkamertje, waar zij in knagende zielesmart brandende tranen weende van verdriet, schaamte en machtelooze spijt.

HOOFDSTUK IV.

Het Mandaat van Filips.

Willem van Oranje reed naar het fraaie Paleis van Brabant in gezelschap van Egmont, die het middagmaal bij hem gebruikt had, en van verscheidene heeren van hun gevolg.

Egmont was stil en niet op zijn gemak; hij toonde zich bijna ontstemd, hij bemerkte dat Filips geen uitvoering gaf aan de gouden beloften, die hij in Madrid gedaan had, en dat hij zelf min of meer het slachtoffer was van bedrog. Hoewel zijn trouw onveranderlijk was, gevoelde hij zich vernederd wegens den indruk, dien Willem van Oranje thans van hem moest hebben.

De Prins was ook niet op zijn gemak; uit geheime mededeelingen wist hij, dat de Regentes gedurende de huwelijksfeesten van haar zoon berichten van den Koning ontvangen had, welke zij geheim hield, en hij begreep, dat dit niet veel goeds beduidde. Hij zag alles zeer donker en bezwaard in, doch hoopte dat de Koning nu ten minste een bepaalde houding had aangenomen. Voor iemand van Willems karakter was deze eindelooze besluiteloosheid, dit eeuwige uitstel, dit altijddurend ontwijken, dit onbestemde stilzwijgen de meest ondraaglijke staatkunde.

Druipnat en verwaaid kwamen zij aan 't paleis aan, waar zij de meeste leden van den raad reeds vergaderd vonden in tegenwoordigheid der Regentes in de prachtige raadzaal der oude Hertogen van Brabant. De Baron de Barlaymont, laatste vertegenwoordiger der gevallen partij van Granvelle, was nederig gezeten in zijn stille hoekje, alwaar hij onopgemerkt en meestal zwijgend den Raad bijwoonde. Zijn collega Viglius, Voorzitter van den bijzonderen Raad, was ook tegenwoordig, slechts kortelings hersteld van een ernstige ziekte, die hem was komen overvallen, terwijl hij bezig was een antwoord te ontwerpen op het betoog van den Prins tegen de Inquisitie en de verdorvenheid van het Hof; verder Thomas Armenteros, Margaretha's Spaansche secretaris en de Admiraal Hoorne, als immer somber en droefgeestig, de Hertog van Aerschot, de eenige edelman, die Filips' maatregelen

met onwrikbare trouw was blijven ondersteunen en de Heer van Glayon, welke met den Prins en Egmont de leden van den Raad van State voltallig maakten. De oude, zwakke Viglius werd bijgestaan door eenige rechtsgeleerden, die den bijzonderen Raad vormden, waarvan hij Voorzitter was.

De Regentes zat, als gewoonlijk, aan het hoofd der lange tafel, zenuwachtig arbeidend aan een streep borduurwerk, om haar onrustige vingers met iets bezig te houden.

Zij was zeer verouderd in den laatsten tijd; haar trekken waren verhard en witte strepen begonnen in haar zware lokken zichtbaar te worden. De ferme, vierkante omtrek van haar onderkaak en haar statige houding deden haar op den Keizer, haar vader, gelijken, doch haar oogen waren die eener angstige vrouw, overweldigd door de omstandigheden.

Toen alle raadsleden gezeten waren, liet zij het borduurwerk in den schoot glijden en zag met scherpen, bezorgden blik van het eene gelaat naar het andere; Oranje's knappe, donkere gelaat, het oude, zwakke gezicht van Viglius, het teneergeslagen bittere uiterlijk van Barlaymont, de fraaie, bezorgde trekken van Egmont, het sombere gelaat van Hoorne en het sluwe, glimlachende gezicht van Armenteros, den secretaris, die de berichten in de hand hield.

Margaretha nam het woord; haar bevende stem ging bijna verloren in het gekletter van den regen tegen de vensters, waarin de wapenen van Brabant waren aangebracht, en het geloei van den wind.

Willem liet de hand rusten op het zachte, Perzische tafelkleed, en zag, op zijn beurt, de Regentes doordringend aan. Hij aanschouwde echter geenszins de Hertogin van Parma, want achter de gestalte der gejaagde vrouw, zoo geheel onberekend voor haar taak, zag hij die van den werkelijken heer en meester, den bleeken Koning, steeds heen en weer gaand van de mis naar zijn studeercel in het Escoriaal, vanwaar hij het lot der Nederlanden bestuurde.

„Gij zult de koninklijke bevelen hooren, mijne heeren," besloot de Hertogin, den blik gericht op de fraai gevormde handen van Willem van Oranje, welke op het tafelkleed rustten — en de angst in haar blik werd nog grooter, als zag zij in die handen een ontbloot zwaard, op haar borst gericht.

„Lees . . . lees!" beval zij haar secretaris op gejaagden toon en nam haar borduurwerk weder op, waarvan zij echter geen steek kon onderscheiden, omdat haar oogen door tranen verblind waren.

Armenteros stond op. Hij was niet meer dan een klerk, doch na Granvelles val had hij zich vetgemest met wat hij had weten op te rapen van de verdorvenheid van het Hof, en deed zich nu voor als een belangrijk persoon. Hij was volgens Spaanschen trant

gekleed in een nauwsluitend wambuis met eenvoudigen korten mantel van zwart fluweel, zonder de knoopen of versierselen der Fransche of Vlaamsche mode, en met een breed uitstaande plooikraag van fijn linnen, zoo gesteven, dat hij zijn hoofd niet kon omdraaien. Hij boog, doch vormelijk, voor de raadsleden en berichtte, dat de boodschappen, eenige dagen voor het huwelijk van den Hertog van Parma ontvangen, voor den Bijzonderen Raad waren gebracht en door dit lichaam van opmerkingen voorzien, welke opmerkingen voorgelezen zouden worden na de Koninklijke bevelen.

Hoorne zag Oranje aan; Egmont hield de oogen neergeslagen. Viglius was bijna even gejaagd als de Regentes; hij beefde, als ware hij eenigszins verlamd en zijn oogen stonden vol tranen.

Armenteros las de berichten voor met een heldere, hooge stem, die boven het geweld van regen en wind uitklonk, terwijl zijn nette, donkere gestalte zich scherp afteekende in het grijze winterlicht tegen de donker beschoten wanden der Raadszaal.

Wat Filips schreef was langdradig als gewoonlijk; ditmaal was het echter niet onduidelijk of raadselachtig. Hij had lang geaarzeld, doch thans besloten wàt te doen, hetgeen hij dan ook in duidelijk verstaanbare woorden te kennen gaf. De verordeningen van het Concilie van Trente zouden met geweld ten uitvoer gebracht worden, de Inquisitie met volle macht bekleed, alle plakkaten en edikten van wijlen den Keizer tegen de ketters toegepast, en de ketters, die thans in gevangenschap hun vonnis afwachtten, zouden onmiddellijk terechtgesteld worden. Kortom, het oude geloof zou hersteld worden met vuur en zwaard, met boete, verbanning, verwoesting, desnoods zelfs door uitroeiing van een geheel volk. Er viel verder op geen schikking of appèl te rekenen; de wereldlijke rechters kregen bevel aan de Inquisiteurs alle mogelijke hulp te verleenen, de Stadhouders werden bezworen hen te beschermen, terwijl al 's Konings getrouwe onderdanen hem moesten ondersteunen in zijn vurig verlangen, de ketterij uit te roeien, indien zij niet gerekend wilden worden tot degenen, die zij beschermden.

De hartstochtelijke oprechtheid van den schrijver, die liever „honderd dooden wilde sterven dan over één ketter te regeeren," straalde door in den veelwoordigen verwarden brief als een vlam in de duisternis; de heftigheid en de kracht dezer vreeselijke beslissing was geweldig, de macht van een alles-overheerschenden hartstocht gaf den kleinen man het voorkomen van de verschrikking der grootheid.

Toen de secretaris den brief opvouwde en zich weder neerzette, klonk er in de zaal een geluid als van een snik; daarop volgde een bitter verzet, als een wanhoopskreet, van Egmonts bleeke lippen.

„Dit is niet wat zijne Majesteit mij verzekerde, dit is niet wat hij beloofde — bij God, het is niet zoo!"

„Zijne Majesteit heeft u geschreven, graaf," zei Margaretha haastig.

„Ja," erkende deze, „en wat de Koning schrijft is zeer verschillend van wat hij zeide. Toch hoopte ik — en ik hoopte nog. Bij Christus!" riep hij hartstochtelijk uit, „ik had iets beters verwacht dan dit!"

Dat had Margaretha eveneens. De bijzondere gestrengheid van 's Konings mandaat, de zekerheid dat hij wel nooit meer persoonlijk naar de Nederlanden zou komen, de ondergang, welke het land thans te wachten stond, indien deze bevelen volbracht werden, dit alles had de rust en de zekerheid der Hertogin verjaagd, sinds het oogenblik, dat zij kennis had genomen van Filips' noodlottigen brief. Zij kon haar vrees, twijfel en woede niet meer verbergen.

Thans nam Hoorne het woord. Hij was niet breedsprakig, en zeide meestal dadelijk waar het op aan kwam. „Wat denkt gij thans te doen, Madame?" vroeg hij grimmig; zijn gewone minachting voor vrouwen was nog sterker geworden bij 't aanschouwen van Magaretha's zwakheid.

„Zijne Majesteit moet gehoorzaamd worden," zeiden Barlaymont en Aerschot bijna tegelijk. Viglius en de secretaris mompelden een instemming.

Willem van Oranje was de eenige, die zwijgend was blijven zitten, de blikken gericht op zijn handen, die kalm en rustig samengevouwen waren op den rand der tafel.

„Lees de opmerkingen van den Bijzonderen Raad voor," beval de Regentes wanhopig, en de secretaris stond weer op en las met zijn heldere stem, zonder de minste uitdrukking, het vervelende rapport van den Bijzonderen Raad voor, dat voornamelijk neerkwam op een sterke aanbeveling aan den Raad van State, om de koninklijke bevelen te schragen. Toen hij geëindigd had, brak een hartstochtelijk gemompel van de lippen van Egmont en Hoorne.

„Wat zou ik *kunnen* doen?" vroeg Margaretha nog voor zij uitgesproken hadden; „ik heb alles aan zijne Majesteit voorgelegd — den toestand van het land en uw protest. Gij zijt zelf naar Madrid geweest, Graaf Egmont, om de zaak der Nederlanden persoonlijk voor zijne Majesteit te brengen."

„Zulk een missie zal ik nooit weer ondernemen!" riep de Stadhouder van Vlaanderen opgewonden uit.

„Neen, dat zou ook wijzer zijn," zei de Seigneur de Glayon met bijzonderen nadruk.

„Wat valt er te doen?" vroeg Margaretha, hulpeloos de blikken

gericht op Armenteros, den eenigen man dien zij geleerd had te vertrouwen. Zijn oogen rustten echter op de beregende ruiten van het hooge venster naast hem. Voor het eerst sinds hij de Raadszaal was binnengekomen verhief Willem van Oranje thans de stem.

„Er valt niets anders te doen, dan 's Konings mandaat te gehoorzamen," zeide hij, waarop allen hem half verschrikt, half verlucht aanstaarden — Egmont, als kon hij zijn woorden niet gelooven.

„Dat zegt gij!" riep hij uit; „gij, die u immer zoo heftig gekant hebt tegen de Inquisitie en de geloofsverdrukking — gij, die zelfs de wevers en arbeiders vrij wildet laten om hun eigen geloof te kiezen?"

„Ik handhaaf wat ik gezegd heb; gij weet wel, meen ik, Graaf Egmont, dat ik mij altijd aan mijn woorden houd — doch ik heb reeds gezegd al wat ik aan deze tafel zeggen kan — nu 's Konings houding duidelijk is, zijn bevelen beslist en zijn wenschen onmiskenbaar, laten zij nu ook volvoerd worden."

Dit zeggende vestigde de Prins zijn donkere oogen op Margaretha. Er lag een tartende uitdrukking in zijn blik, onderdrukte kracht en weerhouden oordeel, hetgeen de Regentes deed twijfelen aan de ondersteuning, welke hij zoo kalm en bedaard aanbood.

„Gehoorzamen zal de grootste onheilen tengevolge hebben," zeide zij met oprechten angst; „maar weigeren is onmogelijk."

„Natuurlijk," stemde Willem toe. Duidende op het stuk, dat voor Armenteros op het veelkleurige tafelkleed lag, zeide hij: „Daar ligt Filips' mandaat; het moet gehoorzaamd worden."

„Wij hebben geen voorwendsel om dit niet te doen," stemde Hoorne op bitteren toon toe; „wat zullen echter de Nederlanders doen?"

„Wat zullen wij allen doen?" vroeg Willem met een glimlach. „Laten de verordeningen van zijne Majesteit eerst toegepast worden — dan zal het gezien worden, wat allen zullen doen."

Deze woorden schenen Margaretha nog meer angst in te boezemen; zij was immer beducht voor den machtigen Prins van Oranje.

„Ik reken op bijstand van uwe Hoogheid, in deze moeilijkheden," zeide zij bezorgd, haar vermoeide oogen, vol tranen, gericht op Willems kalme, ondoorgrondelijke trekken.

Zonder te antwoorden boog hij even het hoofd. Egmont zat met den wijsvinger de lijnen te volgen van een gele tulp in het patroon van het tafelkleed, terwijl Hoorne met somberen blik voor zich uit zat te staren. Aerschot, Glayon en Barlaymont schenen verbaasd en geenszins op hun gemak. Een waas van

somber, dreigend ongeluk scheen allen te omfloersen; behalve de Prins van Oranje zag iedereen er ontdaan uit.

In wanhoop wendde Margaretha zich tot haar secretaris. „De edikten en plakkaten der Inquisitie, de verordeningen van het Concilie van Trente, moeten onmiddellijk in elke stad en in elk dorp afgekondigd worden."

Toen stond Viglius op. Hij was immer een van Granvelle's warmste aanhangers geweest, een der heftigste voorstanders van de Inquisitie, een der meest overtuigden, dat de ketters uitgeroeid moesten worden. Nu men echter voor het feit stond, nu eindelijk de teerling geworpen was, nu was hij bevreesd — bevreesd dat een geheel volk door angst en wanhoop tot het uiterste gedreven zou worden.

In een lange onsamenhangende, vermoeiende redevoering pleitte hij zwakjes voor schikking, ontwijking van oproer en schandaal, in 't algemeen voor verder uitstel van den beslissenden maatregel, welken Filips plotseling genomen had.

Hij beefde van ouderdom en zwakte, gesticuleerde stuipachtig met de handen, wijzigde telkens zijn woorden en kwam dan weder op zijn betoog terug; zijn aanspraak vertolkte vrees; angst en verschrikking lag in iederen zin.

Toen hij ten laatste weer ging zitten, de tranen van zijn oogen wisschend, ging er een beweging van ongeduld door de andere raadsleden; allen gevoelden, dat thans het oogenblik daar was; het zwaard, dat zoo lang dreigend boven de Nederlanden had gehangen, was eindelijk neergevallen — uitstel was verder onmogelijk.

„Thans ligt de zaak tusschen den Koning en het volk," zeide de Prins van Oranje. „Legt hun 's Konings bevelen voor, en wacht dan hun antwoord af."

Weer beefde Margaretha bij zijn woorden en trachtte met door tranen verblinde oogen bij de vallende winterschemering de uitdrukking op 's Prinsen gelaat te lezen.

„Zijne Hoogheid heeft gelijk," zeide Egmont; „de plakkaten en edikten moeten afgekondigd worden."

„Ik voorzie ons aller ondergang," mompelde Hoorne, aan zijn zwarten baard trekkend, „doch wij moeten gehoorzamen."

Allen stemden met zijn woorden in en niemand ondersteunde den raad van Viglius, die bevend in zijn stoel zat te mompelen: „Een weinig uitstel — een weinig uitstel."

„Gij hebt uw ontslag aangevraagd, geleerde Voorzitter," voegde Willem hem toe; „alvorens de storm losbreekt zult gij in een veilige haven zijn."

„Het komt mij voor, dat dit een storm zal wezen, waarvoor geen veilige haven te vinden zal zijn," mompelde de oude man.

„Als gij niets bemoedigends kunt zeggen, houd u dan stil, waarde heer," beet Margaretha hem in wanhoop toe en wendde zich toen tot haar secretaris met het bevel de plakkaten en edikten te doen uitvaardigen.

Niemand lette op de toenemende duisternis, die het thans bijna onmogelijk maakte elkander te onderscheiden; niemand hoorde het loeien van den storm daarbuiten, het gekletter van den regen en het huilen van den wind; allen luisterden met gespannen aandacht naar het krassen van Armenteros' pen, terwijl hij de bevelen neerschreef, die feitelijk het doodvonnis velden over een geheel volk; allen letten op den Spanjaard, zooals hij zich zijwaarts overboog, naar het stervende daglicht op hem en op het witte papier, waarover zijn pen zich bewoog. Toen hij eindelijk klaar was, boog de Regentes zich naar voren en teekende blindelings.

Op dit oogenblik slaakte Willem van Oranje een diepen zucht.

„Thans zullen wij het begin aanschouwen van het vreeselijkste treurspel, dat ooit ter wereld werd opgevoerd," fluisterde hij Hoorne toe, en zijn toon klonk bijna vroolijk, als de toon van een man, die eindelijk van aangezicht tot aangezicht tegenover zijn vijand komt te staan.

Zwijgend sloeg de admiraal een kruis, terwijl een hartstochtelijke uitroep aan Egmonts lippen ontsnapte; de anderen bleven stom en bewegingloos in 't duister zitten.

Aldus geschiedde het en werd aan het mandaat van Filips gehoorzaamd.

Margaretha stond op en beval kaarsen te brengen; Armenteros schikte zijn papieren bijeen en de Raadslieden verhieven zich eveneens. Ieder kwam afzonderlijk afscheid nemen van de Regentes; toen de kaarsen binnengebracht werden, bevond Willem van Oranje zich aan haar zijde en bespeurde zij, dat zijn bleek gelaat een heftige innerlijke aandoening vertolkte. Zonder een enkel woord nam hij afscheid en zij zocht tevergeefs naar een of ander voorwendsel om hem terug te houden, ofschoon zij hem gaarne gepolst had.

Op de breede paleisstoep vond hij Egmont aan zijn zijde; zij bleven een oogenblik staan, de blikken gericht op de jagende wolken, welke over de zeven kerken en de fiere paleizen van Brussel heenzweepten, terwijl de regen nog steeds in lange stralen neerkletterde.

„De Engel des Doods, die in den stormwind rijdt; de vier wolken der verwoesting komen samen uit de vier hoeken der aarde," zei de Prins. „Moge God ons verlossing zenden."

HOOFDSTUK V.

De dolende ridder.

Op weg terug naar zijn paleis, reed de Prins van Oranje voorbij een woning, welke storm en regen met verlichte vensters en muziek trotseerde. Vanuit de eenige deur, die stralen van rooskleurig licht in den donkeren nacht wierp, trad een troepje jongelieden naar buiten, welke opstegen, met vroolijk klinkend vaarwel afscheid van elkander namen en ieder huns weegs reden.

Willem herkende verscheiden stemmen — Brederode, Hoogstraaten, Culemborg, Nikolaas de Hammes, meestal het Gulden Vlies genoemd, en zijn eigen broeder Lodewijk, die kortelings in Brussel aangekomen was.

De Prins hield zijn nat, dampend paard in en wachtte op den Graaf, die het hoofd in den regen ontblootte, toen hij zijn broeder herkende.

„Komt gij van den Raad?" vroeg hij en ging naast Willem rijden.

„Ja," antwoordde deze zonder meer, waarop zij met gebogen hoofd, tegen den stormwind in, zwijgend voortreden naar het paleis van Nassau.

Voor ditmaal verscheen de Prins dien avond niet aan de zoo goed als open tafel, welke hij er immer op nahield, en spijsde met Lodewijk in zijn eigen vertrekken.

De prinselijke kamer was verlicht met den warmen gelen gloed van fraaie kaarsen; de veelkleurige tapijtbehangsels en zware meubels glommen met een goudglans, terwijl te midden van kristal op het kanten tafelkleed gouden eetgerij prijkte; de gloed van het vuur in den wijden haard speelde op de glimmende koperen vuurijzers en op het brokaat der stoelen.

De sierlijke jonge mannen pasten goed bij de pracht van hun omgeving. Het bruin fluweel en de violette zijde van 's Prinsen kleeding was met goud opgelegd; de driedubbele plooikraag, welke zijn donker gelaat tot aan het golvende haar boven de kleine ooren omsloot, was eveneens met goud afgepunt, terwijl een gouden ketting in zware schakels om zijn hals lag.

Lodewijk droeg een zwart satijnen pak met geel fluweel en een neerhangende kraag van Mechelsche kant; zijn blond, bekoorlijk gelaat was frisch als een bloem; in zijn oogen lag een even heldere glans als van het goud in het vertrek, en de robijnen gesp aan zijn wambuis flikkerde bij zijn gejaagde, ongeduldige ademhaling met roode stralen.

Willem nuttigde gewoonlijk zijn maal met smaak, en genoot de weelde van een rijke tafel; heden avond echter liet hij de schotels zoo goed als onaangeroerd voorbijgaan, verbrokkelde het gebak op zijn bord, doch at er niet van. Hij sprak ook weinig, hoewel hij gewoonlijk niet zoo stil was. Nadat hij zijn broeder had medegedeeld wat er op die gedenkwaardige raadszitting was verhandeld, bleef hij zwijgen. Lodewijk gloeide echter van verontwaardiging en bezieling.

„Wij hebben niet stil gezeten," zeide hij; „de feestelijkheden bij gelegenheid van het huwelijk van Parma en dat van Montigny waren een mooi voorwendsel voor onze vergaderingen. Wij hebben reeds een verbond gesloten."

„Daar heb ik van gehoord en het zal wel even gevaarlijk blijken als Egmonts livrei," antwoordde Willem.

„Zoudt gij er mij *nu* van willen terughouden?" riep Lodewijk hartstochtelijk uit.

„Ik wensch niemand terug te houden. Wie zijn er in betrokken?" vroeg Willem.

„Brederode, St. Aldegonde, Culemborg, Hoogstraaten, De Hammes, Montigny — al de jonge edelen," antwoordde Lodewijk.

„Montigny!" zeide Willem zacht, „en hij is pas getrouwd."

„Vindt gij zijn vrouw niet beeldschoon? De meesten van hen, die deelnamen aan het steekspel, zouden de helft gegeven hebben van wat zij bezaten, zoo zij Helena d' Espinos hadden kunnen winnen. Montigny heeft zijn vrouw lief," voegde hij er op zachteren toon bij; „hebt gij dit wel opgemerkt bij de tournooien?"

„Ik hoop, dat hij niet naar Madrid zal gaan," zeide Willem. „Ik heb gehoord, dat hij en Berghen er aan denken naar Filips te gaan."

„Gaat Egmont niet ten tweeden male?" vroeg Lodewijk.

„Neen — hij heeft nog genoeg aan het succes van zijn vorige reis," zeide de Prins opstaand. Hij ging voor den haard staan, den elleboog tegen den schoorsteenmantel aangeleund, het hoofd in de hand.

Lodewijk, die nog aan tafel bleef zitten, zag zijn broeder peinzend aan. „Gij neemt mijn berichten koeltjes op," zei hij op teleurgestelden toon. „Ik dacht, dat het u verheugen zou, te hooren, dat er een verbond is gesloten tot verdediging van de rechten der edelen en van de vrijheid van het volk."

„Het was geen nieuws voor mij; ik wist reeds van uw voornemen. Gij zijt allen jong, vurig en onbezonnen. — God behoede u," anfwoordde Willem.

Lodewijk beet zich op de lip en dronk zijn glas leeg, waarin de geelkleurige wijn tintelde als gesmolten amber.

„Wij doen wat wij kunnen," zei hij in groote ontroering, „en alleen een lafaard zou minder doen in zulk een veelbewogen tijd als deze."

Willem antwoordde niet. Hij had het gelaat van zijn broeder afgewend, en de schouders eenigszins gebogen. Meenende dat Willem zijn gedrag afkeurde, bloosde de jonge graaf en stond op. Zijn vroolijkheid was vervlogen. Met een hartstochtelijke uitdrukking op zijn gevoelige trekken zeide hij in diepen ernst als iemand, die zich wil rechtvaardigen:

„Indien uwe Hoogheid mij niet wenscht te ondersteunen in mijn onderneming, zal ik het alleen moeten doen. Ik behoor eveneens tot dit veroordeelde volk. Ik ben ook een ketter; ik ben een van hen, die driemaal vervloekt zijn door de Kerk en Filips; iedere arme werkman, die op de markt verbrand wordt, iedere arme prediker, die dood gefolterd wordt, is mijn broeder in God — ik kan er niet zonder tranen over spreken. Wij mogen al tournooien en feesten houden, maar de natie bloedt dood uit duizend wonden en ik kan niet voortgaan een aangenaam en gemakkelijk leven te leiden."

„Het is uw land niet, Lodewijk; en gij hebt niets te maken met dit geschil," viel Willem hem vriendelijk in de rede.

„Ja, dat heb ik wel," antwoordde de jonge graaf heftig, „want ik ben een ketter, evenals de anderen. Ik aanvaard dezen strijd — ik wil er mij aan wijden."

„Gij zijt een dolende ridder," zei de Prins.

„Neen, ik ben niets dan een arm krijgsman, en als zoodanig zal ik leven en sterven," antwoordde Lodewijk wederom blozend.

Plotseling wendde Willem zich om en zag hem aan.

„Hoever zijt gij bereid te gaan?" vroeg hij.

„Zoover als een der anderen."

„Zoudt gij de wapenen opnemen tegen den Koning?"

„Van ganscher harte, en, naar 't mij voorkomt, met Gods zegen," antwoordde de jonge man op ernstigen toon. „Indien Egmont zich aan 't hoofd stelde van een beweging tegen den Koning —"

„Egmont!" riep Willem haastig uit, „dat zal Egmont nimmer doen — Egmont is een goed Katholiek en den Koning oprecht getrouw."

„Zelfs nu nog?"

„Ja, zelfs nu nog — hij is er de man niet naar."

„Dan zal Brederode het doen," hernam Lodewijk.

„Brederode is onbezonnen, onvoorzichtig."

„Hij is zeer geliefd en moedig — verder hebben wij St. Aldegonde —"

„Ook een heethoofd — daarbij een dichter!"

„Culemborg dan of De Hammes —"

„Niet hoog genoeg in rang — gij zijt zelf beter geschikt dan een der anderen."

„Indien ik hiertoe opgeroepen wordt, zal ik dienen — tot den dood toe," antwoordde Lodewijk kort en bondig.

„Ja, dat weet ik," zei Willem.

Verlegen en neerslachtig stond Lodewijk met zenuwachtige vingers aan het fijne tafelkleed te trekken.

„Zoudt gij niet gaarne zien, dat ik dit op mij nam?" vroeg hij ernstig, bijna smeekend.

De Prins antwoordde niet; onder zijn gebruinde huid zag zijn gelaat doodsbleek, zijn oogen waren nog donkerder dan gewoonlijk.

„En gij, wat zult gij doen?" drong Lodewijk aan; „zult gij den rug krommen voor Filips?" Met zenuwachtig saamgewrongen handen kwam hij van de tafel naar Willem toe.

Toen wendde deze zich om en sprak. Het scheen hem moeite te kosten zich uit te drukken. Voorzichtig zijn woorden kiezend, behoedzaam zijn zinnen vormend, vaak weifelend terugkomend op wat hij gezegd had, gaf hij uiting aan zijn breede gedachten. Al wat hij zeide getuigde van groot geduld, groote oprechtheid, groote zachtmoedigheid.

„Beschuldig mij niet van koudheid," begon hij. „Ik ben niet koud. Ik ken Spanje en Filips beter dan gij — beter dan uw vrienden — ik ken zijn macht, zijn hulpbronnen, zijn volharding; bovenal zijn macht. Hij is koning van de halve wereld. Nu hij eindelijk gesproken heeft, zal hij niet op zijn woorden terugkomen. Denkt ge soms, dat de Regentes hem nog lang zal dienen? Tegenover deze crisis zal zij het geheel afleggen. Een vrouw, waar niets in zit. Thans zal Filips Alva zenden met een leger — het beste leger, dat er bestaat, Lodewijk. Alva raadde dezen gestrengen maatregel aan, dat weet ik. De Hertog van Alva is een groot krijgsman en een oprecht Katholiek. Hij komt zeker, want niets zal nu Filips tegenhouden, wetten noch oorkonden of beloften; hij heeft de Nederlanden ter dood veroordeeld en zal niet in gebreke blijven den beul te zenden."

Lodewijk luisterde met ingespannen aandacht, de hand gedrukt op de robijnen knoopen van zijn wambuis, de oogen onafgewend op het gelaat van zijn broeder.

„Sinds dat gesprek met Koning Hendrik in het woud van Vincennes, ben ik als een wachter geweest over deze gewesten: ik heb de ellende en het verderf al nader en nader zien komen," vervolgde de Prins op droeven toon. „Nu schijnt het zeer nabij en ik zie het land overweldigd, als waren de dijken doorgestoken en de zee naar binnen gestroomd met een kracht, die niemand kan weerstaan. Denkt gij, dat ik hen die mij lief zijn in de eerste golven van dezen vloed wil zien omkomen? Och, Lodewijk," voegde hij er op bezorgden toon bij, „hoe zoudt gij Filips' macht kunnen tarten — wat zijn alle Vlaamsche heeren en edelen tegenover Alva's leger? Niet anders dan een steen om uit den weg geworpen en vergeten te worden."

„Moeten wij ons dan onderwerpen?" vroeg Lodewijk bijna onhoorbaar.

De Prins begon gejaagd in het vertrek op en neder te loopen. „Dolende ridders kunnen tegen Filips niets uitrichten, hij moet met zijn eigen wapen bestreden worden, met sluwheid, list, met lange jaren van moeite en wachten. Openlijk kan men niets tegen hem verrichten; hij moet in 't geheim verstrikt worden."

„In dien tusschentijd worden wij oud en stijf!" riep Lodewijk uit; „al de warmte van ons bloed zal voor niets geweest zijn."

„Gij beschouwt alleen de roemvolle zijde van het gevecht — ik zie echter de ellende der verslagenen," zei Willem bedenkelijk. „Herinnert gij u den geestenziener van Leipzig en welke toekomst hij voorzag in den kristallen bal — niets dan bloed en duisternis op het eind? Mij schijnt de toekomst even duister toe — ons geheele geslacht zal opgeofferd worden."

„Spreek meer bemoedigende woorden!" riep de Graaf uit; „waarom zou God ons verlaten? Zal Hij den standaard der gerechte zaak niet hoog houden?"

Willem zag hem nadenkend aan en antwoordde: „Ja, indien iemand gaf al wat hij had — indien iemand duldde en wachtte — indien iemand alles opofferde voor wat hij meende recht te zijn, — dan zou God hem misschien helpen. Doch helpt Hij — of liever laat Hij ons niet veeleer aan ons zelf over, om te steunen op onze eigen geringe krachten?"

Lodewijk was ontsteld bij de aandoening in de stem van zijn broeder, bij de bleekheid van zijn gelaat, waarop zweetdruppels van ontroering parelden.

„Wat bedoelt gij, Willem? Wat zijt gij van plan te doen?"

„Ik weet het niet — ik zou het u niet kunnen zeggen. Ik zie alles even duister in — gisteravond schenen de sterren bloedrood en flikkerend door zwart opgestapelde wolken heen, en er was niet veel verbeelding noodig om die verhalen te gelooven, van

bataljons van geesten, die des nachts in de hemelen strijd voeren en het bloed doen regenen op aarde. Twee dagen geleden gevoelden eenige schildwachten te Leiden warme bloeddruppels op hun handen en hoorden zij oorlogskreten in de lucht."

Lodewijk sidderde.

„In Utrecht en Haarlem heeft men gewapende mannen in de lucht zien vechten," antwoordde hij, „zelfs den vorm hunner geweren en helmen kon men onderscheiden."

„Ik zou mijn clair-voyant wel willen raadplegen," glimlachte Willem, „doch die vreemde kerel heeft mij onverwachts verlaten. Wij behoeven echter geen clair-voyant om ons te waarschuwen voor wat ons te wachten staat en geen voorteekenen in de lucht om ons hierop voor te bereiden."

„En wat moet ik doen?" vroeg Lodewijk met edelen, bekoorlijken eerbied voor zijn broeder.

„Wachten," antwoordde de Prins, „wachten en de anderen overtuigen eveneens te wachten. Bind u zelven een breidel aan. Wees voorzichtig en omzichtig; neem alleen hen, die gij kunt vertrouwen, in uw verbond op, en houd een oog op St. Aldegonde, Brederode en De Hammes, want zij zijn te onbezonnen. Vertrouw Karel Mansfeld niet — vertrouw op Hoogstraaten en Culemborg. Och, wat zou ik kunnen zeggen!" riep hij uit, Lodewijk hartstochtelijk bij de schouders vattend, „ik laat het aan uw eigen hart en uw eigen oordeel over — vergeet echter niet, dat uw krachten noodig zullen zijn; verspil ze niet!"

Met tranen in de oogen antwoordde Lodewijk: „Prinselijke broeder, immer sta ik u ten dienste en ik vraag niet beter, dan aan uw voeten te mogen sterven."

Willem kuste hem op het voorhoofd, en haalde uit een vergulde tasch aan zijn gordel een vreemdsoortigen ijzeren ring te voorschijn met een opaal; bloed en vuur gloeiden in het hart van den melkkleurigen steen.

„Draag dezen ring," zeide hij; „het is een Oostersche talisman, die u voor kwaad zal behoeden."

„Indien iemand anders u dezen komt ter hand stellen, zal dit een teeken wezen, dat ik gestorven ben," zeide Lodewijk, den ring aan zijn wijsvinger stekend.

„Geve God, dat ik hem niet anders dan aan uw hand zal mogen aanschouwen," riep Willem uit; „en nu geef ik u verlof te gaan. Moet gij niet bij Hoogstraaten soupeeren?"

„Ja, gaat gij niet mee?"

„Neen, vanavond niet — groet allen voor mij — tot morgen dus, adieu."

Zij schudden elkander de hand en zagen elkaar droefgeestig aan,

alsof hun harten vervuld waren van een smachtende genegenheid, waaraan zij geen van beiden uiting dorsten geven.

Toen Lodewijk zich verwijderd had, keerde Willem bij den haard terug, waarin het vuur lag te smeulen. Van het geheele gesprek met zijn broeder sprong plotseling een enkele zin hem in 't geheugen — hij scheen die te lezen in het smeulende hart van het vuur.

„Montigny heeft zijn vrouw lief."

Deze vijf woorden riepen droevige herinneringen op. Hij ging naar een kleine schilderij van Anna van Buren, de eerste Prinses van Oranje, aan den wand tegenover den haard.

Haar bleek, stijf gezichtje, haar zachte oogen en weemoedige mond, haar japon zelfs en het kleinood om haar hals, een gift van hem, hij kon haar zoo duidelijk in zijn gedachtenis terug roepen, juist zooals zij hier geschilderd was, — en toch was ze ver van hem verwijderd. Zij had geen indruk op zijn leven achtergelaten; hij dacht alleen maar aan haar terug als aan een speelkameraadje uit zijn jeugd, want zij waren zeventien, toen zij trouwden, en zij was gestorven voor hij eigenlijk een man was. Zij was voor hem geweest, wat de vrouwen der meeste edelen voor hun mannen waren — iets meer, dan de vrouwen van Hoorne en Brederode voor hen, iets minder dan Egmonts gade voor hem. In de ellende en vernedering van zijn tegenwoordig huwelijk dacht hij met dankbaarheid aan haar terug.

Doch liefde . . . „Montigny heeft zijn vrouw lief;" telkens kwamen de woorden in zijn gedachten als de echo in een schelp, tegen het oor gehouden, en zij klonken droevig in de eenzaamheid van zijn hart.

„In groote moeite en bij 't volbrengen van een moeilijke taak, moet een liefhebbende vrouw wel wonderlijk vertroostend zijn," dacht hij, doch lachte aanstonds om zijn eigen droombeelden.

„Een man moet niet van een vrouw afhangen — er zijn zaken, waarin een vrouw niet kàn helpen," zeide hij tot zichzelf. Hij ging naar het venster, opende de luiken en keek naar buiten in den stormachtigen nacht.

Het regende niet meer; de hevige wind had het donkere zwerk vaneengescheurd en joeg de zwarte wolken langs den hemel voort. De sikkel van de nieuwe maan toonde zich nu en dan tusschen de dampen als een wrakke boot op de golven eener fel bewogen zee.

De fraaie vlakte van Brabant en de trotsche vroolijke stad Brussel lagen in 't duister verborgen; een flauwe melodie werd echter door den wind voortgedragen, het klokkenspel van een der kerktorens.

Willem van Oranje bleef onbeweeglijk, met beide handen het venster openhoudend, luisteren naar den stormwind, waarin hij het geluid van verzamelende krijgsmachten onderscheidde, het gestamp van voeten, het galoppeeren van paarden en het wapperen van vaandels, het aanrukken van groote menigten in den angst en de vreugde van een beslissend treffen.

HOOFDSTUK VI.

De Edikten.

Door al de Nederlanden was de invoering der Inquisitie nadrukkelijk en officiëel bekend gemaakt, en dat was beantwoord met een kreet van hartstochtelijke woede en bittere wanhoop, luid genoeg om de ooren van Filips te bereiken in de cellen van het Escoriaal.

Kooplieden en werklui uit den vreemde gingen op de vlucht, handelshuizen en winkels werden gesloten, banken gingen failliet; de geheele handel, de gewone dagelijksche zaken zelfs kwamen bijna tot stilstand. Geheele districten weken uit, hun arbeid en hun bezittingen opofferend. Spoedig dreigde ook hongersnood; er brak overal oproer uit en bij de dagelijksche barbaarsche terechtstellingen grepen voortdurend zulke heftige tooneelen van volkswoede plaats, dat de uitvoerders van het publieke gezag er vaak machteloos tegenover stonden. Meer dan eens werden de slachtoffers uit de vlammen van den brandstapel gered.

Brabant beweerde heftig, dat de invoering der Inquisitie onwettig was, beslist in strijd met de duidelijke bepalingen van de „Blijde Incomste." De vier voornaamste steden zonden afgevaardigden met een smeekschrift naar Margaretha, dat zij niet ongemerkt kon laten voorbijgaan. Toen de zaak aan den Raad van Brabant werd voorgelegd, verklaarden zelfs de werktuigen der Regeering, dat een geestelijke rechtbank nimmer recht kon oefenen in Brabant, zoodat de groote provincie vrij verklaard werd van de Inquisitie, met het gevolg, dat zij overstroomd werd door wanhopende uitgewekenen uit alle hoeken der gekwelde Nederlanden.

Paskwillen, schotschriften en open brieven stroomden bij duizendtallen van de geheime persen; iederen morgen werden er nieuwe aangeplakt tegen de huizen der groote edelen te Brussel; Egmont en Oranje als de twee voornaamsten en meest geliefden, werden hartstochtelijk opgeroepen om op te komen voor de verdediging van het land.

Het ontbrak den middenstand, werklieden, wevers, leerlooiers,

ververs, drukkers, houtsnijders, handelslui, winkeliers en boeren, het gros der bevolking, den ijverigen, eenvoudigen, stillen burgerman, die langzaam de welvaart van het land opbouwde, geenszins aan oprechte sympathie, zelfs van de groote Katholieke edelen.

Baron de Montigny, die nog in de wittebroodsweken was, de Markies van Berghen, als immer halsstarrig onwrikbaar in zijn weigering om de Inquisitie te erkennen, en de jongste Mansfeld, weigerden de edikten in hun provinciën toe te passen.

Egmont verleende zijn gezag tot de vervolging in Vlaanderen, doch Oranje weigerde de Inquisitie te steunen in het gebied waarover hij Stadhouder was.

Intusschen was Lodewijk van Nassau bezig met de versterking van het beroemde Verbond, waarvan hij en St. Aldegonde gedurende hun samenkomst te Spa de grondvesten gelegd hadden, en waar een groot gedeelte van den jongeren adel zich bij had gevoegd, terwijl Hoorne en Oranje, Hoogstraaten en Montigny zich op het tournooi-veld te Château d'Antoing bevonden, lansen brekend om de schoone bruid, Hélène d' Espinos. Lodewijk en St. Aldegonde gingen van tent tot tent en van edelman tot edelman, lachend en schertsend en in het geheim beloften verkrijgend van deelname aan het Verbond, de belofte om zich te verzetten tegen de tirannie van vreemdelingen en voornamelijk tegen de Heilige Inquisitie „als zijnde strijdig met alle wetten, menschelijke zoowel als goddelijke en de oorsprong van alle kwaad en ongeregeldheid."

In het begin van het volgende jaar telde het Verbond, dank zij den ijver en de geestkracht van Lodewijk en St. Aldegonde, die onafgebroken bezig waren geweest gedurende de schitterende huwelijksfeesten van den trotschen Parma, tweeduizend handteekeningen van den jongen adel.

Zij durfden de groote edelen en de stadhouders niet om onderteekening vragen; het Verbond, dat in de diepste geheimhouding met gretige bezieling van de eene jeugdige hand in de andere ging, was geen document, dat een gezaghebbend hoofd kon onderteekenen. Montigny en Berghen wisten er echter van en waren bereid de leden te beschermen, terwijl de Prins van Oranje, zoo hij al niet openlijk zijn instemming betuigde, toch geen poging deed om den bezielden arbeid van zijn broeder in den weg te staan. De bijzonderheden van het Verbond, en de uiterste stoutmoedigheid, waartoe de verbondenen gingen, waren hem echter onbekend; de wijze bedachtzaamheid van zijn broeder kennend, vreesde Lodewijk Willems afkeuring, en de jonge edellieden twijfelden zelfs, aan welke zijde zijne Hoogheid zich ten slotte wel zou scharen, zoo gesloten hield hij zich betreffende zijn eigen gevoelens.

Op den dag, dat Parma's huwelijk met de volle pracht van het rituaal der Katholieke Kerk werd gesloten, waren twintig edelen van het Hervormde Geloof verzameld in de woning van Graaf Culemborg op de Paardenmarkt, waar zij luisterden naar een preek van den bekenden Hugenoot François Junias, voorganger eener geheime gemeente te Antwerpen. Deze jonge, moedige, welsprekende man, die zich wegens de geloofsvervolging altijd schuil moest houden, verbond zich met Lodewijk van Nassau om een smeekschrift of protest te ontwerpen aan het Bestuur betreffende het hoogst belangrijke onderwerp der Edikten.

Aldus daagden de eerste stormachtige maanden van het jaar 1566.

De graanprijzen rezen tot ongekende hoogte, want de grond lag braak, de oogst was niet gezaaid, alle handel met het buitenland was tot stilstand gekomen, omdat geen enkele vreemdeling zich dorst wagen in een land, waarop zulk een ban rustte, of zijn goederen aan een Nederlandsche haven toevertrouwen; de nijverheid was verlamd, en de groote, drukke steden, vroeger behoorende tot de fraaiste en levendigste ter wereld, waren stil, verlaten en ontdaan onder de monsterachtige tirannie die hen verpletterde.

De hoofden der Inquisitie, De Bay en Tiletanus, hadden persoonlijk brieven van aanmoediging ontvangen van den Koning; Peter Titelmann werd door den Koning geprezen en het drietal vervolgde zijn arbeid van schrik en vrees, bloed en angst.

Tegen het begin van het jaar legde Berghen zijn waardigheid neder, als reden opgevend, dat hij zijne Majesteit op godsdienstig gebied niet kon gehoorzamen. Meghen volgde spoedig zijn voorbeeld en Egmont betreurde het, dat hij zijn waardigheden niet had neergelegd ten tijde van zijn bezoek in Spanje, „wat ik zeker gedaan zou hebben," verklaarde hij, „had ik geweten, wat zijne Majesteit voor had."

Hij bleef echter zijn officieele positie handhaven, gestreng optredend tegenover de ketters in Vlaanderen, waardoor hij zich ongestadig betoonde, zoowel de edelen als de Regentes teleurstellend — geen der beide partijen dorst op hem rekenen.

Willem richtte een brief van verzet aan de Hertogin, waarin hij in duidelijke woorden zijn inzichten blootlegde, op den toestand van het land wees, en 's Konings staatkunde veroordeelde.

Margaretha schreef in wanhoop aan Filips om hem dit alles voor te leggen, en hem te smeeken zijn besluit betreffende de Inquisitie nogmaals in overweging te nemen.

Filips antwoordde niet, en Willem van Oranje, wien het niet ontbrak aan spionnen te Madrid, wist waarom — de Koning was bezig troepen in gereedheid te brengen, waarmede Alva de oproerige Nederlanders tot gehoorzaamheid moest gaan brengen.

Doch indien Filips in 't geheim bezig was zijn krijgstoebereidselen te maken, Willem bleef ook niet ledig. Daar hij nog steeds hoopte, met bedaardheid en geduld het ergste van het dreigende onheil te voorkomen — de komst van een Spaansch leger onder Alva — riep hij te Breda alle hoogere en lagere edelen te zamen, en trachtte in eenige samenkomsten, die den vorm van jachtpartijen hadden, allen te bewegen mee te doen aan een wel-overwogen smeekschrift aan de Regentes, voornamelijk om haar te verzoeken de Generale Staten samen te roepen.

Dit voorstel was echter den getrouwen edelman te gewaagd en den leden van het Verbond te lauw, zoodat de conferentie op niets uitliep, behalve dat Meghen uit schrik en afkeer voor het geweldadig optreden van den jongen adel beslist overging aan de zijde van het Bestuur.

Spoedig daarop maakte hij dan ook de Regentes bekend, dat hij een breedvertakte samenzwering ontdekt had onder de ketters, volgens zijn zeggen vijf-en-dertig duizend gewapende mannen sterk, en bereid op Brussel aan te rukken, en hij legde Margaretha een afschrift voor van het Verbond.

Deze bijna ongelooflijke mededeelingen werden bevestigd door de verklaring van Egmont, dat er groote beroerten voorbereid werden onder de ketters, en dat het Bestuur onverwijld handelend moest optreden.

Margaretha's schrik was ontzettend en werd nauwelijks gekalmeerd door Oranjes bedaard mededeelen der eenvoudige waarheid, namelijk dat een groot aantal edelen en heeren zich gereed maakten naar Brussel te komen om een smeekschrift aan de voeten der Regentes te komen neerleggen.

Thans had de eene raadsvergadering na de andere plaats, samenkomsten van edelen en ridders van het Gulden Vlies, waar heftige besprekingen plaats hadden, of het den verbondenen al of niet zou worden toegestaan hun smeekschrift te komen aanbieden. De Prins van Oranje verklaarde, dat zij recht hadden met allen eerbied ontvangen te worden, terwijl Meghen, Aremberg en Barlaymont erop aandrongen, dat de deuren van het paleis voor hun neus gesloten zouden worden.

De toestand werd zoo gespannen, dat de Hertogin het voorstel deed naar Mons te vluchten; slechts met moeite kon men haar bewegen op haar post te blijven.

Er werd besloten, dat het den smeekelingen zou worden toegestaan hun petitie te komen aanbieden, doch ongewapend, terwijl de wachten aan de poorten versterkt zouden worden, om te voorkomen dat gewapende volgelingen de stad zouden binnentreden.

Brussel was wegens deze toestemming dol van vreugde; het geleek wel alsof de Inquisitie reeds afgeschaft was.

Ziek van angst en opgewondenheid sloot Margaretha zich in haar eigen kamer op, waar zij niets deed dan weenen. Aan haar broeder had zij geschreven, dat nu de tijd daar was om met geweld op te treden of wel de Inquisitie en de Edikten in te trekken.

Filips, die zich met niets anders bezig hield dan met de organisatie van Alva's leger, hield zijn zuster in kwellende spanning en onzekerheid zonder haar te berichten, dat haar opvolger zich reeds gereed maakte om haar te vervangen, en evenmin dat hij besloten was de Nederlanden door middel van het wereldlijke zwaard te vernietigen, nu de geestelijke macht der Inquisitie gefaald had.

In die angstige, veelbewogen dagen, terwijl Maart overging in een lieflijke April-maand, bespiedde Rénée le Meung het komen en gaan van den Prins vanuit het venster van haar dakkamertje. 's Morgens vroeg reeds lag zij wakker, het uur afwachtend dat hij gewoonlijk uitreed. Het uitzicht op Brussel in een blauwen morgennevel met de slanke torens der St. Gudule, schitterend in de flauwe lentezon, was haar zeer bekend geworden, en eveneens de gestalte van hem, dien zij zoo gretig bespiedde, recht in den zadel, de wijze waarop hij zijn mantel om zich heen sloeg, zijn paard aantikte en het hek uitreed. Soms kwam hij pas nadat zij weggeroepen was om haar dienst te beginnen, en dan had zij voor niets op den uitkijk gestaan; soms ook was hij reeds teruggekeerd voor zij weder vrij was; er ging echter zelden een dag voorbij, dat zij hem niet te zien kreeg al was het maar even in de verte.

Sinds den dag dat hij de duif voor haar gevangen had, had zij niet meer met hem gesproken; haar dagen werden nu geheel in beslag genomen door Anna, wier neerslachtigheid en slecht humeur steeds toenam. Sinds Duprez en alles wat met hem in verband stond het Paleis verlaten had, haatte de Prinses Rénée met een bitteren haat, zich nu en dan uitend in gedweeheid, andere malen weder in dreigementen en beleedigingen, welke het leven der kamervrouw tot een kwelling maakten — een kwelling, alleen maar dragelijk door de oogenblikken, dat zij ontsnappen kon naar haar kamertje en misschien ook door een innerlijke overtuiging, dat zij zich op een post van vertrouwen bevond en in de groote en vreeselijke gebeurtenissen, welke zich met zulk een groote snelheid ontwikkelden, wel eens een niet onbelangrijke rol zou kunnen spelen. Zelfs over de lente van dat jaar lag iets droevigs. Het jonge groen, de viooltjes en narcissen in den prinselijken tuin, brachten geen vreugde met zich; de zoele wind was bezwaard met weemoedigheid; de lange, bleeke dagen, de kille nachten, de

wolklooze zonsondergang en de koude dageraad hielden troost noch bemoediging in.

De gedachten van Rénée, als die van alle andere mannen en vrouwen in de Nederlanden, verwijlden bij de vlammen op de marktplaatsen, de afschuwelijke terechtstellingen, die dagelijks plaats hadden, de angst- en wanhoopskreten, het verlies van goederen, de razernij in iedere stad, in ieder dorp; bij de vluchtelingen, die naar Engeland uitweken, hun kunst en wetenschap, den rijkdom der natie met zich voerend; bij de braakliggende velden en ongezaaide oogsten, bij de van honger schreiende kinderen in de straten; bij de prachtige kerken over het geheele land, waar dagelijks met dure pracht en statig rituaal diensten plaats hadden, te midden van een weelderig-sombere omgeving, prachtige gewijde muziek, schitterende kerkkleedij, lieflijke kunstwerken, kostelijke stoffen, marmer, zijde, tapijtwerk, gekleurd glas, kristal, goud en juweelen, om den God te dienen tot Wiens eere men levende toortsen aanstak op de marktplaatsen, Wien het bloed geofferd werd van meisjes en knapen, moeders en kinderen, wier eenige zonde was hun aanhankelijkheid aan de Waarheid, zooals zij die inzagen.

„En *nog* geeft Hij geen teeken!" dacht Rénée, „*nog* zendt Hij geen boodschapper, engel of mensch, om te komen slaan of te bevrijden!"

Op een der eerste dagen van April zag zij de Verbondenen met Brederode en Graaf Lodewijk aan het hoofd voorbij het Paleis van Oranje trekken bij hun intrede binnen Brussel.

De twee hoofden hielden met den Prins, hun gastheer, voor het Paleis halt, en toen Rénée zich uit haar venster naar voren boog, hoorde zij Brederode zeggen: „Wel, daar ben ik nu, misschien zal ik de stad wel op een andere wijze verlaten!"

In het Paleis van Nassau was de pracht niet meer die van vroeger, hoewel het er nog altijd weelderig toeging. Er stonden echter geen rijk-overladen tafels meer gereed op alle uren van den dag voor den komenden en gaanden man; het groote aantal bedienden was verminderd; er werden minder bals, concerten en feesten gegeven; de Prins kocht geen tapijtwerk meer, schilderijen, beelden, zeldzame boeken of dure planten; juweliers en zijdewevers waren 's morgens niet meer in zijn wachtkamer te zien en er werden geen groote sommen meer uitgegeven voor valken en honden.

Voor deze twee gasten was echter een ruim en hartelijk welkom bereid; Willem wachtte hen op 't bordes van zijn woning op, hen met een kus op beide wangen begroetend.

Toen sloop Rénée terug naar de Prinses, die zich, te midden

harer Duitsche vrouwen zat te beklagen over haar man, de Nederlanden en haar eigen ellendig lot.

Aan haar kind, dat aan haar voeten zat te spelen, schonk zij niet de minste aandacht. Rénée nam het kleine meisje in de armen en droeg het weg, terwijl Anna's schelle stem nog van verre tot haar doordrong. „Moet ik aan armoede prijs gegeven worden voor een troep ketters? Vervloekt zij de dag van mijn geboorte — vervloekt de dag van mijn huwelijk!"

HOOFDSTUK VII.

Het Smeekschrift.

Toen de derde dag van April met een fijn zilverwaas over Brussel daagde, bevond Rénée zich op haar post, een weinig voorover leunend uit haar venster, waarvan het hardsteenen kozijn haar zoo onbewust schoon, droefgeestig gelaat als met een lijst omsloot.

Zij zag den Prins met zijn heeren wegrijden; de lange groene mantel, dien hij om zich heengeslagen had, kon de schitterende orde van het Gulden Vlies op zijn borst niet geheel verbergen.

Rénée wist, dat hij zich naar den Raad begaf tot bijstand der Regentes, want heden zou het Verbond der Edelen zijn smeekschrift aan Madame Parma gaan aanbieden. Inplaats van naar haar werk te gaan, sloeg Rénée een zwarten kapmantel over haar witte muts en donker-gele japon, verliet het paleis en ging door het groote hek de straat op.

Zij had gebruik gemaakt van de macht, die zij over Anna had, om dezen enkelen vrijen dag voor zich te nemen; den avond te voren had zij haar meesteres haar voornemen medegedeeld, en de Prinses had niets geantwoord.

Het was haar vreemd, na zulk een lange opsluiting in het Paleis en den Paleis-tuin, zich weer op straat te bevinden en deel uit te maken van de groote menigte te midden van het leven eener drukke stad, na zoolang enkel een deel geweest te zijn van de machinerie van een Prinselijke huishouding.

Het gaf haar een gevoel van geestkracht, hoop en moed; zij wenschte een of andere kunst te kunnen leeren, waardoor zij haar eigen brood zou kunnen verdienen. Zij was echter te oud om nu nog als leerling te worden aangenomen, en zelfs, indien zij niet te oud was geweest, zou zij niet genoeg geld hebben gehad om gedurende haar leertijd te leven, en zij had geen vrienden of verwanten van wie zij hulp kon verzoeken.

Neen, er stond voor Rénée geen andere weg open, dan die welken zij volgde, voornamelijk in dezen tijd van vrees en ellende,

waar zoovelen werkeloos waren, en zij, die geld hadden, het zuinig spaarden.

Zij was er echter de vrouw niet naar om zich door onoverkomelijke moeilijkheden te laten afschrikken; zij vroeg zoo weinig van het leven, en vreesde zoo weinig voor den dood, dat zij, waar 't haarzelf betrof, Anna's dienst verlaten zou hebben om een andere groote dame als meesteres te gaan zoeken of zich als dienstmaagd in een Protestantsch gezin te verhuren. Zij bleef echter waar zij was, om voor *zijn* vrouw te zorgen; haar na te gaan, haar woede te beteugelen en haar buitensporigheden tegen te gaan was de eenige onopgemerkte dienst, dien zij bewijzen kon aan hem, voor wien zij alles overgehad zou hebben.

Nu zij Anna's laag, schandelijk geheim wist, had zij een macht over haar verkregen als niemand anders; een macht, waardoor zij de Prinses kon bedwingen en tot rede brengen, wanneer al het andere faalde. Als de Prins zijn vrouw verzocht bij openbare plechtigheden te verschijnen, weigerde deze immer botweg, doch als Rénée dan aanhield, liet zij zich gedwee kleeden en ging.

Daarom liet Rénée met een zucht haar droombeelden varen van vrijheid en een gezond normaal bestaan onder haar eigen volk. Terwijl zij verder de stad inging, gevoelde zij met kwellende pijn hoe eenzaam en verlaten zij was. Het gezicht van al die menschen op straat, vrouwen die samen liepen, huisgezinnen, mannen met hun vrouwen en zusters, maakte dat vreeselijke gevoel van eenzaamheid nog veel erger.

Ware het niet om Filips geweest en de Heilige Inquisitie, dan was haar leven niet gebroken, haar hart niet gewond; zij zou geweest zijn als die anderen; ze zou ouders gehad hebben, geld, een positie, vrienden, misschen wel een beminde; in één woord: geluk. Doch zij herinnerde zich, dat zij slechts een was van duizenden alleen gelatenen, misschien erger nog dan zij — vijftig duizend, had zij gehoord, waren gestorven door de Inquisitie en de Edicten, en hoeveel lijdende harten had ieder van deze achtergelaten!

Rénée gevoelde dit als een terechtwijzing wegens haar klagen over haar eenzaamheid; ze huiverde, terwijl zij de steile straat afging naar de St. Gudule; zij huiverde, ofschoon de lentewind zacht was, en de lentezon warm.

Op de kerktrappen bleef zij staan staren op de stad in de vallei van de heuvelen, waar de torentjes en windwijzers van het stadhuis, en de paleizen der verschillende gilden op het marktplein zich fijn tegen het zuivere zachte blauw der lucht afteekenden, terwijl de zon op alle onregelmatig samengepakte daken en gevels het lood in goud veranderde en de glazen ruitjes in diamanten.

Zich omwendend, lichtte Rénée den zwaren voorhang op der kleine opening in de groote deur, en trad de kerk binnen, waarvan zij de tweelingtorens zoo vaak vanuit de verte had bespied, dat deze als 't ware in haar oog de Paapsche macht vertegenwoordigden, die het land overheerschte.

Sinds haar kinderjaren, toen zij eens de groote St. Bavo's Kerk te Gent was binnengeslopen, was zij nooit weer in een Roomsche kerk geweest. Zij was ook nu niet van plan binnen te treden, doch een gevoel van afschuw trok haar naar de kerk. Afschuw, omdat zij dit geloof niet met verdraagzaamheid kon aanzien; het was in haar oogen het kort begrip van afgoderij, wreedheid, slechtheid, verdrukking en liefdeloosheid. Zij was niet bij toeval Protestantsch geworden; van nature haatte zij de Kerk van Rome.

Den kap van haar mantel verder over de oogen heentrekkend, trad zij het halfduister der Kerk binnen. Eerst kon zij niet anders onderscheiden dan de vlammen der zeven waskaarsen op het altaar en het rood-flikkerend licht der eeuwige lampen voor de heiligenbeelden. Toen kwamen uit de geheimzinnige schaduwen de vormen van pilaren te voorschijn, massief en toch zoo vaag van kleur als stonden zij ontastbaar onder water; brokaat, marmer, en altaren versierd met jaspis, zilver en chrysoliet werden zichtbaar in de zij-kapellen. Hier en daar kon zij bezielde engelenkopjes onderscheiden op de donkere muurschilderingen; de atmosfeer was doortrokken met wierook, waslucht en bloemengeur, een atmosfeer bijna even oud als de kerk zelf, reeds zoo lang van licht en lucht buitengesloten, dat zij als onder den grond gebouwd scheen. Het weinige licht, dat er was, viel met warmen gloed door de gekleurde glazen der vensters, waarin heiligen en bisschoppen prijkten in roemvolle glorie. Rénée vestigde den blik op het Hoog-altaar, dat in een mistigen gloed van rooden goudglans stond; in 't midden de effen gouden, met robijnen benagelde deuren van het heilige der heiligen, dat de Hostie bevatte, flikkerend als het oog Gods.

Daar achter rezen de kolommen en bogen der Kapel van Onze Lieve Vrouwe, vaag en als doorschijnend in de schaduw, die hier gloeide in het licht van een waas van goudkleurige vensters, en die zeegroen en amber was achter het roode licht van het altaar.

De zware kandelaars van donker Florentijnsch koper waren omgeven van doorschijnende, violet geaderde albasten kommen, waarin de eerste leliën van het jaar geurden, bosch- en veld-leliën, naar het tijdstip, waarop zij ontluiken, Paasch-leliën genoemd.

Behalve de donkere, geknielde gedaante van een of ander boerenmensch voor een zij-altaar, was de kerk ledig.

Rénée kon er niet toe komen de knie te buigen voor de afgoden, waarvan de loochening haar vader het leven had gekost; met

bevende ledematen, alsof ze in den greep was van een physieke macht, en met een verstikte keel, alsof de zoete, zware lucht vergiftig was, wendde zij zich om en vluchtte naar het zonlicht daar buiten.

Het opgewonden volk begon reeds samen te stroomen om de smeekelingen op hun weg naar het Paleis voorbij te zien trekken.

Rénée wist niet, welken weg de stoet zou nemen, en zij kende de stad in het geheel niet, doch zij volgde de richting, waarin de groote massa ging. Zij lette bijzonder op die menigte en op hun gedrag, op hun soberheid, hun ernst en hun kalmte. Niemand scheen deze gelegenheid waar te nemen als een pretje of een vrijen dag; toonden ze een zekere voldoening, dan was het toch met ernst en waardigheid; zeer weinigen slechts waren gewapend, terwijl iedereen zich kalm gedroeg en er niet veel gesproken werd. Er waren ook menschen van goeden stand bij, te voet en te paard; de meesten waren echter burgers, winkeliers en leerlingen, behoorende tot de zeven groote gilden van Brussel.

Met den stroom van menschen meegaand, liep Rénée wederom een steile straat op en kwam in de bovenstad, waar de paleizen en woningen van den grooten adel zich bevonden, alsmede het Paleis van Brabant, de woning der Regentes. Daar ontdekte zij plotseling de magere gestalte en de opgewonden trekken van Duprez, den clair-voyant, die zich door de menigte heendrong. Het deed haar zeer onaangenaam aan te zien, dat deze man zich nog te Brussel bevond; zij had gehoopt, dat hij de Nederlanden en in elk geval Brussel verlaten zou hebben. Doch misschien had hij zijn gevaarlijk bedrijf van rederijker er wel aan gegeven en zich met behulp van wat hij in het Paleis van Nassau had weten samen te schrapen, als een eerbiedwaardig Katholiek aldaar gevestigd.

Opeens voer een krachtige beweging door het volk; er ging een zacht geluid van stemmen op, terwijl de vrouwen op hun teenen gingen staan en hun kleine kinderen op den schouder namen.

Daar Rénée geheel achteraan stond, kon zij niets zien; doch twee mannen, die een goede plaats hadden weten machtig te worden op de stoep eener woning, hielpen haar naar boven naast hen.

Een van de twee vroeg haar of zij een Vlaamsche was.

„Mijn vader werd te Gent opgehangen, omdat hij een ketter was," antwoordde zij, „en ik ben in dienst van den Prins van Oranje."

Het was haar een voldoening te zeggen, dat zij in dienst was bij den Prins en niet bij de Prinses — zij was dan ook inderdaad meer in *zijn* dienst, dan in den haren.

Beide mannen namen de muts van 't hoofd: „De Spanjaarden zullen niet veel Nederlanders meer ophangen," zei de een en zij

gaven Rénée een goede plaats tegen de leuning van de stoep, zoodat zij over de zee van hoofden kon heenzien.

Eensklaps ging het gefluister der menigte over in handgeklap en een gejuich, dat Rénée met een gevoel van opgewondenheid en diepe aandoening vervulde. Zij wierp haar kap van het hoofd en staarde met een blos op het gelaat naar den optocht, die nu de straat inkwam en de prachtige portiek van 't Paleis binnen ging. Zij waren allen te voet en ongewapend, allen van edel bloed, de meesten van hoogen rang, allen jong en prachtig gekleed, de schitterendste optocht, welken Brussel, met al zijn feesten, nog ooit had aanschouwd.

„Hij, die vooraan loopt, is Filips de Billeul," zeide de man naast Rénée.

„Sommigen vinden het een slecht voorteeken, dat hij mank loopt," merkte de ander twijfelachtig op.

Rénée had inderdaad opgemerkt, dat de jonge edelman aan het hoofd van den optocht hinkte.

„En die daar, in zwart en blauw," vervolgde de man met verheffing van stem om zich boven het geklap en gejuich verstaanbaar te maken, „met dien vurigen blik — hij beantwoordt het gejuich van 't volk — is Nikolaas de Hammes — hij wordt 't Gulden Vlies genoemd, en die daar achter hem, in den sabelbonten mantel, is St. Aldegonde."

Rénée had beiden reeds herkend evenals vele anderen, welke zij in het Paleis van Nassau gezien had. Terwijl de prachtige stoet van edelen langs haar voorbijging, herkende zij menig bezield en trotsch gelaat als behoorende tot de edelste geslachten van het land.

Het was inderdaad treffend te zien, hoe opgewonden dankbaar de menigte zich betoonde tegenover deze edelen, welke zich als hun kampvechters hadden opgeworpen, en zich dus openlijk en indrukwekkend verzetten tegen de gehate Spanjaarden en hun gehate Inquisitie.

Kreten van bemoediging, afzwering, zegenwenschen en dank werden den smeekelingen toegeroepen, en de onversaagdsten van hen, als het Gulden Vlies en St. Aldegonde antwoordden daarop met luide vervloeking van de Inquisitie en de Kardinalisten.

Rénée herkende den Graaf van Culemborg en Graaf van den Berg, 's Prinsen zwager, schitterend in Fransch brokaat en Genueesch fluweel, met zware gouden kettingen om hals en hoed.

Aan het eind van den stoet kwamen de twee hoofden, Hendrik van Brederode en Lodewijk van Nassau; zij liepen alleen en arm in arm. Toen steeg de geestdriftige toejuiching van het volk tot razernij. Brederode zag er als de held van het oogenblik uit; groot en edel van gestalte, krijgshaftig van houding, met een blos

van genoegen en voldoening op het knappe gelaat, een onversaagden blik in de schitterende oogen, de blonde krullen op den omgeslagen kraag neervallend, gaf zijn geheele persoonlijkheid den indruk van een aanvoerder.

Hij was gekleed in rooskleurig zilver-laken, met een wijden mantel van pauwkleurig fluweel; op zijn zwarten hoed met hoogen bol droeg hij een lange reigerveer door een diamant vastgehouden. Naast deze grootsche gestalte zag Lodewijk van Nassau er zeer slank en jeugdig uit, veel eenvoudiger gekleed in een pak van donker-rood laken met een breeden plooikraag, waarvan de punten om zijn gelaat heenstonden.

Waar Brederode volkomen op zijn gemak scheen, zeer met zijn taak en zijn ontvangst ingenomen, zag Lodewijk er meer bescheiden uit, ernstig, bezorgd zelfs; toch lag er op zijn gelaat een trek van roerende dapperheid. Toen de laatste binnen het Paleis verdwenen was, verspreidde de menigte zich, met opgewonden stem druk pratend, in groepjes wachtend, totdat de smeekelingen weer naar buiten zouden komen.

Rénée dwaalde een zijstraat in en trad een bakkerswinkel binnen, waar het vol was van vermoeide vrouwen en kinderen. Zij kocht wat brood, koek en zoetigheid en luisterde, al etende, naar het gesprek, dat om haar heen vloeide als vele stroomen van dezelfde rivier. Want het was steeds hetzelfde onderwerp, de angst en verlatenheid van het land, de terechtstellingen en folteringen, en het tenietgaan van handel en nijverheid. En allen spraken kalm en bedaard; velen hadden rood-geweende, gezwollen oogen; geen lach, geen grap werd er gehoord.

Toch was er een enkel onbezorgd wezen, een klein jongetje, dat in zijn eigen wereld leefde, onbewust van het gesprek over dood en verderf, dat over zijn hoofdje heen werd gevoerd, de oogen met een gretigen glimlach gericht op een stukje zoetigheid, dat Rénée in de hand hield. Er lag iets wonderlijks en toch iets vreeselijks in 't opgaan van dit kind in zijn eigen gedachten, zijn bedaardheid en tevredenheid. Zij stopte de zoetigheid in zijn handje, en verliet haastig den winkel.

Meer dan een uur lang dwaalde zij door de straten en toen zij bij het Paleis van Brabant terugkwam, begonnen de smeekelingen juist naar buiten te komen. Geruchten over de audiëntie waren reeds van de soldaten en bedienden binnen het Paleis naar buiten gedrongen en gingen gretig van mond tot mond.

De Regentes had geweend, toen Brederode sprak; de tranen hadden over haar wangen gestroomd, toen het befaamde Compromis werd voorgelezen, en toen al de leden der deputatie een voor een naar voren waren getreden om als teeken van eerbied hun

'caroale' te maken voor de Hertogin en zij aldus gelegenheid had van ieder afzonderlijk de rijke kleeding, den hoogen rang, vooral hun groot aantal op te merken, was haar gejaagdheid zoo toegenomen, dat Barlaymont getracht had haar gerust te stellen met te zeggen:

„Hoe, Mevrouw, vreest gij deze geuzen, die niet eens hun eigen bezittingen kunnen besturen — en zich met staatszaken willen bemoeien! Indien het van mij afhing, zouden zij het paleis spoediger verlaten dan zij gekomen zijn."

Zoo, zei men, had de Kardinalist gesproken in woorden, die sommige der edelen gehoord hadden, en die verder verteld werden met woede en verontwaardiging. Rénée bleef wachten totdat de Prins het Paleis verliet; hij reed het hek uit met Egmont, die er bezorgd en bedrukt uitzag. Deze twee edelen werden met minder warmte begroet dan die van het Verbond; daar zij zich geen van beiden openlijk voor het volk hadden verklaard en Egmont althans een streng Katholiek was, in zeker opzicht ook een geloofsvervolger, waren zij niet meer zoo bemind als in de dagen, toen zij den val van Kardinaal Granvelle hadden veroorzaakt. De Prins ging zoo dicht langs de plek waar Rénée stond, dat het stof, dat zijn paard opwierp, op haar japon viel; zij sloeg een enkelen blik op zijn bezield gelaat, en toen was hij verdwenen.

Toen gevoelde zij zich plotseling doodelijk vermoeid; het vreemde, het onnatuurlijke van haar leven zonder tehuis of betrekkingen, zonder vrienden, belangen of afleiding, onafgebroken beheerscht door een onredelijke tirannie, drukte haar als een schrikkelijk treurspel. En haar diep verborgen hartstocht, haar sterk vertrouwen, haar toewijding, die haar treurig bestaan kwam verlichten als een lichtbaken in de eenzaamheid, waren van geen vertroostenden aard; integendeel, het was een licht, dat eentonigheid, treurigheid en dorheid slechts te duidelijker te voorschijn bracht, waar het duister ze genadig verborgen zou hebben. Indien niet al de onderdrukte gevoelens in haar hart zich hadden omgezet in deze toewijding, dan zou zij misschien gelukkiger geweest zijn en niet zoo diep beseft hebben wat zij miste, want nu kende zij zelfs den vrede der gevoelloosheid niet.

Toen zij naar het Paleis terug liep, begon de Aprilhemel zich met wolken te bedekken; iedereen had het over 't smeekschrift en waar dit misschien op zou uitloopen; de straten waren gevuld met een fluisterende menigte, sommigen hoopvol, anderen twijfelend, allen bezield en vol verwachting.

HOOFDSTUK VIII.

Het Banket.

Nog tweemaal gedurende de volgende dagen begaven Brederode en de zijnen zich naar het Paleis van Brabant, de eerste maal om het smeekschrift te ontvangen, dat hun teruggegeven werd met het antwoord van Margaretha. Als immer verwees Madame Parma naar den Koning. Het stuk moest worden opgezonden aan zijne Majesteit, van wiens welbekende goedertierenheid alles te hopen was.

Wat haarzelve betrof, zij had niet de macht de Inquisitie of de Edikten te schorsen, doch zij zou den Inquisiteuren bevel geven, zachtmoedig te werk te gaan. Middelerwijl bezwoer zij de smeekelingen zich te gedragen als mannen getrouw aan Koning en Kerk.

Brederodes derde audiëntie had ten doel op deze weinig bevredigende concessie te antwoorden. Hij bezwoer de Regentes alle geloofsvervolging te staken, totdat 's Konings beslissing bekend zou zijn, waarop hare Hoogheid antwoordde, dat zij niet op haar vorige antwoord kon terugkomen, doch dat Graaf van Hoogstraaten hun de bevelen, aan de Inquisiteurs gegeven, zou toonen, waarin dezen gematigdheid was aanbevolen.

Er was verder niets van Madame Parma te verkrijgen en de Verbondenen gingen uiteen, zoo hoopvol als de omstandigheden het toelieten, met zulke verwachtingen betreffende den uitslag van Margaretha's brief aan den Koning als zij, Filips kennende, wel dorsten koesteren.

Den avond van den dag, dat Brederode voor het laatst naar het Paleis van Brabant geweest was, spijsde de Prins van Oranje bij Mansfeld, die aan een oogontsteking leed. Egmont en Hoorne waren er ook, en de vier edellieden bespraken op somberen toon en zonder veel verwachting den toestand en den stap, dien Brederode en de andere smeekelingen met zulk een roekelooze luchthartigheid gedaan hadden.

Egmont was 't minst van de vier op zijn gemak; de herinnering aan zijn verblijf in Spanje, de handige wijze, waarop Filips hem

om den vinger had weten te winden, bleef hem nog immer kwellen. Hij had nu ondervonden, dat de Koning geen enkele zijner groote beloften gehouden had; toch kon hij, hoezeer ook overtuigd, dat hij 's Konings dupe geweest was, zijn geheele vertrouwen in Filips nog niet opgeven, noch zichzelf er toe brengen, een daad te verrichten, die hem den schijn van ontrouw aan zijne Majesteit zou geven. Hij had geweigerd zich in eenig opzicht met Brederodes partij te verbinden, en was een der weinige stadhouders, welke Filips gehoorzaamden door de voorschriften der Inquisitie met hun burgerlijke macht te ondersteunen. Toch voorzag hij even duidelijk als de anderen den ondergang dien 's Konings staatkunde over de Nederlanden zou brengen. Zijn paleis te Brussel was vol kettersche vluchtelingen en hij werd nog immer door het volk beschouwd als hun held, hun mogelijke kampioen zelfs. Zelfs nu nog dorst hij een mogelijke overeenkomst voorspellen als resultaat der opzending van het smeekschrift aan Filips.

Willem zag hem aan met een glimlach in de oogen, die het bloed naar Egmonts wangen joeg.

„Gij spreekt tegen uw eigen overtuiging in," merkte de Prins kalmpjes op; „gij *weet* wel, dat de Koning niet van zijn plannen afgekeerd zal worden door het smeekschrift van deze jonkers onder een aanvoerder als Brederode."

„Het zou voor iedereen beter geweest zijn, indien Brederode zich niet met staatszaken bemoeid had," zei Hoorne norsch.

„Staatszaken!" herhaalde Willem glimlachend; „die goede Brederode weet weinig van politiek; doch hij is moedig en getrouw, en zal nog wel eens nuttig te pas komen."

„Voor 't oogenblik schijnt hij echter niet anders te kunnen doen dan ons in moeilijkheden te brengen. Hebt gij van dat banket gehoord van heden avond?" vroeg Egmont.

„Ja, mijn zoon is er heengegaan," antwoordde Mansfeld bitter; „ik wenschte van God, dat hij ergens anders zat."

„Er zullen veel verraderlijke woorden gesproken worden, en als Brederode dronken is, is hij niet veel beter dan een gek," zei Hoorne.

Willem keek op de klok in den hoek.

„Het is tijd voor de Raadszaal," zei hij, opstaande.

„Gij werkt laat," merkte Mansfeld op.

„Ja, en tot weinig nut, niet waar, Prins?" merkte Hoorne op, ontevreden aan zijn zwarten baard trekkend.

„Dat is waar," stemde Willem ernstig toe; „de zaken van de Nederlanden worden in Filips' Kabinet te Madrid beslist en niet in de raadszaal te Brussel."

Met een peinzenden glimlach nam hij zijn langen fluweelen mantel van een der brokaten stoelen op.

„Wij zullen over de Paardenmarkt rijden," zei hij, „en eens zien hoe 't met dat banket staat."

„Neen, ik smeek u, houdt u op een afstand van zulke gevaarlijke spelletjes!" riep Mansfeld.

„Niet om deel te nemen aan het feest," zei de Prins, „doch Hoogstraaten is er en dien ga ik weghalen, en indien het gezelschap te luidruchtig is, jaag ik ze uiteen," voegde hij er aan toe met een authoriteit, waarvan hij zich zelf niet bewust was.

Mansfeld haalde de schouders op. Zijn verbonden oog deed hem pijn, en het was hem zeer onaangenaam, dat zijn zoon aan het Verbond meedeed.

„Dit is goed en wel voor knapen," antwoordde hij met ergernis, „doch de raadslieden der Regentes doen wijzer zich op een afstand te houden."

Willem wist zeer goed wat dit banket van Brederode zijn zou, en hoe het door het bestuur opgenomen zou worden; hij wist tevens dat Hoogstraaten tegen zijn wil overgehaald was er aan deel te nemen, en wenschte hem te redden voor de gevolgen, welke dit feest ongetwijfeld na zich zou sleepen. Hij was ook niet geheel ongevoelig voor Brederode en wenschte hem tot bezinning te brengen in zijn roekelooze onbezonnenheid.

Hoorne hield niet van Brederode, doch den wakkeren Hoogstraaten wilde hij gaarne een dienst bewijzen, terwijl Egmont immer bereid was, eenig verzet tegen het bestuur te breidelen. Na dus van Mansfeld afscheid genomen te hebben, begaf het drietal zich naar het Paleis van Culemborg, waar Brederode zijn gewaagd feest hield.

Nauwelijks waren zij afgestegen en het plein der woning overgestoken, toen het klinken van luidruchtige stemmen hun vermoeden kwam bevestigen. Het banket der Verbondenen was inderdaad ontaard in oproerig dronkemans-lawaai.

De vraag was opgeworpen, hoe de partij zou heeten, die nu nog maar in 't algemeen aangeduid werd; in het vuur der bespreking was Brederode opgesprongen om te vertellen, wat Barlaymont had gezegd, toen zij de eerste maal in tegenwoordigheid der Regentes waren gekomen.

„Hoe, is uwe Hoogheid bevreesd voor deze geuzen? Menschen, die niet eens hun eigen bezittingen kunnen besturen!"

Toen deze bijtende spot uit den mond van een hunner grootste vijanden hun werd oververteld, geraakte het gezelschap, reeds verhit door den wijn, in de grootste woede, wegens de beleediging, hun allen, mannen van rang en edel bloed, aangedaan.

Brederode maakte gebruik van het oogenblik, hij nam een lederen zak en een houten nap van een zijner pages, en hield ze hoog boven de schitterende tafel op.

„Heel goed!" riep hij. „Zij noemen ons geuzen! Wij zullen hun dit woord doen vreezen! Wij zullen ons tegen de Inquisitie verzetten en getrouw aan den Koning blijven, totdat wij inderdaad tot den bedelstaf gedreven worden!" Toen vulde hij den bedelnap met wijn, en dronk op de gezondheid der Geuzen.

De naam werd met wilde vreugde aangenomen, aller bijval met storm veroverend. Te midden van bezielde kreten en wilde toejuiching ging de nap van hand tot hand en allen dronken op den nieuwen partij-naam. Toen hij de rondte had gedaan, werden nap en zak boven aan een der pilaren vastgebonden en de plechtigheid dezer benaming besloten met het werpen van brood en zout, door ieder der aanwezigen in zijn kroes en het opzeggen van een rijmpje, spontaan voortgesproten uit het verhitte brein van een hunner:

„Par le sel, par le pain, par la besache, (besace)
„Les gueulx ne changeront quoy qu'on se fache!" [1])

Tot zoover was de plechtigheid te midden van onbeteugelde, roekelooze vroolijkheid, verwoede en onbegrensde opwinding gekomen, toen de drie edelen de zaal binnentraden. Het was een woest en schitterend tooneel dat ze aanschouwden, een tooneel dat zij liever niet aanschouwd zouden hebben.

De zaal was dezelfde, waarin François Junias op den trouwdag van Alexander van Parma gepreekt had ten gehoore van vele jonge Protestantsche edelen, doch zij was beter geschikt voor dit tooneel van buitensporige vroolijkheid dan voor een godsdienstige bijeenkomst. De zoldering en het bovenste deel der muren waren door een Italiaansch kunstenaar beschilderd in den luchtigen versiertrant der Romeinsche paleizen met fijne guirlanden, arabesken, vogels en dieren op een achtergrond van diep blauw en gebronsd goud.

Het onderste gedeelte der muren was versierd met tapijtwerk van Arras, opgehangen aan koperen roeden, ieder tapijt een tooneel voorstellend uit het leven van Jason, en tusschen de tapijten waren pilaren, waaraan koperen luchters in den vorm van bloemen en figuren tot verlichting van de groote zaal, die bijna geheel ingenomen werd door een reusachtige tafel, waaraan driehonderd edelen waren gezeten.

Ter weerszijden der openslaande deuren aan beide einden der

---

[1]) „Bij het zout, bij het brood, bij den bedeltasch,
„De Geuzen zullen niet veranderen, hoe men zich ook moge vertoornen!"

zaal waren buffetten, overladen met vruchten, zoetigheden en wijn, waarbij pages dienst deden, terwijl rondom tegen de muren bedienden stonden in groepen van twee en drie.

Midden over de tafel hing een groote lamp van rotskristal, rustende op vier vliegende harpijen, half van goud en half van zilver, met vleugelen en staart van rood émail. Dit prachtige licht bescheen de geheele tafel, alleen een schaduw werpend over het midden waar een meesterwerk van suikerbakkers-kunst stond, gemaakt door Graaf Culemborgs kok, voorstellende de Verbondenen, de poort ingaande van het Paleis van Brabant; de kleine gestalten, alle portretten, waren gemaakt van suiker, vernuftig gekleurd en versierd met knipsels van geconfijte vruchten.

Op een hoog onderstel van gedreven goud geplaatst, stond dit stuk nog onaangeroerd, doch voor 't overige was de tafel in de wildste wanorde.

Het kostbare tafelkleed van Brusselsche kant was overal met wijn bevlekt, terwijl gouden kroezen, kristallen bekers, fruit- en bonbon-schalen links en rechts door elkander gesmeten lagen. Op het eene eind der tafel stonden twee jonkers te dansen, zich krampachtig aan elkander vasthoudend, borden en glazen met hun onvaste voeten omverwerpend; anderen zaten luid zingende en schreeuwende op de leuningen hunner stoelen, met de voeten op den rand der tafel, terwijl nog anderen hun mutsen binnenste buiten hadden gekeerd en met open wambuizen om den disch heen dansten, elkander eeuwige vriendschap en eeuwige trouw aan het Verbond zwerend. Eenigen waren aan tafel blijven zitten om nogmaals en nogmaals met vollen beker op „de Geuzen" te drinken. De meesten hadden elkander tot leden van het Verbond gedoopt door wijn over elkanders hoofden en schouders te gieten, zoodat de rood-opgewonden gezichten, rijke kleeren en verwarde lokken gelijkelijk met roode vlekken bedekt waren. Het geheele tooneel scheen rood, de roode gloed van den wijn over schitterend goud heen.

Graaf Brederode zat aan het hoofd van den disch. Zijn rood fluweelen wambuis was bedekt met een gouden netwerk en met paarlen bestikt, zijn plooikraag van goud-weefsel met punten van brillanten, welke boven zijn ooren uitstaken. Een korte mantel van zilverlaken, met wit bont gevoerd, hing van zijn schouders. Met de ellebogen op tafel, hield hij een gouden beker, met gedreven druiventrossen en wijnblaren tusschen de van juweelen schitterende vingers.

Naarmate hij den beker ledigde, vulde de page achter hem dien weder. De wijn stroomde over zijn plooikraag, zijn wambuis en zijn mouwen; hij lachte vroolijk en schreeuwde met zijn krachtige stem:

„Par le sel, par le pain, par la besache!
„Les gueulx ne changeront, quoy qu'on se fache!
„Vivent le roi et les gueulx! Vivent les gueulx!"

Dit was het tooneel, dat Willem en zijn vrienden zagen, toen zij de feestzaal van Graaf Culemborg binnentraden.

De Prins zeide niets, doch zocht aanstonds met de oogen naar Hoogstraaten, die half toornig en half vroolijk naast zijn gastheer zat en dezen trachtte in toom te houden. Egmont uitte een kreet van ongenoegen en schrik, terwijl Hoorne met een bitteren en minachtenden blik op den lachenden Brederode neerzag.

Zoodra de drie groote edellieden, de invloedrijkste mannen van het Koninkrijk, werden herkend, werden zij met welkomstkreten toegejuicht, en door een troep dronken jonkers omringd, die hun tegenwoordigheid beschouwden als een goed voorteeken voor de zoo even gedoopte partij.

„Neen, neen," zeide de Prins, de bekers afwerend die men hem wilde opdringen, „ik kom slechts een oogenblikje, niet langer dan een miserere — wij zijn gekomen om den Heer van Hoogstraaten."

Verheugd een verontschuldiging te hebben om zich te verwijderen, stond deze op, en Brederode keerde zich om en zag de drie nieuw-aangekomenen.

„Ha, Hoogheid!" riep hij, waggelend opstaande, „Wilt gij niet op de gezondheid der Geuzen drinken? Zet u neder — hier, aan mijn rechterhand." De oogen daarna op Hoorne richtend, met wien hij kortelings een twist had gehad, vervolgde hij: „En daar is de Admiraal ook! Ik had uw somber gelaat nimmer op een feest in mijn huis verwacht, Graaf Hoorne!"

De Admiraal, die tot nu toe met afkeer en toorn op deze saturnaliën had neergezien, kreeg een kleur bij deze tarting; hij richtte zijn donkeren blik dreigend op den spreker.

„Ik ben hier gekomen om een man, die meer waard is dan gij, Graaf Brederode," antwoordde hij, „van de gevolgen van uw dwaasheid te redden. Dwaasheid? neen, erger dan dwaasheid — grenst het niet aan krankzinnigheid en verraad?"

De blauwe oogen van Brederode flikkerden.

„Denkt gij soms dat uw voorzichtigheid u zal redden, Graaf Hoorne? Ik zeg u, dat Filips u evenmin zal sparen als een der hier aanwezigen, en Granvelle vervloekt u even hard als eenig ketter, die ooit op Goeden Vrijdag saucijsjes at!"

De strekking van deze ruwe woorden deed Egmont verbleeken, de Admiraal hoorde ze echter met sombere minachting aan, veilig als hij zich waande in zijn eigen trouw.

Omringd door kreten van „Lang leven de Geuzen!" waarvan hij de beteekenis niet begreep, baande Willem zich een weg door

de rumoerige pretmakers heen, tot aan de plaats waar Brederode stond.

Het zien van de wel-bekende, slanke gestalte, het kalme ernstige gelaat, het gebiedende uiterlijk, de groote bekoring en macht, die van den Prins uitgingen, bracht de onbesuisde jonkers een weinig tot hun zinnen. De twee, die op de tafel stonden te dansen, werden naar beneden getrokken, degenen, die waren blijven zitten, op de been gebracht en het geschreeuw zoo goed mogelijk gesust.

„Bij den Hemel, dit gaat te ver, Graaf!" fluisterde Willem; „alle gewaagde dingen, die gij heden avond gezegd hebt, zult gij morgen vergeten zijn, als gij uw roes uitgeslapen hebt — maar er zijn er, die *niet* vergeten!"

„Spionnen!" mompelde Brederode, „spionnen!"

„Misschien wel onder deze dom-uitziende lakeien, dat zou zeer goed kunnen," antwoordde Willem droogweg; „indien gij nadenkt weet gij wel, dat het Escoriaal overal spionnen heeft."

„Dat kan mij niets schelen," zeide Brederode met iets grootsch in zijn onbezonnenheid; „waarom zouden wij buigen voor Spanjes ontwijfelbare woede? Niets kan ons te Madrid in de gunst brengen — laten wij dan monniken en Spanjaarden tarten en 't bewijs geven, dat wij ons zelf kunnen verdedigen!"

„Spanje op deze wijze te tarten zal niet veel baten," antwoordde de Prins; „denkt gij aldus de Nederlanden van dienst te zijn? Men zal er alleen maar om lachen."

„Laat ze lachen!" hernam Brederode; „als de tijd daar is, zullen wij toonen dat wij evengoed kunnen vechten als feest vieren." En hij nam den weer gevulden beker en had den toost: „Op de vervloeking van de Inquisitie en van Spanje" op de lippen, toen Willem hem den beker uit de hand nam, den wijn op den vloer uitgoot en den beker op het Perzische tapijt wierp.

„Maak hier een eind aan," beval hij op gestrengen toon en met vertoornden blik; „het is hier geen herberg — wij dragen ieder een groote verantwoordelijkheid — ter wille van deze roekelooze knapen, die gij heden avond hierheen hebt gehaald, zeg ik u er een eind aan te maken, voor het te laat is." Toen vervolgde hij met een plotselingen glimlach: „Ga naar bed, Brederode, want gij zijt vreeselijk dronken!"

Brederode zag hem aan, lachte en ging zwijgend zitten, zijn schitterende gestalte zwaar leunend in den grooten armstoel.

Egmont en Hoogstraaten trachtten de anderen te bewegen naar huis te gaan; dronken en opgewonden als de meesten waren, beseften zij toch min of meer het dwaze van hun gedrag; voor menigeen werden de wijnvlekken op tafel, op hun gezichten en

hun kleeren voorteekenen van het roode bloed, dat wel eens spoedig zou kunnen vloeien.

Zij wisten maar al te goed, dat Filips even gul was met bloed als de Nederlandsche edelen met wijn. De ontnuchtering en de onbestemde vrees, die door het binnentreden en de terechtwijzing der drie edelen over het gezelschap was gekomen, werd versterkt door een van die kleine bijzonderheden, welke vaak grooten invloed hebben op gespannen gemoederen,

Plotseling zakte het fijne suikergebak midden op tafel in elkander; de hitte in de zaal had het ongemerkt doen smelten; een dikke stroop liep langs het gouden onderstuk op de tafel neder, terwijl de suiker-poppetjes, welke de Verbondenen voorstelden, omvergevallen waren en er van het meesterstuk van suikerbakkerskunst niet anders overbleef dan een kleverige hoop zoetigheid.

„Mannetjes van suiker — suikerpoppen —" mompelde de Admiraal, „zoo zal het Verbond ook versmelten."

Dit leelijke voorteeken werd door verscheidenen opgemerkt; in groepen van tweeën en drieën schikten zij hun verwarde kleeren recht en vertrokken.

Alleen Brederode bleef zitten, plotseling verzonken in een mistroostige bui.

„Ik zal als een arme soldaat aan de voeten van Graaf Lodewijk sterven," mompelde hij en toen weder: „Saucijsjes op Goeden Vrijdag! Wie zegt, dat ik ze eet, liegt dat hij blauw ziet!"

Toen de drie edelen zagen, dat de gasten uit elkaar gegaan waren, verwijderden zij zich eveneens en Hoogstraaten ging met hen. Zij kwamen op straat; de donkere April-nacht was kalm en zacht; er was geen maan en de sterren lagen tusschen dunne wolkjes verspreid, terwijl een zachte geurige bries van de Brabantsche vlakte kwam aanwaaien.

Willem keek terug naar het prachtig verlichte huis achter hem.

„Een dwaas voorspel van een lang treurspel!" merkte hij op.

„Treurspel!" herhaalde Lamoraal Egmont ontevreden, „gij spreekt immer, alsof wij op den rand van een afgrond stonden, Prins!"

Willem antwoordde niet. Zij wendden hun paarden in de richting van het Paleis van Brabant, waar Margaretha, angstig en vertoornd, met Viglius en Barlaymont zaken betreffende Hemel en Aarde zat te bespreken.

HOOFDSTUK IX.

De vrouw van Montigny.

Hoogstraaten en Montigny speelden tennis in den tuin van Willems paleis. Het was Mei, alles stond in vollen bloei en de zon scheen warm op het midden van den dag; de met glanzend jong groen bedekte boomen wierpen een aangename schaduw over het zachte effen grasveld.

Aan den voet van een prachtigen beuk was Montigny's vrouw op zijden kussens en kleeden gezeten; met de kin in de hand, den elleboog op de knie gesteund, volgde zij met peinzenden blik de gestalte van haar man, zooals hij zich licht en sierlijk in het spel bewoog.

De Prins van Oranje stond tegen den boom aangeleund en niet ver vandaar zat Anna in de schaduw van een hooge palmheg, vergezeld van Rénée en het kleine Duitsche meisje.

Volkomen vergetend, dat zij daar was als gastvrouw van het jonge vrouwtje, zat zij in de zon te knikkebollen.

De Prins sloeg geen acht op zijn vrouw, keek zelfs niet in haar richting; hij was in een ernstig gesprek met Hélène d' Espinoy, barones van Montigny.

Hoewel de feesten ter eere van haar huwelijk slechts kort geleden ten einde waren en zij in de wieg gelegd scheen voor vreugde en zorgeloosheid, volgde zij toch met treffende belangstelling de groote, vreeselijke aangelegenheden, waarin haar man betrokken was.

Zij had het op dat oogenblik over de hagepreeken, die zich met onweerstaanbare kracht over het geheele land verspreidden, het antwoord vormden der ketters op de bevelen van het Concilie van Trente.

„Het is merkwaardig, vindt gij niet, Prins," zeide zij met haar zachte stem, die alleen geschapen scheen om bij een luit te zingen, „wat die menschen voor hun geloof over hebben! De doodstraf staat er op voor allen — en toch gaan zij, mannen, vrouwen en kinderen, zij wagen zich aan dood en pijniging, om in de velden te gaan staan luisteren naar het preeken van een of anderen monnik die zijn pij heeft afgelegd! Zou het de duivel wezen die hen zoo sterk maakt?"

„Zeg liever, dat God het doet," zeide Willem op haar nederziend.

Zij hief het gelaat op, een fijn min of meer droevig gezichtje met prachtige oogen; zij streek haar plooikraag recht, waar die tegen haar wang drukte en zuchtte.

„Gij schijnt treurig, Madame." zeide Willem vriendelijk.

„Ja," antwoordde zij aanstonds, „omdat mijn man naar Spanje gaat."

„Heeft hij eindelijk hiertoe besloten?" vroeg Willem snel.

„Ja — hij en de Markies van Berghen vertrekken deze maand nog," zeide zij en trachtte te glimlachen. „Vindt gij het niet hard voor mij? Wij zijn nog maar zoo kort getrouwd."

„Hij zou zeer goed kunnen weigeren te gaan," antwoordde de Prins met eenigen aandrang.

„Hij is er wel niet zeer op gesteld, maar heeft het toch aangenomen," zeide zij en wederom dwaalde haar blik naar het tennisveld. „Doch die reis naar Madrid jaagt mij vrees aan," voegde zij er plotseling bij.

„Gij moet u geen ongelukken voorstellen, Madame," antwoordde Willem.

„Neen, ik ben niet dwaas," verdedigde zij zich haastig, „doch ik weet, dat hij den koning beleedigd heeft door te weigeren de Inquisitie in zijn provincie in te voeren."

„Wat dit betreft kunt gij gerust zijn," zeide de Prins; „Filips heeft lange armen — uw man zal te Madrid even veilig zijn als zijn broeder hier, Madame."

„Bedoelt gij, dat zij geen van beiden veilig zijn?" vroeg zij snel. „Er is echter bijzonder gevaar in Spanje — het is den leeuw in den mond loopen, als een Nederlander zich naar Spanje begeeft! Graaf Egmont wil er niet weer heen."

„Dit zal hem toch niet redden, indien hij Spanje vertoornd heeft," merkte Willem met een zucht op,

Montigny's vrouw stond op met een zenuwachtige beweging.

„Wat zal er gebeuren?" vroeg zij. „*Hij* wil mij nooit iets vertellen — Uwe Hoogheid zal wel vriendelijker willen wezen en mij zeggen wat er gebeuren zal, niet waar?"

Zij stond als een klein meisje met haar kinderlijk verzoek voor hem, haar kleine handen op het wit zijden lijfje samengevouwen.

„Kon ik het maar zeggen!" glimlachte Willem; „alles is zoo verward — de Regentes is geheel verbijsterd, zij heeft niet de macht zich te doen gelden — en de Koning blijft zwijgen."

Hij voegde er niet bij, dat hij wel wist wat 's Konings zwijgen beteekende — dat Filips langzaam en op ingewikkelde wijze de vreeselijkste en meest afdoende bestraffing bereidde voor hen, die zich in de Nederlanden tegen zijn staatkunde verzet hadden en

dat de Hertog van Alva aan het hoofd van een leger binnen kort de angstige, geheel van streek geraakte Regentes zou komen vervangen.

Om de gedachten van het jonge vrouwtje af te leiden, vertelde hij haar over de hagepreeken, over den moed van de mannen, die met een zwaard aan de zijde gingen luisteren naar een man met een prijs op zijn hoofd, die Jezus Christus predikte. Soms vergaderden zij in schuren of huizen, maar meestal in het open veld buiten de stadsmuren, waar het verboden was te preeken. Zij gingen er heen bij honderden, bij duizenden, zoodat de stad soms ledig was, en de psalmen van Clément Marot stegen even onbevreesd op, alsof geen Inquisitie met brandstapels en kettingen, zwaarden en bijlen op hen wachtte.

Willem sprak met warmte en diep gevoel.

„Geest en ziel zijn niet in de macht van Koning of priester — niemand heeft heerschappij over het geweten van een ander," zei hij, „dit bewijst de geschiedenis der menschheid."

Hélène d' Espinoy had nimmer hierover nagedacht; diep gevoelde zij voor al deze menschen die sterven moesten, zoo diep, dat zij er liever niet aan dacht. Zij wist echter niets af van godsdienstverschillen; zij wenschte enkel vrede, opdat haar eigen geluk onverstoord mocht voortduren te midden van een gelukkige wereld.

Zij keek naar den lieflijken, frisschen tuin, het effen blauw der lucht, naar de twee jonge edellieden, die lachend hun spel vervolgden en naar haar eigen weelderig persoontje, en zij wenschte, eenvoudig en bedroefd, dat deze dingen mochten duren en dat niets dit alles mocht verstoren.

„Och, Monseigneur, waarom kunnen alle menschen toch niet in den eenen waren God gelooven?" vroeg zij.

„De God van ieder mensch is voor hem de ware, Madame. Die wever van Doornik, die over een klein vuur langzaam verbrand werd omdat hij den ouwel uit 's priesters hand geslagen had, vond zijn God even waar als Filips den zijnen — want hij riep hem aan tot het laatst en glimlachte zelfs." In gedachten verzonken voegde hij er bij: „Ik zou wel eens willen weten of Filips troost en sterkte zou vinden in zijn geloof, indien hij gepijnigd werd."

„Het is alles zoo vreeselijk," antwoordde Hélène d' Espinoy met bevende stem; „doch deze menschen hebben macht — zij zullen zich weren, zij zullen vechten — het zal niet gemakkelijk wezen hen tot gehoorzaamheid te dwingen."

„Het zal Alva geen moeite kosten," dacht Willem; „de Hertogin vermag niets omdat zij zonder geld en zonder leger is." Doch aan het jonge vrouwtje vertelde hij van de hagepreeken te Doornik, waar de Hervormden zes tegen één Roomsche stonden en toen

de Regentes bevel gegeven had, dat de troepen ze zouden gaan gevangen nemen, kwam het uit dat dezen, de busschieters van St. Maurits, de boogschutters van St. Sebastiaan en de zwaardvechters van St. Christoffel, allen zelf ketters waren, die ijverig de preeken bijwoonden van Ambrosius Wille, den beroemden leerling van Calvijn, juist uit Genève aangekomen.

„Zou zijne Majesteit deze menschen, die het zoo ernstig meenen, niet kunnen vrijlaten in hun geloof en hun preeken?" vroeg zij wederom.

„Zijne Majesteit zal evenmin de prediking toestaan als zij hun geloof zullen opgeven — en dat is het groote treurspel: dit kleine arme volk tegen den grootsten Koning ter wereld!"

Op dit oogenblik kwam Montigny van het tennisveld naar hen toe, in de schaduw onder den beukeboom.

Zijn gelaat was even donker van kleur, even gesloten en krachtig van uitdrukking als dat van zijn broeder, den Graaf van Hoorne; hij had echter niets van diens somberen ernst. Met een blik van liefde voor zijn vrouw, zeide hij tot den Prins:

„Tennis is een kinderachtig vermaak voor dit prachtige lenteweer; wij moesten er liever met valken en honden op uitgaan in het open veld." Hij legde den arm hartelijk om 's Prinsen schouder en trok hem ter zijde. Hoogstraaten, beider vriend, voegde zich ook bij hen.

Hélène d' Espinoy keek in de richting waar de Prinses gezeten was, en Rénée, immer getrouw op den uitkijk, als iemand, verantwoordelijk voor de bewegingen van een marionet, waarvan de draden op een gegeven oogenblik in beweging gezet moesten worden, raakte den schouder van haar meesteres aan om haar attent te maken.

Zoodra de drie jongelieden meenden te kunnen spreken zonder door de dames gehoord te worden, begon Montigny over den staat van zaken in zijn provincie en de ontzettende toename van durf en macht der ketters — inderdaad een onderwerp dat niemand, van den laagsten tot den hoogsten, lang uit den geest of van de lippen kon houden.

Montigny was geneigd te denken dat de Nederlanders zich met succes hadden doen gelden; zij hadden bewezen, dat zij te talrijk waren om door geweld van wapenen belet te worden den godsdienst hunner keuze uit te oefenen, en te moedig om zich door bedreiging en bestraffing van hun geloof te laten afschrikken, dat voor het oogenblik minder gestreng vervolgd werd. Brederodes „Geuzenpartij" was sterk en had veel invloed, hun smeekschrift was thans in 't bezit van Filips — de vorst zweeg; zou het niet kunnen zijn, dat hij het redelijk achtte?

Aldus was de meening van Montigny, die de stoere trouw van zijn broeder Hoorne en het goedgeloovige optimisme van Lamoraal Egmont deelde.

Willem zag echter de keerzijde van de medaille; hij wist dat het beruchte smeekschrift en de lange bespreking, welke daarop gevolgd was, geen andere uitwerking had gehad dan de zoogenaamde „moderatie," aanstonds door het volk „moorderatie" genoemd, daar het niets anders toestond, dan dat een wreeder dood soms vervangen werd door den strop, en dat was nog zonder Filips' toestemming, en was enkel door Margaretha beloofd om het volk te sussen, terwijl zij op bevelen van haar broeder wachtte.

Willem zag ook dat de vervolging alleen maar geluwd was, omdat de Regentes geen troepen en geen geld had; waar 't eenigszins mogelijk bleek, werden de kettersche predikers als wilde dieren vervolgd. Brederode mocht zich al verheugen, Montigny al hopend vertrouwen, Willem van Oranje begreep maar al te duidelijk, dat de tegenwoordige stilte het voorspel was van een vreeselijker wraakneming dan ooit te voren was nedergekomen op hen, die Filips ongehoorzaam waren. Hij wist dat de gematigde houding der Regentes, haar voorgewende vriendelijkheid tegenover de edelen, haar luid uitgesproken wensch naar eenigheid en vrede, niet anders dan komedie waren en dat zij waarschijnlijk in haar geheime brieven hen allen bij Filips aantijgde.

Hij zeide echter niets van dit alles aan Montigny, dien hij reeds zoo vaak gewaarschuwd had. Plotseling bleef hij echter midden in den bloementuin staan en zeide op ernstigen toon:

„Ga niet naar Spanje — het zou tot niets dienen."

„Dus gij ook al!" riep Montigny uit; „zij waarschuwen mij allen — hoe kan ik echter weigeren? Mijn geweten heeft mij geen ontrouw te verwijten."

„Dit zal u niet baten in het Escoriaal," zeide Willem niet zonder ongeduld.

„Ik heb zijne Majesteit niet beleedigd," hield de Stadhouder van Doornik vol.

„Gij hebt geheel Spanje beleedigd," riep Hoogstraaten uit, „met uw weigering om de arme ketters te verbranden!"

„Ik haat en minacht de Inquisitie," antwoordde Montigny met warmte, „en ik ga naar Madrid om er tegen te protesteeren — doch ik heb nimmer iets gedaan om den toorn van Koning of Kerk te verwekken."

„Dit ligt in de beoordeeling van Filips en Granvelle, niet in de uwe," merkte Willem op, de blikken gericht op de bloemem om hem heen. „Ga niet — geloof mij, het dient nergens toe."

„Graaf Egmont richtte niets uit," hield Hoogstraaten aan.

„Ik laat mij zoo gemakkelijk niet vangen," antwoordde Montigny.

„Des te erger voor u," antwoordde de Prins; „degenen welke de Spanjaarden niet kunnen overhalen, krijgen zij toch op een andere wijze te pakken. Gij zult voor niets gaan. Denkt gij dat Filips luisteren zal naar wat gij en Berghen te zeggen hebt, waar hij niet eens acht slaat op wat de Regentes schrijft? Heeft hij ooit te voren naar u geluisterd? Heeft hij ooit naar iemand geluisterd?"

„Ik verwacht niet veel van mijn reis," bekende Montigny min of meer droefgeestig, „doch ik ben verkozen en ik kan niet weigeren zonder mijzelf den schijn van ontrouw te geven."

Willem had nog steeds de blikken op de bloemen gericht.

„Ga niet," zeide hij ten derden male, „laat iemand anders in uw plaats gaan — gij zijt jong en pas getrouwd."

„Zeg liever iets bemoedigends!" riep Montigny half lachend en half ontevreden.

„Bemoedigends," herhaalde Willem met besliste stem, „mijn hart geeft mij niets bemoedigends in. Maar," en hij zocht dezelfde vertroosting die hij ook aan Hélène d' Espinoy had gegeven, „Filips' arm reikt zoowel tot hier als in Madrid."

Toen gingen zij naar het paleis terug, waarheen de dames reeds waren gegaan, en weldra nam Montigny afscheid om zich te begeven naar zijn laatste audientie bij de Regentes.

Hoogstraaten bleef nog een oogenblik en vroeg den Prins op bezorgden toon: „Hij is geheel verblind, denkt gij dat hij groot gevaar loopt?"

„Ik geloof niet dat hij of Berghen ooit uit Spanje zullen terugkeeren," antwoordde Willem, „en het doet mij zooveel leed voor dat arme vrouwtje — meer dan ik u kan zeggen." Hij wendde zich af, doch kwam aanstonds weder naar Hoogstraaten terug, greep hem bij de hand en vroeg met warmte: „Gij zult mij niet verlaten, niet waar? — "

„Ik blijf altijd uw nederige dienaar," antwoordde de Graaf met oprechte toegenegenheid, „ik ben tevreden en gelukkig, als ik in deze moeilijke dagen door u en u alleen geleid mag worden." Toen verliet hij eveneens het Paleis van Nassau.

Willem zag de kleine, dappere gestalte wegrijden, en keerde toen terug naar het vetrek, waar hij van Montigny en diens vrouw afscheid genomen had. Daar zat Anna nog in dezelfde onverschillige houding, waarin hij haar verlaten had, de ellebogen op de met een rijk kleed bedekte tafel, het gelaat gesteund in de kleine, met dikke aderen bedekte handen. Achter haar stond Rénée, als immer onbeweeglijk als haar schaduw.

Het was thans voor Willem iets heel gewoons geworden zijn

vrouw stilzwijgend voorbij te gaan, als hij haar bij toeval ontmoette; heden ging hij echter tot haar, hoewel 't hem klaarblijkelijk moeite kostte.

„Madame," begon hij; toen „Anna!"

Zij zag op; er kwam een blos op haar vale gelaat, zij sloeg de oogen weder neder en spreidde de handen uit op haar kleed.

Rénée wendde zich om te gaan, de Prins zei: „Blijf!"

Stilzwijgend bleef hij zijn vrouw aanzien, een stilzwijgen dat geen veroordeeling inhield; het was meer alsof hij de bescherming van zijn teederheid wierp over haar ziekelijke onaantrekkelijkheid, haar droevige zwaarmoedigheid; tegenover zijn vrouw had hij altijd die even ridderlijke als treffende teederheid getoond.

„Ik heb reeds lang gewenscht eens met u te spreken, Anna," zeide hij.

Zij gaf geen antwoord.

„Gij hebt nooit van Brussel gehouden, niet waar?" vroeg hij.

„Waarom vraagt gij dat?" vroeg zij met plotselinge achterdocht.

„Omdat ik het noodig vind, dat gij naar mijn huis te Breda gaat," antwoordde hij vriendelijk. „Het is niet noodig verder dit huis open te houden — er zijn er maar weinig van ons, die nu te Brussel wonen, en als ik hierheen kom, kan ik eenvoudiger leven. Te Breda zult gij veiliger zijn dan hier."

„O zoo, dit is uit zuinigheid!" riep zij met bitterheid uit. „Denkt gij soms dat ik niet opgemerkt heb hoe ellendig deze huishouding geworden is? Wij hebben niet meer dan de helft van ons vroeger aantal bedienden, en dezen nog wel in versleten livrei; de stallen zijn half leeg, de tuinen worden verwaarloosd — alleen de schulden nemen toe!"

Hoewel de Prinses sterk overdreef, waren haar woorden toch niet geheel ongegrond. Rénée wist het maar al te goed en dat te weten deed haar pijn.

Willem antwoordde echter op onbezorgden toon: „Ik ben niet meer zoo rijk als vroeger, Anna, en ik zal waarschijnlijk nog armer worden binnenkort. Doch indien ik niet meer leef zooals vroeger, is dit niet uit gierigheid, maar omdat ik geld zou kunnen behoeven voor andere zaken dan weelde en pracht. Gij zult het goed hebben te Breda."

„De duivel met al zijn legioenen zullen mij niet naar Breda krijgen!" riep Anna woedend uit.

„Neen, doch uw man wel," antwoordde hij met een glimlach. Zijn goedaardigheid, geenszins voortkomende uit zwakheid of onverschilligheid, doch uit warm medelijden en diep gevoel voor anderen, verliet hem nimmer. Rénée had hem nimmer boos of ruw tegen mensch of dier gezien en tegenover vrouwen was hij altijd zacht en vriendelijk.

Anna scheen dit ook te begrijpen; wetende dat al haar woede op zijn kalme bedaardheid zou afstuiten, stond zij op en verliet zonder verder een woord te spreken zijn tegenwoordigheid.

De Prins wendde zich tot Rénée, die haar meesteres ging volgen.

„Gij zijt zeer getrouw," zei hij, „en ik geloof niet, dat gij een gemakkelijken dienst hebt."

In deze woorden, in zijn stem, in zijn gelaat las zij de bitterheid van zijn verdriet, de vernedering, die hij door zijn vrouw moest lijden. Zij merkte op hoe vermoeid hij er uit zag, hoe eenvoudig, slordig zelfs, zijn kleeding was, hoezeer hij verschilde van den schitterenden Kavalier, die te Leipzig de groote trap was opgekomen om zijn bruid te begroeten.

„Het is mijn eenige genoegen te dienen," antwoordde Rénée, „ik heb geen ander belang in mijn leven."

Hij zag haar verwonderd aan; haar woorden pasten zoo weinig bij haar warme schoonheid.

„Het is mogelijk, dat ik naar Antwerpen geroepen word, waar groote beroering heerscht," zeide hij; „spreek gedurende mijn afwezigheid met de Prinses over Breda — want zij moet er inderdaad spoedig heen."

Toen keek hij door het venster naar buiten, als had hij het jonge meisje reeds geheel vergeten, waarop Rénée zich stilzwijgend en zacht verwijderde.

HOOFDSTUK X.

Antwerpen.

Duprez, de geestenziener, bleef niet lang te Brussel. Nadat hij in korten tijd door een weelderige levenswijze het grootste gedeelte verkwist had van wat hij in het Paleis van Nassau had samengeschraapt, had zijn onrustige geest spoedig genoeg van Brabants hoofdstad, en hij begon het land door te zwerven, zich zooveel mogelijk aansluitende bij Brederode en zijn „Geuzen," die veel gerucht maakten in het land.

Hij was tegenwoordig bij de groote vergadering, welke de Verbondenen te St. Truijen hielden, en nam deel aan de luidruchtige betoogingen en oproerige feesten, welke de Geuzen immer hielden en die hen maakten tot een zwakken rietstaf voor de zaak der vrijheid, om op te leunen.

Hij ging met Brederode en Culemborg naar Duffel, waar zij Oranje en Egmont ontmoetten, daarheen gekomen op last der Regentes om den Verbondenen aan te bevelen, den vrede van het land te handhaven in plaats van dien te verstoren, zooals zij met hun oproerige, gewapende bijeenkomsten deden.

Op dit verzoek antwoordde Brederode kort en bondig, dat zij daar waren om het arme volk te beschermen gedurende hun godsdienstoefeningen in de velden, en dat zij weigerden de wapenen neder te leggen of uiteen te gaan, voordat de twee afgevaardigden Berghen en Montigny een gunstig antwoord op het Smeekschrift uit Spanje hadden teruggebracht.

Dit antwoord werd neergeschreven in een stuk, dat Lodewijk van Nassau en twaalf andere jonge edelen te Brussel aan de Regentes zelf brachten.

Hun boudheid en vrijmoedigheid prikkelden Margaretha tot woede. Zij antwoordde met een koude dubbelzinnige terechtwijzing, waarop Lodewijk nog verder ging en met vermetelheid antwoordde, dat het Verbond niet zonder vrienden was, zoowel binnen als buiten het land, en dat indien de Hertogin bleef weigeren de Staten Generaal samen te roepen, hetgeen men haar reeds zoo

vaak gesmeekt had te doen, en er, zooals velen vermoedden, een Spaansche inval in voorbereiding was, zij, de Geuzen, wel wisten wat hun te doen stond.

Kort daarna eindigde de bijeenkomst te St. Truijen, en Brederode ging naar Antwerpen, waar toen misschien meer beroering heerschte dan in eenige andere plaats der Nederlanden.

Duprez bevond zich te midden van den troep landloopers, heeren, gevluchte Hervormers en verarmde kooplieden, die Brederode volgden; hij verdiende zijn onderhoud met het verkoopen van toovermiddelen, het voorspellen van de toekomst en het verklaren van de teekenen, die de vreesachtigen 's nachts aan den hemel zagen.

Meghen en Aremberg, de twee voornaamste Kardinalisten, bevonden zich reeds te Antwerpen; toen Brederode aankwam, werd de toestand bijna onhoudbaar. Er hadden dagelijks opstootjes plaats en men achtte thans een burgeroorlog tusschen Paapschen, Calvinisten, Lutheranen en Anabaptisten zoo goed als onvermijdelijk.

Brederode stookte den ijver der Hervormden tot woede aan, terwijl Aremberg en Meghen de koningsgezinde of Spaansche partij ondersteunden.

De vroedschap, de raad en de gilden vroegen om de tegenwoordigheid van den Prins van Oranje, en deze, die Burggraaf der stad was, nam, ook op aandringen der Regentes, de onmogelijke taak op zich, de partijen tot vrede te brengen.

Bij zijn aankomst werd hij met wilde toejuiching begroet, want Brederode ging hem met zijn Geuzen tegemoet buiten de stadsmuren met oorverdoovende kreten en hoera's.

Willem had zich niet aan de zijde van het volk geschaard en hij kwam in naam van het bestuur; toch heerschte er een algemeen vertrouwen, dat hij de eenige man was, die in de termen viel, en die in staat zou zijn, om de goede verstandhouding te herstellen tusschen den Koning en zijn onderdanen.

In Antwerpen aangekomen, beijverde hij zich aanstonds om orde en regel te herstellen: dag en nacht hield hij beraadslagingen met de vroedschap, den raad en zelfs met de gilden en de rederijkers-kamers, Brederode dwingend zich kalm te houden en Meghen en Aremberg overredend hun verbittering tegenover de Hervormers te schorsen.

Reeds was hij erin geslaagd eenige orde en vrede te herstellen, hoewel niemand er meer van overtuigd was dan hijzelf dat dit niet lang zou aanhouden, toen hij een oproeping kreeg van de Regentes, om een samenkomst te komen bijwonen van de Ridders van het Gulden Vlies.

Hij meldde haar, hoe gespannen de toestand binnen de stad

was, en dat er waarschijnlijk oproer zou komen na zijn vertrek, doch Margaretha bleef aandringen op zijn tegenwoordigheid in Brussel, zoodat hij zich gereed maakte Antwerpen te verlaten.

Een paar dagen bleef het rustig; de achttiende Augustus was echter de dag van den „Ommegang," waarop het beeld der Heilige Maagd vanuit de Kathedraal in processie door de straten gedragen zou worden; en de stadsraad, de gilden, en zij die voor de veiligheid der stad aansprakelijk waren, zoowel als de Burggraaf, zagen dien dag met vrees tegemoet, want deze plechtigheid zou ongetwijfeld de gemoederen der Hervormden met groote bitterheid vervullen.

Anderen, waaronder velen van de „Geuzen," en verscheidene avonturiers die zich in de stad bevonden, zagen met blijdschap uit naar een opstootje, waarin zij een paar goede slagen zouden kunnen toedienen en in de verwarring misschien wat buit machtig worden ook.

Duprez was een van dezen; niets schonk hem meer genoegen dan opschudding en verwarring; troebel water was zijn element — in helder water zonk hij meestal onder naar den bodem. Dit eigenbaatzuchtige verlangen naar oproer en strijd ging samen met grooten haat tegen de Roomschen en een min of meer oprecht medegevoelen met de vervolgde Hervormden. Hij was geen godgeleerde, en zou zijn gevoelens voor geen der godsdienstige partijen hebben kunnen verklaren; doch gedurende zijn verblijf in de Nederlanden had hij eenige terechtstellingen bijgewoond, die zijn haren te berge hadden doen rijzen, en zijn bloed in de aderen doen stollen en die hem voor eeuwig tot een vijand van Filips hadden gemaakt.

Op den ochtend van den achttienden was Duprez reeds vroeg op straat en had in de buurt der Kathedraal plaats genomen.

De stemming van het volk was stil en gevaarlijk; toch liet men het heilige beeld in orde en vrede door de straten trekken, alleen maar hier en daar door een paar grove grappen uitgejouwd en door een paar kreten van: „Lang leven de Geuzen!" Tot groote ergernis van Duprez verliep de dag zonder opstoot of rumoer.

Dienzelfden avond nog verliet de Prins Antwerpen.

Den volgenden morgen ontdekte men, dat het beeld, in plaats van als gewoonlijk weer in het midden der kerk geplaatst te zijn, achter het ijzeren hek van het koor was neergezet.

Er verzamelde zich spoedig een opgewonden en oneerbiedige menigte omheen, die den geheelen dag de kerk in en uit liep, op beelden en altaren schimpend.

Tegen den avond lokte het verontwaardigde verzet van een Roomsch matroos tegen dit oneerbiedige gedrag een standje uit, waarin slagen gewisseld en zwaarden getrokken werden,

De priesters en kosters der Kathedraal slaagden er echter in, de oproermakers uit de kerk te verwijderen en deze op het gewone uur te sluiten.

Duprez, die den geheelen dag in de kerkpoort grappen en opmerkingen had staan wisselen met vrienden en bekenden, die daar kwamen en gingen, moest naar huis gaan zonder getuige te zijn geweest van de opstootjes, welke hij verwacht had.

Doch toen hij de volle straten doorging, ontmoette hij een van Brederodes volgelingen, een lid der Rederijkerskamer „De Goudsbloem," die hem mededeelde, dat de Senaat in bespreking was met den Markgraaf van Antwerpen, dat zij bezig waren een bevelschrift uit te vaardigen om den burgers aan te bevelen, orde en wet te handhaven en dat er een renbode naar Brussel gezonden was om den Prins van Oranje te smeeken terug te komen.

Het scheen dus, dat de overheid erger dingen vreesde dan het opstootje, dat Duprez zoo gaarne zou hebben gezien en niet gezien had.

Terwijl hij bezig was zijn avondeten te nuttigen in een der kleine matrozen-herbergen op de Schelde-kade, hoorde hij, dat de Senaat voorgesteld had de stadsvendels te wapen te roepen.

Den volgenden morgen, den tweeden na het feest van den Ommegang, stond hij in de vroege ochtendschemering op en begaf zich naar de Kathedraal, waar alle diep-beroerde hartstochten van Antwerpen schenen samen te stroomen.

Gelijk hij te Brussel zichzelf had beschermd door Egmonts beruchte livrei te dragen, zoo had hij ook nu de welbekende kleedij der Geuzen aangetrokken, een eenvoudig pak van grijs kamelot, een bedelaarshoed, een zak en een nap aan den gordel en een Geuzenpenning aan den hals.

Niettegenstaande het vroege uur vond hij de straten en het plein voor de kerk reeds vol menschen; velen waren zelfs niet eens naar bed geweest. Werklieden, leerjongens, winkeliers, klerken, heeren en boeren, vrouwen, meisjes en knapen stonden overal in groepen met elkander te praten. Allen schenen stout geworden te zijn door het feit, dat de Senaat ten slotte toch niets gedaan had; er was geen proclamatie uitgevaardigd, de stadsvendels waren niet te wapen geroepen en de Kathedraal stond als gewoonlijk voor iedereen open.

Van het eene groepje menschen naar het andere slenterend, voelde Duprez plotseling den aandrang, de blikken op te slaan naar de groote kerk. Het had hem vaak getroffen, dat menschen zelden den blik verheffen boven het vlak hunner medemenschen en iedere maal, dat hij zulks deed, zooals nu, overkwam hem een machtige aandoening.

Het zonlicht had zich nog niet geheel over den hemel verspreid; in het Westen hing nog een purper waas van den Augustus-nacht, en de kerk was nog in de schaduw, behalve de prachtige torenspits, die zich recht en statig in de bovenlucht verhief, waar de zonnestralen over de daken der omringende huizen schenen.

De schoone toren, zich hoog boven de stad verheffend, fijn als een bloem en sterk als ijzer, was een edel zinnebeeld van de verhevenste gedachten, waartoe een mensch kan geraken; het geestelijk verlangen, zich van de aarde los te maken om hooger op te stijgen.

Duprez, immer gevoelig voor het groote en schoone, werd getroffen door het gezicht van den wonderschoonen toren, zoo ver verheven boven alle hartstochten, strijd, woede en verbittering, die daar beneden woelden. Hij gevoelde een begeerte om het gebouw binnen te gaan, hoewel Roomsche kerken hem meestal tegenstonden en hij ze daarbij gevaarlijk vond voor iemand van zijn partij. Heden werd hij echter bemoedigd door de algemeene onbevreesdheid der menigte en door het groot aantal Hervormden op straat.

Hij begaf zich dus naar de groote bronzen deuren, waarvoor een oud vrouwtje gezeten was, die waskaarsen en kleine heiligenprentjes en beeldjes verkocht. Zij was heden door een kring van menschen omgeven, die haar toeriepen, dat haar bedrijf wel spoedig ten einde zou loopen, en haar kwetsende spotternijen toevoegden, die zij met ruwe scheldwoorden beantwoordde.

Duprez liep de groep aan den ingang voorbij, lichtte den zwaren voorhang boven de binnendeur op en stapte de kerk binnen.

Op het eerste oogenblik werden zijn zinnen overweldigd door de ontzettende grootte en hoogte; hij en allen daar aanwezig, leken dwergen, verloren in de schemering van een woud — een woud, bestrooid met edelsteenen in plaats van bloemen en verlicht door gouden en zilveren lampen in plaats van zon, maan en sterren.

Het was inderdaad de rijkste kerk der Nederlanden en een der prachtigste van de geheele Christenheid.

Meer dan vier eeuwen hadden hun arbeid, hun zorg en hun kwistige uitgaven bijgedragen tot de versiering van het gebouw; de kunst van een geheel volk, de verhevenste ingevingen der grootste kunstenaars, de nauwkeurigste, wonder-schoonste arbeid der beste werklieden leefden binnen deze hooge wanden, geheiligd door onafgebroken lofzegging en aanbidding, immer-vloeiende tranen, eindelooze boetedoening en vernedering voor God.

Als een gesloten doos vol kostbare kleinoodiën lag de weelderige kerk met haar inhoud van 's menschen uiterste inspanning op het gebied van schoonheid en pracht aan 's Heeren voeten.

De mystieke zijde van deze stoffelijke heerlijkheid trof en ont-

roerde het gemoed van Duprez. Hij bleef aan den ingang staan, de blikken gericht op het in vijf ruimten afgedeelde schip der kerk, waarover een roodachtige schemering hing, hier en daar verbroken door een helder licht van zonnestralen, welke door het vurig oranje, purper, violet en azuur der ruiten, met zulk een sterken, warmen gloed naar binnen vielen, als slechts door eenige kleur verkregen kan worden, achter het altaar in een diep grijs-groen waas versmeltend.

Tusschen de pilaren in stonden prachtige graftombes, waarop edelvrouwen en ridders in albast, marmer, koper en beschilderd houtsnijwerk met vroom gevouwen, opgeheven handen nederlagen, terwijl het zonlicht op de daarboven hangende zijden en brokaten vlaggen glinsterde.

Ter zijde schitterden kapellen en altaren ieder afzonderlijk als een tros fonkelende juweelen, en daaronder trokken het meest de aandacht die der zeven en twintig stadsgilden, wier schilden en banieren boven de hekken waren aangebracht.

Op den achtergrond verhief zich, hoog boven het altaar, een marmergroep; tegen de zacht geheimzinnige schaduw en het flikkerende licht van de Lieve-Vrouwe-Kapel kwamen de reusachtige figuren, Christus gekruisigd tusschen de twee misdadigers, uit in een glimmend waas, half rooskleurig, half amber-getint, dat de lijnen vaag maakte en de lichamen een kleur gaf als levend vleesch.

Daarachter waren de sierlijke lijnen van den tabernakel flauw zichtbaar, het heilige verblijf van het zinnebeeldige lichaam van Christus, rustend op een enkelen pilaar, tusschen hoog oprijzende, fijngevormde bogen en kolommen, die zich in de schaduwen van het dak verloren.

Duprez liep met langzame schreden het middenschip der kerk op; de atmosfeer was zwaar van wierook, mirre en nardus; het licht der eeuwig-brandende lampen en welriekende kaarsen voor de heiligen-beelden en op de altaren, weerkaatste op het gouden en zilveren vaatwerk, op prachtige schilderstukken, op zijden tapijtwerk, gehamerd brons, houtsnijwerk, op alle wonderschoone bijzonderheden der kronkelende steenen pilaren, en op gewelf en wanden, rijk versierd met duizenderlei vormen van vogels, dieren, bloemen en fantastische scheppingen.

Duprez begon makkers en vrienden te herkennen, die bij tweeën en drieën in de kerk rondliepen, meest arme kerels, die zich luidruchtig en onhebbelijk gedroegen. Een aanzienlijke menigte was in het koor samengestroomd, waar het heiligenbeeld hen van achter het hek aanstaarde.

Eenige priesters liepen haastig heen en weer; het kwam Duprez voor, dat zij angstig schenen.

Toen ging hij naar den hoofdingang terug en keek naar buiten. De zon scheen thans met heeten gloed op het stoffige kerkplein; met schrik merkte hij op, welk een ontzettend groote menigte zich daar verzameld had.

In de kerkpoort was men begonnen te vechten om de oude koopvrouw heen, wier waren men op den grond geworpen had, en die zich met stokken en steenen verweerde. Pistolen werden afgevuurd en stokslagen rondgedeeld; er begon bloed te vloeien en het volk begon opgewonden te worden.

Duprez trok zich snel weer in de kerk terug en sloop de eerste zijkapel naast den ingang binnen, die ledig was en vanwaar hij veilig kon gadeslaan wat er voorviel.

Het volk begon de kerk binnen te dringen; zij golfden mompelend af en aan; de priesters waren allen verdwenen.

Duprez begon stijf en moe te worden; de marmeren trede van het altaar was hard en door de zonnehitte daar buiten werd het in de kerk hoe langer hoe benauwder. Doch de geestenziener ging zelden uit zonder wat hij noodig mocht hebben voor zijn lichamelijke behoeften; hij haalde ook nu een hartig maal van brood, vleesch en vruchten uit zijn zak te voorschijn, en begon het met smaak te verorberen, de blikken gericht op de mozaïekwanden en schilderingen der kapel.

De menigte bleef steeds aangroeien; hun jouwen en schreeuwen en hun dreigende blikken beloofden ditmaal geen vredelievend uiteengaan.

Toen sloot Duprez zacht de vergulde hekken der kapel en zag door de traliën grinnikend naar het gedrang in de kerk. Hij vroeg zich af, waarom de overheid geen poging aanwendde om het rumoer te doen ophouden en hij begon hen juist in zijn hart van lafheid te beschuldigen, toen de groote deuren wijd opengeworpen werden en een bleeke, fraai gekleede heer binnentrad, vergezeld van de twee burgemeesters en alle raadsleden in hun ambtskleeding.

Duprez wist, dat het Jan van Immerzeel was, de Markgraaf van Antwerpen, die klaarblijkelijk in persoon gekomen was om te trachten het oproer te bedwingen.

Door het vergulde hek kijkend, zag Duprez hem met kalme waardigheid tot midden in de kerk voortschrijden, het volk met woorden en gebaren aanmanend zich te verwijderen.

„Als het nu nog de Prins van Oranje was!" lachte Duprez in zichzelf, „wie zal zich echter aan *hem* storen!"

Toch scheen de aanwezigheid van den Markgraaf en de raadsleden niet geheel zonder uitwerking, want velen verlieten de kerk, terwijl de anderen wat kalmer werden.

Zoo gingen de uren voort. Duprez, die zijn eenzaamheid achter

het hek reeds moe was, en toch het einde der gebeurtenissen wilde zien, begon te geeuwen en viel eindelijk in slaap op het roode kleed, dat de trede van het altaar bedekte.

Toen hij weer wakker werd, was de menigte weer onstuimig geworden en weigerde de kerk te verlaten, waar zij, zooals zij zeiden, wilden wachten tot de vesper gehouden werd.

De Markgraaf verklaarde echter vanaf het Hoogaltaar, dat er dien avond geen vesper zou gehouden worden. Toen stelde het volk voor, dat de raadsleden eerst de kerk zouden verlaten, en dat zij dan zouden volgen; en de Overheid, vermoeid van het lange wachten, verwijderde zich, alle deuren achter zich sluitend behalve een enkele voor hen, die nog in de kerk waren.

Toen kroop Duprez uit zijn schuilhoek te voorschijn en strekte zijn verstijfde ledematen.

Hij zag den Markgraaf nog immer bij het Hoogaltaar staan, een kleine, sierlijke gestalte onder de reusachtige marmeren figuren van Christus en de boosdoeners. De blikken op de menigte gericht, stond hij daar met ontbloot hoofd, zijn muts met een reigerveer in de hand.

Hoewel de magistraten reeds een poos geleden de kerk verlaten hadden, was niemand hun gevolgd, een groote menigte menschen daarentegen begon weer door de eenige deur binnen te dringen, die als uitgang opengelaten was.

Dit ziende beklom de Markgraaf snel weder de trappen van het hoogaltaar en met luide stem beval hij eerst en smeekte daarna het volk zich te verwijderen.

Nauwelijks had men zijn woorden verstaan, of een troep mannen drongen als op een gegeven teeken op den spreker aan, en duwden hem en zijn volgelingen naar de deur. Er volgde een korte worsteling; Duprez zag, hoe het zwaard van den edelman hem ontrukt werd, en draaiend en schitterend in de stoffige lucht werd weggeworpen, daarop werd hij op straat gezet. Nu stoof het volk naar alle deuren, schoof de grendels er af en zette ze wijd open; die buiten stonden drongen terstond naar binnen met een kracht en vlugheid, als drong de zee door een gebroken dijk.

Opgestuwd door dezen stroom van menschen, wierp Duprez zich in het koor en greep zich achter aan het altaar vast. Geheel Antwerpen scheen in de kerk samengestroomd en er was niemand meer om het volk tegen te houden, te dreigen, te smeeken of eenigen invloed uit te oefenen.

Duprez beefde een weinig; door de open deur der sacristie zag hij verschrikte priesters en schatmeesters met goud en juweelen in de handen, doch ze wierpen de kostbaarheden neer en namen de vlucht.

Op het gezicht van al dezen rijkdom begon het bloed van den geestenziener te tintelen: zijn oogen schitterden. „Zouden zij de kerk gaan plunderen?" vroeg hij zichzelf af, met gretige blikken op de onmeetbare schatten om hem heen.

Voor een oogenblik hing er een loodzware, doodsche stilte over de dichte menigte; toen rees plotseling luid en krachtig het hartstochtelijke zingen van een psalm op, als een woeste kreet de lucht indringend, waarin het gezang der priesters en het geprevel van Latijnsche gebeden nog scheen te weergalmen. De hardklinkende Vlaamsche woorden uit al die sterke Vlaamsche kelen, schalden als een oorlogskreet, en met een woest gebaar wierpen een aantal mannen en vrouwen zich op het hek, waarachter het beeld der Heilige Maagd stond. In een oogwenk werd het eruit gesleept, in flarden gescheurd en de stukken overal heen geworpen.

Er volgde een luide triomfkreet en Duprez, die zijn oogen nauwelijks kon gelooven, zag, dat men thans begon alles in de kerk te vernielen. Een huivering greep hem aan, een gevoel van schrik en vrees, alsof hij wist, dat hij getuige zou worden van iets ontzettends; hij hurkte neer achter de hooge marmergroep der kruisiging, welke zich ver boven de woelende menschenmassa verhief.

Het geluid van slagen en de kreten van „lang leven de Geuzen" begonnen zich met het gezang der psalmen te vermengen. De menigte begon het tapijtwerk van de kerkwanden te trekken, de schilderijen neer te halen, ze met messen open te rijten en de beelden uit de nissen te werpen.

Met ingehouden adem bleef Duprez toezien; zijn hoofd duizelde bij het zien van deze ontheiligingswoede. Toen sloop een soort van krankzinnige bezieling in zijn aderen; hij sprong uit zijn schuilplaats te voorschijn en trok de knots, die hij steeds in zijn gordel droeg, te voorschijn. Voor een enkele maal hadden de Hervormden de macht in handen — voor een enkele maal was er geen werktuig van Filips aanwezig om diens God te beschermen — de kerk van Rome, die de ketters zoo meedoogenloos, zoo bitter, zoo hardnekkig vervolgd had, had hier thans geen kampvechter om haar tempel te beschermen.

Een vrouw met rood haar, dat los op haar blanken hals en haveloozen borstdoek neerhing, sprong de altaartrappen op, sloeg de gouden deuren van het heiligdom met de vuisten open, haalde de Hostie eruit en wierp deze op den grond om onder de voeten vertreden te worden. Eenige knapen waren haar gevolgd en binnen weinige oogenblikken was het geheele altaar ontdaan van al zijn kostbaarheden.

De uiterste razernij had thans de oproerlingen aangegrepen; het

scheen of zij op deze kerk al het bloed wilden verhalen, dat de Paapschen hadden vergoten, alle ellende, die ze veroorzaakt hadden. Zij hadden aan de Roomsche kerk vijftig duizend terechtstellingen in de Nederlanden te herinneren.

Ten tweeden male begaven de magistraten zich naar de Kathedraal, doch toen zij het schrikwekkende, bijna onmenschelijke geraas hoorden, dat in de kerk hun tegenklonk, vluchtten zij naar het stadhuis terug, zonder zelfs te trachten naar binnen te komen.

In de kerk was het thans bijna geheel duister geworden, de vrouwen namen de lampen en kaarsen van de altaren en lichtten de mannen bij hun vernielingsarbeid bij. De prachtige kolom, welke de heilige bergplaats der Hostie droeg, werd nedergehamerd, de eene boog na de andere, pilaar op pilaar tot gruis geslagen. Zeventig kapellen werden vernietigd; er bleef geen schilderij, geen tapijt op zijn plaats; met ongelooflijke snelheid en ondenkbare kracht werden voorwerpen van steen en marmer, brons, koper en hout omvergehaald, gebroken, verpletterd en vernield.

De figuren op de graftombes werden zoo geschonden, dat ze niet meer op menschelijke gedaanten geleken, de banieren werden neergehaald en aan flarden gescheurd, de mozaïeken en muurschilderingen met messen en spiesen vernield, stukken albast door de prachtige gekleurde glazen heengeworpen. De bezielde arbeid en weelde van vier eeuwen werd in enkele uren vernietigd; de hoogste bloesem eener kunst, die niet ten tweeden male zou bloeien; de vlijt, de geduldige arbeid van geheele menschenlevens, de gaven van geheele geslachten, de aangebeden schatten van duizenden, dat alles was binnen weinige uren gemaakt tot gruis en flarden door lieden, die in hetgeen ze vernielden niet anders zagen dan de zinnebeelden van monsterachtige tirannie; een uiterlijk vertoon waaronder enkel wreedheid en slechtheid schuilde.

Ook Duprez werd door de razernij meegesleept; hij sloeg naar alle kanten, zong en schreeuwde, klom de pilaren op om het beeldhouwwerk daarboven te vernietigen, vloog de kapellen binnen om er de reliquieën uit te halen en te vertreden, reet de geschilderde paneelen der altaarstukken open en vernielde het mozaïek der wanden.

Hij bevond zich onder hen, die de sacristie waren binnengedrongen, den communie-wijn uitstortten en de ouwels met de voeten vertraden, hun schoenen met gewijde olie inwreven en zelf de rijke priestergewaden aantrokken.

Toen braken zij de schatkamer open, prachtig ingelegde mis- en koorboeken, kleeden, staven en kelken werden links en rechts op den grond gesmeten, de rijk bewerkte kasten en koffers werden baldadig vernield.

De rijkdom der kerk was onmetelijk; het waren de verzamelde schatten van eeuwen; en in zijn krankzinnige opwinding scheen het Duprez toe, dat hij nu eindelijk den steen der wijzen gevonden had, die alles in goud en edelsteenen deed veranderen.

Want toen de eene koffer na den anderen opengebroken en de inhoud op den grond verspreid werd, stonden de woestelingen tot aan de enkels in de kostbaarheden: kristallen bekers, kandelaars, geborduurd schoeisel, lampen, kettingen, gouden reliquieën, vazen, doozen, ringen met paarlen, saffieren, robijnen en smaragden, ingelegde staven, vaatwerk van rijk gekleurd émail, beelden van zilver en ivoor, rozenkransen van kostbare steenen, kanten overkleeden welke handen vol goud waard waren, stoolen en handschoenen, fijn bewerkt en schitterend van juweelen, boeken met gouden omslagen, wierookvaten van opengewerkt goud, zuiver gouden lampen, gouden kandelaars zes voet hoog, altaar-kleeden bewerkt met goud- en zilverdraad, alles werd te voorschijn gehaald, neergeworpen, verscheurd, gebroken, vernield en met de voeten vertreden. Doch er werd niets gestolen; er waren heviger hartstochten gaande dan hebzucht; de schamele Protestanten, waarvan er velen niet eens genoeg in den zak hadden om avondeten te koopen, versmaadden iets te nemen van de schatten der priesters. Zij lieten de ontheiligde pracht op den grond liggen en keerden in de kerk terug.

Duprez zou gaarne zijn slag geslagen hebben, doch durfde geen enkel voorwerp aanraken.

In de kerk zelf deed men het Roomsche geloof de laatste beleediging aan.

Rondom het hoogaltaar, thans naakt en geschonden, stonden eenige vrouwen met welriekende heilige kaarsen in de hand een groep mannen bij te lichten, welke met touwen en bijlen het groote marmeren Christusbeeld neerhaalden.

De Heilige Johannes, verscheidene Maria's en de Heilige Jozef waren reeds op den marmeren vloer te pletter geworpen; spoedig wankelde ook het reusachtige kruis, zwaaide tegen den donkeren achtergrond, viel voorover tusschen de touwen en kwam neer op de altaartreden. Weldra hadden een twaalftal hamers beeld en kruis in stukken geslagen.

Er stond nu niets meer in de kerk overeind dan de twee reusachtige figuren der gekruisigde misdadigers. Het was een vreeslijk huiveringwekkend schouwspel, met tusschen hen die open ruimte, achter hen duisternis met hier en daar een vlek van rood kaarslicht, rondom hen de ruïne en boven hen de geheimzinnige schaduwen van het gewelf.

Met bitteren spot lieten de ketters de twee misdadigers staan

en toen zij alles in de Kathedraal vernield hadden, keerden ze terug naar buiten in den duisteren zomeravond.

Het was nog vroeg en er waren nog dertig andere kerken in Antwerpen. Triomfeerende lofliederen zingend, snelden zij naar het dichtstbij gelegen Godshuis, waaruit de angstige priesters reeds gevlucht waren.

Toen Duprez de kerk verliet, raapte hij, voor de verzoeking zwichtend, een gouden kelk van den vloer op. Doch voor hij die nog had kunnen verbergen, sloeg een man ze hem uit de hand, hem zulk een klap gevend, dat hij wankelde,

„Geen dieven hier!" riep hij uit; „wij zijn geen dieven maar wrekers!"

HOOFDSTUK XI.

De Prins legt zijn waardigheid neder.

Sinds Willem van Oranje na den val van Granvelle de voornaamste plaats had bekleed in het bestuur der Nederlanden, had hij steeds getracht tusschen de partijen door te sturen en met gematigdheid op te treden, de eene hand toestekend aan de Katholieken, de andere aan de Hervormden, om beiden tot eensgezindheid te leiden.

Hij had zich nimmer gevoegd bij de door Brederode gevormde uiterste partij der Geuzen, waartoe Graaf Lodewijk en St. Aldegonde behoorden; terzelfdertijd had hij beslist geweigerd met zijn macht de godsdienstvervolging te steunen, en hij had herhaaldelijk zoowel in den Raad als in open brief geprotesteerd tegen de invoering van de Inquisitie en de omverwerping van de oude wetten der Nederlanden.

Deze besliste en rechtvaardige houding had hem gedurende de moeitevolle dagen welke gevolgd waren op de toepassing der edikten van het Concilie van Trente, grooter macht en invloed gegeven dan een van zijns gelijken. Het volk zag naar hem op als naar den mogelijken kampvechter, de Regentes had hem de belangrijkste taken opgedragen, en allen zagen in hem den eenigen man, in staat — zoo iemand in staat was — om een schikking te bewerken tusschen Filips en zijn onderdanen.

In deze netelige en moeilijke positie had de Prins met oprechtheid, verstand en ernst gearbeid, zonder eenige gedachte aan eigen voordeel of ontrouw aan den Koning of aan de Nederlanden.

De Regentes, in haar angst, haar verwarring en haar machteloosheid, had bijna geheel op hem gesteund.

Hij was het geweest, die na den beeldenstorm naar Antwerpen was gegaan en hij had daar zoo goed de orde hersteld, dat er den volgenden Zondag weer dienst was gehouden in de ontwijde kerk. Hij was het geweest, die door zijn tegenwoordigheid alleen kalmte had gebracht in Holland en Zeeland, zijn eigen provinciën. Hij was het, die het Accoord van 24 Augustus had opgesteld,

waarbij de Hertogin, door de manie van beeldenstorm, die over het land voer, zoo verschrikt, dat zij bijna gevlucht was, verlof tot vrije prediking had gegeven aan de ketters; hij had er tevens voor gezorgd, dat zij zich aan deze belofte hield, toen zij trachtte hem te ontglippen. Hij was het ook geweest, die Brederode tot wat kalmte bewoog; hij, die iedereen bij alle gelegenheden immer tot geduld en gematigdheid aanmaande.

In al deze zaken had hij meer voor Filips' belangen gearbeid, meer gedaan om diens kroon te redden, dan een van 's Konings dienaren, Granvelle zelfs, de geliefde van het Escoriaal, ooit gedaan had.

Hij was echter niet verblind en arbeidde zonder hoop op lof of belooning, wel wetende dat zijn krachtige, eerlijk gemeende hulp niet geteld zou worden worden en dat door onvoorwaardelijke gehoorzaamheid te weigeren waar 't de Inquisitie betrof, hij en de anderen, die evenzoo gehandeld hadden, in Filips' oogen voor immer vervloekt waren.

Hij wist ook, dat de Regentes slechts gebruik van hem maakte zonder hem te vertrouwen. Zij ging zijn gangen na, bond hem de handen op honderd wijzen, herriep den eenen dag de concessie, die zij hem den dag te voren had veroorloofd aan te bieden, en gebruikte hem als schild voor haar overheerschende zwakheid en onstandvastige vrees.

Hij wist zelfs, dat zij hem bij Filips had beticht als een verrader, iemand die in zijn hart een ketter was, bedacht op niets dan zelfverheffing — en toch had zij hem bij elke crisis van moeite en verwarring laten ontbieden en op hem gesteund.

En de Prins had haar gediend, want daardoor meende hij de Nederlanden te dienen. Hij hoopte nog immer een of andere overeenkomst te kunnen treffen, waardoor Alva's komst overbodig zou zijn.

Nu stond hij echter voor het feit, dat hij niet langer een dubbelzinnige positie kon bekleeden. Voor hem op tafel lag een brief van Margaretha, die een afschrift bevatte van den nieuwen eed, dien hij moest teekenen, en een verzoek van de Regentes, dezen eed zonder eenig uitstel af te leggen. Willem glimlachte flauwtjes, terwijl hij de twee stukken bekeek; het was zulk een kinderachtige, kwaadwillige, onnoodige zet van Filips, en toch een zet om ieder zijner dienaren in de Nederlanden te toetsen.

En die zet stelde den slimmen Prins, die zich zoo lang en zoo voorzichtig tusschen twee uitersten had weten te handhaven, voor het feit, dat hij thans moest kiezen.

Want deze nieuwe eed, die uit Madrid was aangekomen inplaats van den lang beloofden Koning zelf en inplaats van de besliste berichten, waar Margaretha zoo ongeduldig op wachtte, behelsde

de gelofte, dat hij, die zich in dienst bevond van zijne Majesteit, verplicht was het Bestuur te dienen en te gehoorzamen, overal, tegen iedereen en zonder eenige uitzondering of beperking.

De Kardinalisten hadden reeds allen den eed afgelegd, en, na eenige aarzeling, Egmont eveneens.

Thans lag hij voor Willem in zijn werkkamer binnen het kasteel van Breda, waar zijn huishouding thans gevestigd was, en waarheen hij teruggekeerd was na een reis door zijn provinciën gedaan te hebben.

Gesloten was nu de prachtige woning te Brussel, welker weelde en gastvrijheid een van de wonderen der hoofdstad was geweest. Voorbij waren de dagen van rijkdom en vroolijkheid, feesten en zorgeloosheid.

's Prinsen huishouding was nu beperkt tot honderd vijftig personen. Meer dan ooit had hij thans geld noodig, terwijl zijn schulden steeds grooter werden. Toch had hij kortelings een geschenk van geld afgeslagen, hem door de staten van Holland aangeboden als dank voor zijn welgeslaagde pogingen om rust en vrede in deze provincie te herstellen. Hij wenschte niet, dat een zijner daden uitgelegd zou kunnen worden als gedreven door persoonlijk belang.

Willem stond op en ging naar het venster, gelijk onwillekeurig iedereen doet, die in diepe gedachten licht zoekt. Daar bleef hij staren op den grauwen Maartschen hemel, de grijze muren van het kasteel en de naakte boomen.

Met de twee stukken in de hand, de formule van den eed en den brief der Regentes, overdacht hij zijn toestand.

Eén punt was duidelijk boven alles: dat hij geheel alleen stond. De twee edelen, die met hem in grootheid en invloed wedijverden, die steeds zulke oprechte vrienden van hem geweest waren, had hij het laatst te Dendermonde gezien, toen hij, verbitterd door de valschheid der Regentes, en voornamelijk door het feit dat zij Eric van Brunswijk met troepen gezonden had naar de steden, die tot het Prinsdom Oranje behoorden, Egmont had aangemaand een besliste houding tegenover het Bestuur aan te nemen.

De Stadhouder van Vlaanderen had geweigerd; hij wilde geheel kalm en trouw blijven aan Filips.

Ook Hoorne, hoewel hij zich rechtvaardig had betoond tegenover de Hervormden in Doornik, waar hij gedurende de afwezigheid van zijn broeder het bestuur had gevoerd, en hoewel hij verbitterd was door zijn geldelijken toestand en Filips' nalatige onverschilligheid, bleef nog altijd halsstarrig getrouw aan Spanje. Montigny schreef uit Madrid over Filips' toorn over den beeldenstorm, het Accoord en de openbare prediking, en drukte tegelijk zijn eigen

verwondering en afkeuring uit over deze beleediging van het Oude Geloof. Lodewijk van Nassau en St. Aldegonde waren thans buiten bereik van 's Prinsen invloed en geheel vereenigd met Brederode, die zich opgesloten had in zijn erfelijke stad Vianen, welke hij bezig scheen te versterken. De meesten van den jongen adel, Culemborg, Van den Berg, De Hammes en hun makkers behoorden tot deze partij.

Willem van Oranje stond geheel alleen.

En hij was op het punt gekomen, dat hij een van beide moest: zich openlijk tegen den Koning verzetten, of zich verplichten diens blind werktuig te worden.

Betreffende de staatkunde van Margaretha en Filips was hij als iemand die in 't duister rondtastte; toch kon hij wel raden welke de kaarten waren, die zij zoo voorzichtig verborgen hielden. Indien hij zich vernederde om den eed te zweren, zou deze hem toch niet redden op het oogenblik, dat Filips kans zou zien zijn slag te slaan.

Willem haatte Filips zoozeer, dat hij in staat was hem met bijzondere klaarheid te beoordeelen. In zijn hart was hij overtuigd, dat de Koning alle Nederlanders, die hem op eenigerlei wijzen hadden weerstaan, reeds veroordeeld had.

Gedurende hun onderhoud te Dendermonde had hij Egmont en Hoorne een onderschepten brief getoond van d'Alava, den Spaanschen gezant te Parijs, aan Margaretha. Hierin waren 's Konings plannen betreffende de drie edelen zeer duidelijk uitgedrukt. Zoodra een Spaansch leger in de Nederlanden aangekomen was, zouden zij gevangen genomen worden; de schrijver verklaarde verder dat „de twee afgevaardigden welke zich thans te Madrid bevonden, met vriendelijk gelaat waren ontvangen, doch Spanje niet levend meer zouden verlaten."

Egmont had de Regentes den brief voorgelegd; zij beweerde dat het een onbeschaamde vervalsching was, en Egmont had zich daarmede tevreden gesteld. Doch de Prins van Oranje was niet overtuigd; zelfs indien de brief valsch was, geloofde hij toch, dat deze de ware gevoelens van het Bestuur uitdrukte. Er was echter niemand, die zijn inzichten deelde of zijn houding begreep, hij gevoelde dat maar al te zeer nu, nu hij op het kruispunt stond.

Brederode en Lodewijk vonden hem weifelend en koud; het Hof beschuldigde hem van ontrouw, en het volk vertrouwde hem niet langer. Zijn Duitsche verwanten waren lauw in hun aanhankelijkheid, zijn vrouw zag hij nimmer of ze verweet hem, dat hij zich voor een troep ketters ruïneerde en ze klaagde hem de ooren doof over haar leven in het Kasteel van Breda.

De eenige, die op dat oogenblik aan zijn zijde stond was

Antoine de Lalaing, Graaf van Hoogstraaten, de dappere jonker, die gedurende de moeitevolle dagen te Antwerpen zijn rechterhand was geweest.

Hoogstraaten was echter geen steun, hij had zich aan 's Prinsen voeten gezet om door dezen onderricht te worden.

Weer sloeg Willem de blikken op de twee stukken, die hij in de hand hield.

Indien hij zich tegenover Filips plaatste, wat kon hij dan doen?

Welke kansen hadden de Hervormden tegenover Spanje?

Valenciennes, dat zich vermeten had op te staan, was in leed en ellende gedompeld; Noircarmes had er eenige duizenden bewoners ter dood gebracht. Een garnizoen was binnen Doornik gelegerd; Egmont was bezig alle steden van Artois en Vlaanderen van garnizoen te voorzien. Het befaamde Verbond der Edelen was verbroken en Brederode maakte zich met zijn verzet belachelijk. De Hammes was aan 't beeldenstormen en voedde zijn papegaai met heilige ouwels. Een rietstaf om op te bouwen!

Zouden de Duitsche Prinsen voor hun Protestantsche geloofsgenooten opkomen?

Dit stond nog niet zoo vast, want zij waren zelf bitter verdeeld, omdat sommigen Luthersch, anderen Calvinistisch waren.

De Keizer, hoewel geneigd de Hervorming te erkennen, was bitter tegenover de Calvinisten en deze partij had onder de Nederlandsche Hervormden de meerderheid. De keizer zou zich ook nooit met Spanje verwikkelen ter wille der verdrukte provinciën.

Dan was er nog de partij der Hugenooten in Frankrijk, doch dezen hadden hun eigen strijd te strijden, hun eigen standpunt te verdedigen. Ook was er een Protestantsche Koningin in Engeland, deze was echter voorzichtig en vredelievend; zij zou niet licht ten strijde trekken ter wille van den godsdienst.

Het scheen Willem toe, dat Filips de Nederlanden onder den hiel had om ze naar believen te vermorzelen.

De Prins keerde naar zijn schrijftafel terug en nam de pen op.

Wat zou deze stap hem persoonlijk kosten?

Het weelderige leven van vroeger was langzamerhand veranderd, de sierlijke jonge edelman was een ernstige man van zaken geworden. Nog niet veel ouder dan dertig jaren en van een warme, vroolijke natuur, gewend aan rijkdom en macht, genoegen en weelde, was hij thans op 't punt een positie te gaan innemen, waarin hij dit alles zou moeten derven. Terugdenkende aan de korte jaren sinds zijn tweede huwelijk, trof het hem, hoe snel en ongemerkt deze verandering in hem zelf en in zijn omgeving had plaats gehad. In de jaren welke hem te wachten stonden, zou dit nog veel sneller gaan en zouden de zaken er niet beter op worden.

Hij glimlachte, toen hij dacht aan de steekspelen, feesten, jachtpartijen en bals van vroeger, — die dagen waren thans voorbij.

Het was tusschen hem en Filips, sinds het oogenblik dat deze de Nederlanden verlaten had, een stille verborgen strijd geweest.

En nu zou die strijd niet meer verborgen zijn.

De Prins ging den Koning den handschoen toewerpen. Hij vermaakte zijn pen, legde een vel papier voor zich en begon een brief aan de Hertogin van Parma om de formule van den eed terug te zenden en al zijn waardigheden neder te leggen.

„Daar zijne Majesteit thans schrijft, dat al zijn dienaren en onderhoorigen, zonder eenige uitzondering, dezen eed moeten zweren of anders uit hun dienst ontslagen worden, moet ik mij zelf beschouwen als behoorende tot de laatsten en wensch mij daarom terug te trekken, totdat zijne Majesteit zelf naar deze Provinciën komt ten einde een juist oordeel over de zaken te verkrijgen.

„Daarom smeek ik uwe Hoogheid iemand hierheen te willen zenden met de benoodigde stukken van ontslag, aan wien ik mijn post kan overgeven; intusschen verzeker ik u, dat ik nimmer te kort zal komen, waar het den dienst en het welzijn van dit land geldt."

Aldus drukte hij zijn besluit uit in woorden, even zacht en hoffelijk als hij altijd gebruikte.

„En ik ben niet langer Filips' dienaar, niet langer zijn dienaar," zei hij in zich zelf, terwijl hij den brief verzegelde, „wat zal nu volgen?" Hij wist het niet; door zijn waardigheden neder te leggen vernietigde hij al zijn finantieele vooruitzichten, doch won er zijn vrijheid mede.

Hij slaakte een diepen zucht, als was een groot gewicht van zijn schouders afgenomen. Hij sloot zijn brief weg, stond op en begaf zich naar buiten in den tuin van het kasteel. Daar kon hij het kleine stadje zien, dat om de groote kerk was heengebouwd, en de kronkelende rivier; alles grijs in de grijze lucht en opgezweept door den Maartschen wind. Hij leunde tegen den muur, die den tuin omsloot en zijn ernstige oogen bleven op de kerk rusten.

Vrij van het juk van Filips — was hij ook vrij van diens godsdienst? Het Huis van Nassau was Protestantsch; hij had het Roomsche geloof aangenomen om den Keizer te believen, doch was in het Hervormde geloof geboren en opgevoed.

Daaraan dacht hij, terwijl hij naar de kerk staarde. Hij had nooit veel om godsdienst gegeven; godsdienst was in zijn leven nooit meer geweest dan een vorm, het geloof van ieder welgeboren mensch, meer niet. Thans begon hij echter na te denken, niet over godsdienst, doch over God.

En het scheen hem toe, dat God Filips' besluiten niet leidde, noch de vervolging der Inquisitie beval.

Zou God niet eerder aan de zijde zijn van dit arme volk, dat met zijn leven de begeerte betaalde, om Hem te aanhidden volgens hun inzichten?

Willem was breed van opvatting en verdraagzaam van geest, hij was nooit thuis geweest in de ingewikkelde ceremoniën der Roomsche Kerk, doch hij kon ook niet meedoen met de dweepzucht van de uiterste Protestanten zooals St. Aldegonde. Doch den laatsten tijd had hij gewalgd van het uiterlijk vertoon, de wreedheid, de kwezelarij, de gierigheid en de valschheid, die de belijders van het oude geloof ten toon spreidden, en onwillekeurig had hij zich gewend naar het ernstiger, eenvoudiger geloof, dat zoo hard moest strijden om zich staande te houden.

Willem kon zich niet voorstellen dat God en de Waarheid zich uitsluitend aan ééne zijde zouden bevinden; zijn sympathie wendde zich echter met den dag meer naar de vervolgden, de arme, hulpelooze Hervormden.

Hij had nog niet lang zoo naar Breda gestaard of Hoogstraaten, thans zijn gast, kwam zich bij hem voegen. De twee jonge mannen zeiden niet veel, doch bleven naast elkander op het grijze stadje en de grijze kerk turen.

De wind speelde met 's Prinsen lokken, die reeds hier en daar witte haren begonnen te toonen in het donker kastanje-bruin.

Niet ver van daar was Rénée le Meung in den tuin bezig naar de eerste groene lentespruitjes te zoeken; met een klein tuiltje jonge sprietjes in de hand en tranen in de oogen stond zij onbeweeglijk te staren op den Prins, die geen acht op haar sloeg, maar steeds de blikken gericht had op de groote kerk van Breda.

HOOFDSTUK XII.

Oranje en Egmont.

De Regentes, meer en meer verlegen, weigerde 's Prinsen ontslag aan te nemen; kort na de ontvangst van zijn brief, smeekte zij hem zelfs weder naar Antwerpen te gaan, waar Calvinisten en Lutheranen de stad in opschudding brachten.

Willem voldeed aan haar verzoek; hij kwam er aan na het noodlottige treffen bij Austruweel, waar een bende heftige Calvinisten onder Jan van Marnix, broeder van St. Aldegonde, in de pan gehakt waren, waarbij hun dappere, jonge aanvoerder als de eerste gevallen was.

Willem kwam juist bijtijds, om een burgeroorlog te voorkomen, die de stad zeker verwoest zou hebben; met gevaar van zijn leven belette hij de twee Protestantsche sekten elkander naar de keel te vliegen, herstelde de orde in Antwerpen en bracht er het volk toe, met hem uit te roepen: „Leve de Koning!"

Hij wist echter zeer goed, dat al wat hij deed, niets baatte; toen de Engelsche gezant hem geluk wenschte met het welslagen zijner bemoeiingen, antwoordde hij: „Het zal den Koning toch niet tevreden stellen — ik weet, dat niets van dit alles den Koning tevreden zal stellen."

Het stelde zelfs de Regentes niet tevreden. Men had den ketters reeds te veel toegestaan, hun te veel zachtheid betoond. Zij was het meer eens met de wijze, waarop Egmont Valenciennes behandeld had, dat op bloedige wijze tot de stilte des grafs was gebracht; met de handelwijze van Noircarmes, Meghen en Aremberg, die zich verheugden in het vooruitzicht der voordeelen van een burgeroorlog, en reeds begonnen het land te verwoesten, den ketter met ijzeren hand te onderdrukken en zijn bezittingen in eigen zak te steken.

Toch bleef Margaretha weigeren 's Prinsen ontslag aan te nemen, waarop hij in de laatste weken telkens en telkens was teruggekomen; zij bleef zich aan zijn kracht en invloed vastklampen terwijl zij tegelijkertijd hem in iederen brief aan Filips beschuldigde,

Misschien giste zij ook, dat Filips zijn wraak op den Prins van Oranje reeds gereed had en dat zij het zou moeten ontgelden, indien dit doorluchtige slachtoffer ontsnapte.

Want Margaretha was in niets anders oprecht, dan in haar wensch om haar broeder te dienen en aan niets getrouw dan aan Filips en aan de Roomsche Kerk.

Zij wendde al haar sluwheid aan om den Prins te bewegen in 's Konings dienst te blijven; zij zond hem een vleienden brief, waarin zij zich beriep op „zijn edel hart, zijn doorluchtig en getrouw geslacht, zijn plicht tegenover land en Koning;" zij noodigde hem uit naar Brussel te komen tot bijwoning van een samenkomst der Ridders van het Gulden Vlies, en toen hij beide voorstellen afsloeg, zond zij Berty, den secretaris van den Raad van State, naar den Prins te Antwerpen.

Berty's weinig indrukwekkende en formeele woorden werkten echter niets uit, behalve dat zij Willems oogen slechts te meer openden voor de val, die zoo voorzichtig was gezet.

Hij wist, dat Filips niet naar de Nederlanden zou komen, maar dat Alva zich over eenige dagen naar Brussel zou begeven aan het hoofd van het beste leger van Europa.

En terwijl hij luisterde naar Berty's breedsprakige woorden over trouw en over des Konings goedertierenheid, had hij in den zak een brief van den stoeren ouden Landgraaf Filips, die zich tegen zijn huwelijk met Anna verzet had, doch sinds zijn vriend was geworden.

De Landgraaf was door de listen van Granvelle en Alva in langdurige gevangenschap geraakt, gelijk hij thans aan Willem herinnerde.

„Laat u geen honig om den mond smeren," schreef hij. „In geval de drie edelen, over wie Hertogin Margaretha zooveel te zeggen heeft, door Alva aan het hof ontboden worden, onder voorwendsel van een vriendschappelijke samenspreking, laten zij dan oppassen en zich twee malen bedenken vóór zij gaan. Ik ken den Hertog van Alva en de Spanjaarden, en ik weet hoe zij mij behandeld hebben."

Het eenige wat Berty van den Prins kon verkrijgen, was zijn toestemming om Egmont, Mansfeld en Aerschot nog eenmaal te ontmoeten.

Het onderhoud zou plaats hebben te Willebroek, een dorp buiten Antwerpen, en daarheen reed Willem, gevolgd door slechts twee rijknechts, op een ochtend in het begin van April.

Het was hem een genot door het frissche land te rijden, den zachten grond te voelen onder de hoeven van zijn paard, den bleek-blauwen hemel en het jonge groen om zich heen te zien

aan struiken, heggen en boomen, waar de vogels fladderden tusschen de bloesems.

De koele ochtendlucht deed hem denken aan groote jachtpartijen; het was thans lang geleden, dat hij er met valken en honden op uit was gereden.

Dit gedeelte van het land had nog niet blootgestaan aan hongersnood of aan plundering van huurtroepen; het graan schoot op in de velden, bruinbonte koeien liepen in de weilanden, de kleine boerenhoeven lagen vredig te midden van uitspruitende populieren en wilgen, de boeren gingen naar hun werk of zij van geen Austruweel en Valenciennes en van geen komst van Alva gehoord hadden.

Het kleine dorp Willebroek lag vredig in den ochtendzonneschijn; de witte huizen met groene blinden, beschilderde gevels en pannen daken, de met een groen waas bedekte linden op het marktplein, het kerkje met het looden torendak, het kanaal door een houten boogbrug overspannen, waar platte schuiten langzaam stroomopwaarts gingen — alles stemde samen om een tooneel te vormen van welvaart en vrede.

Willem hield zijn paard in voor de herberg, waar hij de edelen zou ontmoeten. Hij was luchthartig gestemd, sloeg de blikken op naar den blauwen hemel en glimlachte een troep kinderen toe, die met handen vol witte haagdoornbloesems voorbijkwamen.

De herberg was een oud gebouw, met een dak van roode pannen, en een trapgevel, in welks bovenste gedeelte in een nis een wit Maria-beeld stond tegen een glinsterenden achtergrond van blauw en goud.

De groene luiken stonden alle open en lieten de helder glimmende vensters zien, terwijl de openstaande deuren aan beide einden van de lange donkere steenen gang een kijkje gaven in den zonnigen tuin, waarin duiven ronddribbelden. De tuin liep aan weerskanten om het huis heen en stond vol jonge vruchtboomen, waar het donkere rose van perzikenbloesems zich vermengde met den warmwitten dos der bloeiende appel- en perenboomen.

In de vensters der herberg stonden glimmend groen en gele potten met natuurbloemen en gestreepte anjers. Een dienstmeisje in een blauw katoenen japon was bezig achter de vruchtboomen linnen uit te hangen over een palmhaag.

Willem lette op dit alles met groote nauwkeurigheid; al wat hij thans zag, al wat hij deed of zeide was gedenkwaardig, want het behoorde tot een stuk van zijn leven, dat weldra tot het verleden zou behooren.

Hij trad het nederige huis binnen en de herbergier bracht hem eerbiedig in de zitkamer.

Het was een laag, ruim, koel vertrek, vol geuren en geluiden van den tuin waar het op uitzag, overschaduwd door een kleinen beukeboom, waarvan het frissche heldere groen tegen de in lood gezette vensterruitjes aantikte. Er was een gladde steenen vloer, geboende donkere wanden en een zoldering met balken; op planken en op een groote schrijftafel stonden zilveren kroezen, gekleurd aardewerk en beschilderde glazen in den vorm van klokken en bloemkelken. In de leege schouw glommen koperen haardijzers als goud; vier koperen kandelaars stonden midden op een groote ronde houten tafel, alsmede een snuiter op een blaadje.

Aan deze tafel zat Lamoraal van Egmont, het hoofd in de hand gesteund.

Zijn edele gestalte, de groote rijkdom zijner kleeding, de stoute schoonheid van zijn gelaat pasten weinig in deze nederige, propere omgeving.

Hij was gekleed in paars met zilver en droeg een mantel van donker oranje, waarvan de plooien neervielen op den steenen vloer; zijn innemend gelaat was omgeven met een plooikraag van zilverweefsel. Hij had vele fraai bewerkte wapenen bij zich; naast hem, op tafel, lag zijn hoed, een pistool, zijn handschoenen en zijn rijzweep.

Aan de andere zijde van de tafel zat Graaf Mansfeld, een man van rijper leeftijd met geen bijzonder indrukwekkend uiterlijk, fraai gekleed in zwart en goud, terwijl de onbeduidende gestalte van den secretaris Berty zich in de vensternis vertoonde.

De Prins sloot de deur zacht achter zich toe en zag het drietal met een glimlach aan.

Zijn slanke gestalte was in een eenvoudig bruin rijpak gestoken met omgeslagen kraag en zachte, hooge laarzen; hij hield het kleine hoofd hoog, doch zonder trots, flink, doch zonder aanmatiging; zijn donker gelaat met de lachende oogen, zijn kalme, aangename, ondoorgrondelijke persoonlijkheid scheen een vreemden invloed uit te oefenen op de drie mannen, welke daar op hem wachtten — een invloed die hen bijna ongerust maakte.

Egmont stond op, en in dit vertrek moest de aandacht wel vallen op zijn prachtig voorkomen.

„Wij zien elkander op vreemde wijze terug, Prins," zei hij.

Willem groette allen met rustige hoffelijkheid en nam zijn plaats aan de ronde tafel in; de handen, half verborgen onder de linnen strooken zijner mouwen, legde hij op het gladde tafelblad, evenals destijds in de Raadszaal te Brussel, toen Filips' brieven betreffende de verordeningen van het Concilie van Trente werden voorgelezen.

Mansfeld was nimmer onder zijn intieme vrienden geweest en had altijd ijverig de Regeering gesteund. Berty was weinig anders

dan een spion van Margaretha; daarom richtte de Prins zich tot Egmont.

„Gij zijt gekomen om mij te overreden, niet waar? Spreek vrij, Graaf Egmont," zeide hij op vriendelijken toon.

Egmont bloosde; niettegenstaande zijn trouw aan den Koning en zijn thans vaste aanhankelijkheid aan het Spaansche bestuur, gevoelde hij zich nimmer op zijn gemak in tegenwoordigheid van den man, die eenmaal zooveel invloed op hem had, en die thans van hem gescheiden was door een steeds wijder wordende kloof.

Hij herhaalde de argumenten van Berty, en trachtte ze nog te versterken met het gewicht van zijn eigen vertrouwen en zijn vriendschap voor Willem. Hij sprak breedvoerig, lichtte zijn bedoeling toe met vele voorbeelden en prees voortdurend den Koning.

Een bij gonsde tegen de ruiten, en ontweek Berty's slimme vingers; ze maakte op den Prins evenveel indruk als Egmonts woorden.

Doch hij luisterde beleefd, met zijn donkere oogen steeds gericht op het gelaat van den spreker. Toen deze eindelijk uitgesproken had, wierp Willem het hoofd met een korten lach achterover, en sprak een paar woorden, waardoor al Egmonts woorden nutteloos gemaakt werden.

„O, Egmont," riep hij uit „ik ben niet van Antwerpen komen rijden om overreed te worden, doch om te overreden. Wat gij daar zegt kan mij niet overtuigen; ik wenschte, dat wat ik zeg, u overtuigen kon!"

Egmont antwoordde niet; hij zag Berty aan en haalde licht de schouders op.

Doch Mansfeld sprak.

„Wat zijn dan de voornemens van uwe Hoogheid?" vroeg hij een weinig uit de hoogte.

„Mijn voornemens zijn wel bekend," antwoordde Willem eenvoudig weg; „ik heb al mijn waardigheden nedergelegd en zal de Nederlanden verlaten."

Egmont ontstelde.

„De Nederlanden verlaten!" riep hij uit.

„Denkt gij dan," antwoordde Willem, „dat ik mijn ontslag neem, mijzelf tot een rebel maak, en dan de komst van den Hertog van Alva zal afwachten?"

„Leg den eed af," raadde Mansfeld, „en neem uw ontslag terug; dat smeekt u de Regentes en wij eveneens."

Willem wendde zich om in zijn stoel om Mansfeld recht in de oogen te zien.

„Eens vooral, Graaf," zei hij, en van achter zijn aangename

kalmte schitterde de kracht van een onherroepelijk besluit; „eens vooral zeg ik u, dat ik geen eed zal afleggen die mijn eer aantast, en mij tot een werktuig, een beul verlaagt. Zal Willem van Oranje bevelen moeten afwachten van den Hertog van Alva? de dienaar moeten zijn van de Inquisitie?" vroeg hij in toorn.

Egmont bloosde; hij dacht aan Valenciennes, en de vele arme Christenen die hij daar ter dood gebracht had; hij dacht aan de dagen van vroeger, toen hij en Oranje zich te zamen tegen de Inquisitie hadden verzet.

„Gij drijft den spot met koningsgezindheid," zei hij somber, „doch gij loopt uw ongeluk in den mond. Indien gij de Nederlanden verlaat, zullen uw bezittingen verbeurd verklaard worden."

„En indien ik hier blijf, zal ik meer dan dat verliezen," antwoordde Willem. „Liever aanvaard ik alles wat voor mij uit deze daad kan voortkomen, dan mijn geweten te bezwaren met het afleggen van dien eed. Laten wij daar verder over zwijgen."

„Dan zal deze bespreking tot niets dienen," zei Mansfeld gestreng.

„Wat dit onderwerp betreft, zeker niet," antwoordde de Prins. „Ik zou echter gaarne met Graaf Egmont spreken." Hij zag zijn vriend ernstig aan en sprak met een zekere geestdrift.

„O, Lamoraal van Egmont, geef uw trouw aan uw geboorteland en niet aan Spanje! Ga met mij; ik zal u volgen, uw getrouwe krijgsmakker zijn — liever alles wagen voor een goede zaak dan voor een kwade. Het deed mij zooveel leed, dat de overwinnaar van St. Quentin en Grevelingen er toe kwam, arme werklui te laten vermoorden, doch dat kan verzoend worden. Vecht voor de vrijheid, Graaf, niet voor de tirannie."

„Dit klinkt als verraad!" riep Egmont eenigszins verhit; „ik ben getrouw en wil mijn trouw onbesmet houden."

„Het zal u toch niets baten," antwoordde Willem op bewogen toon; „denkt gij soms dat Filips vergeten of vergeven kan? Denkt gij dat Alva komt om u te vleien, de handen vol rijke geschenken en onderscheidingen? Ik verzeker u, dat hij komt om allen neer te vellen, die Spanje beleedigd hebben, en daartoe behoort ook gij."

„Ik ben niet bang," antwoordde de Stadhouder van Vlaanderen met stoutheid; „ik ben niet bevreesd, dit land in handen der Spanjaarden te zien of den Hertog van Alva te verwelkomen."

„Wie een zuiver geweten heeft, behoeft niet te vreezen," voegde Mansfeld erbij.

„Gij spreekt als een kind, edele heer," zeide de Prins ongeduldig; „gij loopt geen gevaar, omdat gij een van Granvelles partijgangers waart. Egmont was een vijand van den Kardinaal — Egmont heeft vele dingen gedaan, die te Madrid nauwkeurig opgeteekend staan. Ik verzeker u, dat hij veroordeeld is — indien hij hier

blijft, is hij even zeker verloren als iedere arme boer, die met onbeschoften blik een heiligenbeeld voorbij loopt."

„Dat zijn de woorden van een oproerling!" riep Mansfeld uit.

„Tot den waarachtigen dienst van den Koning ben ik immer bereid," antwoordde Willem, „doch tegenover Alva, Granvelle en de Inquisitie, noem mij een oproerling als gij wilt — want ik verzet mij tegen hen en tegen hun gezag, en tegen alle pogingen om het geloof van dit volk te dwingen, wat in strijd is met wetten en privilegiën en geheel in strijd met den wil van God."

„Volstrekt niet," zei Egmont, „het is Zijn zaak, gelijk iedere priester u zal verklaren."

„Ik sprak over God en niet over priesters," antwoordde Willem.

„Dit zijn stoute woorden," merkte Mansfeld op; „zou de onbeschaamde godslastering van Calvijn of Luther inderdaad op zulk een doorluchtigen bekeerling mogen bogen? Heeft de platte, domme ijver van een hagepreeker het geloof van den Prins van Oranje kunnen doen wankelen?" Mansfeld sprak met bittere ironie, een kleur van verontwaardiging op het gelaat.

Willem glimlachte.

„Ik ben bezig theologie te bestudeeren," zei hij; „tegen dat ik hiermede klaar zal wezen, zou ik wel eens evenveel troost in de leer van Genève kunnen vinden als in die van Rome."

Hij keek Mansfeld recht in de oogen.

„Ik werd als ketter geboren," vervolgde hij.

Mansfeld stond op.

„Genoeg," zei hij; „ik zie, dat deze bespreking nutteloos is."

Willem stond eveneens op. Hij ging naar Egmont en legde zijn handen vriendschappelijk op diens schouders.

„Ik heb dezen stap niet onbedacht of plotseling gedaan," zei hij „doch na rijp beraad en overleg. Ik weet, dat ik er financieel bij achteruit ga en mijn bezittingen in gevaar breng — toch doe ik aldus het verstandigste. Ter wille van onze oude vriendschap, onze gemeene plichten, en ter wille van hen, die u lief zijn, smeek ik u mijn voorbeeld te volgen. Ik smeek u de komst van Alva niet af te wachten."

Egmont was echter niet te bewegen, Spanje was zijn leidster. Wetende, dat Mansfeld hem bespiedde en Berty ieder door hem uitgesproken woord in zijn geheugen prentte, antwoordde hij kort en bijna wrevelig:

„Ik heb een vrij geweten, en mocht ik al fouten begaan hebben, dan vertrouw ik op 's Konings goedertierenheid — ik steun op zijne Majesteit."

„Dan steunt gij helaas op wat u ten verderve zal voeren!" riep Willem uit. „Gij waant u veilig in 's Konings goedertierenheid,

en sust u zelf met een veiligheid die niet bestaat. Vergiste ik mij maar! Doch ik voorzie al te duidelijk, dat gij de brug zult wezen, welke de Spanjaarden zullen verwoesten, zoodra zij er over zijn getrokken om ons land binnen te dringen." Toen bleef hij plotseling zwijgen als begreep hij hoe nutteloos het was, verder te trachten Egmonts oogen te openen voor het gevaar dat hij tegemoet liep. Hij wendde zich om en nam zijn hoed en mantel op, om een einde te maken aan een nutteloos twistgesprek.

„Gij loopt uw verderf tegemoet, niet ik," merkte Egmont eenigszins gejaagd op; „gij werpt alles weg om een schaduw te volgen."

Willem wendde zich naar de deur.

„Wilt gij niet bij ons blijven eten?" vroeg Mansfeld met vormelijke beleefdheid.

„Neen," antwoordde Willem, „ik moet mij haasten om naar Antwerpen terug te komen."

Met Egmont zou hij gaarne gebleven zijn, doch hij had geen trek met Mansfeld en Berty te eten en te drinken.

Hij nam afscheid. Egmont zag hem eenigszins weemoedig aan; de wederkeerige genegenheid was diep in beider hart geworteld.

De graaf stond niet ver van de deur en toen Willem langs hem heenging, trad hij een stap naar voren.

De Prins wendde zich om, sloeg plotseling de armen om hem heen en drukte hem een oogenblik aan zijn hart; toen verliet hij het vertrek met tranen in de oogen.

Er waren ook tranen op Egmonts wangen.

„Hij keek mij aan, als vreesde hij mij nimmer meer terug te zien!" zeide hij.

„Een banneling zonder macht of bezittingen," merkte Mansfeld op. „De groote Prins van Oranje is wel diep gevallen!"

Op dat oogenblik kwam het kleine dienstmeisje binnen om het middagmaal gereed te zetten; zij zag de drie heeren, die zich niet bekend gemaakt hadden, met eerbied en verwondering aan.

„O, edele heeren," zei ze, „wie is die jonge edelman, die daar juist wegreed? Hij sloeg geen kruis voor de Heilige Maagd boven de deur, en dat in deze dagen!"

Mansfeld keek Egmont aan.

„Ge zoudt hem met vele namen kunnen noemen, kindlief, want hij onderscheidde zich op velerlei wijze; thans zoudt ge hem het best kunnen noemen .... de ketter," zei Mansfeld droogjes.

HOOFDSTUK XIII.

De komst van Alva.

Rénée le Meung was bezig in de fraaie vertrekken der Prinses van Oranje in het kasteel van Breda kleeren uit te zoeken, reiszakken en doozen in gereedheid te brengen, en alles te pakken in lange koffers, die naar het voorplein gedragen, en dan op pakezels geladen werden.

Alva was op weg; hij was reeds van Carthagena uitgezeild.

Willem van Oranje ging met zijn gezin en huishouding de Nederlanden verlaten om zich in Duitschland te vestigen in het kasteel van Dillenburg, waar zijn moeder en graaf Jan verblijf hielden.

Terwijl Rénée aan 't pakken was, herinnerde zij zich duidelijk hoe zij Duitschland verlaten had, dien warmen, vermoeienden dag van de feesten te Leipzig, toen ze even bezig was geweest met Anna's zaken als thans, de bruiloftskleeren en juweelen wegbergend, terwijl buiten vroolijk klokgelui weerklonk en de gloed der vreugdevuren in de vensters weerkaatste.

Zij herinnerde zich hoe zij de galerij in de groote zaal opgeslopen was en het Prinselijk bruidspaar op de gouden bank had zien zitten, de hulde der maskers aanvaardend; zij dacht aan haar eigen matheid en afkeer, de benauwde geurige lucht van het Stadhuis en de rijke geuren van het feestmaal.

Zij had Duitschland slechts noode verlaten, omdat haar dit een vredige schuilplaats geweest was; met looden schoenen was zij naar haar eigen land met zijn afschuwelijke herinneringen teruggekeerd. Het speet haar niet, dat het leven te Brussel voorbij was, een leven van pracht, dat zij slechts vanuit de vensters der Prinses had kunnen beschouwen, een leven vol groote zaken en belangrijke gebeurtenissen, die zij slechts uit den mond van pages en bedienden vernomen had, een leven van onafgebroken dienen, zelfverloochening en onderwerping aan grillen en tirannie.

Dit was thans voorbij en zij zou naar Dillenburg gaan, waar

iedereen Protestantsch was en zij in de omgeving van 's Prinsen moeder en zusters zou leven, die misschien goed voor haar zouden zijn en opmerken, wat zij voor Anna deed.

Haar eenzaam hart hongerde naar vriendelijkheid en waardeering.

Zij was ook blij, dat de Prinses de Nederlanden verliet zonder Jan Rubens en Duprez teruggezien te hebben; zij gevoelde dat Anna te Dillenburg veilig zou zijn.

Toch was Rénée weemoedig gestemd; zij kon zich niet gelukkig gevoelen, gedachtig aan het arme, verdrukte land, dat zij achterliet.

Zij had den naam van Alva met vreezen en beven hooren uitspreken; zij zag dat de Prins heenging, voor deze was aangekomen, en zij vreesde voor de Nederlanden nog erger dingen dan de tegenwoordige groote rampen.

Haar geloof was den laatsten tijd sterker geworden; haar lichaam, dat veel ontbeerde, en onderworpen was geworden aan haar ziel, werd zwakker, en haar ziel werd sterker en kwam dichter bij God.

Zij geloofde, dat Hij Zijn volk niet zou verlaten en dat Willem van Oranje Zijn krijgsknecht was.

De sierlijke jonge Roomsche edelman, dien zij voor het eerst te Leipzig op zijn trouwdag gezien, en van wien zij gedacht had, dat hij wuft en wereldsch was, was thans de man geworden, op wien al haar hoop rustte voor haar land en haar geloof.

Anderen, onbezonnen mannen, hadden zich de zaak van het volk aangetrokken, en de gunst van het volk verworven, mannen als Brederode, Graaf Lodewijk, St. Aldegonde en De Hammes; doch hoewel hun namen overal werden uitgeroepen, had Rénée van hen geen verwachting gehad.

Het was tot den Prins, die in naam ten minste nog immer Roomsch was, die tot het laatst toe zijn plicht tegenover den Koning was blijven vervullen, die den ijver der Hervormden tegengehouden had en door de Calvinisten zelfs gehaat werd om zijn optreden na het gebeurde te Austruweel, tot hem was het, dat Rénée vol vertrouwen opzag om hulp voor de Nederlanden.

Dat vertrouwen, nog gesterkt door haar gevoel van liefde voor den man zelf, gaf haar moed en kracht om ten tweeden male haar geboorteland te ontvluchten.

Zij was zoo druk bezig, zoozeer in gedachten verdiept, dat zij opeens met schrik de aanwezigheid van iemand anders in 't vertrek bemerkte.

Anna stond in de deur van het binnenvertrek. Tegen den houten post aangeleund, had zij de blikken op Rénée gericht. De witte muts op haar hoofd en de witte omslag over haar schouders deden haar gelaat geel en vaal lijken als dat eener oude vrouw; haar blauwe japon hing in rechte lijnen om haar magere gestalte;

zij deed thans geen poging meer om den hoogen schouder en de verwrongen heup te verbergen. Zenuwachtig plukte ze aan haar gordel.

„Uw moeite is voor niet," zei ze, „ik ga niet naar Dillenburg."

Rénée ging door met haar werk.

„Uwe Hoogheid gaat zeker," antwoordde ze rustig.

„Neen," zeide Anna driftig. „Ik was al gek genoeg dat ik uit Brussel wegging, doch de Nederlanden verlaat ik niet. Waarom zou ik in ballingschap gaan? Waar is mijn luister gebleven? Alles is als sneeuw voor de zon versmolten. Er kijkt niemand meer naar mij om. Ik kan nauwelijks een glas bier of wijn krijgen. Hij geeft mij geen cent. Heeft hij dan alles vergooid aan dien ellendigen Geuzenoorlog? Ik wil niet de vrouw van een geruïneerd man zijn — moet ik van den wind leven, mijn eigen handen en voeten afkluiven? Bij God! ik had veel beter gedaan een eenvoudigen Duitschen Graaf te trouwen dan dezen grooten Prins."

Het ontslag nemen van den Prins uit zijn waardigheden en de daarop gevolgde verandering in zijn omstandigheden, zou inderdaad menige vrouw angst aangejaagd hebben. Rénée echter had geen greintje sympathie met Anna's woede en klachten.

„Uwe Hoogheid is naar Breda gekomen en uwe Hoogheid zal naar Dillenburg gaan," was al wat zij antwoordde.

Anna keek haar aan met een blik van haat.

„Ik zou mij nog liever aan de genade van Alva overleveren," mokte ze; „ik ben niet bang voor de Spanjaarden."

„Zijne Hoogheid heeft besloten de Nederlanden te verlaten," zeide Rénée.

Anna hinkte op haar toe.

„Gij haat mij, niet waar?" vroeg ze met eenig vuur. „Dat hebt gij mij ten minste eens gezegd."

„Ik had u willen liefhebben, Mevrouw, doch gij hebt het mij niet veroorloofd en — daarbij hebt gij dingen gedaan, die ik wel moet haten."

„Heel goed, gij kunt van mij wel afkomen, help mij te ontsnappen — ik heb vrienden in Keulen — ik wil naar Keulen," drong zij aan.

„Daar zijn Duprez en Rubens," dacht Rénée aanstonds; zij verbleekte en kon geen woord uitbrengen.

„Er zijn daar een paar dames, die ik ken," vervolgde Anna met een matte moedeloosheid, die droevig was om aan te zien; „ik wil naar hen toe — help mij weg te komen, en ik zal u geven wat gij maar wilt."

„O, Hoogheid, Hoogheid!" riep Rénée uit; „gij spreekt als een kind. Gij kunt niet naar Keulen en ergens anders heen, behalve naar Dillenburg met zijne Hoogheid."

Anna had zich nedergezet op den rand van den grooten koffer, dien Rénée bezig was vol kleeren te pakken. Haar lichte blauwe oogen dwaalden rond door het vertrek met een vaagheid, pijnlijk om aan te zien.

„Ik wou dat ik dood was!" zeide zij; „ik ben nooit gelukkig geweest."

Rénée zag haar verbaasd en niet zonder bitterheid aan. Dit dorst de vrouw van Willem van Oranje zeggen, een vrouw die alleen door haar geboorte alles bezat, terwijl zij . . .! Het schoone Vlaamsche meisje glimlachte bitter, als zij dacht aan zichzelf en haar ellendig bestaan.

„Zijt gij dan niet gelukkig, Mevrouw?" vroeg zij; „gij bezit alles ter wereld, gemak, vrienden, grootheid, uw kinderen, den Prins."

„Ja," zei Anna, eensklaps scherp, „maar ik ben een leelijke, misvormde vrouw, door niemand bemind."

Rénée hield den adem in; het deed haar vreemd aan, dat de Prinses zelf zoo sprak, waar zij immer had gedacht, dat Anna volkomen verblind was door haar ijdelheid.

„Dacht gij, dat ik dit niet wist?" vervolgde deze met een blik en toon van verstand, welke een pijnlijke tegenstelling vormden met haar gewone ruwheid; „ik heb het altijd wel geweten. Van den beginne af heb ik alles moeten derven. Gij hebt mij gehaat evenals alle anderen, Toen ik dacht, dat *hij* mij liefhad, was ik bijna gek van vreugde. Doch hij heeft mij natuurlijk uit eerzucht getrouwd."

Geheel verbijsterd voelde Rénée zich geneigd den Prins te verdedigen, als zag zij voor 't eerst een schijn van rechtvaardigheid in Anna's woorden.

„De huwelijken der grooten worden nooit uit liefde gesloten," zei zij.

„Ik was zestien," merkte Anna droogjes op; „ik wist van niets af."

„Gij zoudt zijne Hoogheid hebben kunnen winnen," hield Rénée aan.

„Niet met zulk een gezicht en zulk een lichaam," zeide de Prinses botweg.

„Hij is u trouw gebleven, hij heeft zich zacht en geduldig betoond," vervolgde Rénée.

Anna haalde de schouders op.

„Ik zal hier nimmer gelukkig wezen. Indien hij mij had liefgehad," zei zij met ruwe openhartigheid, „zou hij mij misschien hebben kunnen veranderen; doch hij had mij nooit lief. En wat zijn goedheid betreft, die behoefde ik niet. Hij is goed voor

iedereen — dat vindt hij 't gemakkelijkst. Er rust een vloek op mij — was ik maar dood! En nu zijn wij nog geruïneerd ook!"

„Vergeet niet, dat de Prins al deze opofferingen gedaan heeft om de Hervormden te helpen, en dat gij een Luthersche zijt, Mevrouw."

„Luthersch of Roomsch, wat kan het mij schelen!" antwoordde Anna. „En God evenmin — waarom maakte Hij vrouwen zoo ongelukkig en verdraaid als ik?"

Zij hief het hoofd op, en ziende, dat Rénée de armen vol kleeren had, riep zij gebiedend uit: „Leg die dingen neer! Ik zal de Nederlanden nimmer verlaten!"

Op dat oogenblik trad de Prins binnen. Anna stond op en zag hem met een vijandige uitdrukking aan.

„Vrouw," zeide hij aanstonds, „ik kom u smeeken u te haasten."

Anna perste de lippen samen en fronste de wenkbrauwen, tot haar gelaat een leelijk wassen masker geleek.

„Wat nieuws?" vroeg ze kortaf.

„Ja; ik heb een brief ontvangen van een mijner agenten in Spanje" — hij zeide niet dat het Vandenesse was, 's Konings eigen secretaris — „met het bericht, dat, zoodra Alva de Nederlanden bereikt, ik gevangen genomen zal worden en mijn verhoor niet langer dan vier-en-twintig uren mag duren."

„Maar ze zullen mij niets doen," zeide Anna snikkend.

„Om Godswil, Mevrouw, ik smeek u, haast u! Zijt gij niet Luthersch en de dochter van Keurvorst Maurits, en hoopt gij dan nog in een goed blaadje te staan bij Alva?"

Anna gevoelde een lichte huivering.

„Het staat mij niet aan, naar Dillenburg te gaan," mompelde zij.

Willem kreeg een kleur.

„Gij herinnert er mij aan, dat ik u geen ander huis kan aanbieden. Ik moet u smeeken geduld te willen hebben, Anna," zei hij.

„Laat mij naar Keulen gaan," vroeg de Prinses; „gij hebt mij toch niet noodig."

„Dit is onmogelijk," antwoordde Willem. „Onze scheiding zou slechts schandaal geven, en wij behoeven onze aangelegenheden niet aan de groote klok te hangen. Daarbij kan ik er in de tegenwoordige omstandigheden moeilijk twee huishoudens op na houden."

Deze opmerking deed Anna wederom in woede uitbarsten.

„Jawel!" riep zij uit, „gij hebt u met dit ellendige intrigeeren geruïneerd! Waarom kondt gij niet getrouw blijven aan den Koning? Het is alles de schuld van Graaf Lodewijk — ik heb hem immer gehaat en gij hebt heelemaal niet aan mij gedacht, toen gij u hebt laten leiden door zijn jongensstreken!"

Willem zag haar strak aan.

„Wat ik doe, is overeenkomstig mijn geweten," zei hij rustig, „doch ik geloof niet, dat gij zulks begrijpt. Toch wil ik u dit zeggen: een man in mijn omstandigheden, met niets dan moeite in het vooruitzicht, zou geen grooter troost kunnen vinden dan een geduldige vrouw, die haar eigen moeite licht telt. Ik vrees echter, dat ik dezen troost nimmer bij u zal vinden."

„En bij wien zal ik troost vinden?" vroeg Anna wild.

Zij vloog het binnenvertrek in en sloeg de deur achter zich dicht, dat de paneelen kraakten.

Rénée's oogen stonden vol brandende tranen wegens alle verdriet en alle ellende. Waarom moest het toch zoo zijn? vroeg zij zich af.

„Wilt gij hiervoor zorgen, kindlief?" vroeg de Prins, op de verwarring in het vertrek wijzend, „want morgen moeten wij hier vandaan."

„Alles is zoo goed als gereed, Hoogheid," antwoordde Rénée; „de mannen kunnen om de koffers komen, wanneer zij willen. En ik ben er zeker van, dat de Prinses bedaard mee zal gaan — zij is nu in de war."

„Zij is zwaarmoedig — ik geloof niet dat zij gezond van verstand is," zei Willem. „Welk een ongenoegen zal zij te Dillenburg veroorzaken," voegde hij er op somberen toon bij; „ik had zoo gehoopt, dat deze buien met haar jeugd voorbij zouden gaan, doch dit is niet zoo."

Anna was nog slechts vier-en-twintig; toch beschouwde niemand haar als een jonge vrouw.

„Het is ziekelijkheid," antwoordde Rénée; „zij is nooit gezond, monseigneur; zij heeft altijd iets en lijdt dikwijls pijn."

„Dat weet ik, en daarom verdraag ik vele dingen," zeide hij.

Zij merkte op, dat zijn gelaat, hoewel bleek en vermoeid, toch volkomen kalm en bedaard was, en zij begreep, dat hij reeds sinds lang wist wat Anna waard was en hij zich niet aan haar ergerde.

„Zijt gij verheugd naar Duitschland terug te keeren?" vroeg hij plotseling aan Rénée.

Met een helderen blos antwoordde zij: „Ik verheug mij in het vooruitzicht, dat uwe Hoogheid weder naar de Nederlanden zal terugkeeren."

„Denkt gij dit?"

„Ja — wie anders zou Alva en Filips kunnen weerstaan?"

„Gij beschouwt mij nog immer als een kampvechter," zeide hij glimlachend; „misschien wel als een ketter?"

„Zoo wordt gij genoemd, Hoogheid."

„Ja, door mijn vijanden."

„Uw vrienden zouden u geen edeler naam kunnen geven," antwoordde Rénée.

Met opgeheven hoofd zag zij hem aan. De vreugde en de vrees welke zij immer in zijn tegenwoordigheid gevoelde, de groote liefde voor haar land en haar geloof bezielden haar schoonheid met zulk een vuur, dat zij een schitterende bloem gelijk was.

Haar lieflijke schoonheid, waarop niemand ooit lette, kwam opeens schitterend uit.

„Indien uwe Hoogheid slechts wilde luisteren naar de kreten der arme Nederlanders!" zeide zij. „Men zegt, dat gij Graaf Egmont gevolgd zoudt zijn, indien hij de banier had opgeheven voor het volk — zoudt gij het niet alleen kunnen doen?"

„Tegen Filips?" vroeg hij glimlachend; „gij denkt veel te veel aan politiek, kindlief — als wij in Duitschland zijn, zal ik een man voor u zoeken, om u van dezen moeilijken dienst te verlossen."

Ze wendde zich verdrietig af.

„Ik ben altijd te vermetel — dat is mijn gebrek," mompelde zij.

De Prins tikte haar zacht op den schouder. „Het hart omhoog! Ik heb ook de Nederlanden lief en hoop ze eenmaal te dienen. Misschien zou ik iets kunnen verrichten — zelfs tegen Spanje. God bestuurt het alles, stellig."

Toen ging hij heen en Rénée vervolgde haar arbeid van uitzoeken, vouwen en wegbergen. Het Duitsche meisje kwam haar helpen, terwijl twee andere vrouwen der Prinses eveneens door de lange reeks van vertrekken heen en weder liepen met kleeren en kistjes.

De schemering viel en de kaarsen werden aangestoken. Vanuit de groote kerk te Breda steeg het Ave Maria ten hemel. Het werd donker, de blinden werden gesloten en nog altijd duurden de voorbereidselen voor het vertrek van den zolder tot den kelder voort.

In de boekerij zat de Prins afscheidsbrieven te schrijven aan Egmont en Hoorne, terwijl Anna in haar kamer lag te mokken op haar groote bed van brokaat. In alle kamers waren bedienden en helpers bezig meubels en huisraad te pakken.

Toch moest er veel achtergelaten worden, evenals men in de prachtige woning te Brussel het grootste gedeelte van den kostbaren inhoud had moeten achterlaten, zoodat het slechts een bescheiden optocht was, die den volgenden morgen vertrok naar Kleef, het eerste rustpunt van den tocht.

Doch naarmate zij verder gingen, werd hun aantal voortdurend grooter, doordat tal van vluchtelingen en uitgewekenen zich kwamen toevertrouwen aan de bescherming van den Prins van Oranje, de komst van Alva ontwijkend, wiens naam door de Provinciën begon te weerklinken als een vloek, en wiens schaduw donker voor hem uit viel als de schaduw des doods.

HOOFDSTUK XIV.

Filips' wrekers.

Van Carthagena naar Genua, vandaar naar San Ambrosio, langs den Mont Cenis de Alpen over, door Savoje, Bourgondië en Leuven, kwam het leger van den Hertog van Alva, bespied zoowel door een Fransch als door een Zwitsersch leger zonder op een van beiden acht te slaan, rustig zijn weg vervolgend, naar de oproerige provinciën.

Overal waar zij rustten, kwamen er boodschappen van de Hertogin om te smeeken niet verder te gaan, verzekerend dat hun komst een godsdienstoorlog zou doen ontbranden, en protesteerend, zich verzettend tegen de komst van een gewapende macht in een land, dat reeds met vreedzame middelen tot rust gebracht was.

Haar verzet kwam voort uit twee beweegredenen: zij was verontwaardigd dat zij door Alva vervangen zou worden, nu haar lange en bittere moeite in dienst van haar broeder eindelijk min of meer succes had gehad; op het laatste oogenblik was haar tevens de schrik om 't hart geslagen bij de gedachte aan wat er wel zou kunnen gebeuren, wanneer de Provinciën onder Spaansche krijgsmacht gesteld werden. Zij had zelfs in een brief aan Filips haar meening gezegd betreffende de noodlottige gevolgen welke Alva's komst ongetwijfeld zou hebben.

De Koning sloeg echter geen acht op deze klachten, en Alva glimlachte over de brieven eener zenuwachtige vrouw, die plotseling trachtte de vlam te blusschen, welke zij op zulk een roekelooze wijze had aangeblazen, en zette gestadig zijn tocht naar de Nederlanden voort.

In een warmen nacht in het midden van Augustus werd een kolenbrander in het bosch van Diedenhoven op de grens van Luxemburg en de Nederlanden gewekt door geluiden, die inderdaad in deze stille omgeving ongewoon waren. Hij verliet zijn bed en sloop, gevolgd door zijn verschrikte kinderen, naar buiten in het maanlicht. Verborgen achter dikke boomstammen staarden

zij naar den weg, niet meer dan een eng pad door het groote woud, dat aan de eene zijde neerhelde, en aan de andere als een rand oprees, waar de arme boer zich schuil hield.

Het was een heerlijke nacht; de maan hing als een zachte gouden schijf aan den diep-purperen hemel, en wierp een glans warmer dan zilver door het dichte gebladerte heen der statige boomen, thans in vollen zomerdos, die links en rechts en aan alle kanten het uitzicht belemmerden.

De lucht was warm doch niet drukkend, nu en dan bewoog een briesje het kreupelhout, de doorntakken, de margrieten, klaprozen, het vingerhoedskruid en het dikke geurige gras. De stilte was volkomen geweest, doch thans was zij verbroken door het immer naderbij komende geluid van voetstappen en het gerinkel van paardetuig, en weldra vertoonde de voorhoede van Alva's leger zich in het scherpe maanlicht.

Zij hadden hun laatste kamp bij het opkomen der maan opgebroken, om te spoediger de Nederlanden te betreden.

De kolenbrander wist echter van dit alles niets; hij wist niet eens, wiens leger het was, waar hij op neerzag. Bevend sloeg hij een kruis, drukte zijn kinderen stijf tegen zich aan en hurkte met hen neer achter een dikken beukestam in het vingerhoedskruid; daar staarden zij met angstige nieuwsgierigheid op dit onbekende schrikwekkende tooneel.

Alva's legermacht was niet groot, niet meer dan tienduizend man sterk, doch deze tienduizend waren de beroemdste veteranen ter wereld; hun samenstelling en uitrusting liet niets te wenschen over, terwijl er geen tweede aanvoerder bestond, wiens roem gelijk stond met dien van Ferdinand Alvarez de Toledo, den grooten Hertog van Alva.

De voorhoede van dit leger, die zich thans door het woud van Diedenhoven voortspoedde, bestond uit twee Italiaansche regimenten, Sicilianen en Napolitanen, ieder afzonderlijk aangevoerd door Spanjaarden, Julien Romero en Alfonso de Ullva. Deze regimenten stonden bekend als de beste infanterie-soldaten ter wereld.

Zij marcheerden gezwind, met opgerolde vaandels, hun generaal te paard aan het hoofd; de krachtige mannen van Calabrië, de tengere, sterke Sicilianen met hun rijke wapenen, zijden sjerpen, schitterend gekleurde vederbossen en vurige, vroolijke donkere gelaatstrekken, boden een vreemd schouwspel van sterkte en wilskracht, zooals zij daar door den stillen nacht heenspoedden.

Zij werden gevolgd door twee groepen vrouwen, sommigen te voet, in volkomen orde en tucht voortmarcheerend, anderen gezeten op de bagage-wagens of de muilezels, die tenten en provisie droegen.

Het waren de marketentsters, doch zij waren niet arm of haveloos; zij zagen er uit als welgeboren vrouwen, terwijl velen er een page of een bediende op nahielden.

Achter deze reden een troepje priesters met een klein eskorte van ruiters.

Aldus trokken de Zuidelijke regimenten voorbij; de kolenbrander staarde ze wezenloos en verbijsterd na.

Op een afstand van een halve mijl — toen ze het doel naderden, was de afstand tusschen de drie divisiën verminderd — kwam de volgende afdeeling, bestaande uit de artillerie, die vlug voorbij ratelde in den nacht met wielengeraas, zweepgeknal en kreten der voerlieden, en uit twaalfhonderd man Spaansche ruiterij, aan het hoofd waarvan Don Frederik de Toledo, de zoon van den Hertog en Prior van de Johanniters, die groote ridderorde der strijdende kerk, gekleed in het nobele gewaad zijner doorluchtige waardigheid.

Achter hem kwamen de musketiers, gekleed in ingelegde, fraai bewerkte wapenrusting, ieder, als waren zij allen officieren, vergezeld van een wapenknecht die zijn musket droeg, het nieuwe wapen, dat nog nimmer te voren in eenig leger aanschouwd was. Deze sierlijke soldaten droegen het hoofd trotsch; het maanlicht speelde zacht op hun prachtige, zorgvuldig gepolijste kurassen, dij-, beenstukken en helmen. Deze ruiters waren de eenige Spanjaarden in het leger.

Zij werden wederom gevolgd door twee Italiaansche generaals en de genie, een schitterende groep van officieren in klein-tenu of tournooi-wapenrusting, en mutsen dragend, versierd met juweelen en reigerveeren.

Thans kwam er een koets met Spaansche geestelijken van hoogen rang, dan weer meer Spaansche ruiters; daarna de pak-ezels en toen de vrouwen, niet minder dan vierhonderd, allen te paard; Spaansche, Italiaansche en Fransche schoonheden, rijk gekleed in zijde en fluweel met lange, kostbaar bewerkte mantels, sommigen gesluierd als kuische vrouwen, anderen met loshangende haren, de harde, schoone gelaatstrekken onbedekt.

Een paar zongen op eenigszins weemoedige wijze; verscheidenen hingen vermoeid in hun fraaie zadel. Allen gedroegen zich, evenals hun mindere zusteren, die te voet gingen, met orde en fatsoen.

Toen zij voorbijgetrokken waren, de oogen en het verstand van den starenden kolenbrander geheel verblindend, kwam er een korte pauze, waarna er wederom een compagnie Lichte Ruiters uit de schaduwen kwam aangaloppeeren, daarna een enkele ruiter, minder snel voortrijdend dan de anderen.

Hij was ongeveer zestig jaren oud, groot, slank en toch den indruk gevend van groote wilskracht en sterkte, door stijfheid van houding en een kouden, afstootenden trots in bedwang gehouden.

Hij droeg een halve wapenrusting van eenvoudig blauw staal met zwarten mantel, laarzen en wambuis, zijn gelaat was bijzonder smal, zijn trekken hard, zijn gelaatskleur dor en toch blozend, zijn oogen klein en donker, waarin niets dan aanmatiging lag; zijn haar was onder een effen fluweelen muts verborgen, terwijl een lange, met witte haren doorstreepte baard tot aan zijn middel neerhing.

Zonder naar rechts of links te zien, zijn prachtigen Arabischen schimmel zorgeloos met een enkele hand voerend, terwijl de andere speelde met een eenvoudig kruis op zijn borst, reed deze eenzame ruiter, de groote, vreeselijke Hertog van Alva, voorbij, op weg naar de Nederlanden.

Hij werd gevolgd door een bijzonder eskorte van lichte ruiterij; daarna kwamen nog meer geestelijken en nog meer vrouwen (zoo welvoorzien voor ziel en lichaam zond Filips zijn legers uit om de ongeloovigen te vernietigen), toen weer een pauze en eindelijk de achterhoede van Lombardische en Sardinische regimenten, aangevoerd door Sancho de Lodrono en Gonzalo de Braccamonte.

Deze veteranen, minder sierlijk uitgedost misschien dan de schitterende gelederen van Sicilianen en Napolitanen, waren toch knappe, fraai gewapende mannen.

Toen zij voorbijtrokken, verbleekte reeds het maanlicht en de dageraad begon met zwakke lichtstralen door het woud te breken.

De kolenbrander hurkte nog dieper neder in het vingerhoedskruid en sloeg angstig een kruis.

Thans was aan den hemel het zachte violet van den nacht overgegaan in het bleeke azuur van de schemering; de laatste man van Alva's leger was voorbijgetrokken, en wat nu nog volgde waren eenige verspreide achterloopers, boeren, die hun waar hoopten te verkoopen, hun muilezels voortzweepend, armen die op aalmoezen hoopten, luie nietsdoeners, die hoopten gelegenheid tot plunderen te krijgen, jongens die uit nieuwsgierige opgewondenheid mijlen ver van huis waren meegeloopen.

Aangemoedigd door het zien van zijns gelijken, riep de kolenbrander een der muilezeldrijvers zachtkens aan.

„Wie zijn dat, die groote vreemde kerels, die daar voorbij zijn gekomen?"

„Dat is het machtige leger van den Koning van Spanje," antwoordde de andere, niet zonder trots dat hij het wist.

„Mogen alle engelen ons beschermen! En waar gaan zij heen?"

„Naar de Nederlanden, om de onbeschaamdheid der ketters te wreken."

„En die in 't midden reed?"

„Dat was de Hertog van Alva. Zij hebben allemaal geld en betalen goed. Indien ik vanavond in het kamp kan zijn, zal ik genoeg verdienen om een goeden dag te hebben."

En hij en zijn muilezels, beladen met vruchten, groenten en lederen zakken vol wijn, verdwenen in de schaduwen van het woud.

Toen bracht de kolenbrander zijn slaperige kinderen uit het vingerhoedskruid naar huis terug, waar zijn vrouw, die geen belang stelde in het voorbijtrekkende leger, bezig was brood en melk op tafel klaar te zetten. Voor zij zich nederzetten, liet de man hen allen God danken, dat zij geen ketters in de Nederlanden waren.

Dien dag ging Alva de grens over; dien nacht sliep hij op 't grondgebied der Provinciën. Verkenners brachten bericht, dat Graaf Egmont hem naar Diedenhoven tegemoet kwam rijden, om hem te verwelkomen, welk bericht hij met zijn gewonen kouden blik aanhoorde.

In den binnenzak van zijn eenvoudig wambuis rustten vele kostbare documenten, eigenhandig door Filips geschreven, onder andere het doodvonnis voor Egmont, Hoorne en den Prins van Oranje.

EINDE VAN HET TWEEDE GEDEELTE.

DERDE GEDEELTE.

Het Huis van Nassau.

„Pro libertate Patrias agere aut pati fortiora."
Opschrift van een Oranje-penning.

HOOFDSTUK I.

Dillenburg.

Het leven in het voorvaderlijk kasteel der Duitsche Nassaus te Dillenburg verschilde veel van wat het leven te Brussel, Antwerpen of Breda was geweest.

De oude Gravin van Nassau, Juliana van Stolberg, was het hoofd van dit gezin. Met haar samen woonden Graaf Johan met zijn vrouw, Landgravin Elizabeth en hun gezin; verder de ongetrouwde dochters des huizes, Juliana en Magdalena, de laatste verloofd met Wolfgang Graaf van Hohenlohe, terwijl de getrouwde dochters, Anna Gravin van Saarbrück en Elizabeth Gravin van Solms Braunfels, Catharina Gravin van Schwarzburg en de Gravin van den Berg voortdurend naar hun ouderlijk huis kwamen en gingen.

Er was niet veel geld te Dillenburg en ook niet veel pracht, toen de oudste zoon feitelijk als banneling en vluchteling met zijn ziekelijke ontevreden vrouw en een gevolg van honderd vijftig personen aankwam — armoedig inderdaad voor den Prins van Oranje, doch een groote bezwaring voor het vermogen van Graaf Johan.

De verwelkoming geschiedde desniettemin met warme oprechte liefde en trots, en Willem werd door de zijnen met denzelfden eerbied behandeld, als ware hij nog steeds de gunsteling van Karel V of de voornaamste man in de Nederlanden.

Zijn broeders Adolf en Hendrik, een jongmensch, die juist zijn studiën voleindigd had, haastten zich naar Dillenburg terug om zich bij hem te komen voegen, terwijl Lodewijk, die bij Brederode was geweest, welke het eene plan na het andere smeedde en ze alle verwierp, zich ook naar Duitschland terug spoedde.

Middelerwijl wachtte Willem op berichten uit de Nederlanden, op berichten over het voortrukken van Alva en op antwoord op de brieven welke hij aan de Duitsche Protestantsche Vorsten had geschreven, den Keurvorst van Saksen en den Landgraaf van Hessen.

Nu eindelijk begon hij de vruchten te plukken van het overleg, dat hem tot zijn tweede huwelijk had doen besluiten niettegenstaande de sterke afkeuring van Filips.

Dit huwelijk was zoo noodlottig geworden, als zijn ergste vijanden slechts hadden kunnen wenschen, doch het had hem in ieder geval een zeker recht gegeven op de vriendschap van Anna's verwanten.

Willem had den ouden Landgraaf Filips ook verzocht om een Lutherschen predikant, die hem onmiddellijk en met blijdschap was gezonden, en thans benuttigde de Prins van Oranje den eersten vrijen tijd, dien hij sinds jaren had gekend, om het Nieuwe Testament te bestudeeren en te luisteren naar de verklaring van de leer van Maarten Luther.

Reeds had Alva, die vlugge en zekere rechterhand van Filips, hem een slag toegediend, die hem getroffen had zoowel in zijn trots als in zijn liefde.

Zijn oudste zoon, de Graaf van Buren, was door Alva weggelokt van de school te Leuven (waar de Prins hem gelaten had, vertrouwende op de hooge en oude privilegiën der Universiteit) en naar Spanje gezonden, waar hij gewillig was heengegaan, gevleid en geliefkoosd, want hij was niet meer dan een knaap, en wist even weinig van zijn vader als van Filips.

De eerste zet was dus van Alva uitgegaan; bitterlijk gewond en beleedigd was de Prins genoodzaakt geweest te bekennen, dat ditmaal zijn scherpzinnigheid te kort was geschoten; hij had dwaas gedaan met te vertrouwen op oorkonden of privilegiën, waar het Alva en Filips betrof.

Hij droeg echter zijn leed in stilte, en wijdde zich aan lange, zorgvuldige voorbereiding voor de taak, die hij besloten had te aanvaarden. Uren lang was hij met Graaf Johan of met den Lutherschen predikant opgesloten; zijn tafel was bedekt met papieren, zoowel theologische argumenten als berekeningen, schattingen der waarde van zijn beschikbare landgoederen, zelfs van zijn juweelen en zijn zilver; schetskaarten van de Nederlanden, lijsten der steden met hun sterkten, ontwerpen van brieven aan den Keizer, den Koning van Frankrijk en aan de Orde van het Gulden Vlies.

Hij hield briefwisseling met voorname personen in Engeland en stond in nauwe betrekking tot de Fransche Hugenooten.

Slechts eenige maanden na zijn vertrek uit de Nederlanden, hield hij reeds de draden in handen van een uitgebreid verbond tegen Filips, uitsluitend door zijn ijver, zijn grooten invloed en slim staatsmanstalent tot stand gebracht.

Hij begaf zich dan ook niet roekeloos en onbedacht in opstand tegen den man, aan wien hij trouw gezworen had.

Filips had zijn vermoedens in alle opzichten bevestigd.

Een van Alva's eerste daden was geweest, Egmont en Hoorne gevangen te nemen, die hij eerst geroemd en gevleid had; Montigny en Berghen zaten in Spanje gevangen. Alva had de sleutels van alle steden in de Nederlanden opgeëischt. Margaretha was niet meer dan een schaduw; Alva had alle macht in handen.

Hij scheen slechts twee dingen voor oogen te hebben, bloed en goud — het bloed der ketters, dat ten hemel moest rooken als een reukoffer voor den Heer, en het goud der ketters, dat naar Spanje moest stroomen om de oogen van den Koning te streelen.

Op beide wijzen zou hij de Nederlanden ontkrachten, er zoowel het leven als de schatten uitzuigen, om aldus de beleedigingen te wreken, die zoowel der geestelijke als der wereldlijke macht waren aangedaan.

De bezittingen van den Prins van Oranje waren bedreigd met verbeurdverklaring; Willem zelf, te zamen met Montigny, Culemborg, Van den Berg en Hoogstraaten waren gedagvaard om binnen veertien dagen voor den Raad van Beroerten te verschijnen, een willekeurige rechtbank, door Alva ingesteld, en die zich reeds den naam van Bloedraad had verworven.

De Prins van Oranje was dus niet bezig, oproer te stoken tegen een vredelievend vorst, genegen hem met rust te laten, indien hij in ballingschap bleef; hij sloeg slechts terug naar iemand, die hem, zijn vrienden en zijn land sloeg met blinde, dweepzieke woede, met slim verraad en met bijna ondenkbare kleinzielige wreedheid.

Door Willem van Oranje aan te vallen had hij meer tegen zich in opstand geroepen dan een man van zijn karakter wel kon beseffen; hij was als een man, die kleine hulpelooze dieren doodt en daarbij per ongeluk een slapenden leeuw verwondt, die opspringend, hem voor immer neervelt.

Zoo maakte Willem stilzwijgend zijn toebereidselen tegen Spanje, terwijl vreedzame herfstmaanden en wijnoogsten voorbij gingen en de lente weer vroolijk te Dillenburg aanbrak.

De vrouwelijke leden van het Huis van Nassau hielden zich met huishoudelijke zaken bezig, belangstellend samen beraadslagend, immer bereid de mannen bij te staan, met warme deelneming den eenvoudigen Lutherschen dienst bijwonend in de eenvoudige kapel, waar zij eerbiedig luisterden naar de bezielde prediking van den prediker.

Deze dagen waren aangenaam voor Rénée le Meung; zij wist wel dat ze slechts een voorspel waren van groote beroering, groot leed misschien; doch voor het oogenblik was zij gelukkig.

De dames behandelden haar vriendelijk, zij gevoelde zich een

deel van een gezin en niet een onderdeel van de machinerie van een huishouding. Het was niet noodig, Anna verder op zulk een vermoeiende wijze te bewaken, want hier kon zij geen kwaad. Ieder met wien zij sprak, was van haar eigen geloof; spot en beleediging der Roomschen trof hier haar ooren niet, evenmin als de verschrikkelijke verhalen van marteling en dood aan allen kant.

Hier was vrede, vriendelijkheid en liefde; en indien Anna al tegen de gevangenschap, de eentonigheid, den eenvoud mokte met afwisselende buien van bittere neerslachtigheid en woede, voor Rénée's verdorde ziel was deze omgeving verkwikkend als water voor smachtende lippen.

Haar grootste, geheime, bijna heilige vreugde was de houding van den Prins, want in hem zag zij thans zonder eenigen twijfel den aangewezen kampioen van haar land en haar geloof.

Het was in de vroege lente, dat Graaf Lodewijk naar Dillenburg kwam. Hij hield zich slechts een oogenblik op om de warme verwelkoming zijner moeder te ontvangen en begaf zich toen aanstonds naar den Prins.

Willem bevond zich in een vertrek, dat als boekerij was ingericht, een kleine, bescheiden kamer nabij de kapel.

De boeken op de eenvoudige boekenplanken waren voor 't grootste gedeelte theologische werken, door zijn vader verzameld, beschouwingen en vlugschriften in 't Latijn en 't Fransch, geschreven toen de eerste hitte van den verwoeden strijd had gegloeid en de Kerk had verdeeld.

Voor het puntige Gothische venster stond een lessenaar van zwaar zwart hout, bedekt met papieren en voorzien van een grooten koperen inktpot, en zandkoker en een groot uurglas.

Middenop lag een groote veelgebruikte Bijbel.

Er waren geen meubels in het vertrek behalve eenige stoelen met verschoten zittingen van tapijtwerk en de boekenplanken.

De Aprilzonneschijn drong helder en klaar in ieder hoekje, en toonde het stof op boeken en vloer en in de open plaatsen der planken.

Aanstonds stond Willem van zijn lessenaar op, om zijn broeder te omarmen; hij voerde hem naar den zetel in de diepe vensterbank, met roode kussens, waarvan de zon de frischheid had geroofd.

Geen der beide jonge mannen, eenmaal zoo sierlijk, kon thans op pracht bogen. Willem droeg een pak van donker blauw kamelot met een gewonen effen plooikraag, zonder eenig kleinood, behalve een zegelring van geel topaas; Lodewijk was gekleed in een bruin rijpak en tot aan de knieën reikende bestofte laarzen. Hij had in den laatsten tijd iets van zijn frissche jeugd verloren;

zijn schitterende oogen waren vermoeid en met kringen omrand; toch had zijn flink gelaat zonder baard, omgeven door sierlijke blonde lokken, de vroegere warme aantrekkelijkheid behouden.

Aan zijn hals hing een zilveren geuzenpenning en een klein zilveren napje.

„Wat nieuws?" vroeg Willem, hem hartelijk aanziend, en met zijn hand nog steeds in de zijne.

„Nieuws, ja! te Kleef ontmoette ik de post uit Spanje — Berghen is dood!" antwoordde Lodewijk met bewogen stem.

„Dood?" herhaalde de Prins, „zoo spoedig?" en zijn gelaat betrok bij de gedachte, dat dit het eerste slachtoffer was onder de Nederlandsche edelen, die het gewaagd hadden Filips ongehoorzaam te zijn. „Dood? en in Spanje!"

„In een Spaansche gevangenis," voegde Lodewijk er aan toe. „Men zegt dat hij van heimwee en teleurstelling gestorven is. God weet het! In ieder geval is het zeker, dat hij dood is, en er schijnt weinig hoop te zijn voor Montigny. Niemand gelooft, dat hij ooit uit Spanje zal terugkomen. Zijn arme vrouw doet niet anders dan haar heiligen aanroepen! Mogen dezen haar troosten!"

„Waarom ging hij ook!" riep Willem uit; „hij was verblind evenals alle anderen — en Egmont?"

„Er is geen hoop voor Egmont; hij en Hoorne zijn ontegenzeggelijk veroordeeld," antwoordde de Graaf op somberen toon. „De Gravin van Egmont en haar kinderen zullen volkomen geruïneerd wezen; iedere daalder dien hij bezit zal geconfiskeerd worden, naar men zegt."

„Dat is dan het loon van zijn trouw!" merkte Willem bitter op; „wat heeft het hem gebaat, dat hij zich verlaagde om te Valenciennes den vervolger te spelen! Maar hij was zoo goedgeloovig."

„Ja, zelfs nog na Alva's komst; anderen waarschuwden hem — doch hij wilde het niet gelooven. Nadat de Hertog reeds zeil gezet had, kreeg hij een vriendelijken brief van den Koning, hem lovend wegens zijn trouw — al zijn hoop berustte daarop."

„O, Filips!" riep Willem uit met diepen haat.

„Het was een valstrik," vervolgde Lodewijk, „een valstrik voor ons allen gezet door Granvelle, Spinola en Alva."

„Dat weet ik," zeide de Prins, „het plan is de Provinciën geheel te onderwerpen, allen, die tegen Granvelle waren, terecht te stellen, de Inquisitie weder in te voeren, de ketters uit te roeien en van de Nederlanden een ondergeschikt kroonland te maken zooals de Italiaansche staten — dit is Filips' politiek . . . . de mijne zal echter zijn dit te beletten," voegde hij er met zekeren hartstocht bij.

„Dit kunt gij zeker en zult gij zeker," zeide Lodewijk met bezieling en eerbied.

„Toch moet gij niet denken, dat ik zeer hoopvol ben," antwoordde de Prins ernstig; „ik weet wat ik ga ondernemen. Ik ken de macht van Spanje. Egmont zou iets gedaan kunnen hebben, doch die kans is voorbij. Neen, veel hoop heb ik niet! Voor deze strijd ten einde zal wezen, zal Granvelle zich er wel over mogen verheugen, dat al zijn vijanden dood zijn, denk ik. Berghen is reeds heengegaan, Montigny, Egmont en Hoorne zijn gevonnist; zijn wij het niet allen?"

„Gevonnist!" herhaalde Lodewijk rustig.

„Ja, door Filips. Hij heeft ons geoordeeld en veroordeeld; zijn wraak zal zich op velerlei wijzen openbaren. Indien gij wenscht voort te gaan, Lodewijk, zult gij moeten voortgaan zooals ik, als een man die staat voor een bijna hopelooze zaak — als een man onder het vonnis des doods."

„Dit schrikt mij niet af," antwoordde de jonge Graaf eenvoudig; „ik heb de zaak lief, en ik heb haar aanvoerder lief."

Hij kuste zijns broeders hand. „Het is reeds eenigen tijd geleden," ging hij voort, „dat ik u smeekte, u te mogen helpen."

Willem glimlachte.

„Wat is er geworden van uw Geuzenverbond, Lodewijk? Even spoedig verdronken als het geboren werd in Brederode's dronkemansnap! Wat hebben ze kunnen uitrichten? Brave kerels, doch geen van allen iets waard, behalve Culemborg en St. Aldegonde."

Lodewijk bloosde.

„Maar ik heb eenige mannen verzameld," zei hij, „een armzalig klein leger, wel is waar, maar het is toch iets."

„Dat is uw werk en niet dat van Brederode," antwoordde Willem.

„Arme Brederode!" riep de Graaf edelmoedig uit; „hij was zoo moedig en getrouw, en nu zijn al zijn plannen op niets uitgeloopen. Het zal zijn dood nog wezen. Toen ik wegging, sloop hij teleurgesteld naar Duitschland."

„Laat hem maar loopen, hij is gelukkiger dan menig man, die beter is dan hij," zeide Willem. „En wat onze zaken aangaat, ik heb ook een leger aangeworven — ook niet veel bijzonders, uitgewekenen, huurlingen, maar dan toch wat."

De twee broeders zagen elkander een oogenblik scherp aan.

„Zijt gij van plan een inval te doen in de Nederlanden?" vroeg Lodewijk met gretige belangstelling.

„Ja, indien ik het geld er voor vinden kan," antwoordde de Prins, en hij sprak zoo eenvoudig, als ware niet reeds het overwegen van zulk een plan iets wonderlijks, het plan om met een

handjevol ruwe ongeoefende recruten en huurtroepen op te trekken tegen het prachtigste leger ter wereld.

„Ach, dat geld," zuchtte Lodewijk. Ook hij was heldhaftig van gemoed, ook hij nam de ontzaglijke taak even eenvoudig op; doch het noemen van wat zijn eigen moedige pogingen in den weg had gestaan, boezemde hem schrik in.

„Wij hebben op zijn minst twee honderd duizend kronen noodig," zeide Willem met een nauwkeurigheid, die toonde, dat hij het onderwerp grondig bestudeerd had; „er was een tijd, dat ik deze som uit mijn eigen bezittingen had kunnen nemen," voegde hij er met een glimlach bij, „doch nu!"

„Het is niet zoo vreeslijk veel," merkte Lodewijk op in hoopvolle stemming.

„De helft ervan is mij reeds door mijn agenten te Antwerpen, Amsterdam, Leiden, Haarlem en andere groote steden beloofd," vervolgde Willem, naar voren leunend en eenige papieren van onder den grooten Bijbel te voorschijn halend; „de uitgeweken kooplieden in Engeland hebben ook wat toegezegd."

„En het overige?"

„Culemborg, Van den Berg en Hoogstraaten zullen helpen — het Huis van Nassau moet aanvullen wat er te kort komt."

In gedachten verdiept zat Lodewijk met toegeknepen oogen berekeningen te maken.

„Ik zou tienduizend kronen kunnen vinden," zei hij eindelijk. Willem voegde de som bij de andere op de lijst, die hij in de hand hield.

„Johan zal ook helpen," merkte hij op, „en ik zal doen wat ik kan. Hadden wij nu het geld maar, dat wij vroeger voor genoegens hebben uitgegeven — toch waren het gouden dagen en ik heb er geen spijt van."

Hij stond op en begon met zijn papieren in de hand in het vertrek op en neder te loopen.

„Voorts zouden de Hugenooten onder Villars ook kunnen helpen; — ik denk, dat velen zich bij ons zullen voegen — Alva is zoo gehaat."

Lodewijk was in de vensterbank blijven zitten, uitziende in den thans verbleekenden gulden April-zonneschijn.

„Ik zal alles doen, wat gij mij zegt," zeide hij met een onderwerping die kinderlijk klonk van een schitterend krijgsman als hij. Toen klonk het luiden van een enkele klok in de stilte van het kasteel.

„Dat is voor den avonddienst," zeide Willem; „gaat ge er heen?" Moe en bestoven als hij was stemde de Graaf toe.

„En gij?" vroeg hij.

Willem verbergde zijn papieren zorgvuldig onder den Bijbel.

„In het huis mijner Moeder eer ik het geloof mijner Moeder," zeide hij. De twee jonge mannen gingen samen naar de kapel.

HOOFDSTUK II.

Iuliana van Stolberg.

Eenige dagen na de terugkomst van Graaf Lodewijk te Dillenburg, was er in de groote raadszaal een belangrijk gezelschap vergaderd. Het was lang geleden sinds hier een raadszitting gehouden was, daar men gedurende de laatste jaren de zaal voor minder ernstige zaken, bals, feesten en familie-plechtigheden gebruikt had. Behalve de sierlijke hooge Gothische bogen en fraaie vensters, waarin de leeuw en de gezaaide blokken der Nassaus in blauw en geel waren aangebracht met hun motto: „Ce sera Nassau, moi, je Maintiendrai," was er verder geen pracht in de zaal. Een eenvoudige eikenhouten tafel, waarvan de glans afgesleten was tot een tint van dof zilver, stond in 't midden van 't vertrek, omringd door stoelen met hooge leuningen en lederen zittingen, franjes en dof vergulde spijkerknoppen.

De stoel het dichtst bij de vensters onderscheidde zich door zijn armen, in den vorm van gekronkelde draken; hierin was Willem van Oranje gezeten, met een groot pak brieven en papieren in de hand.

Zijn donker gelaat en zijn donkere kleeding waren in de schaduw, afstekend tegen den lichten achtergrond der gekleurde vensterruiten. Zijn hoofd was een weinig gebogen, terwijl zijn bruine vingers op verstrooide wijze speelden met de papieren, die hij in de hand hield.

Aan de eene zijde van hem zaten Graaf Johan en Graaf Lodewijk, aan de andere Graaf Adolf en Graaf Hendrik, terwijl er behalve de vijf gebroeders nog aanwezig waren Graaf van den Berg, Graaf Hoogstraaten, Graaf Culemborg, de Seigneur de Villars en de Seigneur de Cocqueville, beiden Fransche Hugenooten. Zij waren allen jong van jaren en ernstig van voorkomen, neergedrukt door het gewicht van zaken betreffende leven en dood. Twee der Nassausche Graven, Adolf en Hendrik, waren weinig meer dan knapen, de jongste slechts achttien jaren oud; met zijn blonde lokken en vurige oogen, de bekoring zijner jeugdige jaren,

was hij inderdaad liefelijk om aan te zien, zooals hij daar zat, de blikken ernstig gericht op den Prins, op wien hij duidelijk en treffend geleek.

Men was bezig de bijzonderheden te bespreken van den voorgenomen inval in de Nederlanden.

Met kalme stem had Willem voorgelezen, welke sommen tot hun beschikking stonden.

Vijftig duizend kronen van de groote steden in de Nederlanden en de uitgewekenen in Engeland; vijftig duizend kronen van den Prins zelf; tien duizend van Lodewijk, dertig duizend van Hoogstraaten, dertig duizend van Culemborg en eveneens van Van den Berg, tien duizend door een geheimen boodschapper gebracht namens de douairière Gravin van Hoorne, de in wanhoop verkeerende moeder der beide veroordeelden, Hoorne en Montigny, die de eene in een Spaansche, de andere in een Vlaamsche gevangenis lagen, zonder iets van elkander af te weten.

Behalve de lijst van dit geld legde Willem op de tafel een lijst van zijn kleinoodiën, zijn huisraad, zijn zilver, zijn honden en valken, schilderijen en kostbaarheden, zooals kleederen versierd met kostbaar bont, kant, fluweel en edelgesteenten.

Graaf Johan verklaarde, dat hij eveneens zijn bezittingen verpand had om een groote som gereed geld te heffen, terwijl de twee Hugenooten zoowel manschappen als goud aanboden.

„Wij kunnen niet anders aanbieden dan ons zwaard," zeide Hendrik van Nassau, half ontevreden, half lachend ziende naar zijn broeder Adolf, die zacht liet volgen: „En ons leven."

Willem hoorde die woorden en huiverde licht; hij zag snel zijn twee jongste broeders aan. Van het eerste oogenblik, dat hij besloten had deze reuzenworsteling te wagen, had hij minder aan de schatten gedacht, welke deze zou eischen, dan wel aan de edele levens die misschien opgeofferd zouden moeten worden. Voordat deze onzekere onderneming ten einde was, zou het Huis van Nassau wel eens beroofd kunnen wezen van al zijn zonen, gelijk bladeren van een boom worden afgerukt en als doelloos door den wind voortgedreven. Hoevelen van hen, die thans om hem heen zaten, zouden misschien reeds bij het eerste treffen kunnen vallen?

Wat hemzelf betrof, hij had alles wat hij bezat op 't spel gezet. Op de dikke bladen papier voor hem op tafel stonden al zijn bezittingen geschreven; als dit verkocht was, zou hij een arm, bijna een behoeftig man zijn.

En toch was met al deze opofferingen de totale som nauwelijks voldoende voor een enkelen veldtocht, daar zij huurtroepen zouden moeten betalen en deze onderhouden in een land, dat reeds verwoest was en door vreemde troepen bezet.

„En dan hebben wij Alva tegenover ons," zei Willem; zijn oogen flikkerden bij het noemen van den grooten aanvoerder, zijn stem beefde van opwinding.

„En achter Alva alle schatten van Spanje," voegde Culemborg erbij, ziende naar de lijst van het weinige, dat hun ten dienste stond.

„Dit is niet zoo vreeselijk," haastte de Prins zich te zeggen; „de schatten van Spanje — het zal al 't goud van Amerika kosten, om de Nederlanden te regeeren, zooals Alva van plan is dat te doen — een leger te onderhouden in een verwoest land — een land waarvan de handel vernietigd is, en waaruit de rijken gevlucht zijn. Alva is een slecht financier; hij zal niet veel hulp krijgen van Filips, die wel verwacht, geld *uit* de Nederlanden te zien stroomen, doch niet *erin* — Alva's bronnen uit te putten is slechts een kwestie van tijd."

„Doch kunnen wij wachten?" vroeg Lodewijk; „zouden wij kunnen voortgaan indien deze eerste poging faalt?"

„Wij kunnen voortgaan tot den dood," antwoordde Willem; „niets kan ons in den weg staan dan dat wij zelf er niet meer zijn. Er is geld genoeg in de wereld, en het ontbreekt ook niet aan mannen, mannen, die Spanje haten en het Hervormde geloof liefhebben. Wij staan niet voor een nietige zaak en ook niet voor een onwaardige."

Lodewijk zag zijn broeder aan.

„Wat mij betreft, ik geef het niet op vóór mijn dood," zeide Lodewijk.

„Dat weet ik," antwoordde Willem met warmte, „en ik weet het van allen, hier tegenwoordig. Mijne heeren, gij weet zelf 't best wat gij voor uw zaak, uw geloof, uw land over hebt — ik spreek in naam van het Huis van Nassau," zeide hij, zijn vier broeders aanziend, „wij zullen niet weifelen of terugtreden of de wapenen nederleggen, totdat deze Provinciën van zijne Majesteit verlost zijn van de verwoesting door de Spanjaarden en van de verschrikking der Inquisitie, of totdat de dood ons van onze taak komt ontheffen."

Hij sprak niet hoogmoedig of pralend, niet aanmatigend of trotsch, doch bijna weemoedig, en op de aanwezigen, die wisten, hoe lang hij had beraadslaagd, hoe innig hij gestreefd had het Bestuur tot rede en gematigdheid te brengen, hoezeer 't hem tegen de borst had gestuit de wapenen tegen Filips op te vatten, maakte deze plechtige verklaring van zijn onwrikbaar besluit een machtigen indruk.

Zij wisten dat hij zichzelf, zijn broeders en alle bezittingen van zijn beroemd Huis aan deze zaak wijdde, niet met de onberekende geestdrift van een avonturier of met den heethoofdigen durf van

iemand die niets te verliezen heeft, doch met de bewuste, kalme sterkte van een man, die koninklijke grootheid gekend had, die alles bezeten had wat de wereld slechts kan bieden, en die dit alles gelaten opofferde, liever dan medeplichtig te worden aan redelooze tirannie.

Zonder den indruk zijner woorden af te wachten, haalde hij uit de papieren voor hem een ruw geschetste kaart der Nederlanden te voorschijn, spreidde deze op de tafel uit, waar het gekleurde licht van het venster er een gouden gloed overheen wierp, en wees met den vinger de wegen aan, die gevolgd moesten worden door de aanvallende troepen, welke verdeeld zouden worden in drie afdeelingen onder bevel van Lodewijk, De Villars en De Cocqueville, terwijl hij zelf met een vierde gedeelte te Cleef zou wachten om een overwinning voort te zetten of een nederlaag te dekken.

„De Cocqueville langs Artois met de Hugenooten en de uitgewekenen — twee of drie duizend man," zeide de Prins, den Franschman aanziend, die glimlachend knikte; „Hoogstraaten met De Villars door Gulik op Maastricht aan, Lodewijk naar het Noorden, naar Friesland; tegen Mei zou iedereen te velde moeten wezen."

Hij leunde terug in zijn stoel en vouwde de papieren samen.

„Al deze expeditiën zullen wanhopende avonturen zijn," zei hij kortaf; „gij zult ongeoefende troepen en huurlingen te velde brengen tegen de beste veteranen ter wereld, mijne heeren — doch het is reeds meer geschied, dat een goed doel bereikt werd met slechte werktuigen."

„Ik denk niet aan falen," antwoordde Lodewijk met die vlugge opgewektheid, die hem zoo goed stond; hij was immers geen onwetend nieuweling, doch een schitterend en ervaren krijgsman.

Willem zag hem stilzwijgend aan; hij begreep, dat zij wèl op falen moesten voorbereid wezen, en zelfs op dikwerf falen. Het was echter thans het oogenblik niet voor twijfel en ontmoediging; de ingeboren opgewektheid van den Prins maakte het hem gemakkelijk zich kalm en hoopvol te toonen.

Met een glimlach stelde hij Lodewijk, Culemborg en Van den Berg hun machtiging ter hand tot het werven van manschappen en het verklaren van oorlog tegen Filips en diens strijdmacht — „ten einde de ellende te voorkomen, die het land door de wreedheid der Spanjaarden bedreigt; ten einde de privilegiën te handhaven, door zijne Majesteit en diens voorgangers bezworen; ten einde uitroeiing van allen godsdienst door middel der edikten te voorkomen, en ten einde de zonen en dochteren van het land voor lage slavernij te behoeden, hebben wij onzen geliefden broeder Lodewijk van Nassau verzocht zooveel troepen te werven als hij noodig acht."

Aldus den schijn van trouw aan den koning bewarend, daagde Willem Filips uit in termen van hoffelijke onderwerping aan zijne Majesteit; aldus oefende hij, als souvereine Prins van Oranje, die geen heer boven zich behoefde te erkennen, zijn recht uit, troepen te werven en oorlog te verklaren.

Reeds had hij hooghartig de rechtspraak gewraakt van Alva's Raad van Beroerten, en verklaard, dat hij alleen maar verantwoording schuldig was aan zijns gelijken, de Orde der Ridders van het Gulden Vlies, en aan den Keizer. Thans schaarde hij zich met nog meer beslistheid aan de zijde van Filips' vijanden. Er lag zelfs een uitdrukking van blijdschap over zijn trekken, toen hij den drie Graven de formeele stukken hunner aanstelling overhandigde, want zijn levendige geest blikte vooruit, hij zag de wèlbekende magere, bleeke gestalte door het half voltooide Escoriaal rondwaren en stelde zich voor hoe woedend hij zou zijn, als hij vernam, dat de eenige groote edelman der Nederlanden, die het wijd-uitgespreide net had weten te ontkomen, waarschijnlijk een slag zou toedienen, die alle anderen zou wreken.

Toen werd de vergadering opgeheven.

Terwijl de heeren de zaal verlieten, vroeg De Villars aan Graaf Lodewijk welke berichten er waren uit de Provinciên.

„De laatste berichten — een week oud — zijn nog immer dezelfde," antwoordde deze, „terechtstelling, moord en verbeurdverklaring van goederen. Men denkt dat de Hertogin zich naar Parma zal begeven en Alva onbetwist heer en meester laten, wat hij inderdaad reeds is. Culemborgs paleis op de Paardenmarkt is ook geconfiskeerd."

„Als wraak over het Verbond, dat daar gesloten werd," voegde Hoogstraaten er met een glimlach bij, „de preek op Parma's trouwdag en het banket van de Geuzen! Culemborg heeft duur moeten betalen voor een preek en een maaltijd."

„Brederode betaalde een nog grooter prijs," zeide Culemborg.

„Hij is gestorven, niet waar, uw groote Geus?" vroeg De Cocqueville.

„Ja, in het kasteel Handeberg," antwoordde de Graaf van Nassau weemoedig; „hij verviel tot zwaarmoedigheid en dronk zich dood. Zoo liep zijn schreeuwen en zijn woede op niets uit — als een woest voortgierende wind, die eensklaps gaat liggen. Hij zou ons nu goed van dienst hebben kunnen wezen. Het spijt mij, dat zijn vroolijkheid en moed thans voor immer onder het stof liggen."

„Het is zoo vreemd te moeten denken, dat Brederode eindelijk zwijgt," merkte Van den Berg op; „hij die zoo goed praten en lachen kon."

Het westelijke zonlicht bescheen het oude, eenvoudige, doch lieflijke kasteel, toen de Prinsen van Nassau zich met hun gasten naar de kapel begaven, waar de predikant reeds aanwezig was voor den avonddienst.

Deze kapel, eenmaal schitterend met de sierlijke pracht van het oude geloof, was thans van iedere verfraaiing ontdaan.

De vensters, die vroeger prijkten in rijke kleuren, waren voorzien van gewoon glas, zoodat het daglicht vrij naar binnen kwam en de gangen en bogen bescheen, die vroeger gehuld waren in een geheimzinnig halfdonker. De schilderingen op muren, pilaren en zoldering waren onder een witte kalklaag verborgen, terwijl rijen eenvoudige banken de gebeeldhouwde bidstoelen en fluweelen kussens met kwasten hadden vervangen. De preekstoel was van eenvoudig hout, de familiebank der Nassaus stond er recht tegenover, op elke plaats lag een Bijbel met een breeden groenen boekenlegger.

Groene gordijnen aan koperen roeden schutten het bovengedeelte der bogen af, terwijl groene takken wuifden langs de heldere glasruiten. Het witte interieur van het kerkje was geheel gevuld met dezen groenen glans, die wonderlijk koel, rustig en vreedzaam aandeed.

Toen Willem met zijn vrienden de kapel binnentrad, was deze bijna vol, daar de meeste leden van het gezin zich reeds op hun plaatsen bevonden.

In de familiebank zat de Gravin van Nassau, Juliana van Stolberg met haar drie dochters, Magdalena, Juliana en Catharina, Van den Bergs gemalin.

Daarachter waren haar vrouwen gezeten. Anna was niet aanwezig, daar zij letterlijk ziek van woede was wegens het besluit van haar man, zijn bezittingen te verkoopen. Rénée le Meung bevond er zich echter wel. Zij had voortdurend de blikken gericht op de vier Gravinnen van Nassau, zoo statig, bescheiden en schoon in haar eenvoudige, vorstelijk gedragen kleeding. Zij merkte op, dat de Gravin van Nassau bleek zag en raadde er aanstonds de reden van. Van al degenen, die zich gaven aan de zaak van het Protestantisme en de bestrijding der Nederlanden was er geen enkele, die offerde wat deze vrouwe gaf — vier kranige zonen aan oorlog en gevaar, een vijfden aan mogelijke armoede, al haar bezittingen, den echtgenoot van haar meestgeliefde dochter, de weelde, de veiligheid van haar geheele huis en van al de haren.

Toen Willem en zijn broeders binnentraden en hun plaatsen innamen in de bank vóór haar, hief zij de blikken van haar Bijbel op om ze met onuitsprekelijken weemoed en trots op haar zonen te vestigen.

Dit offer was inderdaad Gode waardig, deze mannen geschikt om aan Zijn dienst gewijd te worden: de edele Willem, de trots van zijn geslacht, beroemd in geheel Europa; de knappe Lodewijk, moedig, vroom en verstandig; de ridderlijke Adolf in zijn krachtige jeugd; Hendrik, de sierlijke knaap, die reeds al de heerlijkheid van zijn geslacht beloofde; Johan, vastberaden, getrouw en bekwaam, die alles wat hij bezat ten dienste van zijn broeder had gesteld. Hun moeders oog ging van den een naar den ander, zooals zij daar voor haar zaten, en haar hart kromp samen, haar lippen beefden, terwijl zij zichzelf afvroeg, of zij ze ooit weer samen zou zien; hoevelen er tot haar zouden terugkeeren en hoevelen er zouden vallen in den strijd, dien zij thans gingen aanbinden.

Zij klaagde niet, zelfs niet in het binnenste van haar hart; het gevoel van ernst, onafscheidelijk uitvloeisel van haar onwrikbaar geloofsvertrouwen sterkte haar, en stelde haar in staat blijde en trotsch te zijn, dat zij allen vereenigd waren in een zaak, die in haar oogen heilig was.

Zij was bereid, ze allen te laten gaan, allen te verliezen, indien God dit wilde, den een na den ander, zonder mokken, zonder klagen.

Doch wat er in haar omging; hoe zij te midden van haar trots en voldoening leed; het verdriet, dat haar schokte als ze op hen allen, jong en schitterend en aantrekkelijk, lette, dat vermoedde niemand der aanwezigen behalve misschien Rénée le Meung, wier oogen door liefde gescherpt waren.

De Gravin wist, waarom heden deze beraadslaging gehouden was; zij wist, dat zij binnenkort allen verspreid zouden zijn om de wanhopige kansen te loopen van een gewaagden oorlog. Toch zou zij met geen enkel woord getracht hebben hen terug te houden, doch gedurende den stillen dienst, terwijl het groene schijnsel der boomen overging in een rooden avondgloed, over de krijgshaftige gestalten der vijf mannen, die eenmaal als kinderen aan haar knieën hadden gespeeld, steeg uit het hart van Juliana van Stolberg een stil gebed voor hen op — een gebed, geboren uit groote smart.

Toen de dienst gedaan was, bleef zij nog een wijle achter in de kapel, waar het nu donker werd; haar leden trilden en haar oogen waren dof van tranen. Haar dochters waren bij haar gebleven, allen bedroefd over het lot hunner broeders en Catharina bovendien over dat van haar man.

Zij dachten aan de lange, angstige dagen, die haar te wachten stonden; dagen van afwachting, dagen van tijdingen, erger misschien dan afwachting; dagen, waarin zij met kwellende pijn het vredige heden zouden gedenken.

Toen verlieten zij langzaam de kapel, gevolgd door Rénée, op wie niemand in de duisternis lette.

In het voorvertrek stond Willem zijn moeder op te wachten.

Met een glimlach in de donkere oogen strekte zij de hand uit en raakte zacht zijn schouder aan.

„Wanneer vertrekt gij?" vroeg zij.

„Over een week ongeveer — tegen Mei moeten wij allen te velde zijn."

„Allen? Reeds zoo spoedig?"

Meer zeide zij niet en de glimlach bleef op haar gelaat.

Doch Rénée, die Willem eveneens lief had, begreep in vreeselijk medegevoelen, welk leed op dit oogenblik in het moedige hart der Gravin omging.

HOOFDSTUK III.

Heiligerlee.

Tegen het eind van April waren Lodewijk van Nassau en zijn leger van uitgewekenen, avonturiers en huurlingen Friesland binnengetrokken. Te Appingedam kwam Adolf zich bij hem voegen aan het hoofd van een troep ruiterij, waarop de twee gebroeders naar Groningen trokken, welke stad weigerde haar poorten te openen voor de oproerlingen, doch hun een som geld schonk op voorwaarde, dat zij geen aanval op de stad zouden doen.

Door dit zeer noodige geld was Lodewijk in staat zijn troepen bij elkander te houden en nog meer van de vluchtelingen, die dagelijks tot zijn standaard toestroomden, in dienst te nemen, terwijl hij zijn hoofdkwartier te Appingedam bleef houden, zijn troepen versterkend en wachtend op berichten van den vijand.

In het begin van Mei vertoonde Aremberg, de Stadhouder van Friesland, zich voor Lodewijks verschansingen. Het kwam tot een hevige schermutseling, waarop Aremberg terugtrok op de Abdij van *Wittewierum* en daar zijn kamp opsloeg in afwachting van de komst van Graaf Meghen, den Stadhouder van Gelderland, die over Coevorden naderde met versterking van infanterie en lichte ruiterij.

Lodewijk begreep dat Alva's aanvoerders hem zouden aanvallen, zoodra zij zich vereenigd hadden, en dat Aremberg het misschien wel alleen zou doen. Hij wist tevens, dat de aanrukkende manschappen vierduizend van Alva's keurtroepen waren, waarbij Braccamontes beroemde Sardinische regimenten, en hij gevoelde maar al te goed, hoezeer zijn eigen ellendig troepje hiertegen afstak; zij waren voor het grootste gedeelte ongeoefend, waren slecht uitgerust, en ze waren alleen maar van muiterij teruggehouden door het geld der stad Groningen, en door de daden en beloften van Lodewijk.

Lodewijk had deze onderneming op zich genomen met een roekeloosheid, die geen onbeschaamdheid, maar heldhaftigheid was. Hij was een goed aanvoerder en een bekwaam krijgsman,

en hij wist wel, hoe wanhopend zijn avontuur was met zulke werktuigen; toch had hij niet geaarzeld, want indien hij had moeten wachten op meer geld en betere manschappen, dan zou hij wel hebben kunnen blijven wachten.

Toen hij hoorde, dat Meghen nog niet in Arembergs kamp was aangekomen, veranderde hij zijn positie, trok door een klein pijnbosch drie mijlen verder en verschanste zich nabij het klooster van Heiligerlee.

Daar bereikte hem een boodschapper, verkleed als een priester, met berichten uit Maastricht.

Het waren droevige berichten; ziekte had Hoogstraaten belet, zijn commando op te nemen, zoodat De Villars zich aan 't hoofd had gesteld van de troepen, die Gulik zouden aanvallen, het land in oproer brengen en zich van Maastricht meester maken. Deze plannen waren mislukt; twee Spaansche generaals, de Lodrono en D'Avila hadden hem te Dalem aangevallen en verslagen, terwijl de geheele troep van drie duizend man, die den inval deed, over de kling was gejaagd en De Villars zelf naar Brussel gezonden om er terechtgesteld te worden.

Zoo eindigde een der drie aanvallen op de Nederlanden.

Lodewijk verfrommelde den brief (hem door een van 's Prinsen geheime agenten te Maastricht gezonden) en stak hem in zijn wambuis, zonder aan iemand, zelfs niet aan Adolf, mede te deelen, wat er in stond.

Dien avond spijsden zij in het klooster van Heiligerlee, vanwaar de monniken bij het naderen der krijgsmacht gevlucht waren; de Abt had zich bij Aremberg gevoegd te Wittewierum.

Het gebouw was fraai gelegen op een kleine hoogte, aan de achterzijde afhellend naar een woud van lage populieren en beuken.

Ter linker zijde strekte zich een groote vlakte uit, voor den landbouw door slooten in vierkante stukken verdeeld. Voor het klooster uit en ter rechter zijde lag een groot stuk moerasgrond, dat, hoewel bedekt met hoog groen gras en gedeeltelijk in weiland herschapen, in dezen tijd van het jaar onbegaanbaar was. Een bestraat pad, dat naar het klooster leidde, liep door dit verraderlijke stuk grond heen, terwijl langs het moeras een andere weg voerde, die om het bosch en den heuvel heenliep, de weg, waarlangs Aremberg moest komen, indien hij een aanval deed.

Lodewijks stelling was zoo gunstig als mogelijk was in een landstreek, zoo gevaarlijk door moeras en slooten. De rand van den heuvel beschermde een gedeelte der troepen, terwijl de rest het eenige stuk drogen grond in de buurt betrokken had. Als een natuurlijk verdedigingswerk strekte het moeras zich voor hun kamp uit, terwijl de hoogte van Heiligerlee (een kunstmatige

verheffing, door vroegere monniken opgeworpen) het eenige verheven punt vormde op een vlak terrein, omringd en gedrenkt door het overstroomende water van verschillende kleine stroompjes.

Het was een fraaie avond; voor de oogen der twee jeugdige aanvoerders strekte zich het landschap uit in de zachte, gouden schoonheid der Nederlanden. Het moeras, bedekt met gras van een schitterend groene kleur, eindigde aan den wazigen horizon gelijk de zee in een rechte lijn, en verbleekte daar tot het zachte blauw der lucht. Het woud had dezelfde teer groene tint met een dof gouden waas. Er lag een warme gulden avondgloed over den weg en het steenen pad, evenals over de kloostergebouwen; de met lage muren omgeven tuin voor den ingang stond vol eenvoudige bloemen, anjers, violieren en muurbloemen.

Lodewijk leunde met de ellebogen op den tuinmuur en liet de blikken waren over het schoone uitzicht; zijn oogen vestigden zich op de vlakte, waar zijn slecht uitgeruste troepen gekampeerd lagen; hij gaf acht op de manschappen, die tusschen de tenten heen en weder liepen, om hun voedsel te bereiden, en hij dacht aan de vierduizend, die het leven hadden moeten laten te Dalem en aan den Seigneur de Villars, die te Brussel het schavot afwachtte.

Hij herinnerde zich de laatste vergadering te Dillenburg, waar De Villars naar Brederode gevraagd en diens dood betreurd had — zijn eigen dagen waren toen reeds geteld!

Er kwam een harde uitdrukking over Lodewijks trekken; wie zou het volgende slachtoffer zijn van Spanjes woede?

Adolf gaf aan zijn gedachten een andere wending.

„Indien zij trachten het moeras over te trekken, hebben wij ze," zeide hij met den blik op de verraderlijke groene vlakte.

„Aremberg is hier stadhouder, hij zal het land wel kennen," antwoordde Lodewijk; „indien 't een Spaansch bevelhebber was, zou ik betere hoop hebben."

„Ik heb goede hoop," zeide Adolf, die heden avond stiller en ernstiger was dan gewoonlijk. Er lag een uitdrukking van vrede en vastberadenheid op zijn fraaie jeugdige gelaat, zooals Lodewijk er niet eerder op had gemerkt. Hij was echter nimmer met zijn broeder samen geweest op den vooravond van een slag.

Lodewijk was blij, dat hij niet gesproken had over de berichten van Gulik.

„Aremberg zal eveneens goede verwachtingen hebben," antwoordde hij op luchtigen toon; „hij veracht ons en de Geuzen diep genoeg. Hoe vreemd toch te moeten denken, dat wij in vroeger dagen te Brussel samen reden en aanzaten, Meghen en wij — en nu zijn wij hiertoe gekomen!"

„Aremberg is zwak," zeide Adolf; „men zegt dat hij nauwelijks te

paard kan zitten. Ik zou liever jong sterven dan zoo zwak te worden."

Een witte duif en een witte kapel vlogen samen van den kloostermuur op en gingen zij aan zij het moeras over, tot ze in het nevelachtige verschiet verdwenen.

Adolf wees ze na.

„Als twee vertrekkende zielen," zei hij, terwijl hij den haarlok terugstreek, die door den avondwind over zijn oogen gevallen was. „Herinnert gij u den geestenziener nog, die ons te Leipzig de toekomst voorspelde?" vervolgde hij.

„Ja," antwoordde Lodewijk met een glimlach.

„Hij is in het kamp. Hij volgde ons van Groningen en verzocht mij, zich bij ons te mogen voegen. Hij zeide, dat hij bij Brederode was geweest tot aan diens dood, en daarna van Duitschland af achter ons aan gezworven had. Gelooft gij, dat hij werkelijk in de sterren kan lezen?"

De jonge Protestantsche aanvoerder antwoordde langzaam:

„Het lijkt mij niet mogelijk, dat God aan kunstenmakers zou toestaan, uit geldbejag in Zijn Hemelen te lezen, en toch ligt er wel een grein van waarheid in de voorspellingen dezer kerels — misschien hebben ze het wel van den duivel — heeft deze man ons niet in Leipzig voorspeld, dat wij allen een bloedigen dood zouden sterven? En wie van ons dacht toen aan oorlog?"

„Hij vertelde mij gisteren dat er drie nachten achtereen een vallende ster boven Groningen was geweest en dat Arembergs uren geteld zijn," zeide Adolf.

„Gods wil geschiede," zeide Lodewijk bedaard, sloeg een laatsten blik op zijn leger, en keerde toen in het klooster terug, waar hun eenvoudig maal gereed stond.

Zij wilden juist van tafel opstaan, toen een der officieren een jongen boer in hun tegenwoordigheid bracht, een grooten blonden Fries, die kwam vertellen, dat hij den geheelen dag voor Arembergs leger had uitgeloopen, om hun het aanrukken van den vijand te komen melden.

„De Stadhouder komt recht op u af," zeide hij eenvoudig weg; „er bevinden zich vele vreemde soldaten, en hij voert de zes kanonnen van Groningen mee."

„Wij zullen gereed zijn hem te ontvangen," zeide Lodewijk.

Hij stond op en zag den jongen reus, die hem deze belangrijke waarschuwing was komen brengen, in de kalme blauwe oogen.

„Kunt gij een vuurroer of een piek hanteeren?" vroeg hij.

„Beide, ten dienste van uwe Excellentie," antwoordde de man vlug; „het kan mij niet schelen, waarmee ik de Spanjaarden klop geef; ik heb sterke handen," en hij strekte ze uit.

Lodewijk glimlachte om een zucht te onderdrukken.

„Wij zijn geen van allen groote krijgslui," zei hij, „doch als God het wil, kunnen wij flink vechten."

Hij nam den zilveren geuzenpenning van zijn hals om hem aan den Fries te geven, en verzocht den officier die hem begeleid had, hem te voegen bij een compagnie, die niet op volle sterkte was.

Toen sloegen de jeugdige aanvoerder en zijn broeder hun mantel om, liepen den heuvel af en begaven zich te voet in het kamp om de manschappen op te wekken en aan te moedigen, (al waren ze ook reeds opgewekt genoeg) en de troepen op te stellen.

Het uit zooveel verschillende elementen bestaande leger werd op de vlakte, waar zij gekampeerd hadden, in twee bataljons opgesteld; ieder eskadron geflankeerd door musketiers, en beschermd door den voet van den heuvel, op welks hoogte eenige licht gewapende troepen werden geplaatst, die zoowel tot lokmiddel moesten dienen als tot bescherming van het hoofdleger.

De gevaarlijkste plaats werd aan de ruiterij aangewezen; deze, onder bevel van Adolf, vormde de voorhoede en stond tegenover den weg langs het woud, waarlangs de Spanjaarden moesten naderen.

Toen alle regelingen getroffen waren en alle officieren hun instructiën gekregen hadden in den haastig samengeroepen krijgsraad, keerden de twee gebroeders naar den heuvel terug.

De sterren begonnen in den aanbrekenden dageraad te verbleeken; bosschen en velden strekten zich zwijgend en vreedzaam uit; de voortrukkende manschappen, op weg naar de hun aangeduide positiën, bewogen zich als vage zwarte lichamen in het duister.

Lodewijk voelde zijn polsen jagen; hij ging den eersten slag slaan voor de zaak, waaraan zijn Huis zich thans gewijd had; ontzettende gevolgen, zoowel moreel als materieel, hingen af van den uitslag van den aanstaanden strijd — en bijna alles scheen tegen hem. Toen hij naar binnen ging om zich in zijn volledige wapenrusting te steken, wierp hij zich op den blooten kloostervloer op de knieën en bad.

„O God, daar wij niet voor eigen baat of roem vechten, doch voor Uw arme volk, wil ons al onze liefde, en al onzen haat vergeven, onze begeerten en al onze misstappen, en laat hen, die morgen zullen vallen, in Uw genade sterven."

Zoodra hij gereed was, ontsloeg hij zijn pages en ging zich bij Adolf voegen, die in den kloostertuin wachtte.

De jonge Graaf droeg een zwarten maliënkolder; met op den helm een kleine roode veer, die als een vlam opschoot; en over zijn hart een sjerp van zulk een heldere, diep oranje kleur, dat zij meermalen gehouden werd voor de scharlaken roode sjerp der Spaansche officieren.

Lodewijks harnas was van ongekleurd staal; hij droeg ook een oranje sjerp, waarvan de kwast op zijn heup neerhing.

Tusschen de geurende bloemperken hielden twee stalknechts de twee zwarte paarden der gebroeders aan den teugel.

Het was thans zoo licht, dat zij op de vlakte de piekeniers van de musketiers konden onderscheiden, en de marketentsters konden zien, die zich met de bagagewagens naar de achterhoede haastten.

Adolf richtte de oogen op de vaandels in de stille lucht, alle glinsterend van goud en zijde, waarop hij wist dat moedige, vaderlandslievende spreuken waren geborduurd. Toen zag hij met belangstelling zijn eigen banier door een ruiter in galop den heuvel opdragen.

Lodewijk trachtte iets te onderscheiden op den donkeren weg, waarlangs Aremberg moest komen.

„Hij zal op Meghen wachten, die op geen dagmarsch afstand kan wezen," zeide hij met bezorgdheid; „zoodra hij ziet hoe wij verschanst zijn, zal hij aan 't schermutselen gaan en wachten."

„Geve God, dat hij ons aanvalt," zeide Adolf.

Zij stegen te paard en waren nauwelijks in den zadel, toen er van de voorposten bericht kwam, dat Aremberg in 't zicht was.

De banier van Adolf wapperde thans aan 't hoofd van zijn kleine troep ruiters, niet meer dan driehonderd, die op den heuvel wachtten om hun positie in te nemen.

Adolf zag nog steeds naar zijn banier, die door den morgenwind ontplooid was, en het wapen van Nassau vertoonde met aanduiding van den vierden zoon en de woorden: „Je Maintiendrai," en tevens het motto van Lodewijks leger: „Nunc aut nunquim, recuperare aut mori."

Als door een plotselinge ingeving gedreven, wendden de twee broeders zich tot elkander en sloten de handen samen.

In stille, peinzende liefde zagen de knappe, jeugdige mannen, zoozeer gelijk in trekken en in uitdrukking, van uit de open vizieren elkander aan.

Reeds hadden zij elkaars hand losgelaten en reden zij weg, toen Adolf zich plotseling omwendde, de teugels liet vallen, zijn rechterarm met een vrouwelijk gebaar om den hals van Lodewijk heensloeg en hem kuste. Toen galoppeerde hij weg, plaatste zich aan 't hoofd van zijn kleinen troep en voerde hen den heuvel af om een wanhopende en gevaarlijke positie te gaan innemen.

HOOFDSTUK IV.

De eerste slag.

Aremberg kwam met zijn manschappen in 't zicht van de Geuzen, opende met de Groningsche kanonnen het vuur op de kleine macht op den heuveltop, en wachtte.

Lodewijk van Nassau, die hem met zijn hoofdleger verbeidde, voelde zijn moed zinken.

Hij had opgemerkt, hoe de Stadhouder begreep, dat hij het moeras moest oversteken, wilde hij de door de oproerlingen ingenomen positie veroveren, en daarom verkoos te schermutselen totdat Meghen zou komen met versterkingen.

Zoo ging een uur van den helderen morgen langzaam voorbij; toen opende tot Lodewijks groote verluchting Aremberg opnieuw het vuur.

De ongeduldige Spaansche officieren hadden den Nederlander zijn langzaamheid en voorzichtigheid verweten; zij wenschten roem en buit niet met Meghens manschappen te deelen; zij geloofden, dat de Geuzen op 't eerste gezicht van den vijand zouden vluchten. Zij beschimpten Aremberg zelfs; Braccamonte, de generaal der Sardiniërs, durfde er op zinspelen, dat de Stadhouder, evenals zijn oproerige landslieden, in zijn hart een ketter was.

Door ziekte verzwakt, beleedigd en geprikkeld door deze Zuidelijke onbeschaamdheid, gaf Aremberg bevel tot een onmiddellijken aanval, een bevel, dat zoowel tegen zijn eigen kennis en ondervinding, als tegen Alva's raad in was.

Aldus openden de kanonnen van Groningen opnieuw het vuur, en het klonk als muziek in de ooren van den aanvoerder der oproerlingen; de scherpe kruitdamp was voor hem een zoeter geur dan die der frissche bloemen, welke zich in den kloostertuin openden in de ochtendzon.

De kleine troepenmacht, waarop Aremberg het vuur geopend had, vluchtte thans den heuvel af.

Lodewijk glimlachte, den vijand steeds scherp bespiedend.

Weer werd het vuur gestaakt, want Aremberg had nogmaals

gezegd, dat hij een krijgslist vermoedde, en gewezen op het verraderlijke karakter van het terrein.

De Spaansche officieren waren echter niet meer tegen te houden.

Toen zij de manschappen den heuvel zagen afhollen — het was een krijgslist, gelijk Aremberg vermoedde — meenden zij, dat het geheele troepje Geuzen voor hen op de vlucht geslagen was, en zij stormden voorwaarts om de twee eskadrons van het hoofdleger uiteen te jagen.

Naarmate zij met opgeheven zwaard vanaf den weg en het woud voorwaarts vlogen, elkander luid toeschreeuwend, zonk de een na den ander in het moeras weg; het verraderlijke grasland bezweek onder hun voeten, terwijl in de diepe waterplassen, door het turfsteken ontstaan, anderen tot aan den hals neerzonken.

Binnen weinige oogenblikken verkeerde de geheele voorhoede in de grootste verwarring, hulpeloos omkomend in 't moeras.

Thans gaf Lodewijk zijn musketiers bevel en zij openden een snelvuur op den worstelenden vijand en dreven de manschappen terug in 't moeras.

Intusschen kwam Braccamonte met zijn achterhoede ter hulp snellen; toen Lodewijk dit bemerkte, zond hij zijn tot nu toe verborgen bataljons den heuvel om, ten einde aan de Spanjaarden den pas af te snijden.

Aldus in 't nauw gebracht, terwijl steeds nieuwe troepen van de Nederlanders op hem aanrukten, gaf Braccamonte den moed op.

Hij schreeuwde zijn manschappen verwarde bevelen toe, maakte rechtsomkeert en sloeg op de vlucht.

Zijn verbijsterde manschappen, zonder aanvoerder achtergelaten, werden aanstonds door de Geuzen teruggedreven, zoodat zij in de grootste verwarring terugstuitten op hen die reeds in 't moeras zaten. Het terrein was nu een bloedig slagveld geworden, het groene gras was tot een slijkerigen modderpoel vertrapt, en het slijk ontsierde de fraaie harnassen der doode en stervende Sardiniërs, wier donkere gelaatstrekken verwrongen waren door een uitdrukking van woede en ontzetting.

Het vuile turfwater zag rood van 't bloed, de eerst zoo reine lucht was thans zwaar van kruitdamp; in plaats van 't gezang der vogelen en 't gegons der insekten weerklonken gebroken vloeken, wanhoopskreten en gesmoorde gebeden.

De onbeschoft trotsche, aanmatigende Spaansche troepen wisten, dat ze geheel verstrooid en verslagen waren door de opstandelingen, die ze zoo hadden bespot en uitgelachen.

Lodewijk verzamelde de rest van zijn manschappen om zich heen en wierp zich met opgeheven wapenen en ontplooide banieren op de verbijsterde vluchtelingen.

Aremberg had gezien, hoe de troepen, die niet naar zijn bevelen wilden luisteren, hun verderf tegemoet snelden. Toen Braccamonte hem in wilde vlucht voorbij holde, krulde zijn bleeke lip zich tot een bitteren glimlach.

„Red u!" schreeuwde de Spanjaard hem toe.

Doch de Nederlander, wiens moed de mannen uit het Zuiden betwijfeld hadden, verliet zijn post niet.

Hij begreep zeer goed dat de dag verloren was; zijn manschappen werden voor zijn oogen in stukken gehakt, zijn officieren waren gevlucht. Hij had slechts weinige ruiters onder zijn bevelen gehouden.

Hij wendde het oog af van de bloedige mêlée, waar Lodewijk de beroemde Sardiniërs voor zich uit dreef, en zag naar den weg, die door Adolf en zijn ruiterij versperd was, nog immer in ongebroken gelederen opgesteld, hoewel zij den eersten schok der artillerie ondervonden hadden.

De weinige officieren, die zich nog om den Stadhouder heen bevonden, drongen er op aan, dat hij onmiddellijk zou vluchten langs den weg, waarlangs hij gekomen was.

„Hoe zal ik mij dan tegenover Alva verantwoorden over den arbeid van dezen dag?" vroeg hij gestreng.

En zich in de stijgbeugels oprichtend, riep hij zijn manschappen toe hem te volgen. Toen wierp hij zich op den jongen Nassau.

De twee aanvoerders zochten elkaar op; hun laatste ontmoeting was geweest op het tennis-veld van het paleis van Nassau te Brussel.

Ze glimlachten elkaar toe en vuurden beiden. Aremberg werd in de zij getroffen, doch vuurde opnieuw en sloeg toen met het zwaard naar de roode veer op den zwarten helm, die wankelde en achterover zonk. Op hetzelfde oogenblik dreef een troep Geuzenruiterij den Stadhouder voor zich uit.

Hij zag rond en bemerkte, dat behalve eenige bedienden al zijn manschappen gevlucht waren. Hij was tweemaal in de zijde getroffen; van zwakte zat hij krom in den zadel; het gewicht van zijn harnas was hem bijna ondragelijk. Hij wierp den helm weg, waarvan hij verder geen bescherming verwachtte, en ging langzaam terug, nog immer het gelaat naar den vijand toegewend.

Een musketkogel trof zijn paard, dat onder hem neerviel; twee bedienden hielpen hem van den grond op en brachten het paard weder op de been.

Het dier strompelde een paar passen vooruit en viel dood neer.

Aremberg kwam ten tweeden male op zijn voeten; twee oproerlingen vielen hem aan, doch hij schoot beiden neer en bleef

voortstrompelen langs den steenen weg, waarop het versche bloed in de Meizon opdroogde.

Hij zag een grooten troep vijanden achter hem aan komen jagen, en sleepte zich met moeite den weg af naar een klein weiland, dat naar het bosch afhelde.

Daar bleef hij uitgeput staan, met den rug geleund tegen een kleinen pijnboom, die nauwelijks zijn gewicht kon torsen, en wischte zich met de verscheurde einden van zijn sjerp het koude zweet van 't voorhoofd en 't bloed van zijn zwaard.

Hij werd spoedig door den vijand ontdekt; het was bijna een half regiment. Hij verzamelde al zijn kracht om rechtop te staan, want staande wilde hij hen afwachten.

Weer werd hij door een kogel getroffen, hij stortte op de knieën neder, nog immer met 't zwaard slaand, één man tegen velen.

Een officier riep, dat men hem sparen zou, daar hij de Stadhouder was, doch terwijl hij sprak, viel Aremberg, door de keel geschoten, op zijn eigen zwaard neer, dat brak en onder hem in stukken viel.

Ze hieven hem van den grond op, wikkelden hem in een mantel en droegen hem door 't moeras, waar zijn doode manschappen lagen, naar den zegevierenden Lodewijk van Nassau.

Deze jonge aanvoerder had een kleur van bezieling; hij had de beproefde Spaansche veteranen zien vallen onder het zwaard der Geuzen, en de wapenen van Nassau hadden gezegevierd.

De zon begon nog maar juist te dalen, en er was geen enkel man meer over van die pralende troepen van den morgen, om een schot te lossen of een zwaard op te heffen voor Spanje.

Toen de doode aanvoerder voor Lodewijk werd nedergelegd, ontblootte hij het hoofd, en zeide met bewogen stem: „Men had hem moeten sparen."

Men lichtte een tip van den mantel op en toen Lodewijk de vurige trekken van den Stadhouder aanschouwde, thans door kogel en zwaard bijna onkenbaar gemaakt, vervolgde hij: „Hij was veel te goed om een spion van Alva te zijn: zijn moed was geheel vergooid voor zulk een zaak."

Hij gaf bevel het lichaam naar 't klooster te dragen, en zond een boodschapper naar zijn broeder; zelf ging hij den heuvel op, toen het geschetter van aanrukkende trompetten vanuit het woud weerklonk.

„Meghen!" riep hij uit en haastte zich naar het hoofd van zijn troep terug.

Het was inderdaad de Stadhouder van Gelderland. Lodewijk riep haastig de vervolgers terug, en bevreesd voor een tweeden nieuwen aanval, trok hij zijn geheele macht op den drogen grond samen.

Graaf Meghen was echter alleen; zijn troepen waren te uitgeput geweest om ze voort te jagen, doch toen hij te Zuidlaren een brief ontvangen had van Aremberg met het verzoek zich te haasten, had hij zich met een kleine lijfwacht verder gespoed.

Nog voordat hij het kamp der Geuzen bereikt had, had de stroom vluchtelingen hem reeds doen begrijpen, dat er een ramp geschied was; van eenige vluchtende Sardiniërs vernam hij tevens Arembergs volkomen nederlaag en dood.

Buiten zichzelf van woede snelde hij roekeloos voort, totdat hij met eigen oogen in de verte het moeras aanschouwde, dat de Spaansche keurtroepen had verzwolgen. Toen wendde hij zijn paard en haastte zich naar Zuidlaren terug, waar hij zijn manschappen bevel gaf terug te vallen op Groningen en zich van deze stad meester te maken. Hier zette hij zich neder om het nieuws aan Alva te berichten.

Overtuigd dat er verder geen aanval gedaan zou worden, ging Lodewijk thans zijn zorgen aan de troepen wijden en beschikkingen treffen voor de gewonden, die niet zeer groot in aantal waren, hoewel er meer dan duizend van den vijand waren gevallen.

Op het uur van zonsondergang keerde hij in het klooster terug, waar hij zijn broeder dacht te vinden, naar wien hij herhaaldelijk gevraagd had, doch dien hij sinds den slag niet meer gezien had.

Hij vermoedde, dat Adolf Braccamontes vluchtende bataljons achtervolgde. Met een zucht van vermoeidheid nam hij den helm van 't hoofd, trok zijn handschoenen uit en riep om water en om zijn page ten einde zijn wapenrusting te ontgespen.

„Waar is Graaf Adolf?" vroeg hij opnieuw, terwijl hij rondzag.

De officieren, die zich in het vertrek bevonden, bleven zwijgen; doch een van hen bracht Lodewijk naar een binnenvertrek, dat de cel van een monnik was geweest.

Er scheen veel licht in het kleine vertrek tusschen de wiegelende takken der vruchtboomen door, en het avondgezang van de vogels daarbuiten weerklonk.

Een stoel, een tafel en een bed waren de eenige meubels.

Op den stoel lag een prachtig, bevlekt zwaard, op de tafel een zwarte helm met een veer als een roode vlam, en op het bed lag iets, dat gewikkeld was in een banier met het motto van Nassau, dien morgen nog wapperend aan 't hoofd van Adolfs kleine troep ruiterij.

Lodewijk kon duidelijk de met bloed bespatte woorden lezen: „Nunc aut nunquam, recuperare aut mori."

Aan het voeteneind was de banier een weinig omgeslagen en vertoonde de zolen van twee in harnas gestoken voeten.

Voor een oogenblik verloor Lodewijk zijn moed en sterkte en moest hij als een zwakke vrouw tegen den deurpost leunen om niet te vallen.

„Hij is dood," zeide hij toen; „waarom heeft men er mij niets van gezegd?" waarop hij met vasten tred naar 't bed kwam en de zijden plooien van de banier oplichtte.

De jonge man lag met 't gelaat naar den muur gekeerd; Arembergs zwaard had door staal en leder heen de blonde krullen en het jeugdige voorhoofd een paar vingers diep gekloofd; het eerbiedig daaromheen geslagen verband was met bloed doortrokken, evenals de lange verwarde lokken; de lippen waren samengetrokken in wat op een gestrengen glimlach geleek en het hoofd lag achteroover, zoodat de kin met trots was opgeheven. De oranje sjerp was doorboord door een kogel, die onder den rand van het kuras naar binnen gedrongen was; de fraaie handen van den jeugdigen krijgsman lagen gevouwen.

Lang en ernstig staarde Lodewijk hem aan, hij herinnerde zich ieder woord, door den jonkman den vorigen avond gesproken, elke beweging; hij dacht aan zijn laatsten kus dien morgen — en de overwinning, met dat dierbaar bloed gekocht, verloor in de oogen van Lodewijk van Nassau alle waarde.

De eerste tol was betaald, reeds in den vroegen morgen opgeëischt; bij het eerste kruisen der zwaarden had een Nassau zijn leven gelaten.

Thans traden twee van Adolfs officieren zacht nader; allen moed samenvattend, berichtten zij: „De Stadhouder zelf heeft zijne Excellentie neergeveld — zij zochten elkander te midden van hun troepen — de Graaf, dapper strijdend, viel reeds bij het eerste treffen — zijn twee schilddragers werden eveneens door Graaf Aremberg neergeschoten."

„Wij hebben hem hier gebracht," voegde de andere erbij, „om u niet te bedroeven, voordat het gevecht voorbij zou zijn."

Lodewijk zeide niets, hij stond diep bedroefd te staren op de lijnen van het lichaam onder de banier en dacht aan den moedigen jongen man, die hem dien ochtend voor den slag omarmd had; hij dacht aan den Prins te Kleef en aan de vrouwen te Dillenburg, die berichten wachtten en nu dit bericht zouden ontvangen — dit en het nieuws van Gulik, dat Adolf nimmer geweten had.

Nietig en klein scheen Lodewijk de overwinning, moeilijk en geheimzinnig Gods wegen.

Hij verliet het kleine vertrek, de deur zacht achter zich sluitend, als vreesde hij den plechtigen slaap van zijn broeder te verstoren, en begaf zich in den tuin vol rozig schijnsel van de ondergaande zon.

Daar leunde tegen den muur de ellendige gestalte van Duprez, den geestenziener.

Hij zag Lodewijk tersluiks en angstig aan, maar toch met een smeekenden blik als van een hond, die wacht totdat men hem roept.

Lodewijk schrikte, toen hij hem zag.

„Gij!" riep hij uit; „een uwer voorspellingen is uitgekomen!"

Duprez boog diep neer voor den jongen aanvoerder.

„Ik wist het," zei hij nederig, „doch ik heb het hem niet verteld, Monseigneur; ik zag één ster vallen voor Graaf Aremberg, en één voor hem — doch hij wist het, zonder dat ik het hem zeide."

„Ja, ik geloof ook, dat hij het wist," antwoordde Lodewijk, den half verhongerden uitgewekene recht in de oogen ziend. „En wanneer zal ik hem volgen, wijze man?"

Duprez bukte zich diep.

„De strijd zal langer duren dan de strijders," mompelde hij; „uw horoscoop is vreeselijker dan de zijne — Wat zou ik echter kunnen weten? Ik kan de hemelen niet meer lezen zooals vroeger!"

„Het is niet noodig, in de hemelen te lezen, wat mij te wachten staat," zeide Lodewijk als tot zichzelf sprekend, „het is duidelijk genoeg te voorzien."

De gulden schemering verbleekte; duisternis strekte zich uit over Heiligerlee; de ondergaande zon werd overfloerst door zachte wolkjes, door de laatste horizontale stralen als met spiesen doorstoken. De dooden in 't moeras lagen verborgen, terwijl de lichten van lantaarns in het kamp van den overwinnaar heen en weder kruisten.

Een witte mist begon uit de poelen op te rijzen, en onttrok den weg aan 't gezicht. Het jonge groen in 't woud ritselde en kreeg een donkere tint, die afstak tegen het scheidend parelmoer van den westelijken hemel.

De vogels zwegen in den boomgaard en alle bloemen hadden de kelken gesloten en waren verborgen in den nacht. Met een kruis op de borst lag Graaf Aremberg eenzaam onder de rechte plooien van zijn mantel, doch den ganschen nacht door bleef Lodewijk bij zijn broeder, knielende naast het bed op de planken, de bebloede banier met zijn tranen bevochtigend, terwijl de hoofden der twee jonge krijgslieden, die nog steeds zoo op elkander geleken, voor 't laatst wang aan wang op 't zelfde kussen rustten.

HOOFDSTUK V.

Berichten uit de Nederlanden.

Het duurde eenigen tijd, vóór het bericht der duurgekochte overwinning van Heiligerlee te Dillenburg aankwam; spoedig daarop volgde de tijding van het totaal mislukken van de derde afdeeling der invallers, die onder den Seigneur de Cocqueville Artois waren binnengedrongen.

Hij was met zijn geheele macht te St. Valéry verslagen, en zij, die de nederlaag hadden overleefd, waren onmiddellijk opgehangen.

Er waren eveneens berichten uit Brussel gekomen, even rampzalig als droevig. Alva's woede had spoedig een uitweg weten te vinden. De onbeschoftheid der „Meester-Geuzen," zooals Meghen ze gedoopt had, die Alva's keurtroepen hadden durven verslaan en zijn generaal vellen, werd wreed gewroken op hen, die Alva in zijn macht had, en die hij verdacht dat ze de oproerlingen goedgezind waren.

De leden van het Huis van Nassau en hun aanhangers werden verbannen op straffe des doods en hun bezittingen verbeurd verklaard.

Op de ruïnes van het Paleis van Culemborg, dat tot den grond toe neergebrand was, had men een zuil opgericht tot nagedachtenis aan het smeden en het omverwerpen van het Verbond der Geuzen, — daar ontstaan bij gelegenheid van het befaamde banket. Tegenover deze sombere plaats waren achttien edelen en heeren in 't openbaar terechtgesteld, en hun hoofden en lichamen later op de Paardenmarkt aan palen bevestigd om daar te vergaan.

Eenige dagen daarna waren Egmont en Hoorne naar Brussel gevoerd, en Alva vulde de door Filips geteekende blanco doodvonnissen, die hij uit Spanje had meegebracht, in met de namen van twee der voornaamste personen in de Nederlanden, de meest volhardend aan Spanje getrouw geblevenen van alle Nederlandsche edelen, die Granvelle hadden gehaat en Filips gediend.

Op den zesden Juni werd den Nederlanden de hevigste slag toegediend: Lamoraal van Egmont, Prins van Grave, Stadhouder

van Vlaanderen, overwinnaar van St. Quentin en Grevelingen, en Filips Montmorency, Graaf van Hoorne en Groot-Admiraal, beiden raden der Nederlanden en Ridders van het Gulden Vlies, werden in 't openbaar op de Groote Markt te Brussel onthoofd.

Het geheele land beefde en de haat tegen Alva werd tot hartstocht en woede.

Er kwamen nog meer berichten te Dillenburg aan, om Graaf Johan en de wachtende vrouwen te martelen, berichten betreffende minder bekende slachtoffers: een dame en haar bediende, die twee jaren geleden een Maria-beeld met een pantoffel geslagen hadden, waren door den beul op 't schavot in een okshoofd verdronken; een Lutheraan, die in de gevangenis gestorven was, was naar de plaats der terechtstelling gesleept, en tegelijk met zijn makkers onthoofd. De menschen werden bij tientallen, vijftigtallen, honderdtallen gevangen genomen en zonder rechtsgeding ter dood gebracht.

Vluchten was niet langer mogelijk, daar de poorten niet geopend werden voor ketters; de handel was tot stilstand gekomen; alle nijverheid vernietigd, de landbouw verwoest, de rijke bezittingen verbeurd verklaard of door Noircarmes, Meghen en hun aanhangers geplunderd.

De voornaamste edelen waren omgekomen of in ballingschap, en de natie lag vertrapt en bloedend aan de voeten van haar beulen.

In iedere stad, ieder dorp, werd een schavot opgericht, een brandstapel aangestoken; in ieder weiland, iederen boomgaard hingen lichamen te vergaan; op iederen straatweg zwierven arme, half krankzinnige achtergeblevenen rond, zonder huis of haard.

De doodsklok was thans de eenige muziek in een land, vroeger zoo vol vroolijkheid; het eenige dansen was dat der dooden, slingerend en schommelend aan hun kettingen aan galgen, daken en boomen; de groote stadspleinen, waar vroeger duizenden voeten de steenen glad hielden, waren nu begroeid met gras en onkruid, dat alleen maar door de soldaten vertreden werd, of door de zwakke voeten van eenige half uitgehongerde wezens, die hun schuilplaatsen in- en uitkropen.

Alleen de kerken bleven rijk te midden van de algemeene armoede; alleen de priesters en Spanjaarden bleven welgevoed en vet te midden van honger en ellende, want terwijl de bodem van Nederland door Nederlandsch bloed gedrenkt werd, stroomde het goud van Nederland in de zakken van Spanje.

Zóó vervulde de Hertog van Alva zijn bluf, dat hij dat volk van boter wel zou temmen. Zoo trachtte hij met zwaard, vuur, strop en bijl het zaad uit te roeien, dat Maarten Luther veel te diep gezaaid had, dan dat eenige menschenhand het zou kunnen uitroeien.

De boodschapper, die Graaf Johan bericht bracht van de ramp te Artois en tevens brieven bracht van Willem, die zoo goed mogelijk stand bleef houden, was François Junias, de jeugdige prediker, die op Parma's trouwdag in het thans vernietigde paleis van Culemborg had gepreekt.

Deze man, die niet wist wat vrees was — bij zekere gelegenheid had hij gepreekt in een kamer, verlicht door het schijnsel van de vlammen, die daarbuiten eenige mede-ketters verteerden — was te Brussel geweest onder de menigte, die vol afschuw getuige was van de terechtstelling van Egmont en Hoorne.

Daarna was hij door het verwoeste land getrokken, had de vervolgden getroost zooveel hij vermocht, en had zich daarop te Kleef bij Willem gevoegd en was naar Dillenburg gezonden.

Toen hij Graaf Johan verlaten had, liet Juliana van Stolberg hem ontbieden.

Hij trof haar in een stil vertrek van het slot aan, met haar drie dochters, Anna van Saksen, de Gravin van Hoogstraaten en verscheidene van haar vrouwen.

De muren van het vertrek waren behangen met wollen tapijtbehangsels van sombere, verschoten kleur. Tegen dezen achtergrond maakte de groep der in doffen rouw gekleede vrouwen met zwarte kappen op het blonde haar en witte plooikragen om de fraaie gezichten een droeven indruk. Zij, die in den diepsten rouw gehuld was, in het zwart, zonder één enkel stukje wit, was de Gravin van Hoogstraaten, want zij was de zuster van den Graaf van Hoorne. Zij zat naast de Gravin van den Berg en samen waren zij bezig een kinderjurkje te borduren met wit en zwart.

De Prinses van Oranje, bleek en mager in het bittere zwart van haar kleeding, zat te spelen met een wit hondje op haar schoot; Rénée, eveneens in 't zwart gekleed, zat naast haar meesteres op een laag stoeltje.

François Junias droeg een zwarten tabbaard, die er rossig en versleten uitzag, met een linnen kraag zonder kant. Het gezelschap dezer doorluchtige vrouwen bracht hem volstrekt niet van streek; hij begroette haar met zijn gewone beleefde bedaardheid.

De Gravin van Nassau stond op en ontving hem met vriendelijke hoffelijkheid.

„Gij komt van mijn zoon, van den Prins van Oranje?" zei ze en zette eigenhandig een stoel voor hem gereed. „Indien gij niet vermoeid zijt, zou ik gaarne een en ander van hem hooren."

De slanke jonge predikant zette zich ernstig neder tegenover den halven kring van dames; zijn uitgeteerd, ingezonken gelaat droeg sporen van ziekte en lijden, doch was bezield door warmte en geestdrift. „De Prins maakt het zeer goed, Genadige Vrouwe,

en heeft de rampzalige gebeurtenissen moedig gedragen. Hij is bezig nieuwe troepen te werven, om nogmaals een inval in de Nederlanden te doen. Hij zendt deze brieven aan uwe Prinselijke Genade en aan hare Hoogheid zijn gemalin."

Met een beweging even kalm als zijn woorden stelde hij aan de dames de brieven ter hand. De Gravin stak den haren in den boezem van haar kleed, terwijl de Prinses hem in haar schoot liet liggen, bovenop het kleine hondje.

Junias bleef het stilzwijgen bewaren, als wachtte hij ontslagen te worden, terwijl de jonge vrouwen, wier echtgenooten en broeders streden voor de leer, die hij preekte, hem met oogen vol sympathie en eerbied aanstaarden.

Juliana van Stolberg wenschte echter meer te weten betreffende het land, waarvan de belangen haar thans zoo na aan 't hart lagen.

„Vertel ons van de Nederlanden," verzocht zij vriendelijk met weemoedigen ernst.

„Van de Nederlanden?" herhaalde hij; „ik heb helaas niets gezien in de Nederlanden, dat gij of iedere andere vrouw gaarne zoudt hooren."

„Denkt gij, dat wij zoo zwak van hart zijn?" vroeg de Gravin glimlachend, op aller rouw duidend; „wat wij reeds verdragen hebben en wat wij verdragen moesten, onze gedachten en onze zorgen, heeft ons gestaald."

Haar lippen beefden en zij vatte de hand, die haar dochter Catharina, in medegevoel, op haar knie had gelegd.

„Hebt gij mijn zoon Adolf nog gezien voor hij stierf?" vroeg zij op vaster toon.

„Neen, mevrouw — doch ik heb gehoord van de groote eer, waarmee hij gestorven is. Ik hoorde tevens, dat Graaf Lodewijk wonderen verricht van vastberadenheid met het weinige, dat hem ten dienste staat."

„Zijn hart was immer vol hoop en vertrouwen, en hij heeft een moedige opgewektheid," antwoordde de Gravin. „Geve God, dat zijn moed niet teleurgesteld worde of verflauwe."

„Het Huis van Nassau wordt zeer gezegend door alle arme lieden in deze ongelukkige provinciën," zeide de predikant, „op dien edelen naam alleen stellen zij hun hoop."

„Mijn zonen kunnen veel doen, doch niet alles," antwoordde Juliana van Stolberg; „het volk is moedig, geduldig en Godvreezend — gij moet het volk eveneens erkenning schenken en ook zulke mannen als gij zelf, mijnheer."

„Ik?" riep hij met ongeveinsde verwondering uit; „ik ben even hulpeloos tegenover Alva als een stroohalm in den wind."

Toen zeide de Gravin van Hoogstraaten: „Doch gij hebt in

groot gevaar verkeerd; er stond een prijs op uw hoofd, en toch zijt gij gebleven!" Haar stem was ernstig en klonk als die van den Admiraal, haar broeder.

„Ja, dat is zoo," stemde hij eenvoudig toe, alsof het iets heel gewoons was.

„Waarom zijt gij er gebleven?" vroeg Catharina van den Berg ernstig.

„Het was het land waar ik heengezonden werd om te arbeiden, mevrouw, en misschien heb ik van eenig nut kunnen zijn — door moed in te spreken aan hem, die zich op weg naar het martelaarschap bevond, door achtergeblevenen te troosten en een gebed uit te spreken over een ongewijd graf — en door de soldaten van Prins Willem te bemoedigen." De uitdrukking van zijn gelaat werd droevig en nadenkend; hij boog het hoofd, alsof het zwaar was. „Dit is alles, wat men doen kan," voegde hij er peinzend achter.

„Toch is het genoeg," zeide Juliana van Stolberg; „God heeft uw schreden geleid, dat gij veilig door zulke gevaren heenkwaamt."

Junias antwoordde niet; hij wist dat hij vroeg of laat tot marteling en brandstapel gedoemd was, want hij was vastbesloten, zijn bescheiden, heldhaftige prediking en dienst in de Nederlanden niet te staken.

„Gij waart bij de terechtstellingen te Brussel tegenwoordig, niet waar?" vroeg Lenore van Hoogstraaten op zachten toon; „zaagt gij Graaf Egmont sterven, en den Admiraal?"

„Ja," antwoordde de prediker, „hij stierf moedig in zijn verkeerd geloof en zijn verkeerde trouw."

Gravin van den Berg, die den schitterenden Egmont in zijn goede dagen gekend had, vroeg met angstige nieuwsgierigheid naar de laatste oogenblikken van dien ongelukkigen edelman, terwijl ze Hoornes bedroefde zuster met medegevoelen aanzag.

Met zachte stem deelde Junias zijn indruk mede van dat laatste tooneel, waarvan hij te midden der menigte getuige was geweest. Hij scheen niet zeer aangedaan door wat hij vertelde; zijn vurige, vastberaden vroomheid kon niet anders dan minachting gevoelen voor mannen als Egmont, en hij had inderdaad veel gruwelijker dingen aanschouwd dan den dood van dien edelman. „Hij kwam zeer bedaard aanloopen — het schavot was met zwart laken bedekt met twee zwart fluweelen kussens. Het was omringd door Spaansche troepen, drieduizend man; ik geloof dat er vrees bestond, dat men zou trachten hem te bevrijden. Het was warm weer en de Graaf kwam op het midden van den dag, toen de hitte zeer groot was. Ik heb gehoord, dat hij verzocht had, het eerst te mogen sterven. Ik stond dicht genoeg in de buurt om hem duidelijk te kunnen zien — zijn haar was bijna wit en hij leek zeer groot.

Hij was gekleed in rood fluweel met een zwart fluweelen schoudermantel, waaronder het teeken van het Gulden Vlies te zien was; zijn wambuis was om den hals heen uitgesneden, door eigen hand, denk ik. Hij hield geen toespraak, doch liep heen en weder, een zakdoek in zijn hand verfrommelend; hij scheen diep bewogen, en toonde woede en wanhoop, en ik geloof, dat hij tot 't allerlaatst toe vroeg, of er geen vergiffenis verkregen kon worden. Toen deed hij een en ander af, onder anderen het teeken van het Gulden Vlies, kuste het kruisbeeld dat de bisschop van Yperen hem bood, en knielde neder. De Spaansche kapitein gaf een teeken; ik zag den beul van onder het kleed, dat 't schavot bedekte, te voorschijn springen en toen was 't spoedig gedaan."

De dames bleven zwijgen. Alleen de vrouw van Hoogstraaten vroeg: „En Hoorne, mijn broeder?"

„De Admiraal was rustiger; hij was geheel in 't zwart en gedroeg zich kalm, behalve toen hij zijn wapenschild ten onderste boven op 't schavot zag hangen, waar hij heftig tegenop kwam. Hij staarde op het lichaam van Egmont, wenschte de menigte alles goeds toe en verzocht hun voor zijn ziel te bidden, wat ik in ieder geval gedaan heb," voegde Junias er eenvoudig bij. „Men vergoot geen tranen om hem, zooals om Graaf Egmont, doch ik geloof, dat hij de beste van de twee was."

„Hij leefde een somber leven en stierf een somberen dood," zei de Gravin van Hoogstraaten; „in vrouw en kind vond hij geen vreugde. Ik wenschte, dat ik bij het einde bij hem had kunnen wezen."

„Zelfs in zijn dood was hij eenzaam," zeide Junias. „Hij lag in de St. Gudule, waar niemand hem kwam zien; doch in St. Clara, waar Egmont lag, was er zulk een weenende en biddende menigte, dat men er niet doorheen kon komen. En toch, mevrouw," zeide hij, zich tot Hoornes zuster wendend, „zal de Admiraal grooter eer bij God hebben."

„En Gravin Egmont?" vroeg Juliana van Stolberg.

„Zij en haar kinderen verkeeren in de diepste armoede, want iedere daalder, dien hij bezat, is geconfiskeerd. Op den dag der terechtstelling hadden zij niets te eten en vluchtten in een klooster. Men zegt, dat Alva hen aan Filips' weldadigheid had aanbevolen," voegde de predikant er met een glimlach bij.

De vrouwen van het Huis van Nassau wisselden medelijdende blikken, doch Anna vertrok geen spier van haar gelaat. De Gravin van Egmont was altijd het voorwerp van haar haat en ijverzucht geweest.

„Een goede les voor wie al te trotsch was," merkte zij op.

Deze harde woorden, de eerste, die zij had gesproken sinds

Junias binnengekomen was, deden den prediker naar met gestrenge verbazing aanzien.

„Gij vindt mij hardvochtig?" zei Anna, hem brutaal aanziend, terwijl zij al haar bittere, weerspannige ontevredenheid in den blik harer uitpuilende oogen legde. „Maar ik ben een vrouw, die evenveel verloren heeft in dezen ellendigen Geuzenoorlog als Gravin Egmont."

De Gravin van Nassau zag haar met een blik van gestreng verwijt aan.

„Schaamt gij u niet aldus te spreken, gij die een man, een tehuis en vrienden hebt, terwijl zij een verschopte banneling is? Schaamt gij u niet aldus te spreken, in tegenwoordigheid van de zuster van Hoorne en Montigny?"

„Mijn man! Mijn tehuis! Mijn vrienden!" mompelde Anna, en boog zich over het hondje heen, het zoo stijf beetpakkend, dat het jankte, terwijl Willems brief op den grond viel.

Rénée raapte hem op; toen zij het opschrift aanraakte, het wassen zegel en het koord, dat door zijn hand was aangeraakt, vloeide al 't bloed naar haar hart terug, en in haar geest zag zij hem, te midden van zijn armoedig legertje, door duizend zorgen gekweld, dezen brief schrijven aan een vrouw, die zijner onwaardig was.

Juliana van Stolberg wendde zich weer tot den jongen predikant.

„Gij wilt zeker wel een poos bij ons te Dillenburg blijven om uit te rusten na uw arbeid?"

Hij glimlachte bij de gedachte, dat er in zijn leven tijd tot rusten zou wezen.

„Ik moet inderdaad naar de Nederlanden terug," antwoordde hij. „Ik moet eerst naar Straatsburg om er den Prins te ontmoeten, en dan weder naar de Provinciën."

„Dat is u in den mond van de hel begeven," zeide 's Prinsen moeder, „doch het is zulk een edel besluit, dat ik mij schamen zou, zoo ik trachtte er u van terug te brengen."

Er werd nog een wijle gesproken over zijn taak te midden der Nederlandsche vervolgden, en daarop verliet hij het gezelschap, om zich te gaan voorbereiden tot de preek, die hij dien avond in de kapel zou houden.

Toen hij weggegaan was, werd het stil in de groep der in 't zwart gekleede vrouwen; alleen Anna, een verstorend element in deze vreedzame huishouding, was rusteloos. Zij wierp eindelijk den hond van haar knieën en begon onrustig in 't vertrek op en neder te hinken; met koortsachtige vingers scheurde zij 's Prinsen brief open en wierp hem toen weer neer.

De Gravin bemerkte het en kleurde.

„Wat hebt gij gelezen, dat u zoozeer mishaagt?"

„Wat kan ik lezen, dat mij aangenaam kan zijn?" barstte Anna uit; „welke goede berichten mag men verwachten van een man, die zich door zijn eigen dwaasheid geruïneerd heeft?"

„Gij spreekt over mijn zoon," antwoordde de Gravin bevend.

„Ik spreek over den man, die mij tot armoede gebracht heeft," riep de Prinses driftig uit, „en ik zal mijn tong gebruiken zooals ik verkies — gij zijt het, die in eerbied te kort komt — gij allen, kleine edelen als gij zijt, tegenover de dochter van Keurvorst Maurits."

„Indien gij mijn dochter geweest waart, zoudt gij beter opgevoed geweest zijn en zou de stok u menige les geleerd hebben," zeide de Gravin opstaand. „Gij moogt al van hooge geboorte wezen, gij zijt zeer laag opgebracht — of misschien zijt gij krankzinnig en God ontferme Zich over u! Indien gij niet de vrouw van mijn zoon waart, zou ik u nog andere dingen te zeggen hebben. Nu verzoek ik u alleen uit mijn weg te blijven, want mijn ziel is veel te bekommerd om zulke nukken te kunnen verdragen."

Anna was tot zwijgen gebracht; evenals Willem, kon de Gravin haar ook schrik inboezemen. Zij beefde van ingehouden woede en haastte zich het vertrek uit, wat zij immer deed als zij de nederlaag geleden had.

Bleek van ergenis zette de Gravin zich weer neder. Tooneelen als dit en erger waren thans aan de orde van den dag. Anna had Graaf Johan zelfs met een tafelmes gedreigd, en verscheidenen van haar gevolg gewond met wat haar voor de hand kwam.

Rénée had een buil op 't voorhoofd, waar de Prinses haar met een wijnflesch geslagen had.

„Zij is krankzinnig," zeide Magdalena met de verontwaardigde vrijmoedigheid der jeugd; „men moest haar opsluiten, heusch waar."

„Ja, ik geloof dat zij gek is," stemde Rénée stil en nederig toe. Zij had zoo geheel den last van Anna's leven op haar schouders genomen, dat zij een gevoel had, of Anna's fouten de hare waren, en zij stond op om de Prinses te volgen.

„Blijf hier, arme ziel," zeide de Gravin van Nassau teeder.

Rénée dankte haar hartelijk, doch snelde haar meesteres achterna.

Zij dorst Anna niet alleen laten. Immer hing de vrees over haar, dat Anna naar Keulen zou ontvluchten en den Prins openlijk te schande maken, en zij voelde krachtig haar verantwoordelijkheid, daar zij de eenige was, die wist, hoe laag Anna gezonken was, zelfs nog in de dagen van haar voorspoed.

HOOFDSTUK VI.

De Prins in uitersten nood.

In de maand Juli van dat jaar begaf Willem zich naar Straatsburg, standvastig en onverschrokken zijn verzet tegen Spanje, zijn gewaagden inval in de Nederlanden voorbereidende. Hij had thans geen andere bondgenooten dan zijn broeder Lodewijk, die in wanhopend geldgebrek met muitende troepen, al zijn fiere kloekmoedigheid en vernuft te baat moest nemen om zijn manschappen in Friesland bij elkander te houden, waar zijn onvruchtbare overwinning bij Heiligerlee geen ander voordeel had opgeleverd dan het weinigje geld, dat hij den abten van Wittewierum en Heiligerlee had weten te ontwringen en gedwongen gaven der bewoners van de landstreek.

En tegen dit leger van slecht gedisciplineerde, slecht gevoede, muitende, slecht uitgeruste troepen, door den moed en den invloed van één enkelen man samengebonden, trok Alva in persoon op aan 't hoofd van vijftienduizend man keurtroepen.

Willem, die zijn eigen voorbereidselen voortzette, en al zijn welsprekendheid, al zijn geestkracht noodig had om nieuwe troepen te werven en geld te verkrijgen, dorst er bijna niet aan denken, dat Lodewijk in de moerassen van Friesland Alva's komst afwachtte.

Hij had gehoord van de volkomen mislukking der twee andere expeditiën, die hij zoo zorgvuldig en schrander op het touw had gezet; van de vernietiging der troepen van De Cocqueville en De Villars; en hij had een nog wreeder slag ondervonden door het bericht van den dood van Adolf, doch hij aarzelde geen oogenblik in zijn eigen taak, zijn geestkrachtige voorbereiding en onvermoeide pogingen.

Hij had nu iedereen tegen zich behalve de leden van zijn Huis en eenige getrouwe vrienden als Hoogstraaten en Culemborg. De Keizer, die eerst met zijn onderneming had ingestemd, helde nu over tot een verbond met Spanje, en beval den Prins de zaak der Nederlanden op te geven of wel zijn keizerlijke privilegiën en

waardigheden te verliezen, terwijl de Duitsche vorsten, van wier medewerking Willem zich zooveel had voorgesteld, zich met den dag kouder toonden voor de zaak der ongelukkige Provinciën.

Het was dan ook een zaak, die hopeloos scheen: zoo machtig, zoo vreeselijk was Alva, en zoo machteloos, zoo uitgeput, zoo neergebukt het ongelukkige volk, dat hij onder zijn gewapenden voet vertreden had, en gebonden en gesmoord met de kettingen en koorden der Heilige Inquisitie.

Sinds de terechtstelling van Egmont en Hoorne scheen de hartslag van het land opgehouden te hebben; nergens verzette men zich meer; de tirannie was te uitgebreid, de straf te snel en te algemeen.

Het volk, beroofd van zijn bloed en zijn geld, bukte het hoofd voor de nieuwe macht, ging naar de mis en trachtte de draden van de vroegere bezigheden weer op te vatten.

Niemand trad naar voren om zich bij Lodewijk te voegen, terwijl de beloften aan den Prins in aantal en in warmte afnamen.

Toch bleef hij voortgaan met de plannen voor zijn eigen onderneming, alsof de voorgaande gelukt waren in plaats van volkomen mislukt.

Dat Lodewijk zijn veldtocht voortzette, was tegen zijn raad in; hij wenschte, dat zijn broeder op Kleef zou terugvallen in plaats van Alva's komst af te wachten.

Zelf bracht hij zijn troepen van Kleef naar Straatsburg over, waar hij dichter bij de midden-Provinciën was, en op Fransch grondgebied zou kunnen terugtrekken, indien dit noodzakelijk bleek. Hij hoopte veel van de Fransche Hugenooten. Hij bevond zich nog immer op bevriend grondgebied, hoewel ver van Dillenburg en van Lodewijk, wiens berichten hem slechts langzaam bereikten, daar deze van hand tot hand moesten gaan door de geheime agenten in een land, dat onder Spaansch bestuur neerlag. Hij was tevens op de grens van de Paltz, en de keurvorst van dit gewest gevoelde meer voor de zaak der Nederlanden dan de vorsten van Hessen en Saksen. Het hof te Heidelberg was inderdaad een veilige schuilplaats voor ieder Protestantsch banneling; en de stoere Calvinist, Frederik, liet zich noch door vrees voor Filips' macht, noch door verdraagzaamheid jegens zijn geloof beïnvloeden.

Doch zijn tegenwoordige aanmoediging voor Willem bestond enkel uit goede wenschen, want ook in zijn oog waren de Provinciën verloren.

Het was op 't eind van Juli, toen Willem zoo goed als gereed was om te velde te trekken, dat een ridder met eenige weinige volgelingen Straatsburg binnen kwam rijden met het verzoek bij den Prins van Oranje te worden toegelaten.

Zonder moeite verkreeg hij zijn wensch, want de Duitsche officieren herkenden hem als Landgraaf Willem, zoon van Filips van Hessen en neef van Anna van Saksen.

Hij trof Willem aan met Graaf Hoogstraaten in een bovenvertrek van de bescheiden woning, waar zij verblijf hielden.

Het was een zwoele avond en de vensters stonden wijd open; tusschen de ramen in zat de Prins bij het licht van een kleine koperen lamp aan een eenvoudige tafel te schrijven.

Hij was bezig met een brief aan zijn vrouw, en de woorden, die hij schreef, toen de Landgraaf binnentrad, waren deze:

„Morgen vertrek ik, doch wanneer ik terug zal keeren, of wanneer ik u weer zal zien, kan ik, op mijn eer, niet met zekerheid zeggen. Ik heb besloten mijzelf over te geven in de handen van den Almachtige, opdat Hij mij leide, waar het Hem gelieft, dat ik zal gaan. Ik zie zeer duidelijk, dat ik bestemd ben, dit leven door te brengen in ellende en arbeid . . . ."

Toen hij de deur hoorde openen, sloot hij zijn brief haastig en legde hem weg.

Hij stond op om den Landgraaf te begroeten, en zijn oogen straalden; een oogenblik hoopte hij, dat Hessen troepen zond om hem te helpen of ten minste eenige belofte bracht van toekomstige ondersteuning.

Er lag ook een uitdrukking van verwachting op het gelaat van Graaf Hoogstraaten, toen hij den Duitschen Prins begroette.

Deze zag er echter opgewekt noch hoopvol uit. Hij zette zich zwaar neder, nam zijn zwart zijden hoed af en wischte zich het voorhoofd.

„Het moet wel iets belangrijks wezen, dat u van Hessen hierheen heeft gevoerd in mijn bescheiden tegenwoordigheid," haastte de Prins zich te zeggen.

„Ik ben zelf gekomen, omdat mijn vader geen beteren boodschapper kon bedenken," antwoordde de Landgraaf. „Ik ben te Dresden geweest en breng tevens de boodschappen mee van Keurvorst Augustus."

„Ha!" fluisterde Willem.

Hij ging zitten en zag Hoogstraaten aan.

De Landgraaf was een man van weinig woorden en strakke hoffelijkheid, en kwam zonder omwegen aanstonds op de reden van zijn komst.

„Keer terug — wacht — laat de Provinciën aan hun lot over; men kan ze onmogelijk helpen — niemand kan tegen Alva en zijn leger op."

Dit was de heele boodschap, waarvoor Landgraaf Willem zoo snel van Hessen was komen rijden.

Het was geen nieuws voor Willem; hij had reeds veel ontmoedigends moeten aanhooren; nimmer te voren was 't hem echter zoo duidelijk voor oogen gesteld en door zulk een belangrijke persoonlijkheid. Met den elleboog op den lessenaar geleund, de kin in de hand, het besliste, fijn geteekende profiel naar den spreker toegewend, zat hij met neergeslagen oogen te luisteren. Hij zag er zoo eenvoudig, zoo sober uit, dat zelfs de alledaagsche Landgraaf hem in gedachte moest vergelijken bij den prachtigen bruigom, die zeven jaar geleden voor zijn huwelijk naar Leipzig was gekomen.

„Hebt gij niet genoeg opofferingen gedaan?" riep hij uit; „hebt gij uzelf niet reeds van alles beroofd?"

„Door geldgebrek zijn mij ten zeerste de handen gebonden," antwoordde Willem.

„Hoeveel hebt gij in deze onderneming gestoken?" vroeg de Landgraaf.

„Alles," antwoordde de Prins, „alles wat ik zelf, mijn broeders en mijn vrienden bezitten."

„Dan zijt gij geruïneerd!"

„Ja, indien wij falen," stemde Willem toe.

„Het is niet mogelijk, dat gij zoudt slagen."

„Het is niet mogelijk terug te keeren," antwoordde de Prins, eerder zachtzinnig dan aanmatigend.

„Tart gij den Keizer?" vroeg de Landgraaf op heftigen toon.

„Ik heb den Keizer geantwoord — ik heb Koning Filips geantwoord — aan geheel Europa heb ik uitleg gegeven —." Hij deed zijn best om vriendelijk te spreken, doch onder zijn verdraagzaamheid lag een zekere verontwaardiging.

De Landgraaf was uit 't veld geslagen en geprikkeld.

„Gij zijt stijfhoofdig, Hoogheid, doch dat zal u niet redden — wat hoopt gij te doen?"

„De Nederlanden binnen te trekken, terwijl Lodewijk Alva in Friesland bezig houdt."

„En als gij faalt? Kunt gij de troepen betalen? Kunt gij den terugweg aannemen?"

„Ik heb de kosten zoo nauw niet berekend," antwoordde Willem. „Ik hoop, dat de groote steden zich voor mij zullen openen, en dat ik genoeg zal hebben om mijn manschappen te betalen — zoo niet, dan kan ik alleen mijn woord geven, dat deze schulden vereffend zullen worden zoodra ik er gelegenheid toe zie."

„Hoopt gij, ooit uw bezittingen weder terug te krijgen?"

„Ik hoop alles," antwoordde Willem met zijn alles overwinnende opgewektheid, de opgewektheid, die ook Lodewijk bezat, en die hen voor iederen aanval pal deed staan. Sombere neerslachtigheid

en hopeloosheid waren aan het Huis van Nassau onbekend. „En toch verwacht ik niets," ging hij voort. „Ik poch niet en ik doe geen voorspellingen, Landgraaf, doch ik roei met de riemen, die ik heb, en tracht er mede te doen wat in mijn vermogen staat."

„En wat is uw drijfveer? Is uwe Hoogheid eerzuchtig of dweepzuchtig?" riep de ander uit.

's Prinsen antwoord klonk min of meer mistroostig.

„Ik heb herhaaldelijk mijn drijfveeren bekend gemaakt, Excellentie, ik heb aan ieder Duitsch hof uitleg gegeven, zoowel als aan Engeland en aan Frankrijk — ik verzet mij tegen Alva en tegen de Spaansche heerschappij over de Nederlanden."

„Gij verzet u tegen Koning Filips zelf," antwoordde de Landgraaf, „hoewel gij een schijn van trouw blijft bewaren. Wie, denkt gij, zal zich met u tegen Spanje verbinden, Spanje, dat wil zeggen, de helft der oude wereld, en de geheele nieuwe?"

Weer glimlachte Willem.

„Hij mag zijn nieuwe en zijn oude wereld behouden, ik heb alleen de Nederlanden noodig. O, Excellentie," voegde hij erbij, „gij kunt mij hulp weigeren en gij kunt mij den rug toekeeren — het staat niet in uw macht, mij te ontmoedigen of te weerhouden."

De Landgraaf stond ongeduldig op met een ruwe beweging.

„Gij zijt gek, gij en uw broeders, en zult het lot van gekken niet ontloopen."

De Prins dacht aan Adolf en zijn hart kromp een oogenblik ineen.

„Dat kan wel wezen," antwoordde hij bedaard; „twijfel er echter niet aan, dat wij wel degelijk de kosten berekend hebben vóór wij deze taak op ons namen."

„Het is vergeefsche moeite verder te redetwisten!" riep de Landgraaf verstoord uit.

„Wat dit onderwerp betreft, ja."

De Prins stond op, en stak hem de hand vriendschappelijk toe. „Gij blijft heden nacht toch bij ons?" vroeg hij hoffelijk.

De Landgraaf weigerde.

„Ik ga naar mijn kwartier en morgen zal ik terugkomen, om te zien of gij in een betere stemming zijt, Hoogheid," zeide hij, groette beiden en vertrok zonder meer.

De Prins zette zich weder aan zijn onvoltooiden brief.

„Vreemd, hoe velen er bereid zijn een man terug te houden en hoe weinigen om hem aan te moedigen tot voortgaan!" merkte Hoogstraaten op. „Immer dat aanmanen tot voorzichtigheid en nadenken, meegaandheid, nederigheid en kruipen!"

En de vurige kleine krijgsman ging boos naar het venster, en staarde in de warme duisternis. Er was iets, dat aan een leeuw

deed denken in zijn slanke, breed-geschouderde gestalte, in zijn open gelaatstrekken, in de houding van edelen toorn, waarmee hij naar buiten stond te staren, alsof zijn ontelbare vijanden daar in den nacht verborgen waren. De Prins eindigde zijn brief en kwam bij zijn vriend aan het venster staan.

„Indien wij blijven leven, zullen wij slagen," zeide hij; „moeten wij sterven zooals de anderen — och, iets ergers zou ons kunnen overkomen. En wat heeft onderwerping ooit uitgewerkt? Het is beter te eindigen als Adolf, dan als . . . . Egmont."

Met weemoedige stem sprak hij den naam van zijn vriend uit, en zijn blikken richtten zich eveneens op den donkeren nacht, als dacht hij zich ook daar buiten de dichte drommen zijner machtige vijanden.

„Wij hebben onze goede jaren gehad, Hoogstraaten," voegde hij erbij, „onze jeugd was als een fraaie, aangename ochtendstond; doch thans zijn wij mannen geworden en moeten arbeiden in de hitte van den dag."

Plotseling bleef hij zwijgen; zijn scherp gehoor had het openen van een deur vernomen. Het was de Heer van Louverwaal, die binnentrad met berichten, welke volgens zijn zeggen aan zekeren Van Haren, een van 's Prinsen agenten te Brussel, waren verzonden en door dezen naar Straatsburg opgestuurd.

Het waren brieven van Graaf Lodewijk en van Van Haren zelf.

Willem kneep de lippen samen; het bloed vloeide van zijn donkere gelaat weg en hij drukte de tanden in zijn onderlip, terwijl hij den brief van zijn broeder las.

De brief was geschreven in een boerenhofstede op de Duitsche grens en meldde de noodlottige en volkomen nederlaag van den Graaf.

Door Alva verstrikt, in 't nauw gebracht door 't muiten zijner soldaten, door gebrek aan geld en aan provisie, door zijn eigen vurig ongeduld misleid, was Lodewijk tot aan het dorp Jemmingen aan de Eems voortgejaagd, waar zijn arme troepen door Alva's kalm beleid en schitterend leger waren vernietigd.

Zij, die den slag waren ontvlucht, waren neergesabeld. Het bloed van ongeveer tienduizend opstandelingen had Alva's lauweren moeten schoonwasschen van de smet der kleine nederlaag bij Heiligerlee.

Tweemaal las Willem den brief over en zonk toen op een stoel neder. Nimmer al te hoopvol, was hij toch op zulk een slag niet voorbereid geweest. Zijn hoofd duizelde en zijn hart bonsde; het licht der kleine lamp schemerde voor zijn oogen, het vertrek werd donker voor zijn blik. Met onvaste hand reikte hij Hoogstraaten den brief toe.

Dit was dus het derde leger, door hem met zooveel moeite, arbeid en opoffering samengebracht, dat voor Alva verdwenen was als kaf in een heldere vlam. De Cocqueville bij Artois, Villars bij Gulik, Lodewijk bij Jemmingen — allen geslagen, volkomen, totaal, voorgoed.

Hoogstraaten uitte een wanhoopskreet, toen hij en Louverwaal den brief lazen, en die kreet bracht Willem tot bezinning; hij nam den brief van zijn agent in handen en las dien langzaam.

De brief bevatte verdere bijzonderheden van de ramp, door een Spaansch soldaat naar Maastricht overgebracht, waar Van Haren zelf geweest was.

Hij schreef den Prins, dat slechts een handjevol der opstandelingen ontsnapt was, en dat zij met Graaf Lodewijk de Eems overgezwommen, en Duitschland ingevlucht waren. Hij schreef over de afschuwelijke slachting, die op de overwinning gevolgd was, hoe de slooten en moerassen rood zagen, gelijk de lucht rood was van de brandende graanschuren en huizen, want Alva had Friesland van het eene eind tot het andere verwoest en had vrouw noch kind gespaard.

En tegen dezen achtergrond van gruwelen kwam de wanhopige heldenmoed uit van Lodewijk, die zich telkens en telkens weer te midden zijner onwillige troepen begaf, die alleen zich op den vijand wierp; die, toen de kanonniers gevlucht waren, zelf zijn stukken afvuurde, de kanonnen van Groningen, armzalige tropeeën van Heiligerlee, met de lont in de hand van 't een naar 't ander snellend. Dat wanhopende salvo was 't laatste salvo geweest van de opstandelingen.

Toen Willem las, wat voor treffende, heldhaftige pogingen zijn broeder had aangewend om den donkeren stroom van ongeluk te keeren, toen hij van de vernietiging van het kleine leger las („er waren zooveel dooden, dat de rivier er mede verstopt was") stond hij met een beweging van ondraaglijke kwelling op, terwijl een scherpe kreet hem onwillekeurig ontsnapte, de kreet van iemand, die snel en onverwacht gewond wordt.

„O God, o God!" fluisterde Hoogstraaten, verbijsterd om zich heen starend; „wie zal ons thans troepen bezorgen? Hoe zullen wij het gedaan krijgen?"

De Louverwaal wendde het gelaat af en weende.

Nog zeide de Prins geen woord. Hij maakte zijn kraag los en wischte zich 't koude zweet van gelaat en hals, bracht de hand aan de keel, terwijl zijn lippen zich openden alsof hij stikte; toen sloot hij den mond met een beslist gebaar en bleef met zijn zakdoek over 't gelaat strijken . . . . hetzelfde onbewuste gebaar van geesteskwelling, dat Egmont op 't schavot had vertoond.

„O, Hoogheid," riep Hoogstraaten uit, „o Hoogheid, wat zijn dit toch berichten!" en zijn stem was schor van medegevoelen, van liefde en toorn.

„Wel?" zeide de Prins bijna onhoorbaar, ... „wel?"

Hij wendde het gelaat naar zijn vriend en zag hem een oogenblik als wezenloos aan.

Toen zeide hij: „Wij *moeten* voortgaan — 't is nu nog noodiger, dat wij voortgaan."

„Is dit mogelijk?" riep De Louverwaal.

„Bij God is 't zeer wel mogelijk," antwoordde Willem en zijn stem was plotseling weder krachtig geworden.

Hij had zichzelf overmeesterd, ging zitten en schreef een brief van troost en bemoediging aan Lodewijk.

HOOFDSTUK VII.

Het treffen aan de Geta.

De Hertog van Alva trok zegepralend van Groningen terug, vierde in de verschrikte hoofdstad de nederlaag van Lodewijk van Nassau met een ijdel en aanmatigend vertoon, martelde en onthoofdde verscheiden voorname personen, onder anderen den knappen, getrouwen Burgemeester van Antwerpen, Antonius van Straaten, en offerde honderden minder belangrijke slachtoffers op het altaar zijner overwinning, terwijl hij de beroemde kanonnen van Groningen liet versmelten tot een standbeeld voor zichzelf.

Middelerwijl had Willem van Oranje, door onvermoeide pogingen en onverstoorbaar geduld, moed en geestdrift, door iedere zenuw te spannen tot verkrijging van het noodige geld, een leger van dertig duizend man weten te verzamelen. Gebruik makend van zijn recht als souverein Vorst, verklaarde hij den oorlog aan den Hertog van Alva, vaardigde aan de Nederlanden een proclamatie uit, en marcheerde naar de grens van Brabant, in de buurt van Maastricht, waar Alva gelegerd was.

Hij wenschte alles te wagen in één grooten slag, om er de rampen van Dalem, Artois en Jemmingen mede uit te wisschen, zijn soldaten op te wekken en de Nederlanden weder te bemoedigen.

Doch Alva wilde geen slag leveren; zijn koud en wreed genie zag, dat zijn voordeel in uitstel lag, dat Willem geen geld genoeg had, om zijn leger langen tijd bij elkander te houden, en dat de Duitsche huurtroepen spoedig aan 't muiten zouden slaan en deserteeren, zoodra hun soldij uitbleef en er niets te doen viel.

Willem begreep dit eveneens; het was hem echter niet mogelijk den slimmen Spanjaard tot actie uit te lokken.

Intusschen bleef geldgebrek de grootste moeilijkheid. Iedere daalder, dien de Nassaus hadden kunnen beschikbaar stellen, was aan de drie verloren legermachten besteed en aan 't uitrusten der tegenwoordige. Met treffenden moed en opgewektheid had Willem in zijn proclamatie verklaard: „Wij bezitten thans een voortreffelijke

legermacht van ruiterij, geschut en voetvolk, geheel op onze eigen kosten op de been gebracht," doch deze „voortreffelijke legermacht" kon niet zonder soldij of buit op de been gehouden worden, en de gulle hand, die ze geworven had, was thans leeg.

Willem riep nu de ondersteuning in der Nederlanders, tot wier hulp hij was opgetrokken; de drie vorige nederlagen hadden echter de ellendige bevolking geheel ontmoedigd en het was slechts een schrale som gelds, die de Prins verkreeg. Aan zijn agent, Marcus Pery, waren driehonderd duizend kronen beloofd geworden, doch niet meer dan tienduizend bereikten het kamp; een beroep op hen die Brederode's beroemde Verbond geteekend hadden, bleef zonder eenig gevolg, en waar de Prins met zijn leger voorbijtrok, week de bevolking terug, daar ze geen hand durfde opheffen om hem te dienen.

Terecht vertoonde een zijner banieren als zinnebeeld een pelikaan, die de jongen met eigen bloed voedde, want de Vorsten van Nassau vonden alleen steun in zichzelf.

Toen de Prins te Trier wapenschouwing hield over zijn leger, was hij vergezeld van zijn onverschrokken broer Lodewijk, den jongen Hendrik en Hoogstraaten; spoedig daarop kwam Lumey, Graaf de la Marck, zich aan 't hoofd van een wilden troep volgelingen bij hem voegen. Deze edelman, een ruwe waaghals, was een bloedverwant van Lamoraal van Egmont, en had zich om redenen van persoonlijken haat en wraak tegen Alva met Willem verbonden.

Bij St. Feit stak de Prins den Rijn over, zwom daarna met zijn leger onverschrokken en kranig over de Maas (tot Alva's woede en verbazing) en trok toen met alle oorlogsvertoon Brabant binnen.

Ongeveer dertig malen veranderde hij op de Brabantsche vlakte van kamp, telkens hopende den Hertog tot een treffen uit te lokken, hetgeen Alva echter, hoewel steeds in de nabijheid van het leger der opstandelingen, met groote behendigheid wist te ontwijken.

Zoo gingen de moeilijke dagen van den herfst voorbij. Tegen het midden van October bevond de Prins zich te St. Truyen met het doel zich te verbinden met een leger van Fransche Hugenooten, die te Waveren wachtten.

Als immer zat Alva den Prins op de hielen, voortdurend met de buitenposten schermutselend, doch steeds met zijn hoofdmacht terugtrekkend, zoodra Willem naar voren trad om strijd te leveren.

„Hier zal wel spoedig op een of andere wijze een eind aan komen," zeide de Prins; „indien er geen slag geleverd wordt, is deze veldtocht verloren."

Hij was in zijn tent te St. Truyen en sprak tot Lodewijk en Hoogstraaten. Daarbuiten weerklonken de geluiden van het kamp, terwijl een herfstbui op de tent neerkletterde.

Lodewijk, bijna ziek van ergernis en woede, wegens dit voortdurende ontwijken, zich 't leger ontsnappen voelend, terwijl Alva geduldig wachtte, half gek van spijt bij de gedachte aan eigen machteloosheid om het mislukken van den veldtocht te voorkomen, gaf geen antwoord op 's Prinsen woorden, terwijl Hoogstraaten alleen maar op de tanden knarste.

Willem alleen bleef zijn geduld behouden; hij had misschien geen beter resultaat verwacht van deze wanhopende poging.

Kalm en bedaard zette hij den toestand uiteen.

„Het is onmogelijk verder een cent aan de manschappen te betalen of ze langer te onderhouden. Ik heb heden vernomen dat Alva alle molens in de buurt onttakeld heeft. Zij zullen natuurlijk aan 't muiten slaan; langer dan November, wat zij beschouwen als 't begin van den winter, zullen we ze niet meer kunnen houden."

„Er moet een actie plaats hebben!" riep Lodewijk hartstochtelijk uit, „het *moet*! Al moest ik Alva's kamp binnenrijden en hem van aangezicht tot aangezicht uitdagen!"

De Graaf beefde van woede bij de gedachte, dat dit leger, ten koste van zulke ontzettende opofferingen geworven, ellendig ontbonden zou moeten worden.

Doch zijn ongeduld diende tot niets; Willem zou hem zeker herinnerd hebben aan zijn vurige onbezonnenheid bij Jemmingen.

„Alva zal zich nimmer tot een gevecht laten uitlokken, hij is even koud als dit!" zeide Hoogstraaten, het stalen gevest van zijn zwaard aanrakend; „hij is niet als Aremberg, die zich door zijn officieren liet verlokken tot een onvoorzichtigheid. Hij is een groot krijgsman, als is hij een wreed beest. Moge God hem vervloeken."

„Ik erken zijn krijgsmanstalent," zeide Willem met een bitteren glimlach, „en ik stem toe dat hij mijn hoop den bodem ingeslagen heeft. Eén overwinning slechts, zelfs een twijfelachtige, en iedere stad in de Nederlanden zou zich voor mij geopend hebben; over het gansche land zou de bevolking zijn opgestaan, want hij regeert alleen maar door vrees. Nu durft niemand zich bewegen — allen beven, allen zitten stil — en ik ben hulpeloos!" voegde hij er met plotselinge drift bij, „mijn God!"

Het klonk als een hartstochtelijk gebed; jong, vurig, vol moed en geestkracht voelde Willem dit woord „hulpeloos" als het ergste van alles.

Doch hij herstelde zich onmiddellijk met die geestelijke kracht, die voor hem alles mogelijk maakte.

„Ik moet De Genlis ontmoeten," zei hij; „zijn versterking is misschien niet gering en hij zou wel eens geld kunnen brengen."

Toen vervolgde hij met zijn nadenkende grootmoedigheid: „Daarbij is hij de Ardennen door komen trekken om mij te ontmoeten en ik mag hem niet teleurstellen."

„Alva zou ons wel eens kunnen aanvallen, terwijl wij de Geta oversteken," zeide Lodewijk vol hoop.

„Dat is mogelijk — wij zouden het kunnen doen," antwoordde de Prins.

„Neen, hij is te omzichtig," zei Hoogstraaten; „niets zal hem uitlokken."

Willem stond op, begaf zich naar den ingang van de tent en lichtte den linnen voorhang op, die den Octobernacht verbergde.

De regen had opgehouden; de maan was groot en geel opgekomen, het kamp verlichtend en de lijnen van den stilstaanden, onttakelden molen op den tegenover gelegen hoogen heuvel. Achter dezen heuvel stroomde de Geta, aan welker overzijde Graaf de Genlis op Willem wachtte.

Veraf, waar de donkere wolken zwaar op den horizon nederhingen, lag als een loerend beest Alva verborgen, voorzichtig achter zijn prooi aansluipend, en het oogenblik verbeidend dat deze uitgeput zou neerzijgen om er zich dan op te werpen.

's Prinsen gelaat kreeg een harde uitdrukking, toen hij op het dreigend duister staarde, waarin hier en daar de lichten der Spaansche kampvuren flikkerden. Hij dacht aan Egmont en Hoorne, Brederode en Berghen — aan Adolf en aan zijn eigen ontvoerden zoon, aan zijn beleedigden naam, aan zijn verbeurd verklaarde goederen, en tegen Filips en diens rechterhand, den hardvochtigen ouden man, die daar neergedoken zat met de klauwen diep in het vleesch der Nederlanders, ging zijn geheele ziel uit in een gevoel van wrok en haat, dat iets weg had van triomf en voldoening.

„Wel, oude man," dacht hij hartstochtelijk, „ik ben hier even geliefd als gij gehaat zijt — en eenmaal zal dat blijken."

Hoogstraaten en Graaf Lodewijk kwamen bij hem staan. Alle drie waren zoo goed als zonder hoop; zij leidden nu reeds sinds lang een bestaan van moeite, gebrek en gevaar, in het vooruitzicht van een geweldigen dood of van armoede en ballingschap. Toch maakte een gemeenschappelijk gevoel van jeugd, moed en geestkracht, liefde en kameraadschap hen bijna gelukkig en opgewekt.

Zij begonnen te bespreken hoe zij morgen de Geta zouden overtrekken.

Er zou een troepenmacht geplaatst worden op den heuvel, die zich thans zwart tegen het maanlicht afteekende, om het overtrekken van het hoofdleger te beschermen, terwijl de achterhoede onder Hoogstraaten op dezen oever zou blijven in een wanhopende poging om Alva tot een gevecht uit te lokken.

Zoo dit gelukte en de Spanjaard zijn hoofdleger naar voren bracht, zouden Willem en Lodewijk opnieuw de rivier oversteken en slag leveren.

Het was een vermetel plan en Willem kon er nauwelijks eenig vertrouwen in stellen; Hoogstraaten jubelde echter bij de gedachte dat er kans bestond met den vijand in aanraking te komen.

Lodewijk was eenigszins ontevreden, dat het bevel over de achterhoede hem niet ten deel viel; Willem stelde inderdaad meer vertrouwen in Hoogstraatens bedaardheid dan in Lodewijks overmoed, waar het deze moeilijke en gevaarlijke positie gold.

„Ik heb Jemmingen tegen mij, niet waar?" zei Lodewijk lachend en trok met krachtige, ongeduldige vingers aan zijn oranje sjerp.

„Gij moet erkennen, Graaf, dat uw terugtrekken daar onnoodig was," riep Hoogstraten vroolijk uit, „en dat Alva zulk een vrees niet waard is! Wij zijn nu reeds verscheiden dagen in de Nederlanden en hebben niet anders dan den rug der Spanjaarden gezien."

„Zoodra gij hun gezicht ziet, zult gij het uw leven lang niet vergeten," gaf Lodewijk korzelig terug.

Hoogstraaten vatte hem bij den arm en vroeg vergiffenis voor zijn ruwe grap.

„Maak maar grappen zoolang gij kunt," antwoordde Lodewijk, die al weer glimlachte.

„Een luchtig hart heeft nooit eenige zaak geschaad," zeide Willem.

Hij liet den voorhang vallen en riep zijn page, om hem zijn zwaard, mantel en hoed te geven en zijn paard voor te brengen. Hij ging een ronde doen langs zijn troepen, om te zien, of alles voor den volgenden dag in orde was.

Graaf Lodewijk en Hoogstraaten begaven zich met hetzelfde doel naar de afdeelingen, die zij onder hun bevelen hadden. Alvorens te scheiden omarmden de drie mannen elkander hartelijk, en voor het geval zij elkander niet meer zouden terug zien door de drukte en de verwarring van den morgen, gaf Willem aan Hoogstraaten nog eenige laatste woorden van bemoediging.

Niettegenstaande de gevaarvolle omstandigheden en kwellende moeilijkheden, waarin zij zich bevonden, waren de drie bevelvoerders toch opgewekt, bijna vroolijk gestemd.

Het was een prachtige, warme nacht, verlicht door het zachte schijnsel van de herfstmaan, en welriekend door den geur der aarde, die kort geleden door regen bevochtigd was.

Als aangemoedigd door de belofte van een beslissenden strijd den volgenden dag, schenen 's Prinsen manschappen ook tevreden en opgewekt. Eenige dagen te voren was er een ernstige uitbarsting van muiterij geweest, waarbij 's Prinsen zwaard van zijn

zijde was weggeschoten; thans was echter alles rustig en werd Willem op zijn ronde warm begroet.

Sommigen der Nederlandsche uitgewekenen waren in een open ruimte tusschen de tenten vergaderd om naar de woorden van een Calvinistischen predikant te luisteren; kleine groepen van anderen, hier en daar verspreid, zongen zacht psalmen.

De Duitsche huurtroepen waren bezig hun kleeren te verstellen, hun avondeten te koken of te spelen met dobbelsteenen.

Een opwekkende geur van grove warme soep en de sterke lucht der in piketten opgestelde paarden zweefde op de frissche avondkoelte; het licht der lantaarns aan de ingangen der tenten en dat der kleine vuren, welke na den regen zwak oprezen, bescheen potten en pannen, stukken van glimmende of verroeste wapenrusting, met herfstbladen bedekte takkenbossen en manden vol goudgele appelen en peren.

Hier en daar waren de vensters der boerenhuisjes, waarin de officieren gekwartierd lagen, helder verlicht.

Met zijn kleine gevolg van officieren van 't eene bataljon naar 't andere rijdend, droomde Willem van een overwinning, die Alva's troepen zou keeren en zijn prestige verbreken; droomde van een land, dat met een zucht van verlichting de gehate Spaansche ketenen zou afwerpen om zijn verlossers te verwelkomen. Hij had geen anderen grond voor deze droomen dan een bewustzijn van leven en sterkte in zijn eigen lichaam en in het fraaie paard onder hem, in de verheffing, die hij gevoelde, waar hij staarde op de bewolkte ruimte van het uitspansel, op de groote maan, die op zooveel gevechten had neergeschenen, en op de donkere lijnen van de heuvelen en de horizons van het verborgen landschap. Ook werd hij niet ontmoedigd bij het gezicht van den heelmeester, die met zijn muilezel en medicijnkist van tent tot tent ging, noch door dat van een kar met dooden, wier ledematen slap als lompen neerhingen, en wier lichamen door geweerschoten bijna onkenbaar waren gemaakt. Niet ver van deze slachtoffers eener kleine schermutseling was een tent, waarin eenige manschappen ziek lagen aan een kwade koorts; de ijlende stemmen van sommigen weerklonken scherp in de nachtelijke stilte.

Tot den dageraad vervolgde de Prins zijn ronde; toen keerde hij naar zijn tent terug om zich te wapenen en het leger slagvaardig te maken.

De zon ging helder en onbewolkt op, doch met het zachte waas van de Nederlanden en van het late jaargetijde. Wat in het zachte maanlicht aan 't oog onttrokken was geweest, kwam thans scherp uit: de litteekens en lompen der manschappen, de scherp gekleurde sjerpen der officieren, de wanorde en het vuil van

het kamp, de gebroken wieken van den hoogen molen met zijn rieten dak, het droge herfstgras op den heuvel en het lage water der Geta, dat met dof gouden tint glinsterde.

Nog scheen alles hoopvol, opgewekt en veelbelovend.

De vogels zongen in de takken der boomgaarden, eenige klaprozen en margrieten wiegelden op de helling van den heuvel, de zon scheen warm als in den zomer, doch de lucht was frisch wegens het scheidende jaar.

Willem reed met zijn troepen naar den oever van de Geta en zond het eene bataljon na het andere veilig en ordelijk naar de overzijde.

De Spanjaarden, wier buitenposten dichtbij genoeg waren opgesteld om deze beweging te bemerken, gaven geen teeken van aanval.

Intusschen bleef Hoogstraaten met drieduizend man op den oever achter, terwijl de Seigneur de Louverwaal den heuvel bezet had met een detachement ruiterij.

Rustig en voorspoedig trok 's Prinsen leger de rivier over; ongestoord volgde het eene regiment op het andere, de infanteristen bij de ruiters op het paard, of naast de paarden de rivier doorwadend. Telkens en telkens wendde Willem de blikken naar den kleinen heuvel en naar de vaderlandsche banieren van Hoogstraaten.

Tegen den middag begonnen de Spanjaarden den aanval.

Don Frederik, de Prior van St. Johannes, wierp zich aan 't hoofd van zevenduizend man op de Nederlanders.

Alles werd donker in den paarsen rook der kanonnen, doorschoten met de vlammen der musketten; Willem kon zijn banieren en de kranige gelederen van Hoogstraatens manschappen niet meer onderscheiden.

De Spanjaarden trokken de rivier niet over, zooals de drie aanvoerders zoo vurig gehoopt hadden en Willem kon ook niet terugkeeren, omdat de oever thans bezet was met Alva's kanonnen.

Er kwam geen bericht van den heftigen strijd, welke bij het water der Geta af en aan golfde, doch tegen den avond trok de dikke rook op en werd de Spaansche vlag zichtbaar, wapperend op den met kogels doorschoten molen.

Kort daarna kwamen eenige over de rivier ontvluchte soldaten den Prins bericht brengen, dat de geheele achterhoede in stukken gehakt, dat Louverwaal gevangen was en de overgeblevenen van den vreeslijken dag thans door Don Frederiks manschappen over de kling gehaald werden.

Een ander ongelukkig handjevol bracht Hoogstraaten bewusteloos en met een stuk geschoten voet, met de teugels op zijn paard vastgebonden.

Dien nacht werd het maanlicht verduisterd door vuren langs de Geta, opstijgende uit de boerenhoeven, waarin Hoogstraatens manschappen wanhopend toevlucht gezocht hadden. Aanstonds had Don Frederik bevel gegeven, deze gebouwen in brand te steken, en de ongelukkigen, die radeloos uit de vlammen sprongen, kwamen terecht op de spiesen der Spanjaarden, die hen stonden op te wachten.

De edeler geesten maakten een eind aan hun leven, om aan de kwellingen hunner vijanden te ontkomen, doch allen kwamen om in de doodsvuren, welker hoog opflikkerende vlammen de woeste gelaatstrekken verlichtten van het zegevierende leger en de statige gestalte van den priesterlijken aanvoerder, en een rood schijnsel van bloed en vuur wierpen op de twee triomfeerende zinnebeelden: het wapen van den Koning van Spanje en het kruis van de Kerk van Rome.

HOOEDSTUK VIII.

De Doopsgezinde predikant.

Eenige dagen na deze vierde ramp ontmoette de Prins de Hugenooten te Waveren.

Al kwamen ze laat, toch zouden deze bondgenooten goede hulp hebben kunnen verleenen, want zij telden drieduizend man voetvolk en driehonderd ruiterij, allen geestdriftige Protestanten, en geen huurlingen. Zoodra echter de Prins het Fransche kamp binnenreed, bemerkte hij, dat hem een nieuwe teleurstelling wachtte.

De kleine troepenmacht van den Graaf de Genlis was namelijk zoozeer belemmerd door het aantal vrouwen, kinderen, oude lieden en gebrekkigen, dat het meer een last dan een hulp zou wezen voor de reeds al te zeer bezwaarde fondsen van den Prins.

De Hugenooten geleken inderdaad meer een troep, die vluchtte voor vervolging, dan een leger, dat vervolgde broederen ter hulp kwam snellen.

Zelfs De Genlis, de bezielde, moedige Fransche bevelhebber, kon Willem niet aanraden een nieuw gevecht in de Nederlanden te wagen, hoewel zij zich op slechts korten afstand van Brussel en Leuven bevonden.

Willem was zoo hulpeloos alsof hem handen en voeten gebonden waren. Hij kon zijn manschappen evenmin betalen als voeden; dagelijks deserteerden er. Alva's meesterlijke krijgskunst had het gewenschte doel bereikt. 's Prinsen legermacht verstrooide zich reeds zonder iets anders uitgewerkt te hebben dan den ondergang van zijn aanvoerder, want Willem, die zijn woord verpand had voor de betaling zijner troepen, bezat eigendom noch crediet meer om dit in te lossen.

Hij had grof gewaagd en grof verloren, en stond thans, ontdaan van alles, een bedelaar gelijk voor 't oog der wereld.

In zijn kamp te Waveren overzag hij zijn toestand, dien hij ondanks zijn opgewektheid duidelijk voor zich had. Hij moest erkennen, dat Alva hem overtroffen had in krijgsbeleid. Doch

niet dat was zijn bitterste teleurstelling, maar het stilzwijgen der Nederlanden.

Hij had geloofd, dat het volk opgestaan zou zijn om hem te verwelkomen; hij had gehoopt, dat sommige steden de poorten voor hem geopend zouden hebben; hij had verwacht, dat de edelen en de kooplieden hem geldelijk gesteund zouden hebben.

Hij, die immer gewend was geweest, vorstelijk te handelen, jegens iedereen gul en grootmoedig te zijn, gevoelde zich thans bitter vernederd, nu hij niet in staat was zijn plechtige belofte te houden. Dit was voor hem inderdaad het bitterste van zijn geheele falen. Alva's triomf, de teleurstelling van zijn vrienden, zijn eigen schaamte en verloren prestige, zijn armoede, dit alles verdroot hem minder dan de gedachte aan zijn vermoeide, muitende soldaten, die hij niet kon betalen, en zoover hij kon zien, nooit zou kunnen betalen.

De winter was in aantocht, het land was even kaal, het weder even kil als de vooruitzichten van Willem van Oranje.

Terwijl hij in zijn tent zat op een avond aan het eind van October, voelde hij den kouden wind naar binnen kruipen en door zijn mantel heendringen, zoodat hij rilde. Zijn groote tent, door een fraai purperen gordijn in tweeën verdeeld, was in een staat van wanorde.

Achter het gordijn lag de Graaf van Hoogstraaten. Willem had bevel gegeven hem naar zijn eigen tent over te brengen, want hij noch iemand anders zou Hoogstraaten nog lang bij zich hebben.

De heelmeester kwam van achter het gordijn en zeide, dat de Graaf sliep.

Willems oogen drukten een vraag uit.

„Wanneer hij ontwaakt?" zei de heelmeester. „Ik vrees, Hoogheid, dat wanneer hij ontwaakt, het alleen maar zijn zal om te sterven."

Hij maakte een buiging en vertrok, want hij had vele patiënten in het kamp.

De Prins richtte de blikken naar den purperen voorhang, en leunde zwaar achterover in zijn stoel. Het scheen of al zijn vrienden, allen die hem liefhadden, vertrouwden en dienden, hem moesten ontvallen, ondergaan in het gemeenschappelijke ongeluk, dat hij op hen had doen neerkomen.

Het scheen een ironie, een onnoodige wreedheid, dat de moedige, gulle, vroolijke Hoogstraaten thans moest sterven. Zijn wonde was veroorzaakt, doordat zijn eigen pistool per ongeluk was afgegaan, en had eerst niet gevaarlijk geleken, doch er was zwakheid en koorts bijgekomen, een zwakheid misschien evenzeer het gevolg van wanhoop des geestes als van een gewond lichaam, en nu zonk hij langzaam weg in den dood.

Het was voor Willem nog een extra kwelling geweest, dat hij moest luisteren naar het ijlen van den zieke, die steeds maar bezig was met het verloopende leger, met den vruchteloozen veldtocht, met de verantwoordelijkheid der aanvoerders en de onnoodige slachting bij de Geta, waarvan de arme Graaf zichzelf de schuld gaf.

„Geld, geld . . . konden wij slechts geld krijgen, dan zouden wij de manschappen wel bij elkander houden!" was het refrein geweest van wat de stervende krijgsman in zijn ijlen zeide, en Willem wenschte met zijn geheele ziel, dat er eenig goed bericht kwam, al was het alleen maar, opdat Hoogstraaten in vrede zou mogen heengaan.

Doch er kwam geen goed bericht; integendeel, de eene ramp volgde de andere.

Thans hield de Prins brieven van Dillenburg in de hand, eenige dagen geleden ontvangen. Graaf Johan schreef met de moedige opgewektheid der Nassaus, doch kon niet verbloemen dat hij slechte berichten mededeelde.

Anna van Saksen had gebruik gemaakt van het oogenblik van 's Prinsen nood om hem te verlaten. Ondanks de brieven van haar man en de vermaningen harer Duitsche verwanten en van de vorstinnen van Nassau, had zij zich losgerukt van alle trouw, en de banden verbroken, die haar reeds zoo lang hatelijk waren geweest. Zij had aan Alva geschreven, zich aan zijn genade toevertrouwd en verklaard, dat zij in het oog der wet een weduwe was, omdat haar man een veroordeelde banneling was, zonder eenige burgerlijke rechten. Zij smeekte den Hertog, haar haar bruidschat terug te betalen uit 's Prinsen geconfiskeerde eigendommen.

Toen was ze, met achterlating van haar zoontje, van Dillenburg naar Keulen gevlucht, had er een eigen huishouden opgezet en zich omringd met de vele uitgewekenen en vluchtelingen, die zich daar bevonden,

Het feit zelf kon Willems hart niet meer treffen; reeds langen tijd, zelfs van 't begin van hun huwelijk af, was zijn vrouw hem onverschillig geweest en hij kon haar ontrouw minachten. Het was echter een slag te meer voor zijn trots, zijn waardigheid; het voltooide zijn ondergang en gaf zijn vijanden een nieuwe reden om zich over hem vroolijk te maken. „Mevrouw uw echtgenoote" was immer het voorwerp geweest van Granvelle's scherpe spotternij, en de kardinaal, die te Rome den loop der gebeurtenissen volgde, zou nu kunnen spotten, gelijk hij spotten kon over het met zooveel moeite verzamelde leger, dat zoo ellendig uit elkander gejaagd was, en over den Prins, die den Koning van Spanje had durven tarten en teruggeslagen was van de grenzen als een arme banneling.

Het lag niet in Willems karakter bitterheid te gevoelen tegen de vrouw, die hem zulk een vernedering toebracht; hij gevoelde niets anders dan een groote onverschilligheid, als had zij nooit bestaan, of alleen maar bestaan als een schaduw, waarvan hij nu voor altijd bevrijd was.

Terwijl hij daar in eenzaamheid neerzat, met geen ander gezelschap dan bittere, droevige gedachten, en de spookgestalten van ondergang, mislukking en wanhoop, traden twee der officieren, aan zijn persoonlijken dienst verbonden, de tent binnen.

De Prins keek hen scherp aan, als om zich te stalen voor een nieuwe ramp.

Doch zij kwamen met een boodschap van weinig beteekenis. Een man, klaarblijkelijk een Nederlander, was den vorigen avond in 't kamp aangekomen en had zeer ernstig om een onderhoud met den Prins verzocht, zich met lastige volharding van den eenen officier tot den anderen gewend, totdat zij zich eindelijk genoodzaakt hadden gezien, zijn verzoek voor den aanvoerder zelf te komen brengen.

Willem was in de dagen van zijn voorspoed immer zeer toegankelijk geweest, en hij dacht er niet aan, in deze dagen van ongeluk en tegenspoed zich groot aan te stellen.

Hij glimlachte zwakjes en trok de wenkbrauwen samen, zooals hij immer deed, als iets hem verbaasde of vermaakte.

„Laat hem hier komen," zeide hij.

Een der officieren opperde het vermoeden, dat hij wel eens een spion of sluipmoordenaar van Alva zou kunnen wezen.

„Och kom!" zeide Willem verdrietig.

De dood verschrikte hem 't minst van alles wat hem bedreigde; hij vermoedde, dat Alva zijn dood beraamde, doch dat liet hem even koud als Anna's ontrouw.

Zoodra de officieren hem verlaten hadden, verdiepte hij zich weder zoo volkomen in zijn eigen overdenkingen, dat hij het geheele geval vergat, zoodat hij min of meer opschrok, toen hij plotseling een vreemde, geëscorteerd door twee soldaten, voor de opening der tent zag. De man stond in een nederig gebogen houding, als onder den indruk eener aandoening welke hem belette te spreken; en Willem, die belang in hem begon te stellen, verzocht hem binnen te treden en ontsloeg de soldaten.

De vreemdeling was van middelbaren leeftijd en scheen van nederige geboorte en bescheiden middelen; hoewel zeer net, was zijn kleeding schamel en dun, terwijl zijn gelaat de sporen droeg van koude, misschien wel van honger.

Hij stond met den hoed tegen de borst gedrukt en staarde den Prins aan met de grootste verlegenheid en vrees.

Willem sprak hem aan in 't Vlaamsch en vroeg op vriendelijken toon, wat hij wenschte.

De man bleef hem met een blik van verwondering en eerbied aanstaren, waaruit wel verlegenheid, doch volstrekt geen domheid sprak, veeleer een soort van verbazing, als kon hij het niet gelooven, dat deze slanke jonge man, met het bleeke, donkere gelaat, in den eenvoudigen blauwen mantel, de groote Prins van Oranje kon wezen.

„Is het zijne Hoogheid?" vroeg hij eindelijk op verlegen toon,

„Ik ben Willem van Oranje," antwoordde de Prins; en toen hij dat zeide, gevoelde hij, dat het de naam was van den ongelukkigsten man ter wereld.

Ziende dat de man aanmoediging behoefde, voegde Willem er aan toe: „Gij wenscht mij te spreken, niet waar?"

„Ik ben heel uit Holland gekomen om uwe Hoogheid te spreken," was het eenvoudige antwoord.

„Uit Holland, en alleen?"

„Ja, uwe Hoogheid. Het was een lange weg en het leger van den Hertog van Alva belemmerde mij meermalen voort te gaan — anders zou ik spoediger bij uwe Hoogheid geweest zijn," voegde hij er op een toon van verontschuldiging aan toe.

De Prins zag den bedaarden man, die met zooveel eenvoud een reis had aanvaard, welke zijn leven duizendmaal in gevaar had moeten brengen, doordringend aan.

„Wie zijt gij, goede vriend?" vroeg hij vriendelijk.

De man sloeg de oogen op, die hij tot nu toe neergeslagen had. Willem begreep aanstonds, dat een besliste, onverschrokken geest uit het alledaagsche gelaat sprak.

„Ik ben een predikant der Doopsgezinden, uwe Hoogheid; ik heb in Holland een kleine gemeente van arme verschoppelingen — wij leven meestal verborgen en komen in 't geheim bijeen voor onze godsdienstoefeningen. Wij zijn thans minder talrijk dan vroeger, want de vervolging is zeer heftig geweest en wij zijn weerloos. Een poos geleden werd er door een heer uit Haarlem in onze stad een afschrift binnengesmokkeld van de edele proclamatie, door uwe Hoogheid uitgevaardigd. Het kwam in mijn handen terecht, en dien dag knielde ik neder om God te danken, dat Hij zulk een Prins had doen opstaan. Toen mijn arme volk weder verzameld was, las ik hun het blijde nieuws voor en deelde hun mede, dat uwe Hoogheid een beroep gedaan had om geld tot ondersteuning van het leger, waarop wij van ganscher harte samenbrachten, wat wij konden, Daar ik de eenige was, van wien niemand afhankelijk is en ik het land goed ken, werd ik gekozen om deze kleine bijdrage aan uwe Hoogheid te gaan aanbieden."

De Prins was zoo aangedaan, dat hij geen woord kon uitbrengen. Met zijn vluggen geest en gevoelig hart kon hij zich zoo duidelijk voorstellen hoe het gegaan was — de vervolgde Protestantsche verworpelingen, zijne proclamatie lezend, hun warme dankbaarheid en hoop, het geheime verzamelen van wat zij van hun armoede konden missen, het uitzenden van den predikant, de gevaren en moeiten van diens reis met den kostbaren schat, zichzelf eerder alles ontzeggend dan dezen aan te raken, de eenvoudigheid, waarmee hij dit alles mededeelde, — Willem zag het alles zoo duidelijk vóór zich.

„Uwe Hoogheid spreekt in de proclamatie van terugbetaling," vervolgde de prediker, „doch dit verlangen wij niet; wij vragen alleen maar, dat gij met vriendelijkheid aan ons denkt, wanneer uwe Hoogheid zal zegepralen."

Toen nam hij voorzichtig uit de tasch aan zijn zijde een klein linnen zakje, en legde het met een blik van verluchting en niet zonder trots op een kleine tafel naast den Prins neer.

Bijna werktuigelijk maakte Willem het koord los en bekeek den inhoud.

Het was ongeveer honderd gouden kronen en een weinig zilver, dit laatste door den predikant op reis uitgespaard door in droge gruppels te slapen en bijna honger te lijden.

„Het is zeer weinig," zeide de Wederdooper angstig, gedrukt door 's Prinsen stilzwijgen, „de wil is beter dan de daad."

Willem bleef onbeweeglijk staren op het arme kleine zakje geld, hetwelk van zooveel opoffering getuigde, zulk een uiting vertolkte van geestdrift in het land, waarvan hij dacht, dat het allen moed had opgegeven.

„Ik dank u," stamelde hij, „inderdaad — ik — dank u —"

Honderd kronen! Een maand soldij van zijn leger was eenige honderdduizenden kronen. — Honderd kronen! Eenige jaren geleden zou hij deze som aan een paar handschoenen hebben vergooid — of aan een hond — een voorwerp van vermaak. Het geringe der gave deed den Prins zoozeer aan, dat hij moeite had zich te bedwingen. Hij stak den prediker de hand toe, en de man, die met de grootste zielskracht het verlies van broeder, vrienden, vrouw, leger en goederen had gedragen, kon niet spreken van aandoening, bij deze nederige sympathie.

Hij legde de andere hand over de oogen en weende.

„Uwe Hoogheid zal meer ontvangen," stamelde de predikant, „er wordt nog in andere Protestantsche gemeenten geld voor u verzameld — zelfs indien de groote steden zich niet voor u openen, zijt gij toch de harten der Nederlanders binnengetreden."

's Prinsen schouders schokten; hij hief het gelaat op, dat rood en nat van tranen was.

„Ik dank u," herhaalde hij met vaste stem, — „ik dank u uit den grond van mijn hart. Gij ziet mij in een oogenblik van zwakheid, doch daar moet gij niet op letten — ik heb den laatsten tijd slecht geslapen. Ik zal u een ontvangbewijs geven voor deze som, en gij moet uw volk uit mijn naam dankzeggen en hun de verzekering geven, dat ik het geld terugbetalen zal, zoodra ik een mijner schulden zal kunnen afdoen. Wat uzelf betreft, neem dit als gedachtenis aan mij," en hij trok van zijn vinger een kleinen in steen gegraveerden zegelring, een der weinige persoonlijke kleinooden welke hem nog overschoten, en schoof dien aan den mageren vinger van den prediker, die zich in sprakelooze dankbaarheid en blijdschap voor hem nederboog.

Met de belofte hem voor zijn vertrek nogmaals te zullen ontvangen, zou de Prins den predikant juist overgeven aan de zorg van zijn page, opdat den armen reiziger de beste gastvrijheid ten deel zou vallen, die het kamp kon bieden, toen de prediker zich omwendde en met schroomvalligen ernst vroeg: „Is het geloof van uwe Hoogheid hetzelfde, als het geloof, dat gij beschermt?"

„Mijn geloof?" herhaalde Willem.

„Vergeef mij, doch het is niet algemeen bekend of gij het ware geloof volgt."

„Ik volg wat in mijn oogen het ware geloof is," antwoordde de Prins, „anders zou ik niet kunnen voortgaan. Overigens ben ik geen aanhanger van Rome." Hij wachtte een oogenblik en vervolgde toen met een glimlach: „Indien iemand van de uwen naar mij mocht vragen, zeg dan dat ook ik een verworpeling en een banneling — dat ik ook een ketter ben. Zeg tevens, dat ik niet ontmoedigd ben, en dat, indien ik thans faal, ik nogmaals zal trachten te slagen — verzoek hun moedig te wezen en mij in hun gebeden te gedenken."

Toen hij weer alleen was, lichtte hij het gordijn op en trad naast Hoogstraatens leger.

De dappere kleine krijgsman lag aan alle zijden met kussens gesteund en goed toegedekt. Het flauwe schijnsel van het door een kap getemperde lamplicht viel op het onversaagde jonge gelaat, dat gedurende de laatste dagen zoo vreeslijk veranderd was en waarop thans de schaduw des doods rustte.

Hij woelde in een onrustigen slaap; Willem knielde naast het bed neer, en legde zijn koele hand op het van pijn en uitputting natte voorhoofd.

De Graaf lag nog een oogenblik stil, toen opende hij de oogen; hij herkende den Prins onmiddellijk en zijn droge lippen begonnen woorden te fluisteren, die uitdrukking gaven aan de geesteskwelling, die hem vermoordde.

„Zijn er berichten? Is er hulp gekomen? Hebt gij geld gevonden? . . . middelen om de manschappen bij elkander te houden?"

Willem vatte met fermen greep de koortsige hand, die op het dek lag.

„Er is hulp gekomen," zeide hij, „ik heb daar juist den man verlaten, die geld uit Holland is komen brengen — en belofte van meer."

Er kwam licht in de oogen van den stervende. Zijn krampachtig gespannen lichaam ontspande zich met een zucht van verluchting.

„Dan — dan zult gij den veldtocht kunnen voortzetten?" vroeg hij. met flauwe stem,

„Met Gods hulp zal ik voortgaan," antwoordde de Prins ernstig.

„Geld, zegt gij — uit Holland?" fluisterde Hoogstraaten.

„Juist in 't kamp aangekomen — in goud," zeide de Prins, „en zooals ik u zeg, belofte van meer. Velen, velen zijn bereid ons te helpen — het land begint zich vóór ons te verklaren."

De Graaf sloot de oogen en zweeg, doch over zijn gelaat kwam een uitdrukking van tevredenheid, en Willem zegende de honderd kronen van den Doopsgezinde, die gediend hadden als grond voor de illusie, die de bitterheid van de mislukking en van den dood voor zijn vriend verzachtte.

Voor een oogenblik bleven zij aldus, de Prins nedergeknield, de matte rechterhand, die nimmer gefaald had hem van dienst te wezen, in de zijne geklemd; de Graaf met het gelaat tegen het kussen aangedrukt en met gesloten oogen.

Willem dacht aan de woelige dagen te Antwerpen, toen Hoogstraaten, en Hoogstraaten alleen, hem getrouw en moedig ter zijde was blijven staan. Hij dacht aan de lange, trouwe, oprechte vriendschap, die reeds bestaan had in de goede dagen van feesten en tournooien, van valken en jagen, de dagen dat noch Antoine de Lalaing noch hij van zulk een ure als deze gedroomd hadden. Hij dacht tevens aan de Gravin te Dillenburg — wachtende — reeds in rouw over een broeder, die gestorven was, en een anderen die ter dood veroordeeld was — op berichten wachtend — berichten welke zouden gewagen van een derde verlies. En hij dacht aan Anna te Keulen, die zich voor Alva verlaagd had; hij vroeg zich of zij niet blij zou wezen, indien haar man, die groote ketter en oproerling, op zijn sterfbed zou liggen.

Tegen middernacht sprak de zieke nogmaals, zijn arme vrouw aanbevelend aan den Prins; tweemaal zeide hij met een diepen zucht: „Mijn arme vrouw!" en hij vroeg den Prins, indien de gelegenheid het toeliet, zijn kind te helpen, want de Graaf had

zich geheel verarmd ter wille van de zaak, waarvoor hij stierf, en de Montmorency's, de familie van zijn vrouw, waren meer dan verarmd.

„Niet om u ten laste te zijn —" drong hij aan met zwakke, heesche stem, „doch — wat gij kunt — indien Hoorne hier geweest was —."

Willem gaf zijn belofte en de Graaf legde 's Prinsen hand op zijn hart en hield die daar.

Zijn krachten verminderden thans zoo merkbaar, dat Lodewijk en andere officieren afscheid kwamen nemen. Hij behoorde nog immer tot de kerk van Rome, doch er was geen priester in het kamp. Een Luthersche predikant bracht hem de vertroosting, die hij vermocht te geven.

„Het komt er niet op aan," zeide Hoogstraaten, die thans boven alle vormen stond, „God zal mij oordeelen — in Uw hand — in Uw handen —."

Voor het aanbreken van den dageraad stierf hij; de partij waarbij hij zich had aangesloten, werd er te armer door en de Prins te eenzamer.

„Ik ben blij dat gij het geld gekregen hebt," waren zijn laatste woorden, zoo zacht uitgesproken, dat alleen Willem, die zijn hoofd tegen zijn borst hield, ze verstaan kon. „Ik ben blij dat er goud kwam — uit Holland."

Willem was ook blij om vele redenen.

HOOFDSTUK IX.

De winter.

Het slot Dillenburg was thans een verblijf van rouw. De Gravin van Hoogstraaten droeg nu ook zwarte kleeren; alle vrouwen bewogen zich geruischloos, spraken fluisterend, en sidderden als een boodschapper het slotplein kwam oprijden.

Graaf Johan deed wanhopende pogingen om geld voor den Prins te verkrijgen. De landen, waarover zij nog konden beschikken, werden door verdere hypotheken bezwaard, en 't overige van 's Prinsen bezittingen, het weinige dat hij nog voor zichzelf behouden had, werd verkocht. Het servies van zijn kapel werd gesmolten om het goud en 't zilver dat het bevatte; hij had persoonlijk zijn kampuitrusting in 't openbaar verkocht, evenals zijn paarden, zijn wapenen en zijn wapenrusting, voor zichzelf niets overhoudend dan een enkel paard, een zwaard en een maliënkolder evenals een gewone arme soldaat.

Hij had bevel gezonden dat, wie er nog van zijn huishouding over waren, ontslagen moesten worden. Sommigen waren met Anna naar Keulen gegaan, anderen, het verderf tegemoet ziende, waren reeds vetrokken. Zij die nog over waren, keerden thans naar eigen haard terug of zochten een andere broodwinning. De Prins, die er de grootste huishouding op had nagehouden in de Nederlanden, had thans geen enkelen bediende meer, en hij, op wiens rijke kleeren eenmaal de hoofdstad trots geweest was, schreef thans aan zijn broeder om hem „twee broeken te zenden — de gestopte zijden broek in mijn kabinet, en de andere die bij den kleermaker is om hersteld te worden." Hij die vorstelijk geweest was in zijn giften, verzocht thans aan Johan „een goed grijs paard te vinden, dat betaald zou kunnen worden met een der zilveren versierselen, die ik nog in mijn kabinet heb," of met iets behoorende tot het servies der kapel, om er een zijner getrouwe agenten mee te beloonen.

Hij had zijn manschappen trachten te overreden, dienst te

nemen bij de Fransche Hugenooten; zij hadden echter geweigerd en gevraagd, naar Duitschland teruggevoerd te worden. Daarom bevond hij zich te Straatsburg, waar hij het leger ontbond, waarop zooveel hoop gerust had en dat hem geldelijk geheel ten onder gebracht had.

Over Dillenburg werd de lucht steeds donkerder; zelfs Johan, immer zoo vastberaden en opgewekt, scheen somber. Hij had ook bijna alles verloren; zijn eigen vermogen en het erfdeel zijner kinderen was grootendeels opgegaan in dezen vruchteloozen, rampzaligen veldtocht. Hij ging thans gebukt onder schulden en aansprakelijkheden, die hij misschien nimmer zou kunnen afdoen.

De vrouwen weenden in 't verborgen, doch toonden zich uiterlijk bedaard. Juliana van Stolberg schreef bemoedigende brieven aan den Prins en aan Lodewijk, en gaf haar vrees alleen maar een oogenblik bloot in de woorden, waarin zij hun verzocht zorg te dragen voor Hendrik, en diens jonge leven niet nutteloos te wagen.

Rénée le Meung was in deze omgeving achtergebleven, door de goedheid van de Gravin van Nassau en haar dochters ondersteund in de donkerste dagen van haar treurige bestaan.

In Anna's vlucht zag zij haar eigen mislukking; de mislukking van lange jaren van geduldigen arbeid — het was alles tevergeefs geweest. Anna had haar bestemming volbracht; de kamervrouw bevond zich thans zonder bezigheid of levensdoel met een verleden van verwoeste jaren en een toekomst zonder hoop.

Het was met haar tot een einde gekomen gelijk met den Prins, en zij was even eenzaam als hij.

Het was duidelijk, dat zij niet te Dillenburg kon blijven, waar zij slechts tot moeite en last zou wezen in een huishouding, waar de grootste zuinigheid betracht moest worden. Anna had beslist geweigerd, haar mede te nemen naar Keulen, en Rénée had ook niet gewenscht er heen te gaan, want haar invloed over de Prinses had opgehouden, daar Anna haar man en bloedverwanten nu openlijk tartte. Anna woonde te Keulen, omringd door al het uitschot, dat maar eenige sympathie met haar toonde, en zij had haar wettelijke aangelegenheden, haar wanhopende pogingen om terug te krijgen wat haar eigendom was, haar onbezonnen middelen om geld te verkrijgen, in handen gesteld van Jan Rubens, den rechtsgeleerde uit Brussel.

Rénée's hart kromp ineen als zij eraan dacht; haar geest was geheel neergedrukt door het ongeluk, dat niet alleen op haar land en haar geloof rustte, doch op allen die zij lief had, op de kleine wereld, waarin zij leefde en diende.

Er was verder te Dillenburg niets meer voor haar te doen

Willems kinderen werden verzorgd door zijn moeder en zusters en door de Landgravin Elizabeth, de vrouw van Graaf Johan.

Toen dacht zij aan het hof van den Keurvorst van de Paltz, het toevluchtsoord van alle vervolgde Protestanten; er bevonden zich daar eenige Duitsche dames, die zij te Dresden gekend had en die er haar zeker zouden welkom heeten.

Op een triestigen Novemberdag deelde zij dit plan mede aan de Gravin van Naussau, terwijl zij in den slottuin wandelden om de stralen van de koude winterzon op te vangen.

„Dus gij zijt ook al begeerig ons te verlaten!" riep de Gravin uit, die Anna's ontevreden oordeel over het saaie leven te Dillenburg niet vergeten kon.

„Neen, mevrouw, neen," haastte Rénée zich te antwoorden, „doch ik moet werken, het een of 't ander uitvoeren; ik moet mij mijn leven waardig maken — of sterven."

Juliana drukte haar vriendelijk de hand.

„Ik begrijp het wel, beste kind," zeide ze vriendelijk, „er is inderdaad niets voor u te doen hier, waar reeds te veel vrouwen zijn."

„Het is vreeslijk een vrouw te zijn!" riep Rénée uit; „te veel, ja, 't is waar te veel!"

„Doch wij zijn niet nutteloos," zei de Gravin vriendelijk.

Rénée antwoordde met hartstochtelijke overtuiging.

„Neen, niet een vrouw zooals gij met vijf zonen! — maar een vrouw zooals ik! Ik ben gelijk aan een door den wind voortgezweept dor blad, dat verworpen en verloren door niemand gemist zal worden. Ware ik een man geweest, hoe onbeteekenend en eenvoudig ook, dan zou ik — zou ik —" (zij wilde den naam van den Prins niet noemen) „de Protestantsche vlag gevolgd zijn. Dan had ik ten minste kunnen sterven. Het is vrouwen niet eens gegeven een edelen dood te sterven."

De Gravin zag haar nieuwsgierig aan en zweeg. Het opgesloten leven eener vrouw scheen Juliana ook nu en dan vreeselijk toe; er lag iets verschrikkelijks in dit altijd op den achtergrond blijven, altijd geduldig en dienstvaardig te moeten zijn, en altijd — dat was het ergste — altijd te moeten wachten.

Op dat oogenblik scheen het lot der vrouw erger dan dat van den man; haar treurige gestalte kwam droevig uit tegen den rooden achtergrond van vervolging en krijg: Sabina van Egmont met haar kinderen, aan honger ten prooi, overgeleverd aan de genade van hem, die haar man had gedood; de douairière Gravin van Hoorne, die een zoon op 't schavot verloren had, en hemel en aarde bewoog om den anderen voor zulk een lot te bewaren; Helena, de vrouw van Montigny, die na vier maanden getrouwd geweest te zijn, haar man beweende, die in de diepte eener

Spaansche gevangenis opgesloten zat; de Gravin van Hoogstraaten, die drie dierbaren betreurde en van alles beroofd was; de Gravin van Aremberg, die eveneens plotseling haar man had verloren, en al die minder voorname vrouwen, beroofd van ouders, man en kinderen, verjaagd van haar verwoeste haardsteden, om te bedelen of te verhongeren.

Het was misschien beter een man te zijn en zich aan een snellen dood te wagen in het open veld.

„Wij hebben echter geen keuze," zeide de Gravin met een flauwen glimlach op het frisch gekleurde gerimpelde gelaat, „wij moeten doen wat het lot ons toedeelt en niet denken aan de moeilijkheden."

„En wat heeft het lot mij beschoren?" vroeg Rénée; „sinds den dood mijner moeder heeft en had niemand mij meer noodig. De Prinses heeft mij altijd gehaat. Ik heb mij nooit vrienden gemaakt, mijn thuis en al de mijnen werden medegesleept in den algemeenen ondergang van alles wat ik ooit liefhad — mijn land, mijn geloof, den —"

Hier zweeg zij plotseling stil en verbleekte.

„Den man, dien gij liefhadt?" vulde de Gravin met zachte stem aan; „gij hebt toch zeker iemand liefgehad?"

Rénée aarzelde een oogenblik, toen antwoordde ze bijna fluisterend: „Ja, ik heb iemand liefgehad — iemand die niet mijnsgelijke is en nauwelijks mijn naam of mijn gelaat kent. Hij — hij ging naar den oorlog en is nu als alle anderen van alles beroofd en vereenzaamd. Ik zal hem misschien nimmer terugzien."

Zij bleef plotseling tegenover de Gravin stilstaan; haar warme, rijke schoonheid schitterde in de grijze lucht tegen den grauwen achtergrond van den tuinmuur en het slot.

„Dit is mijn levensgeschiedenis," zeide zij; „wat zoudt gij met zulk een bestaan doen, mevrouw?"

De Gravin kon het waarlijk niet zeggen; haar eigen bestaan was immer zoo vol bezigheden geweest, dat zij zich een leven zonder doel niet kon voorstellen.

„Gij kunt niet weten wat het is, het verlies te betreuren van wat men nooit bezeten heeft," voegde Rénée erbij.

„Gij zult nog wel eens iemand lief hebben," zeide de Gravin, die een praktische en gezonde opvatting van het leven had; „of gij trouwt ten minste den een of anderen dag, en dan zult gij een bedrijvig leven hebben."

„Sommige vrouwen hebben helaas slechts eenmaal lief," zeide Rénée, „wat misschien dwaas is, doch men kan zijn hart niet dwingen."

Toen trok zij zich weder in zichzelf terug, in een terughoudend-

heid, grooter dan ooit te voren, als ware zij bevreesd te veel gezegd te hebben.

De zon was thans verdwenen om zich dien dag niet meer te vertoonen, terwijl zware regenwolken, misschien wel sneeuwwolken, de lucht verduisterden. De twee dames keerden in het slot terug, waar het gezellig was door het schijnsel van groote houtvuren en het geluid van spelende kinderen.

Onder den schoorsteen in de eetkamer, waar de tafel reeds werd aangericht, zat Vanderlinden, de alchimist van Keurvorst Augustus. Hij was door zijn meester, die nog immer vast geloofde aan zijn horoscopen en tabletten, naar Dillenburg gezonden om Graaf Johan te gaan overtuigen, dat verdere pogingen ten behoeve der Nederlanders nutteloos zouden wezen en dat de sterren duidelijk aanwezen, dat de Prins naar Duitschland terugkeeren en verder niets meer wagen moest.

Het was Rénée vreemd, den ouden man terug te zien en zich de dagen weder te herinneren van het schitterende huwelijk te Leipzig, waar zij hem voor 't laatst gezien had; vreemd, te moeten denken aan alles wat daarop gevolgd was, wat het einde van deze groote verbintenis geweest was en hoe alles toch in een kring scheen rond te gaan, hoe Augustus nog als vroeger de sterren raadpleegde en horoscopen liet trekken, terwijl de alchimist nog immer getrouw aan 't zoeken was naar den steen der wijzen, alleen maar wat grijzer en wat meer gebogen dan vroeger.

Hij had het nog altijd over zijn proefnemingen; wat in de buitenwereld omging, had hem slechts weinig geraakt en hij stelde maar bitter weinig belang in de taak van voorspellen, hem door den Keurvorst, zijn beschermheer, opgelegd. Zijn blikken waren nog steeds gericht op de Groote Ontdekking, het Magnum Opus — onvergankelijk goud, onvergankelijke jeugd, onvergankelijke gezondheid — en in het streven naar dit doel, dat hem zoowel zijn eigen goud als zijn jeugd en zijn gezondheid had gekost, was hij nog even vurig, even hoopvol als vroeger.

Hij herkende Rénée, en vroeg of zij den talisman nog bezat dien hij haar gegeven had; zij liet hem dien aanstonds zien, haar eenige versiersel, verborgen in de plooien van haar fijnen batisten halsdoek.

Zij vroeg den ouden man, of hij ook van Duprez gehoord had, en hij vertelde haar bedaard en zonder verwondering, dat de geestenziener, na uit de bloedige nederlaag bij Jemmingen ontsnapt te zijn, naar Dresden was teruggekeerd en zijn ouden meester gesmeekt had hem weder in dienst te nemen. „Die rustelooze kerels komen altijd weer terug," voegde Vanderlinden erbij. „Ik heb hem teruggenomen, want hij is een knappe vent, en kan, als hij in de ware stemming is, de geesten in den kristallen bal oproepen."

Zoo was dus ook Duprez in een kring rondgegaan en weder teruggekeerd bij zijn oude bedrijf onder zijn ouden meester. Rénée was in zeker opzicht blij, dat hij zich niet te Keulen bevond.

De Gravin van Nassau voegde zich bij het tweetal dat voor het vuur stond te praten.

„Wel, meester," zei ze, „hoopt gij nog steeds den steen der wijzen te vinden?"

„Ik wanhoop er volstrekt niet aan, uwe Excellentie," klonk het bedaard terug.

„Maar als die nu eens niet bestond?" vroeg de Gravin.

Hij glimlachte als kon hij zijn vermaak niet bedwingen over de dwaasheid der onwetenden. „Die steen is vele malen ontdekt, mevrouw," antwoordde hij vriendelijk.

„En altijd weder verloren geraakt?"

„Ja, altijd weder verloren geraakt."

„Hoe vreemd, dat men niet beter zorg gedragen heeft zulk een geheim te bewaren."

„Och mevrouw, het is veel te belangrijk om lichtvaardig van mond tot mond te gaan; het kan alleen maar bereikt worden ten koste van veel arbeid, veel lijden, gebeden en vernedering."

„Welk een verandering zou dit in de wereld aanbrengen," zeide Rénée, en ze dacht aan den Prins, en hoe slagen en falen van het al of niet bezitten van goud afhing. Het gemis ervan was reden geweest van Willems mislukking en zou Alva ook kunnen doen falen.

„Het zou een schrikwekkende macht zijn," zei de Gravin nadenkend. „Het is misschien maar goed, dat men deze ontdekking slechts zelden doet."

De oude man streek over zijn baard en staarde zwijgend in het vuur. Hij zag er zoo nederig, zoo kalm, zoo onbeteekenend uit, dat Rénée zichzelf afvroeg, waarom hij zoozeer gesteld was op goud en macht. Toen dacht zij weer, dat geen van beide hem misschien iets kon schelen, en dat hij tegen dit geheim streed als Willem tegen Filips, en dat bij beiden het niet de gedachte was aan belooning, die hen dreef tot een schijnbaar onmogelijke taak, maar enkel de roem van den strijd, de machtige voldoening van ten slotte het doel te bereiken.

„En mijn zonen?" vroeg Juliana van Stolberg; „wat voor rampzalige voorspellingen hebt gij gedaan betreffende het Huis van Nassau?"

Met een zucht rukte Vanderlinden zich uit zijn droomen los. „Zij zouden zich allen in veiligheid kunnen bevinden, indien zij slechts naar waarschuwing wilden luisteren," zeide hij. „Heeft uwe Excellentie gehoord, dat een sterrenwichelaar Graaf Hoorne

waarschuwde niet naar Brussel te gaan? En toch ging hij er heen en moest er sterven."

„Een moedig man mag niet naar zulke waarschuwingen luisteren," zei de Gravin met overtuiging. „Het staat niet aan Prinsen en aanvoerders, de kosten te berekenen van de stappen welke zij nemen, of te denken aan hun eigen leven."

„Dan dienen mijn horoscopen en tabletten tot niets," antwoordde de alchimist.

„Zij vermaken den Keurvorst," zeide Juliana.

De alchimist zweeg; hij wist zelf wel dat zijn voorspellingen tot weinig dienden dan tot vermaak van zijn meester.

„Gij zult met Graaf Johan spreken, zooals de Keurvorst u verzocht," zeide de Gravin, „doch gij moet niet denken, dat iemand den Graaf of zijn broeders kan doen terugkeeren, van wat zij ondernomen hebben."

Zij sprak met fierheid en moed, doch ook met neerslachtigheid, als iemand. die duidelijk en vast de toekomst voor zich ziet en daarin niets dan moeite en leed.

Met een onbewuste beweging van geduld vouwde zij de handen samen en zag naar het venster, waartegen dikke regendroppels begonnen te vallen.

Haar gedachten waren teruggekeerd naar haar drie verslagen zonen te Straatsburg, evenals die van den alchimist naar het elixer van leven en rijkdom.

Rénée die tusschen hen in stond, gevoelde zich door beiden vergeten. Ook zij dacht aan Straatsburg en aan hem, die er in vernedering en mislukking zijn troepen ontsloeg.

HOOFDSTUK X.

De Abdis.

Het was op een dag in de vroege lente — nog scherp en kil als een winterdag — dat de drie verarmde en verslagen Graven van Nassau door Frankrijk reden, om hun zwaard, het eenige, dat zij nog hadden, te gaan aanbieden aan den Prins van Condé, die de zaak der Protestanten in Frankrijk voorstond.

Achtduizend hunner manschappen waren gedurende den veldtocht gevallen, dertigduizend te Straatsburg ontslagen, terwijl een handjevol ruiters verkozen hadden het lot der drie avonturiers te deelen, want de verarmde, verbannen prinsen, die thans geen roede land meer bezaten, waren in de oogen van Europa niet veel beter dan dit.

Met al hun inspanning en met de krachtige hulp van Graaf Johan, hadden zij hun leger zelfs niet de helft der soldij kunnen uitbetalen.

Willem had het persoonlijk op zich genomen deze schuld te vereffenen met het eerste geld, waarover hij zou kunnen beschikken, en plechtig beloofd dat, in geval hij levend terugkeerde uit Condé's leger en nog geen cent rijker was, hij zich als gijzelaar zou stellen voor hun geld.

Alvorens Duitschland te verlaten, trachtte hij een ontmoeting te hebben met zijn vrouw. Anna kon of wilde echter niet hieraan voldoen en zonder haar teruggezien te hebben, verliet hij zijn geboorteland om dienst te gaan nemen onder een vreemde vlag.

Granvelle, die veilig te Rome zat, lachte; Alva vierde met buitensporig vertoon te Brussel zijn triomf, terwijl Filips in 't binnenste van zijn bekrompen, koud gemoed op zijn wijze zegevierde.

Aldus eindigde de eerste worsteling van Willem van Oranje met de macht van Spanje; aldus begaf hij zich, van alles ontbloot, zelfs van roem en glorie, door zijn vijanden bespot en door zijn vrienden beklaagd en opgegeven, in ballingschap, de Prins, die eenmaal een der grootste en weelderigste vorsten van zijn tijd was.

Noch Willem noch zijn broeders waren echter somber; hun hart zong zelfs en er tintelde vuur in hun bloed, dat de neerslachtigheid op een afstand hield, ook wanneer zij over Adolf of Hoogstraaten spraken, Zij gedachten hen met een liefdevollen glimlach, bijna met opgewektheid, wetende dat deze dooden aldus herdacht wenschten te worden.

Langs de grens van Zwitserland heentrekkend, reden zij Franche-Comté binnen en hielden voor 't eerst halt in de nabijheid van Besançon.

Op den morgen, nadat zij hun tenten hadden opgeslagen, reed Willem langzaam door de velden, die zich flauw begonnen te kleuren met de eerste bevende lentebloemen. De straatweg lag verborgen achter een boschje hagedoorn, terwijl op den achtergrond der weilanden bosschen zich uitstrekten over golvende dalen en zacht oprijzende heuvelen. Tallooze vogels zongen in het lage hout; het zachtblauw der lucht was overfloerst met melkwitte wolkjes. Het was de eerste ware lentedag, het ontwaken der aarde, de nogmaals terugkeerende belofte van leven, vermenigvuldiging en overvloed.

Willem reed nog niet lang peinzend door de velden, toen Graaf Hendrik zich bij hem kwam voegen.

Deze jonkman, in 't groen gekleed, zijn kleine helm met een lange reigerveer versierd, zag er met zijn onbezorgde jeugd, fraai gelaat en bezielde uitdrukking even vroolijk uit als de ochtendstond, even opgewekt als de jonge lente. Hij sprak zijn broeder aan met een korten lach, alsof hij pret had. „Er is hier een troep reizigers, die bang voor ons zijn! Zij hebben een boodschap gestuurd om te vragen, of zij veilig over den weg mogen trekken langs ons kamp."

Ook Willem glimlachte.

„Geef hun alle mogelijke verzekeringen," antwoordde hij, „dat wij, al zijn wij bannelingen, toch geen roovers zijn, Hendrik!"

„Wilt gij den boodschapper niet zelf te woord staan? Het schijnen menschen van aanzien te wezen," zeide de jonge Graaf. Zij reden samen door de velden naar het kamp terug, waarbuiten de boodschapper wachtte, een jonge Franschman, goed uitgerust en gewapend, naar het scheen een schildknaap of een voorname bediende.

„Dit is de Prins van Oranje," zeide Hendrik.

De jonge man nam de muts van het hoofd.

„Ik groet uwe Hoogheid," zei hij eenigszins uitdagend. „Daar uw voornemens in dit land niet bekend zijn, ben ik hier gekomen om te vernemen, of de dames, die onder mijn hoede zijn, langs uw kamp mogen trekken."

„Dat behoeft geen verzekering," antwoordde de Prins koeltjes; „gij weet wie ik ben."

De Franschman bleef koppig aanhouden, ofschoon hij een weinig kleurde bij de terechtwijzing.

„De dames, die ik vergezel, zijn nonnen, een abdis met haar gevolg," antwoordde hij; „uwe Hoogheid is een ketter en 't gerucht gaat dat gij u wilt voegen bij Condé."

„O!" viel Willem hem met een glimlach in de rede, „denkt gij, dat ketters oorlog voeren tegen vrouwen, zooals de Roomschen? Ga, en bericht uw meesteres dat zij mijn woord heeft voor haar veiligheid," zeide hij op onverschilligen toon.

De man verliet hen en galoppeerde naar den weg terug.

„Wie is die abdis?" vroeg Willem aan zijn broeder; „hebt gij haar gezien?"

„Neen, alleen maar een troep vrouwen en bedienden, op muilezels, alle klappertandend van vrees. Ik geloof dat de Abdis een voorname dame is, op weg een verwante edelvrouw te bezoeken."

De Prins wilde juist het kamp binnenrijden, toen Lodewijk kwam aangaloppeeren om hem te vragen de nonnen voorbij te zien komen.

„Laten wij hen gaan begroeten en toonen dat ketters geen ruwe kerels zijn," zeide hij.

De drie broeders reden langs het boschje hagedoorn naar den grooten weg terug en hielden daar halt onder de fijne takken van een mooie groep jonge beuken.

Een kleine stofwolk, het geluid van praten, getrappel en het rinkelen van harnas en paardetuig, en daar kwam de kleine cavalcade in 't gezicht, voorafgegaan door een stevigen Franschen wapendrager en een aantal gewapende bedienden.

Onmiddellijk daarachter, voor een troep nonnen uit, reed de abdis.

Zij zat op een fraaien witten telganger; haar rijkleed was wit, hoewel zij een zwarten mantel droeg; zij droeg gemsleeren handschoenen en bestuurde haar paard met glimmend roode teugels.

Op haar borst schitterde een groot gouden kruis en aan haar gordel hing een rozenkrans van opengewerkte gouden kralen.

Zij zat zeer recht in den zadel, geenszins belemmerd door het wijde kleed, dat de lijnen harer gestalte verbergde en bijna tot op den grond langs het paard neerhing.

Haar aandacht werd aanstonds getrokken door de drie jonge mannen onder de boomen. Zij hief de hand op ten teeken, dat de cavalcade moest blijven staan, en vroeg met vaste en heldere stem: „Is een dezer heeren de Prins van Oranje?"

Bij het noemen van den grooten ketter sidderden en fluisterden

de nonnen, terwijl de mannen, die gehoorzaam bleven staan, toch de wenkbrauwen fronsten.

Willem kwam een weinig voor zijn broeders uit. Zijn slanke gestalte, gedeeltelijk gedekt door een stalen harnas, zat onbeweeglijk op den donkeren schimmel; hij had het hoofd ontbloot, en de bries had zijn lokken over zijn voorhoofd gelegd, terwijl iedere lijn van zijn donker gelaat scherp uitkwam in het schelle zonlicht.

„Die ben ik, mevrouw," antwoordde hij, en hij keek nieuwsgierig naar haar.

De Abdis zag hem met vasten blik aan; in haar oogen was dezelfde zachte beslistheid, die in haar stem weerklonken had.

Zij was nog zeer jong, weinig meer dan een kind, hoewel de witte kap, die haar gelaat omlijstte en het gestrenge geestelijke kleed haar een ernstig voorkomen gaven. Zij had een bleek en fijn gelaat, met onregelmatige bekoorlijke trekken, een lieven mond en groote, donkere, peinzende oogen.

Er lag iets peinzends in haar toon, toen zij zeide: „Ik heb zooveel over Monseigneur gehoord, zelfs in ons klooster. Ik dank Monseigneur voor zijn hoffelijkheid ons wel te willen toestaan, hier langs te rijden."

Zoo sprekend, ernstig en met haar welluidend Fransch, was zij zoo bekoorlijk als een kind, verkleed in het gewaad eener oudere; zoo weinig kwam haar kleed met haar persoonlijkheid overeen.

„Wij zijn slechts fortuinzoekers, mevrouw," antwoordde de Prins; „het staat niet aan u mij te danken; dit is uw land."

Een non van middelbaren leeftijd kwam naar de jonge abdis rijden en fluisterde haar snel in het oor, dat het niet betamelijk was woorden te wisselen met den kampioen der ketters, iemand die zich op weg bevond naar de oproerlingen, die zich tegen den Koning hadden gekant.

Zonder te blozen luisterde de Abdis naar haar woorden, en richtte toen weder haar kalmen vasten blik op den Prins.

„Ik ben Charlotte van Bourbon, de dochter van den Hertog van Montmorency en Abdis van Jouane," zeide zij; „gij zult dus begrijpen, dat ik niet langer met u spreken kan, Monseigneur."

Willem begreep dit; de Hertog van Montmorency was een der felste Katholieken en een der hoofden van de partij, tegen welke Condé streed.

„Ik ben reeds Abdis sinds mijn twaalfde jaar," vervolgde zij, „en ik weet weinig van de wereld af — doch ik mag zeker wel zeggen: „God behoede u," zonder dat dit mijn geweten zal bevlekken."

Zonder zijn antwoord af te wachten tikte zij haar paard aan en reed verder, snel gevolgd door het kleine troepje nonnen.

De Prins was sterk onder den indruk van den ernst harer laatste woorden, die vol schenen van levendige belangstelling.

„Ware zij geen non en niet de dochter van Montmorency, dan zou ik gedacht hebben dat zij ons zegende," zeide hij.

„Een lieve vrouw, die zij in dat kleed gestopt hebben," merkte Lodewijk op.

De Prins zag de nonnen na, totdat een kromming van den weg ze aan zijn oogen onttrok, en reed toen terug naar het kamp om zijn weg van ballingschap, armoede en eenzaamheid te vervolgen. In 't voorbijgaan trok hij aan de takken van den hagedoorn, en dacht aan Anna van Saksen.

„Veel geluk heb ik niet, dat is zeker," zei hij met een glimlach.

„Gij heb de toekomst nog," zei Lodewijk hoopvol.

„Ja, dat is waar," stemde de Prins toe, „de toekomst en het verleden — in beide ligt bemoediging voor het droevige heden. Onze taak ligt duidelijk voor ons en wij zijn jong."

„En indien wij jong sterven, zal God goedertieren wezen," zeide Hendrik op ernstigen toon, „en ons onze zonden vergeven, omdat wij niet wijzer waren."

Lodewijk dacht aan Adolf en het opschrift der bebloede banier, waarin hij gewikkeld was geweest: „Nunc aut nunquam, recuperare aut mori."

Willem had bij Hendriks woorden ook aan zijn dooden broeder gedacht. Hij geloofde, dat de komende jaren hun allen hetzelfde lot zouden brengen, en dat zij, noch iemand hunner aanhangers zouden ontkomen aan wat beschoren was over wie Filips dorsten tarten — het lot dat behalve den jongen Nassau reeds zoo vele anderen had getroffen.

Doch ofschoon de Prins van Oranje een man was, die het leven lief had, betreurde hij het verleden niet, noch was hij bevreesd voor de toekomst.

Het werk, dat zich hierbij aansluit, zal het volgend jaar verschijnen onder den titel van: *Dei Gratia*.

Bij den uitgever dezes zijn mede verschenen de navolgende

Historische Romans van

MARJORIE BOWEN.

Ik zal Handhaven.

4e druk. Ing. f 2.40, geb. f 2.90.

Beschermer van het Geloof.

3e druk. Ing. f 2.40, geb. f 2.90.

Voor God en den Koning.

3e druk. Ing. f 2.40, geb. f 2.90.

De werken van **Marjorie Bowen** hebben zich in slechts ettelijke jaren een zeer groote populairiteit verworven. Van elk der drie bovengenoemde boeken, waarin Prins Willem III en Mary Stuart als hoofdpersonen optreden, verschenen in de laatste 4 jaren verschillende herdrukken. Meer dan

Twintig duizend exemplaren

werden reeds hiervan verkocht. Een bewijs dus, dat het Nederlandsche volk de werken dezer Engelsche schrijfster weet te waardeeren.

Mede verscheen bij den uitgever dezes:

DE ALPENKONINGIN.

Naar het Duitsch

van

FRANZ ROSEN.

2e druk.

Ingenaaid *f* 2.40, gebonden *f* 2.90.

Een Boek van eenvoudig leven en ontroerende tragiek.
„Boekenschouw."

Ziehier een prachtboek . . . . Het Zwitsersche leven wordt hier in beeld gebracht met een zuiverheid van waarneming, zooals alleen een Zwitser kan geven. De godsdienstige kleur, die het werk van het begin tot het einde vertoont, doet weldadig aan omdat zij niet opzettelijk schijnt aangebracht, maar natuurlijk bij de teekening der eenvoudige bergbewoners behoort. Dit boek verdient warme aanbeveling, dat in zijn eenvoud boeit van de eerste tot de laatste bladzijde. *„Dordtsche Court."*

Een boek, dat in vele leesgezelschappen begeerd zal worden.
Zutf. Crt.

De hoofdpersonen zijn warm geteekende, levende wezens.
K. C.

Mooier, edeler, fijner boek als „de Alpenkoningin" door Franz Rosen heb ik lange niet gelezen. *Geld. K.*

DE LELIE VAN ONS VORSTENHUIS.

Naar het Engelsch van

Caroline Atwater Mason,

door

H. S. S. KUYPER.

4e druk.

Prijs ing. *f* 1.90. In keurigen band *f* 2.40.